

PROCEEDINGS
BOOK

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

EDITOR:

Assoc. Prof. Shehla ABBASOVA

ISBN: 978-1-955094-47-4

<https://www.scienceazerbaijan.org/eco-architecture>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

4-5 April 2023

Baku, Azerbaijan

Khazar University (Azerbaijan)

Institute of Economic Development and Social Research (Turkey)

Ministry of Ecology and Natural Resource

"Icherisheher" State Historical-Architectural Reserve

Eskisehir Osmangazi University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture
UNEC Design School

PROCEEDINGS BOOK

Edited by

Assoc. Prof. Shehla ABBASOVA

All rights of this book belong to Liberty Academic Publishers- 2023.

*Without permission can't be duplicate or copied. Authors of
chapters are responsible both ethically and juridically.*

Liberty Academic Publishers- 2023 ©

Issued: 15.04.2023

ISBN: 978-1-955094-47-4

CONGRESS ID
INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

DATE-PLACE

4-5 April 2023
Baku, Azerbaijan

EDITOR

Assoc. Prof. Shehla ABBASOVA

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

TOTAL NUMBER OF PAPERS: 52

THE NUMBER OF PAPERS FROM TÜRKİYE: 8

OTHER COUNTRIES: 44

PARTICIPANT COUNTRIES (11):

*Azerbaijan, Türkiye, Germany, South Africa, Indonesia, Pakistan, Hungary, Malaysia,
Algeria, Morocco, Ukraine*

Honorary President of the Congress

Prof. Dr. Hamlet ISAHANLI

Chairman of the Board of Trustees of Khazar University

Congress president

Assoc. Prof. Shehla ABBASOVA

Khazar University

Head of Architecture and Design Department

Congress co-chairman

Mirsalam GAMBAROV

Ministry of Ecology and Natural Resources

State Environmental Expertise Agency

Chairman of congress science committee

Assoc. Prof. Lala MAMMADOVA

"Design" department,

director of the UNEC School of Design

Congress Organizing Committee Members

Assoc. Prof. Elsa SAMADOVA - Dean of the Faculty of Humanities, Education and Social Sciences of Khazar University

Lyudmila Sotova - Director of Quality Assurance Center of Khazar University

Alovsat AMIRBAYLI - Public relations and media director of Khazar University

Assoc. Prof. Rasim BAYRAMLI - Coordinator of the Civil Engineering Department of Khazar University

Natella BARKAYA - Head of Media Resources Center of Khazar University

Ilkin ALIZADE - Deputy Director for Information Technologies of Khazar University

Aynura AGHAYEVA - general department coordinator of Khazar University

Assoc. Prof. Lala MAMMADOVA - Doctor of Philosophy in Art Studies, Director of UNEC Design School

Assoc. Prof. Elfana QASIMOVA - Doctor of Philosophy, associate professor of the "Design" department of UNEC, head of the "Design" department

Assoc. Prof. Mehriban NOVRUZOVA - associate professor of "Design" at UNEC

Kamala MUSTAFAYEVA - Assistant of Quality Assurance Center, Doctor of Philosophy in History Teaching Methodology of Khazar University

Aygun VERDIYEVA - Deputy Dean of the Faculty of Humanities, Education and Social Sciences of Khazar University

Sayad ASLANLI - coordinator of the Faculty of Humanities, Education and Social Sciences of Khazar University

Assoc. Prof. Khazar ZEYNALOV - a teacher of the Department of Architecture and Design of Khazar University

Assoc. Prof. Sevil KARIMOVA - lecturer of the Architecture and Design department of Khazar University

Rahima RAHDARI - assistant of Khazar University Architecture and Design department

Mehdi SAMADI - lecturer of Khazar University Architecture and Design department

Iskander MAMMADOV - lecturer of the Architecture and Design department of Khazar University

Hasanagha HASANOV - lecturer of the Architecture and Design department of Khazar University

Aygun ABDULLAYEVA - lecturer of the Architecture and Design department of Khazar University

Nazila MAMMADOVA - lecturer at the Architecture and Design Department of Khazar University

Leyla HUSEYNOVA - lecturer of the Architecture and Design department of Khazar University
Sevinj HASSANOVA - lecturer of the Architecture and Design department of Khazar University
Nazila ALI-MAMMADOVA - a teacher of the Department of Architecture and Design of Khazar University
Ilaha TAHMAZLI - lecturer at Khazar University's Architecture and Design department
Ayten AGHAYEVA - head teacher of the "Design" department of UNEC
Nisakhanim HUSEYNOVA - head teacher of UNEC "Design" faculty
Gulchohra SALEHZADE - head teacher of UNEC "Design" department
Narmina NAMAZOVA - teacher of "Design" department of UNEC
Ilaha ISAYEVA - teacher of "Design" department of UNEC
Aytan YUSIFKANAN - UNEC "Design" department teacher
Parvin NAMAZOVA - teacher of "Design" department of UNEC
Parviz HASANOV - head of SOCAR's Project Technical Control and Expertise Department.
Nabi MAMMADOV - First Deputy Director of "Base Arch" LLC

Members of the Scientific and Advisory Council

Prof. Levent SHENTURK - ESOGU, Head of the Architecture Department
Prof. Ayshen ÖZTÜRK - ESOGU, Director of Building Knowledge and Anabilim Specialization.
Assoc. Prof. Ayşe Duyğ KAÇAR - ESOGU, Department of Architecture
Assoc. Prof. ALPTEKIN - ESOGU of Ork, Department of Architecture
Assoc. Prof. Shahla ABBASOVA - head of Khazar University's Architecture and Design Department
Assoc. Prof. Lala MAMMADOVA - Doctor of Philosophy in Art Studies, "Design" department, director of the UNEC School of Design
Assoc. Prof. Nasimi Elfana QASIMOVA - Doctor of Philosophy, associate professor of the "Design" department, head of the "Design" department
Assoc. Rasim BAYRAMLI - Coordinator of the Civil Engineering Department of Khazar University
Assoc. Mehriban NOVRUZOVA - Doctor of Philosophy in Art Studies, associate professor of the "Design" department
Assoc. Prof. Khazar HUSEYNOV - Department of Architecture and Design of Khazar University
Assoc. Prof. Sevil KARIMOVA - lecturer of the Architecture and Design Department of Khazar University
Dr. Hasan UNVER - ESOGU, Department of Architecture
Dr. Terane MEHEMMEDOVA BURNAK - ESOGU, Department of Architecture

GENERAL COORDINATOR

Dr. Alvan JAFAROV - Azerbaijan State Pedagogical University

COORDINATOR

Alina AMANZHOLOVA

PHOTO GALLERY

Kayıtlı Olun...

Conclusion

- In this work, off-axis anisotropic magnetorheological elastomer charged with 30% of iron particles is prepared under different magnetic fields (0T, 0.2T, 0.4T and 0.6T).
- The loss factor is sensitive to the particle chains orientation, but the change in orientation angle of the particle chains has practically no influence.
- Mechanical properties are affected by the direction of loading due to the orientation of the non-axial particle chains within the magnetorheological elastomers.
- The results showed that the use of this type of material could shift the natural frequency of such a mechanism by the application of a magnetic field, which corresponds to the significant relative change in the rigidity of MRE and its initial rigidity.
- This material (off axis anisotropic magnetorheological elastomer) has excellent application potential to manufacture controllable smart devices in various industrial sectors (construction, aerospace, aeronautics, cars).

10

Hall-2, Prof. Dr. Mourad

Hall-2 Observer

Hall-2 Observer

Hall-2, Siew Bo...

Hall-2, Siew Boon Keat

Hall-2, Lallia KO...

Hall-2, Lallia KOBU

Alex Garber

Alex Garber

Kayıtlı Olun... Seçenekleri Gösterile

University Hassan II of Casablanca
Faculty of Sciences Ben M'sik
Laboratory of Physical Chemistry, Materials and
Catalysis (LCPMC)

Synthesis and structural investigation of new borate bioactive glass

Sara Aqdim^{1*}, Mohamed Naji², Adil Chakir¹, Abdeslam El Bouari¹

Sara.aqdim@gmail.com

Supervisor : Pr. EL BOUARI Abdeslam

Co-Supervisor : Pr. NAJI Mohammed

Hall-2, Prof. Dr. Mourad

Hall-2 Observer

Hall-2 Observer

Hall-2, Siew Bo...

Hall-2, Siew Boon Keat

Hall-2, Lallia KO...

Hall-2, Lallia KOBU

Sara aqdim

Sara aqdim

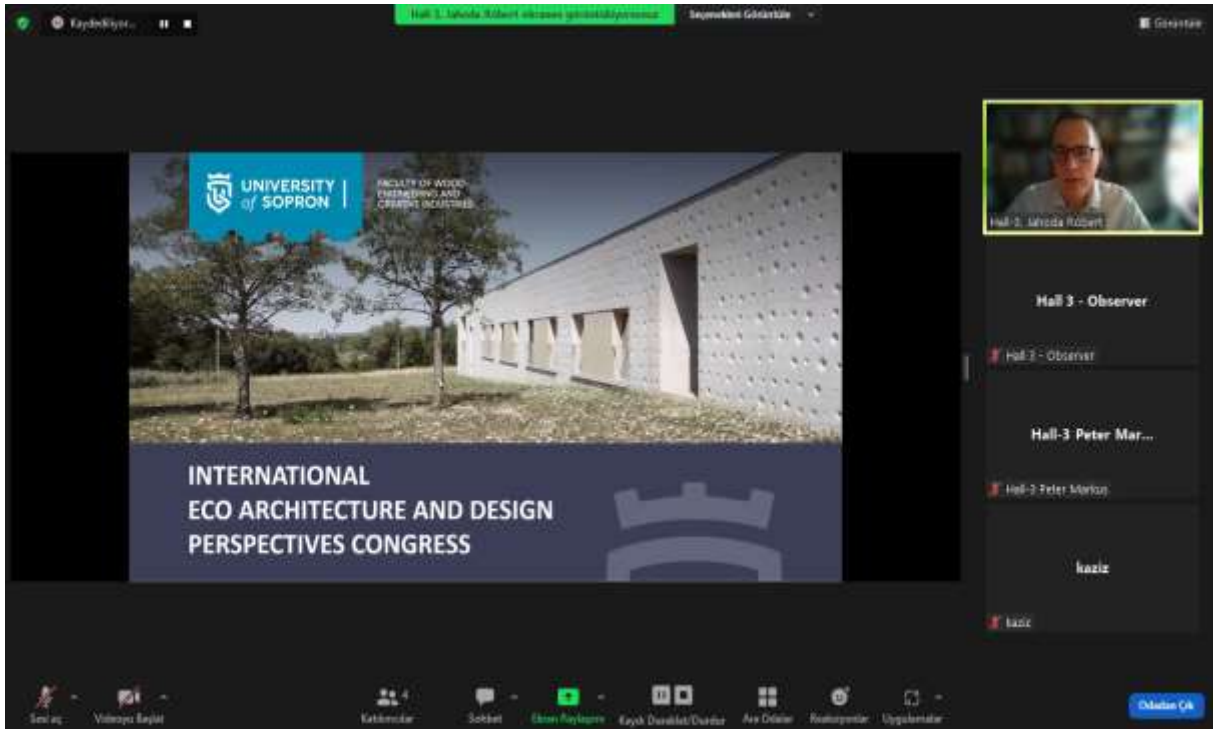

Oturdu Çık

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

4-5 April 2023

Baku, Azerbaijan

Khazar University (Azerbaijan)

Institute of Economic Development and Social Research (Turkey)

Ministry of Ecology and Natural Resources

"Icherisheher" State Historical-Architectural Reserve

Eskisehir Osmangazi University, Faculty of Engineering and Architecture,

Department of Architecture

UNECE Design School

PROGRAM

<https://us02web.zoom.us/j/88919988129?pwd=U0NYeDNQUDczOEM0NEU0Y0VkZEIxdz09>

Meeting ID: 889 1998 8129

Passcode: 131313

PARTICIPANT COUNTRIES:

Azerbaijan, Turkey, Germany, South Africa, Indonesia, Pakistan, Hungary, Malaysia, Algeria, Morocco, Ukraine

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ✓ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ✓ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ✓ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ✓ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ✓ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ✓ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ✓ Moderatör - oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ✓ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ✓ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ✓ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ✓ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ✓ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

**Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,
exp. Hall-1, Awais Khan**

Meeting ID: 889 1998 8129

Passcode: 131313

Join Zoom Meeting

<https://us02web.zoom.us/j/88919988129?pwd=U0NYeDNQUdCzOEM0NEU0Y0VkZEIxdz09>

- Opening Ceremony-

04.04.2023

Time (Baku): 11:00-13:00

Honorary Chairman of the Conference

Prof. Dr. Hamlet ISAHANLI (Azerbaijan)
Chairman of the Board of Trustees of Khazar University

President of the Congress

Assoc. Prof. Shehla ABBASOVA (Azerbaijan)
Khazar University
Head of the chair in Architecture and Design Department

Congress co-chairman

Mirsalam GAZBAROV (Azerbaijan)
Ministry of Ecology and Natural Resources
State Environmental Expertise Agency
Chairman of the Board

Special Guest

Sergei TCHOBAN (Germany)
Managing director of the architectural firm TCHOBAN VOSS Architekten and founder of
the Tchoban Foundation

Chairman of congress science committee

Assoc. Prof. Lala MAMMADOVA (Azerbaijan)
"Design" department,
director of the UNEC School of Design

Speaker

Dr. Mustafa Latif EMEK (Türkiye)
IKSAD President

Special Guest

Prof. Dr. Vefa Guliyeva (Azerbaijan)
Advisor on scientific affairs to the director
of "Icherisheher" Scientific and Cultural Center

Special Guest

Teymur OSMANOV (Germany)
Project Architect
TCHOBAN VOSS Architekten

Special Guest

Prof. Dr. Ayshen OZTURK (Türkiye)
'ESOGU', Director of Building Knowledge and Specialization

FACE TO FACE (CANLI)

DATE: 04.04.2023

Address: Khazar University

BAKU TIME: 14:00-16:30

HEAD OF SESSION: Dos. Şəhla ABBASOVA
HALL -1

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
CALCULATION OF THE DEPTH OF FLUSHING DURING THE LEADING AND FLOWING IN RIVERS RELEASED FROM OCCUPATION	Əbilov Rəşad Səffan oğlu	Azərbaycan Elmi Tədqiqat Layihə Axtarış Energetika İnstitutu
THE EFFECT OF ELECTRICAL DISCHARGES ON THE PROCESS OF ELECTRICAL AGING OF POLYMER FILMS	Prof. Dr. G.T. Alisoy Prof. Dr. H.Z. Alisoy	Namik Kemal University of Tekirdag
İÇƏRİ ŞƏHƏRİN FAUNASININ SEMİOTİK TƏHLİLİ	Nigar Muradova	“İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin Ərazinin və əmlakın idarə olunması şöbəsinin Memarlıq sektorunun baş məsləhətçisi
EKOLOJİK MİMARİ KAVRAMININ TARİHSEL GƏLIŞİMİ	Cavid Tağıyev Turan Məhərrəmbəyli	Hazar Üniversitesi, İktisat ve İşletme Fakültesi
THE IMPACT OF THE FASHION INDUSTRY ON THE ENVIRONMENT	Lalə Məmmədova Gülçöhrə Salehzadə Nisəxanım Hüseynova İsayeva İlahə	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
EKO DİZAYN VƏ BİONİKA	Məmmədova Lalə Hamlet qızı Namazova Nərmənə Tahir qızı Ağayeva Aytən Əliaga qızı İsayeva İlahə Sabir qızı	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
MEMARLIQ ABİDƏLƏRİNİN BƏRPASINDA REGENERATİV YANAŞMA	Leyla Hüseynova	Xəzər Universiteti
BIOMIMICRY FOR ECOLOGICALLY SUSTAINABLE DESIGN IN ARCHITECTURE	Qasımova Nərmin	Xəzər Universiteti
USE OF THE TERRITORY AND ITS LANDSCAPE ORGANIZATION IN THE DESIGN AND CONSTRUCTION OF NEW CITIES IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN	Mammadov Nabi Yusif	Azerbaijan
İÇƏRİ ŞƏHƏRDƏ EKO – DİZAYN	Brumendfard Zinyət	“İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi
DAVAMLILIQ VƏ YA EKOLOJİ DİZAYN İDEYASI	Dos. Şəhla ABBASOVA	Xəzər Universiteti

FACE TO FACE (CANLI)
/ DATE: **04.04.2023**
Address: **Khazar University**

BAKU TIME: 14:00-16:30

HEAD OF SESSION: Dos. Elfanə Qasımova		
HALL -2		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
EFFICIENT ENVIRONMENTAL POLICIES IN HISTORIC CITIES	Jeyran Dadashova	"İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin Elmi-istehsalat bərpa emalatxanası
A STUDY ON SUSTAINABLE FACADE SYSTEMS APPLIED IN HIGH BUILDINGS	Tuğba KARAMAN Prof. Dr. Nilay COŞGUN	Gebze Teknik University
PRINCIPLES OF CYBER SECURITY	Orkhan Alibayli	Azerbaijan Technical University
CYBERATTACKS (DoS and DDoS)	Muslim Iskandarov	Azerbaijan Technical University
REPLICATION AS A KEY STRATEGY FOR ENSURING DATA AVAILABILITY, CONSISTENCY, AND PERFORMANCE IN LARGE-SCALE DATA-INTENSIVE SYSTEMS	Elchin Gasimov	Azerbaijan Technical University
PATTERN RECOGNITION SECURITY	Nijat Ahmadli	Baku Engineering University
MEMARLIQ SƏNƏTİNİN FORMALAŞMASINDA BƏDİİ KOMPOZİSIYA ƏLAQƏLƏRİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ	Dosent Qasımova Elfanə Nəsimi qızı Hüseynova Nigar Orxan qızı	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
INNOVATION AND APPLICATION OF NANOTECHNOLOGY IN THE TEXTILE INDUSTRY: CURRENT MARKETS AND FUTURE DEVELOPMENT TRENDS	Qasımova Elfanə Nəsimi qızı, Namazova Pərvin Əhməd qızı	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Bakı, Azərbaycan
ENVIRONMENTAL REGULATIONS AND INTERNATIONAL TRADE: IMPLICATIONS FOR DEVELOPING COUNTRIES	Amrah Najafov	Xəzər Universiteti, Regulation of Economic üzrə MSc tələbəsi
ЭКОДИЗАЙН КАК ОТРАЖЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА	Сафронова Лидия Андреевна Юсифкянн Айтен Эльман гызы	Азербайджанский Государственный Экономический Университет (UNEC), Баку, Азербайджан

FACE TO FACE (CANLI)
/ DATE: 04.04.2023
Address: Khazar University

BAKU TIME: 14:00-16:30

HEAD OF SESSION: Dos. Xəzər Zeynalov
HALL -3

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
SOSİAL-MƏDƏNİ KONTEKSDƏ İDMAN ÜSLUBUNUN EKO-DİZAYN KONSEPSİYASININ ANALİZİ	Yeganə Ağamaliyeva Gülçöhrə Salehzadə Nərmin Əliyeva	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
EKOLOJİ AMİLİN İNSANLARIN FƏRDİ GEYİM ÜSLUBUNA TƏSİRİNİN ANALİZİ	Yeganə Ağamaliyeva Yaquət Kərimova	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
MÜASİR DÖVRDƏ EKO-GEYİMLƏRİN TƏTBİQİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	Şəhla Abdullayeva Həqiqət Əkbərova	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
TOXUCULUQ VƏ YÜNGÜL SƏNAYE MƏHSULLARININ DİZAYNINDA TƏTBİQ EDİLƏN EKOLOJİ ÜSULLAR	Lalə Məmmədova Təranə Abdulova	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
MÜASİR TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT SAHƏSİNDƏ EKOLOJİ SƏNƏTİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİNİN TƏHLİLİ	Şəhla Abdullayeva Nigar Ələsgərova	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
"YAŞIL REKLAM" KONSEPSİYASININ ƏSAS ELEMENTLƏRİ	Nərminə Namazova Gülçöhrə Salehzadə Elmira Salahova	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
XALQ GEYİMLƏRİNDƏ EKOLOJİ ÜSTÜNLÜKLƏRİN TƏHLİLİ	Yeganə Ağamaliyeva Nigar Qarayeva	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
EKOLOJİ DİZAYN ANLAYIŞININ MÜASİR MODA ALƏMİNDƏ MÖVQEYİ	Yeganə Ağamaliyeva Sərxan Şahvələdov	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
PRET-A-PORTER DE LUX İSTİQAMƏTİNDƏ EKOLOJİ FAKTORLARIN ANALİZİ	Yeganə Ağamaliyeva Əhmədli Ülker	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
REKLAMDA KOLORİSTİKA VƏ KOMPOZİSİYA VASİTƏLƏRİ	Cəfərov Çərkəz Fizuli oğlu	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
GRAFİK DİZAYNIN TƏTBİQ EDİLMƏ SAHƏLƏRİ	Qurbanova Nigar Qurban qızı	Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
ƏMƏKDAR RƏSSAM ƏNVƏR ƏSGƏROVUN YARADICILIĞINDA EKO TARAZLIQ VƏ URBANİZASİYA PROBLEMLƏRİNİN TƏZAHÜRÜ	Dos. Xəzər Zeynalov	AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu Xəzər Universiteti

(ONLINE)
Session 1 / Hall-1
04.04.2023

Moderator: Assist. Prof. Dr. Esra ORHAN YILMAZ

Meeting ID: 889 1998 8129 / Passcode: 131313

Baku Local Time: 13:00 – 15:30

Ankara Local Time: 12:00 – 14:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
IN-URBAN QUALITY EVALUATE AND SOCIETY RELATIONSHIP: THE CASE OF ESKISEHIR ADALAR REGION	Elif ATICI	Eskişehir Osmangazi University
SOSYAL MEDYA PLATFORMALARININ NESNELEŐTİRDİĐİ EVLER: İNSTAGRAM KŐŐELERİ/DUVARLARI ŐZELİNDE	Esra ORHAN YILMAZ Elif ŐZGEN	Artvin Ćoruh University İnönü University
REUSE OF TRADITIONAL HOUSES BY FOCUSING ECO-DESIGN: NIGDE YESILBURC ECO VILLAGE HOUSE PROPOSAL	İlknur ACAR ATA	Nigde Omer Halisdemir University
ARCHITECTURAL SUSTAINABILITY AND STRAW BALE BUILDINGS	Seval YILMAZ	Nigde Omer Halisdemir University
THE DEVELOPMENT PROCESS OF THE HOUSING ARCHITECTURE IN ANKARA SCALE 1960 – 2022 AND THE USE OF WOOD	Cüneyt AKINCI Prof. Dr. Hamza ĆINAR	Gazi University

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

(ONLINE)
Session 1 / Hall-2
04.04.2023
Moderator: Prof. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka
Meeting ID: 889 1998 8129 / Passcode: 131313
Baku Local Time: 13:00 – 15:30
Ankara Local Time: 12:00 – 14:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
FORMS OF BUSINESS TRANSACTIONS PERMITTED AND PROHIBITED IN ISLAM	M. Hadi ASFARI Hendri Hermawan ADINUGRAHA Muhammad Aris SYAFI'I	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
PERFORMANCE EFFICIENCY OF ISLAMIC BANKING IN PAKISTAN COVID-19: A CASE STUDY OF HABIB BANK LIMITED IN PAKISTAN	Dr. Faiz Muhammad Shaikh Shoukat Rafiue Awan Dr. Nadeem Bhatti Iqra Soomro	SZABAC-Dokri-Sindh –Pakistan Lahore Leads University NUST-Islamabad
REFORM OF THE EDUCATION SYSTEM, EDUCATION CURRICULUM AND TECHNOLOGY	Nurul WAHIDAH Hendri Hermawan ADINUGRAHA SUSMININGSIH Ali MUHTAROM	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
FINTECH-BASED SHARIAH FINANCING ACAD IN BAITUL MAL WA TAMWIL BAHTERA, PEKALONGAN, INDONESIA	MUZAIYANAH Hendri Hermawan ADINUGRAHA SUSMININGSIH Ali MUHTARAM	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
BIOECONOMY: A NEW PERSPECTIVE FOR A SUSTAINABLE AND SMART FUTURE	Dr. Olena Budiakova	Kyiv National University of Technologies and Design
,KNOWLEDGE TRANSFER FROM PRACTICE TO THEORY AS THE MOST EFFECTIVE MODE FOR SKILLS' TRANSFERENCE	Prof. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka	University of Zululand – KwaDlangezwa Campus, South Africa
DESIGN, SYNTHESIS AND STRUCTURAL PROPERTIES OF BORATE GLASSES: TOWARDS AN ALKALI-FREE BIOACTIVE GLASS	Sara Aqdim Mohamed Naji Adil Chakir Abdeslam El Bouari	University Hassan II of Casablanca, Morocco. University of Sidi Mohamed Ben Abdellah, Morocco.
MEASUREMENTS AND IDENTIFICATION OF MAGNETOMECHANICAL PROPERTIES IN SHEAR MODE OF SMART ELASTOMER COMPOSITE MATERIALS	L. Kobzili, S. Aguib, N. Chikh, T. Djedid, A. T. Settet, R. Guedifa, A. Nour, M. Meloussi, M. Tourab	University of Bumerdes, Algeria
DECORATIVE PATTERNS DERIVED FROM THE BUILDING'S OWN ARCHITECTURAL CHARACTER	Robert Jahoda	Sopron University, Hungary University of Pecs, Hungary
STUDY OF DRAG REDUCTION BY GUAR GUM IN CIRCULAR PIPE	Siew Boon Keat, Chin Chong Ho, Kazi Salim Newaz, Mohd Nasrul Bin Zubir	Universiti Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia.

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

(ONLINE)

Session 1 / Hall-3

04.04.2023

Moderator: Robert Jahoda

Meeting ID: 889 1998 8129 / Passcode: 131313

Baku Local Time: 13:00 – 15:30

Ankara Local Time: 12:00 – 14:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
DESIGN, SYNTHESIS AND STRUCTURAL PROPERTIES OF BORATE GLASSES: TOWARDS AN ALKALI-FREE BIOACTIVE GLASS	Sara Aqdim Mohamed Naji Adil Chakir Abdeslam El Bouari	University Hassan II of Casablanca, Morocco. University of Sidi Mohamed Ben Abdellah, Morocco.
MEASUREMENTS AND IDENTIFICATION OF MAGNETOMECHANICAL PROPERTIES IN SHEAR MODE OF SMART ELASTOMER COMPOSITE MATERIALS	L. Kobzili, S. Aguib, N. Chikh, T. Djedid, A. T. Settet, R. Guedifa, A. Nour, M. Meloussi, M. Tourab	University of Boumerdes, Algeria
DECORATIVE PATTERNS DERIVED FROM THE BUILDING'S OWN ARCHITECTURAL CHARACTER	Robert Jahoda	Sopron University, Hungary University of Pecs, Hungary
CONTEMPORARY TIMBER ARCHITECTURE	Peter Kristof Markus	University of Pecs, Hungary
STUDY OF DRAG REDUCTION BY GUAR GUM IN CIRCULAR PIPE	Siew Boon Keat, Chin Chong Ho, Kazi Salim Newaz, Mohd Nasrul Bin Zubir	Universiti Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia.

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

05.04.2023

Ekskursiya

Bakı Vaxtı: Saat 11:00 – 17:00

**"İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu
İdarəsinin tərkibində "Qala" Dövlət Tarix-
Etnoqrafiya Qoruğu**

CONTENT

CONGRESS ID	1
SCIENTIFIC COMMITTEE	2
PHOTO GALLERY	3
PROGRAM	4
CONTENT	5

PROCEEDINGS BOOK

Teymur Osmanov WOOD-HYBRID-CONSTRUCTION: DOCKYARD BERLIN	1
Sergei Tchoban CLIMATE-FRIENDLY CONSTRUCTION: EDGE SUEDKREUZ BERLIN – A TIMBER HYBRID BUILDING	2
Rahdari Rahima МИРОВОЙ ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПОВ ПРИРОДОИНТЕГРИРОВАННОЙ АРХИТЕКТУРЫ	3
Morakeng Edward Kenneth Lebaka KNOWLEDGE TRANSFER FROM PRACTICE TO THEORY AS THE MOST EFFECTIVE MODE FOR SKILLS' TRANSFERENCE	5
Elif Atıcı IN-URBAN QUALITY EVALUATE AND SOCIETY RELATIONSHIP: THE CASE OF ESKISEHIR ADALAR REGION	14
Əbilov Rəşad Səffan oğlu CALCULATION OF THE DEPTH OF FLUSHING DURING THE LEADING AND FLOWING IN RIVERS RELEASED FROM OCCUPATION	29
Nigar Muradova İÇƏRİ ŞƏHƏRİN FAUNASININ SEMİOTİK TƏHLİLİ	36
Nurul WAHIDAH, Hendri Hermawan ADINUGRAHA & SUSMININGSIH, Ali MUHTAROM REFORM OF THE EDUCATION SYSTEM, EDUCATION CURRICULUM AND TECHNOLOGY	40
MUZAIYANAH, Hendri Hermawan ADINUGRAHA, SUSMININGSIH, Ali MUHTARAM FINTECH-BASED SHARIAH FINANCING ACAD IN BAITUL MAL WA TAMWIL BAHTERA, PEKALONGAN, INDONESIA	41
Orkhan Alibayli PRINCIPLES OF CYBER SECURITY	42
İlknur ACAR ATA REUSE OF TRADITIONAL HOUSES BY FOCUSING ECO-DESIGN: NIGDE YESILBURC ECO VILLAGE HOUSE PROPOSAL	46
Muslim Iskandarov CYBERATTACKS (DoS and DDoS)	48

Elchin Gasimov REPLICATION AS A KEY STRATEGY FOR ENSURING DATA AVAILABILITY, CONSISTENCY, AND PERFORMANCE IN LARGE-SCALE DATA-INTENSIVE SYSTEM	52
Nijat Ahmadli PATTERN RECOGNITION SECURITY	55
Seval YILMAZ ARCHITECTURAL SUSTAINABILITY AND STRAW BALE BUILDINGS	57
Faiz Muhammad Shaikh, Shoukat Rafiue Awan & Nadeem Bhatti, Iqra Soomro PERFORMANCE EFFICIENCY OF ISLAMIC BANKING IN PAKISTAN COVID-19: A CASE STUDY OF HABIB BANK LIMITED IN PAKISTAN	58
Cüneyt AKINCI & Hamza ÇINAR THE DEVELOPMENT PROCESS OF THE HOUSING ARCHITECTURE IN ANKARA SCALE 1960 – 2022 AND THE USE OF WOOD	59
G.T. Alisoy & H.Z. Alisoy THE EFFECT OF ELECTRICAL DISCHARGES ON THE PROCESS OF ELECTRICAL AGING OF POLYMER FILMS	61
Сафронова Лидия Андреевна & Юсифкянан Айтен Эльман гызы ЭКОДИЗАЙН КАК ОТРАЖЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА	66
Cavid Tağıyev & Turan Məhərrəmbəyli EKOLOJİK MİMARİ KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	71
Lalə Məmmədova, Gülçöhrə Salehzadə & Nisəxanım Hüseynova, İsayeva İlahə THE IMPACT OF THE FASHION INDUSTRY ON THE ENVIRONMENT	75
Məmmədova Lalə Hamlet qızı, Namazova Nərminə Tahir qızı & Ağayeva Aytən Əliağa qızı, İsayeva İlahə Sabir qızı EKO DİZAYN VƏ BİONİKA	79
Qasımova Elfanə Nəsimi qızı & Hüseynova Nigar Orxan qızı MEMARLIQ SƏNƏTİNİN FORMALAŞMASINDA BƏDİİ KOMPOZİSIYA ƏLAQƏLƏRİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ	82
Jeyran Dadashova EFFICIENT ENVIRONMENTAL POLICIES IN HISTORIC CITIES	85
Leyla Hüseynova Əlihüseyn REGENERATIVE APPROACH TO THE RESTORATION OF ARCHITECTURAL WORKS	94
Qasımova Nərmin BIOMIMICRY FOR ECOLOGICALLY SUSTAINABLE DESIGN IN ARCHITECTURE	96
Esra ORHAN YILMAZ & Elif ÖZGEN HOMES OBJECTIVED BY SOCIAL MEDIA PLATFORMS: SPECIALLY FOR INSTAGRAM CORNERS/WALLS	98
Qasımova Elfanə Nəsimi qızı & Namazova Pərvin Əhməd qızı INNOVATION AND APPLICATION OF NANOTECHNOLOGY IN THE TEXTILE INDUSTRY: CURRENT MARKETS AND FUTURE DEVELOPMENT TRENDS	107
M. Hadi ASFARI, Hendri Hermawan ADİNUGRAHA & Muhammad Aris SYAFI'I FORMS OF BUSINESS TRANSACTIONS PERMITTED AND PROHIBITED IN ISLAM	110

Məmmədov Nəbi Yusif oğlu <i>USE OF THE TERRITORY AND ITS LANDSCAPE ORGANIZATION IN THE DESIGN AND CONSTRUCTION OF NEW CITIES IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN</i>	111
Robert Jahoda <i>DECORATIVE PATTERNS DERIVED FROM THE BUILDING'S OWN ARCHITECTURAL CHARACTER</i>	114
Siew Boon Keat, Chin Chong Ho & Kazi Salim Newaz, Mohd Nasrul Bin Zubir <i>STUDY OF DRAG REDUCTION BY GUAR GUM IN CIRCULAR PIPE</i>	115
Sara Aqdim, Mohamed Naji & Adil Chakir, Abdeslam El Bouari <i>DESIGN, SYNTHESIS AND STRUCTURAL PROPERTIES OF BORATE GLASSES: TOWARDS AN ALKALI-FREE BIOACTIVE GLASS</i>	116
L. Kobzili, S. Aguib, N. Chikh, T. Djedid, A. T. Settet, R. Guedifa, A. Nour, M. Meloussi, M. Tourab <i>MEASUREMENTS AND IDENTIFICATION OF MAGNETOMECHANICAL PROPERTIES IN SHEAR MODE OF SMART ELASTOMER COMPOSITE MATERIALS</i>	117
Peter Kristof Markus <i>CONTEMPORARY TIMBER ARCHITECTURE</i>	118
Xəzər Zeynalov <i>MANIFESTATION OF THE PROBLEMS OF ECOBALANCE AND URBANIZATION IN THE WORKS OF THE HONORED ARTIST ANVER ASKEROV</i>	119
Brumendfard Zinyət <i>İÇƏRİ ŞƏHƏRDƏ EKO – DİZAYN</i>	125
Tuğba KARAMAN & Nilay COŞGUN <i>A STUDY ON SUSTAINABLE FACADE SYSTEMS APPLIED IN HIGH-RISE BUILDINGS</i>	126
A.A.Najafov <i>ENVIRONMENTAL REGULATIONS AND INTERNATIONAL TRADE: IMPLICATIONS FOR DEVELOPING COUNTRIES</i>	134
Olena Budiakova <i>BIOECONOMY: A NEW PERSPECTIVE FOR A SUSTAINABLE AND SMART FUTURE</i>	139
Qurbanova Nigar Qurban qızı <i>FIELDS OF APPLICATION OF GRAPHIC DESIGN</i>	144
Yeganə Ağamalyeva & Yaqut Kərimova <i>EKOLOJİ AMİLİN İNSANLARIN FƏRDİ GEYİM ÜSLUBUNA TƏSİRİNİN ANALİZİ</i>	149
Yeganə Ağamalyeva & Sərxan Şahvələdov <i>EKOLOJİ DİZAYN ANLAYIŞININ MÜASİR MODA ALƏMİNDƏ MÖVQEYİ</i>	153
Lalə Məmmədova & Təranə Abdulova <i>TOXUCULUQ VƏ YÜNGÜL SƏNAYE MƏHSULLARININ DİZAYNINDA TƏTBİQ EDİLƏN EKOLOJİ ÜSULLAR</i>	157
Yeganə Ağamalyeva, Gülçöhrə Salehzadə & Nərmin Əliyeva <i>SOSIAL-MƏDƏNİ KONTEKSDƏ İDMAN ÜSLUBUNUN EKO-DİZAYN KONSEPSİYASININ ANALİZİ</i>	161
Şəhla Abdullayeva & Həqiqət Əkbərova <i>MÜASİR DÖVRDƏ EKO-GEYİMLƏRİN TƏTBİQİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ</i>	165

Nərminə Namazova, Gülçöhrə Salehzadə & Elmira Salahova İlqar "YAŞIL REKLAM" KONSEPSİYASININ ƏSAS ELEMENTLƏRİ	169
Yeganə Ağamalıyeva & Əhmədli Ülkər PRET-A-PORTER DE LUX İSTİQAMƏTİNDƏ EKOLOJİ FAKTORLARIN ANALİZİ	172
Şəhla Abdullayeva & Ələsgərova Nigar MÜASİR TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT SAHƏSİNDƏ EKOLOJİ SƏNƏTİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİNİN TƏHLİLİ	176
Cəfərov Cərkəz Fizuli oğlu REKLAMDA KOLORİSTİKA VƏ KOMPOZİSİYA VASİTƏLƏRİ	179
Yeganə Ağamalıyeva & Nigar Qarayeva XALQ GEYİMLƏRİNDƏ EKOLOJİ ÜSTÜNLÜKLƏRİN TƏHLİLİ	184

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

WOOD-HYBRID-CONSTRUCTION: DOCKYARD BERLIN

Teymur Osmanov

TCHOBAN VOSS Architekten GmbH, Rosenthaler Str. 40-41, 10178 Berlin, Germany

Abstract

Initial situation

Berlin's Osthafen harbour, with its interplay of historic warehouses and modern office and residential buildings, has developed into one of the most attractive office addresses. Dockyard is being built here in a unique waterfront location, directly on the banks of the Spree in the Friedrichshain-Kreuzberg district. The building is a sustainable, climate- and resource-friendly timber hybrid construction with a focus on work-life balance and well-being. Supplemented by a flexible usage concept, Dockyard creates ideal conditions for a future-oriented work cosmos.

Description

The building project comprises a square and a rectangular structure with a glass connecting building between them. The lower two floors of the connecting building are designed as an open passageway. The footprint of the western structure will be shifted by 1.20 m towards the east in order to comply with the distance area. The planned parapet height of the volume, which is decisive for urban development, is 25.40m. The slight elevation of the volume at the eastern end of the Osthafen area in comparison to its neighbour corresponds with the elevations of the existing buildings at the western end of the promenade.

The roof areas will be extensively greened. On both parts of the building, roof terraces with seating offer a panoramic view of the Spree towards Kreuzberg's Wrangelkiez district. They are connected by a footbridge above the connecting building. They are accessible via stairs or barrier-free via two glass lifts.

Construction

The entire office building is planned as a skeleton construction. From the first floor upwards, the ceilings will be built in an innovative, sustainable wood-concrete composite construction. Thanks to the intelligent combination of wood with concrete, the hybrid construction method (above-ground support structure) can save up to 80 percent CO₂ per square metre of floor space (Source CREE Building: CREE-Buildings' modular hybrid solution). A low construction weight, shorter shell construction times, high planning and cost security and long durability are further advantages of this construction method. The ceilings of the basement and ground floor are implemented as pure reinforced concrete ceilings.

The connecting building is designed as a bridge construction due to the column-free passage on the ground floor and the first floor. Behind its continuous glass façade, the timber truss construction that supports this component will be visible.

The supporting structure consists of a total of five five-storey truss constructions. The arrangements of the diagonals were optimised to allow passageways between the areas.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

CLIMATE-FRIENDLY CONSTRUCTION: EDGE SUEDKREUZ BERLIN – A TIMBER HYBRID BUILDING

Sergei Tchoban

TCHOBAN VOSS Architekten GmbH, Rosenthaler Str. 40-41, 10178 Berlin, Germany

Abstract

Initial situation

In recent decades, society has become increasingly aware of sustainability and environmental issues, due to today's global framework conditions (climate change, environmental pollution, scarcity of resources, energy balance, globalisation of the economy, etc.). Sustainable construction or green building is an essential area of this complex development: sustainable, resource- and energy-efficient construction encompasses the entire life cycle of a building up to the comprehensive recycling of the used materials, if the building should ever be demolished.

Best Practice

The seven-storey office complex EDGE Suedkreuz Berlin was built sustainably using a modular timber hybrid construction method. The larger of the two free-standing buildings is the largest wood-hybrid building in Germany. The German Sustainable Building Council (DGNB) certified the project as Germany's most sustainable building in 2022.

In the construction, the focus was on reducing the CO₂ footprint and the weight of the complex as much as possible, and on using sustainable materials that can be recycled according to the cradle-to-cradle principle. The project is registered in the Madaster database and has a material passport that enables the materials used to be reused and recycled. Due to an approx. 50% saving of reinforced concrete compared to conventional in-situ concrete construction, the construction-related CO₂ footprint of the ensemble is correspondingly lower. Industrial pre-production (also of the lightweight façades) and the use of wood were essential building blocks. The façades are constructed in a grid of weather-resistant glass-fibre concrete panels that weigh only 30 kg per sqm, that are over 80% recyclable and have a decarbonising effect. The roof construction weighs only 45 kg per m² due to the specially developed metal nodes, the ETFE foil as well as the filigree wooden components, ensures higher lighting and minimises the use of artificial light.

The office spaces are air-conditioned by suspended smart ceilings. The users of the buildings are integrated into the technical equipment to an above-average degree: an app-controlled interface allows for small-scale zoning of the heating and cooling sails, the sun protection can be adjusted, and the artificial light can be controlled solely via sensors.

EDGE Suedkreuz Berlin received the DGNB Platinum certificate with the highest score ever achieved in Germany of 95.4%. In addition, the ensemble was certified with DGNB Diamond for its outstanding design and architectural quality. WELL v2 Platinum certification is also being pursued.

Conclusion

The EDGE Suedkreuz Berlin project is and remains a prototype of new thinking. The choice of the wood-concrete hybrid system is unique in Germany for a project of this size and sets an impulse for modular construction with the sustainable material wood on a large scale.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

МИРОВОЙ ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПОВ ПРИРОДОИНТЕГРИРОВАННОЙ АРХИТЕКТУРЫ

Rahdari Rahima

Abstract

Today, the suffocating environmental situation can no longer leave anyone indifferent - this is a global problem that requires solving accumulated issues in all areas of human life, including architecture. The article analyzes the reasons for the emergence of a relatively new direction in architecture - nature integration, which seeks to restore the previously lost balance and connection between the natural and anthropogenic environment. The principles of its formation, derived by the architect V.N. Logvinov, are presented, the most prominent examples and their key features are considered.

Резюме

Сегодня, душающая экологическая ситуация уже никого не может оставить равнодушным – это общемировая проблема, которая требует решения накопившихся вопросов во всех сферах жизни человека, в том числе, и через архитектуру. В статье анализируются причины возникновения относительно нового направления в архитектуре – природоинтегрирования, которое стремится вернуть ранее утраченный баланс и связь между природной и антропогенной средой. Приводятся принципы ее формирования, выведенные архитектором В.Н.Логвиновым, рассматриваются наиболее яркие примеры и их ключевые особенности.

Ключевые слова: архитектура, среда, природа, интеграция

Архитектура – искусство, позволившее выйти за рамки обычного существования и приспособления, она позволила создавать новую среду, отделенную от природы, но взамен намного более безопасную, комфортную, социально и духовно полноценную среду для жизнедеятельности человека [1].

Осознание критического для экологии развития и масштабов строительства привело к переосмыслению и появлению «Зеленого строительства». Данное направление в архитектуре стремится к минимизации влияния зданий на окружающую среду, путем применения новых, экологических, энергоэффективных материалов, оборудования и технологий.

Все построенные на данный момент здания, соответствующие принципам «Зеленого строительства» в той или иной степени можно разделить на несколько принципиальных групп, составленных архитектором Логвиновым В.Н. и приведенных в его книге «Природа и архитектура: путь интеграции».

Из семи принципов первые пять можно применить непосредственно к архитектурным произведениям – их можно назвать формообразующими, последние два касаются именно людей и их отношения к сложившейся экологической ситуации. Природоинтегрированное здание не может использовать лишь один определённый принцип, чаще всего это решения на стыке двух и более [2].

Квартал The Interlace, выполненный по проекту мастерской ОМА в Сингапуре в 2014 году, покорило множество людей по всему миру и стал, пожалуй, ярчайшим примером применения принципа сохранения места. Благодаря приему «горизонтального небоскреба» и озелененным кровлям, архитекторы смогли озеленить территорию застройки на 112%, при этом создав более 150000 м² площади для обитания людей.

Подобный прием является универсальным и применяется повсеместно: как в Роттердаме – офисный комплекс The Netherlands, так и в Москве в школе управления «Сколково» (рис. 1).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Рис. 1. The Interlace; The Netherlands; школа управления «Сколково»

На стыке принципов регенерации и взаимосвязи сред родился уникальный вид зданий, напоминающий «зеленые волны или горы» вздымающиеся в теле городской застройки. «Лесная спираль» в Дармштадте архитектора Ф. Хундертвассера и многофункциональный комплекс «Namba Parks» в Осаке архитектора Джона Джерда, хоть и построены в разное время в разных городах имеют ряд схожих архитектурных приемов. Плавные формы этих зданий играют на контрасте с окружающей застройкой, озелененная пешеходная кровля, поднимающаяся с уровня земли, является продолжением зеленого каркаса города. Знания по типу комплекса ACROS в Фукуоке архитектора Эмилио Амбаса имеют более строгие прямоугольные формы и привычные стеклянные фасады, но благодаря системе из озелененных террас становятся чем-то средним между парком и городской застройкой.

Природоинтегрированные здания могут являться таковыми не только за счет огромного количества озелененных поверхностей, но и используя природу как источник вдохновения для создания форм и фасадам. Такие здания построены на принципах органичности и использования природных форм (рис. 2). Храм Лотоса в Индии взял за основу всей своей формы цветок, национальный конференц-центр Катара использует формы ветвей деревьев как колонны для оформления фасада, в жилом комплексе The Mountain от BIG Architects горы используются как рисунок на фасаде, но во всех трех примерах, все зависимости от использованного приема, у зрителя складывается стойкое ощущение связи постройки и природы.

Рис 2. Храм Лотоса, Конференц-центр в Катаре, The Mountain

ВЫВОД

Современное здание, построенное по принципам природоинтегрированной архитектуры, непременно становится знаковым объектом городской среды, местом притяжения людей и туристической достопримечательностью.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Логвинов В.Н. Природа и архитектура: путь интеграции. Памяти И.З. Чернявского. М., 2019. 218 с.
2. URL: <https://www.archdaily.com/> (дата обращения: 05.09.2019).

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***KNOWLEDGE TRANSFER FROM PRACTICE TO THEORY AS THE MOST EFFECTIVE
MODE FOR SKILLS' TRANSFERENCE***

Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka

***University of Zululand – KwaDlangezwa Campus; Faculty of Humanities and Social Sciences,
Department of Creative Arts, South Africa***

ORCID NO: 0000-0002-4652-9490

Abstract

This paper argues that learning from practice to theory is the most effective mode of knowledge transfer. There is an expression saying, 'You keep on listening, you are likely to forget, but you keep on doing, you will never forget'. This simply implies that practical knowledge is more important than theoretical knowledge. I am aware that theory assists researchers and teachers with a clearer understanding of a research problem; and to critically reflect on education policy and classroom practice, but that does not necessarily mean that theoretical knowledge should be more important than practical knowledge. This study remains chiefly a product of research literature review and complemented by interviews. The idea was to find out what other scholars have discovered about practice as the most effective mode for skills' transference, as well as the integration of theory and practice with the Creative Arts disciplines. Literature review was used as the primary source for collecting data. Information about horizontal discourse was obtained by critical, close reading of published Journal articles, books, and theses; complemented by face-to-face and telephonic interviews and personal experience. The interviews were aimed at eliciting first-hand information on the knowledge of the subject matter. The questions raised for this study are: 1) are we really transforming the teaching and learning practice? 2) why are we travelling a long way, as far as Europe, Asia, USA, etc. to seek for solutions to our academic challenges, while the pot of gold is buried in our own backyard? and 3) as educators, do we want our students to appreciate the importance of both classroom and field educational experiences and learn that there is nothing more practical than a good theory? Closer investigation has revealed that the gap between theory and practice is undeniable, and art educators have long committed to achieving a more effective synthesis of both art theory and studio practice. The results of this study suggest that we need a fast and lasting solution to our academic challenge; and practical work should create a strong base for theory, but not the opposite. It was concluded that the most effective mode of learning Creative Art subjects is from practice to theory, but not the opposite.

Keywords: Knowledge transfer, theoretical knowledge, Creative Arts disciplines, practice, theory, academic challenge.

Introduction

This paper is theory driven (Theory of Knowledge; Bernstein 2000 & 2005), because I believe that theory & practice ought to be inextricably interconnected, but that does not necessarily mean that theoretical knowledge should be more important than practical knowledge. I am aware that theory and practice are the obverse sides of the same coin, but my contention is that the most effective mode of learning Creative Art subjects is from practice to theory, but not the opposite. I strongly believe that practical work should create a strong base for theory, but not the opposite. I am aware that integration of theory and practice is a challenge. I am aware that the integration of theory and practice has created an anxiety for students and practice teachers as they work to meet the requirements for social work education in university and in practice. I am also aware that theoretical knowledge of skill-based subjects needs to be supported by practice. For example, Creative Art subjects and Engineering are skill based. In these subjects, practical knowledge is more important than theoretical knowledge. Practical work includes learning by doing, experiments in laboratories, study tours, projects, assignments, etc. My dear friends from different cardinal points across the globe, can you imagine someone teaching you how to

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

swim or drive a vehicle, within four walls of a classroom? It is impossible!!! You have to get into the water to learn swimming; and you have to be out on the road to learn driving. Creative Art subjects, Engineering and others, are skill-based and practice oriented. For your information, (1) when you do something with your own hands you remember better; (2) Practical work promotes experiential learning; (3) Practical work encourages self-learning; (4) Practical work familiarizes students with tools and equipment that they will be required to use; (5) Practice leads to perfection; (6) One cannot become an expert overnight, greater the practice, greater the expertise; (7) Practical work is a good change from the monotonous lecture method; (8) students are required to participate actively in practical activities; (9) Practical assignments are often carried out in groups & group work helps to inculcate social values and values like sharing, cooperation, team spirit, compassion, etc., and practical work makes students independent and increases their confidence. These viewpoints are endorsed by (Olalere 2018:3), see fig. 1. Olalere identifies five areas for structuring an integrated theory-practice strategy in art teaching, learning, and assessment. These are art theories, art criticism, aesthetics exploration, studio production, and assessment.

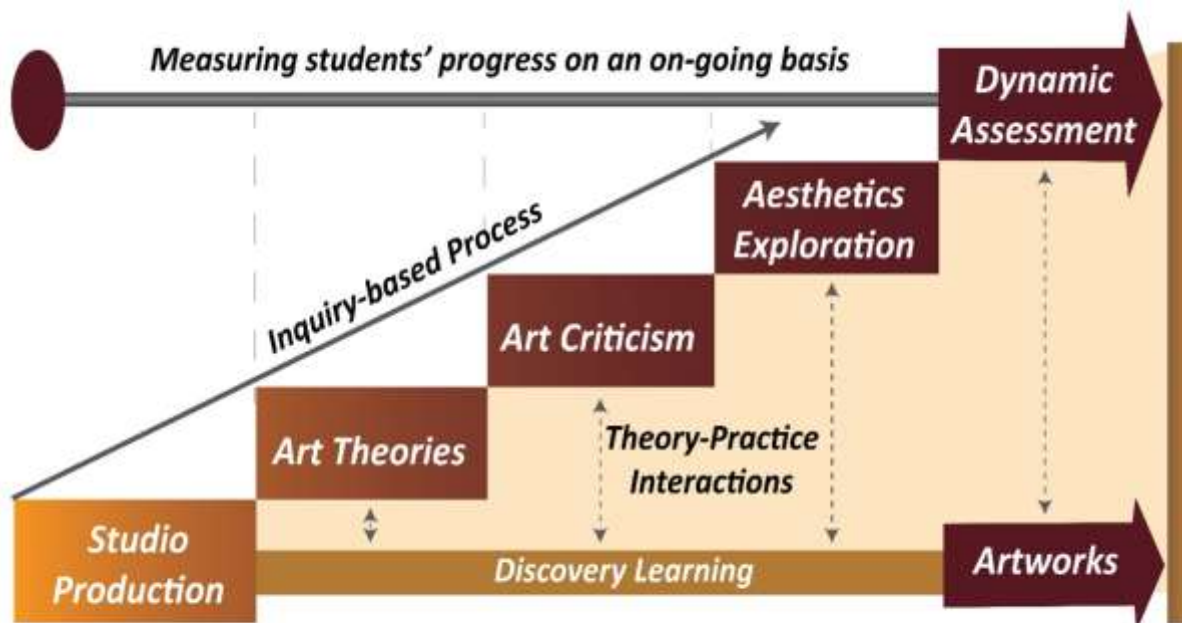

Figure 1: Integrated Art Theory and Practice Strategy
Olalere 2018

According to Olalere (2018:4) studio production (practical knowledge) is the first stage of the integrated strategy, and it runs throughout the discovery learning process. In his view, studio production takes students through an exploration and discovery learning process that develops their theoretical knowledge through experience in artmaking (2018:4). Olalere further observes that since the studio production runs through the whole learning process, the final outputs (artworks) at this stage are informed and enriched through the inspiration and knowledge gained from subsequent stages such as exposure to art theories, art criticism, aesthetics exploration and assessment (2018:4). Efforts are made in this paper to dig into evidence gathered to support and strengthen my argument. This is followed by looking at recommendations for further studies.

Theoretical Framework

The present study is based on the theory of knowledge as proposed by Bernstein Basil (2000), which views music as something profoundly experienced and embedded in social life (Carver 2017:130). Like in this study, indigenous music in the Bapedi culture is regarded as profoundly experiential and is embedded in the Bapedi people's cultural context in their daily social and cultural activities and in social life. Bernstein theory advocates for horizontal knowledge structure, whereby new knowledge is introduced in the form of a new "language" that does not depend on the previous concepts but has its own logic (Carver 2017:128). He regards 'horizontal discourse' as everyday knowledge. For him, horizontal discourse concerns every day or common knowledge, that is, the knowledge needed to

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

perform tasks of everyday life (2000:157). Bernstein postulates that learned through modelling, horizontal discourse is likely to be oral, local, context dependent and specific, tacit, multi-layered and contradictory across but within contexts; the crucial feature is that it is segmentally organized (2000:159). He asserts that this segmental organization means that horizontal discourse is concerned with the immediate context, and what is known in one context cannot be transferred or applied in a different context (Carver 2017:127); and this is precisely what is happening in the Bapedi people's cultural context. Moreover, Bernstein observes that 'horizontal discourse' is directed towards acquiring a common competence rather than a graded performance (Carver 2017:127). Further, he elaborates that 'horizontal discourse' should lead to the type of music that all members of the community can perform and it becomes a context (Carver 2017:127). He points out that it is not simplicity or complexity that differentiates horizontal and vertical discourse, but the degree to which the discourse is systematically organized. Finally, Bernstein describes music as a member of the Humanities, and as having a horizontal knowledge structure. Building on Bernstein's theory of knowledge structures, Maton Karl asserts that Bernstein's conceptualisation, while suggestive, is dichotomous and does not allow for the subtleties and variations within knowledge fields (Maton 2014:47). Maton concurs with Bernstein but suggests that he extends his theory to allow for more fine-tuned analyses and interpretations. The Bapedi people's cultural context is ideal for this model since, when the Bapedi children's musical arts are analysed and examined through the theoretical framework of this study, the 'horizontal discourse' focuses on new knowledge which is related to Bapedi people's daily activities and everyday life, as well as the transmission processes, context, structures and performance styles. This theory is applicable to this study because in the Bapedi culture, there are musical types for children, for men, and for women.

Previous Related Studies

A review of the literature on the integration of theory and practice within the Creative Arts disciplines discovered several studies that found that graduates of Creative Arts degree programmes felt that their classwork had not adequately prepared them for real world practice (Apriani 2016; Carver 2017; Kaya & Seleti 2013; Muya 2007; Nompula 2012; Nyerere 1967; Olalere 2018; Williamson 2000; Wilson & Peterson 2006 and Wrenn & Wrenn 2009). Relatively, few studies have focused upon knowledge transfer from practice to theory as the most effective mode for skills transference (Carver 2017; Collin & Tynjala 2003; Collingwood 2005; Kaya & Seleti 2013; Lebaka 2022; Nadaner 1983; Nyerere 1967; Olalere 2018; Randi & Corno 2007; Wrenn & Wrenn 2009). In particular, Randi & Corno (2007:335) opine that new ways of thinking about transfer of knowledge have important implications for the design of theory-based, instructional interventions. They assert that studying about how transfer occurs yields new ways of thinking about how to share research findings with practitioners in ways that will promote transfer (2007:335). Furthermore, these scholars have observed that transfer of research findings into practice has been as difficult as promoting transfer of learning from classrooms to real-life application (2007:336). They further point out that identifying teaching problems that might be solved by the application of theoretical principles is a much different way of working than applying theory into practice; and they suggest that teachers should be encouraged to draw upon their prior knowledge and past experiences to interpret their present teaching situations, and by so doing, the transfer of research into practice may be more easily accomplished (2007:341).

Endorsing the above observations, Wrenn and Wrenn (2009:258) believe that experience is a great teacher, and using an active learning environment can enhance the integration of practice and theory in the classroom (2009:259). These scholars also advice teachers to create an environment that allows students to take risks, and this type of environment includes 1) being strongly interested in students as individuals; 2) acknowledging students' feelings about an assignment or other pertinent items; 3) encouraging students to ask questions; 4) communicating both openly and subtly that each person's learning is important; and 5) encouraging students to be creative and independent and form their own views (2009:260). Corroborating the above observations, Schneider et al. (2022:1) postulate that content knowledge and repetition of facts are more common than problem-based and learner-centred teaching. According to these scholars, individuals expect an education that promises them good opportunities on the labour market, while companies are asking for qualified employees who can productively implement their business processes (2022:2). These scholars are not in favour of learning which is theory-driven but advocate for the creation of actual action situations in class, with authentic and practical tasks

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

(2022:3). They believe that this approach plays an important role in the transfer of knowledge. According to them, what is important here, is the creation of complete practical actions, which means a combination of ‘acting, thinking and doing’ (2022:3). Existing literature have emphasized more on the theory and practice and have emphasized that the two are inextricably interrelated (Keiler 2018; Kalil & Grant 2021; Haijan 2019; Taguma et al. 2018).

Research Strategy

This work remains chiefly a product of research literature review and complemented by interviews. The idea was to find out what other scholars have discovered about knowledge transfer from practice to theory as the most effective mode for skills’ transference. Literature review was used as the primary source for collecting data. Information about horizontal discourse was obtained by critical, close reading of published Journal articles, books and theses; complemented by face-to-face and telephonic interviews and personal experience. Of the participants interviewed, nine (9) were female and thirteen (13) were male. The ages of the participants ranged from 40-63 years. All of them are professionals in different sectors and have served in different councils and committees. Participants were also informed of the confidentiality and anonymity of their responses, as well as the option of withdrawing from participation if they felt uncomfortable. Once they had received this information and, if they wished to participate in the study, they were offered the option of providing their consent for the confidential treatment of their data for research purposes. After agreeing to participate, they were asked series of questions. Following next are some of the questions asked.

The questions raised for this study are: 1) are we really transforming the teaching and learning practice? 2) why are we travelling a long way, as far as Europe, Asia, USA, etc. to seek for solutions to our academic challenges, while the pot of gold is buried in our own backyard? and 3) as educators, do we want our students to appreciate the importance of both classroom and field educational experiences and learn that there is nothing more practical than a good theory?

The literature review was conducted to provide a fuller and more up-to-date synthesis of the evidence of the creation of complete practical actions, which means a combination of ‘acting, thinking and doing’, as well as the learning which is practice-driven. I looked particularly for evidence about knowledge transfer from practice to theory as the most effective mode for skills’ transference. In the next section, results will be discussed.

Results and discussion

Sharing more insight on the integration of theory and practice, Olalere (2018:3) pursued research on *‘Integrating theory and practice: A critical pedagogy in Art Education’* and has discovered that the gap between theory and practice is undeniable, and art educators have long committed to achieving a more effective synthesis of both art theory and studio practice. He opines that in spite of the seemingly mutual isolation of theory and practice, they must be related (2018:3). According to him, this relationship begins with the recognition that some theoretical assumptions always permeate practice, and that a more deliberate, reflective application of theory can only improve practice (2018:3; Nadaner 1983). There is an expression saying ‘Actions speak louder than words’. My interpretation of this expression in the context of this paper is that actions are ‘practice’ and ‘words’ are theory. This implies that practice is more important than theory. Olalere’s advocacy is in line with what is happening in my culture (Bapedi culture). By attending social and cultural ceremonies, children can unconsciously absorb the beauty of music and strive to reproduce that beauty, reflect beauty in their inner selves and make evidence in sensitivity, expression, and attitude (see photo 1). Children learn by observing and listening to activities of adults and other children. Learning through keen observation and listening in anticipation of participation seems to be valued and emphasized in Bapedi society, like in other societies in the continent where children have access to learning from informal community involvement (Lebaka 2017:110; Lebaka 2022:1040).

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

Photo 1

In the Bapedi culture, by attending music festivals, children can unconsciously absorb the beauty of music and strive to reproduce that beauty, reflects beauty in their inner self and make evidence in sensitivity, expression, and attitude (Ga-Marodi village, 20.10.2007), Photographer: Jukka Louhivuori.

This child does not know anything about theory. He is not even aware that theory exists, but he has an ear music and learns how to dance through imitation. It is worthwhile to mention here that learning through keen observation in anticipation of participation seems to be effective mode of music and dance transmission and enculturation process.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Photo 2

In the Bapedi culture, children are learning through keen observation and listening, in anticipation of participation (Ga-Marodi village, 20.10.2007), Photographer: Pekka Toivanen.

From the observations and interviews, it was established that learning should be self-directed, meaning students should have some choice in what and how to learn. It was also established that choice allows learners to have a stake in the class, while control helps them determine the level of risk they will take and thus increase their confidence. The impression created during interviews and observations was that people with more of a growth mindset, on the other hand, tend to believe that ability is the outcome of hard work and effort. It is worthwhile to mention here that this way of imparting knowledge, skills, and competencies, with a focus on learning and action-oriented teaching, thus also has an influence on the role of the teacher (Schneider et al. 2022:3).

My statement of position is that South Africa is in need of a Creative Arts philosophy that is culturally embedded, cognizant of the societal context in which it is to function and informed by South African ideas and philosophy of life. My argument is supported by the late former President of Tanzania, Mwalimu Julius Nyerere (1967), when he was questioning the role of higher education in a developing country such as Tanzania, characterized by poverty and inequality (Kaya & Seleti 2013:31). May his soul rest in peace. He criticized the separation of theory from practice as emphasized in western education and scholarship. His concern was whether such a country can afford pure academics who put emphasis on theoretical knowledge at the expense of community engagement (Kaya & Seleti 2013:32). In his view, this is demonstrated by the fact that despite decades of self-rule, African scholars have not succeeded in empowering the continent to develop its own educational theoretical and methodological framework for knowledge production and sustainable development (Kaya & Seleti 2013:32). In the same vein, Kaya & Seleti assume that there could be several reasons for this, but one of the key factors is that education, especially higher education, in Africa has not been relevant to the needs and concerns of African societies. Endorsing these viewpoints, Muya (2007) postulates that this approach makes higher education in the continent too distant from community concerns and production of graduates who

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

tend to be inadequately sensitive to the developmental challenges of their local communities and country. Based on the foregoing Kaya and Seleti (2013:33), suggest that African intellectuals should help Africa close the gap created by over four hundred years of domination and marginalisation of African people's systems, by rejecting the utilization of dominant Western world view of knowing and knowledge production as the only way of knowing. The question is: Are we ready to close the gap? These scholars strongly believe that there is also the need to change the mindset, attitudes and practices of researchers and extension workers, working in African local communities (2013:33) They need to leave the assumption that the "modern" must replace the "traditional". Based on the foregoing, it is evident that vocational courses are a necessity. What remains the factual ground for this study is that the gap between theory and practice is undeniable, and art educators have long committed to achieving a more effective synthesis of both art theory and studio practice.

Concluding Thoughts and Recommendations

Thus far, to the best of my knowledge, Kenya, Uganda and Zimbabwe are doing well in decolonizing, indigenizing and africanising the curriculum. Why can't we have a delegation to visit these countries to observe their strategy in transforming the teaching and learning practice. Alternatively, we can establish a pool of knowledgeable, adequate, and experienced researchers (at least 3 representatives from all institutions of higher learning in South Africa) to conduct a research and come up with an appropriate curriculum for South Africa. We travel a long way, as far as Europe, Asia, USA, etc. to adopt what is not relevant to our teaching and learning environment. A good example is Outcomes Based Education (OBE). Oral accounts and literary evidence have revealed that it was adopted in Australia. It did not work for us and was replaced or phased out because South Africa is not Australia. If it works very well in Australia or USA, that does not necessarily mean that it will work for South Africa. South Africa is in need of a curriculum and/or Creative Arts philosophy that is culturally embedded, cognizant of the societal context in which it is to function and informed by South African ideas and philosophy of life. This approach is supported by Reck, Slobin and Titon (1992:444), who argue that although we may travel to far-away places to meet, see, and relate with unfamiliar things and people, or search for marvellous treasures, 'the pot of gold is buried in one's own backyard'. These scholars encourage researchers to seek out nearby musical cultures, which they can observe, understand, and document, in order to contribute to the body of knowledge on musical activities generally. The above viewpoints resonate well with the theory of aesthetic functionalism as advocated by Prof Emily Achieng Akuno (2005). The theory views the meaning of music as being rooted in the role music plays in the life of those who make it.

Let me conclude with a funny anecdote. One Mr. R had a master's degree in automobile engineering and worked on a high post in a reputed organization. One day, on his way to the office, his car stopped working and he got off to investigate the problem. With his high qualification and expertise in the area, he examined each part on the car carefully but could not find any fault. After a while, a peasant who was passing asked him, "what is the matter?". He answered, "Well, something is wrong with the car". The peasant replied, "Did you check the petrol tank? Perhaps there is no petrol". The peasant was right. This is what might happen when theoretical knowledge is not supported by practical knowledge, especially when theoretical knowledge is regarded as more important than practical knowledge. Based on the findings of this study, we need a fast and lasting solution to our academic challenge. Further research will shed light on how learning is realized in practice.

References

- Armaroli, B. 2003. Arts Integration and the Reggio Approach at Chicago Commons. *Applied Research in Child Development*, Number 5, pp. 11-19.
- Apriani, E. 2016. A New Literacy: The role of technology to develop student's character. *Ta'dib: Journal of Islamic Education*, Volume 21, Number 1, June 2016, pp. 59-71.
- Bernstein, B. 2000. *Pedagogy Symbolic Control and Identity: Theory, Research, Critique*. New York and Oxford: Rowman & Littlefield.
- Carver, M. 2017. Knowledge transfer: Indigenous African music in the South African music curriculum. *Journal of International Library of African Music*, 10 (3), pp. 119-141.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

- Collin, K. & Tynjala, P. 2003. Integrating theory and practice? Employees' and students' experiences of learning at work. *Journal of Workplace Learning*, Volume 15, Number 7/8-2003, pp. 338-344.
- Collingwood, P. 2005. Integrating theory and practice: The Three-Stage Theory Framework. *Journal of Practice Teaching* 6(1) 2005, pp. 6-23.
- Falkenberg, T., Goodnough, K. & MacDonald, R. J. 2014. Views on and practices of integrating theory and practice in teacher education programs in Atlantic Canada. *Alberta Journal of Educational Research*, Vol. 60, No.2, Summer 2014, pp. 339-360.
- Hattie, J.A.C & Donoghue, G. M. 2016. Learning strategies: a synthesis and conceptual model. *Science of Learning* (2016), 1, 16013; pp. 1-13.
- Haijan, S. 2019. Transfer of Learning and Teaching: A Review of Transfer Theories and Effective Instructional Practices. *IAFOR Journal of Education*, Volume 7, Issue 1, Summer 2019, pp. 93-111.
- Jones, A. & Penney, D. 2019. Investigating the 'interpretation of theory and practice' in examination physical education. *European Physical Education Review* (2019), Volume 25, Number 4, pp. 1036-1055.
- Kalil, C. A. & Grant, T. 2021. A Social Learning theory model for understanding team-based professional communication learning for computer science students. *South African Journal of Higher Education*, Volume 35, Number 3, July 2021, pp. 45-64.
- Kaya, H. O. & Seleti, Y. N. 2013. African Indigenous Knowledge Systems and relevance of higher education in South Africa. *The International Education Journal: Comparative Perspectives*, 2013, 12(1), pp. 30-44.
- Keiler, L. S. 2018. Teachers' roles and identities in student-centered classrooms. *International Journal of STEM Education* (2018), 5:34, pp. 1-20.
- Lebaka, M.E.K. 2022. Promoting Indigenous Bapedi Musical Heritage for posterity: The Case of Mantshegele Musical Arts. In Assoc. Prof. Dr. Manuchar SHISHINASHVILI & Asst. Prof. Dr. Giorgi CHUBINIDZE; pp. 1038-1044; *Proceedings of International Conference on Global Practice of Multidisciplinary Scientific Studies Dedicated to the 100th Anniversary of "GEORGIAN TECHNICAL UNIVERSITY-GTU" Science Georgia*; Tbilisi, Georgia; 24-26 June 2022; ISBN: 978-625-8323-63-4; Website: www.sciencegeorgia.com; or www.sciencegeorgia.com/tbilisi; Issued: 30 July 2022;
- Muya, S. 2007. The efficacy of traditional knowledge in African education. *Paper Presented at the Conference on Education and Indigenous Knowledge Systems in Africa*. College of Business Education, Dar es Salaam, Tanzania, 2-3 August 2007.
- Nadaner, D. 1983. 'Building Theory-Practice Interactions in Art Teacher Education'. *Visual Arts Research* 9(1): 64-70.
- Nompula, Y. 2012. An investigation of strategies for integrated learning experiences and instruction in the teaching of creative art subjects. *South African Journal of Education*, Volume 32, pp. 293-306.
- Nyerere, J. K. 1967. *Education for self-reliance*. Nairobi: Oxford University Press.
- Olalere, F. E. 2018. Integrated Theory and Practice: A Critical Pedagogy in Art Education. *The International Journal of Humanities Education*, Volume 16, Issue 3 (2018), pp. 1-8.
- Ott, B. 2021. Integrating theory and practice: An Educational challenge. *Acta Theologica Supplementum* 31, Published 14 June 2021; pp. 5-24.
- Peng, M. C. et al. 2021. Use of Knowledge Transfer Theory to improve Learning Outcomes of Cognitive and Non-Cognitive skills of University students: Evidence from Taiwan. *Frontiers in Psychology*, Volume 12, Article 583722, March 2021, pp. 1-11.
- Randi, J. and Corno, L. 2007. Theory into Practice: A matter of transfer. *Theory into Practice*, 46(4), pp. 334-342.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

- Reck, D. B., Slobin, R. B. & Titon, J. T. 1992. 'Discovering and documenting a World of Music', in Titon, J. T. (ed New York: Schirmer Books, Mcmillan Inc.). *Worlds of Music: An introduction to the music of the worlds people*.
- Scheinfeld, D. R. 2004. Arts integration in the classroom: Reflections on theory and application. *Applied Research in Development*, Number 5, Spring 2004, pp. 1-10.
- Schneider, S., Wessels, A. & Pilz, M. 2022. Theory and Practice of Teaching and Learning in the Classroom – Lessons from Indian Industrial Training Institutes. *Vocations and Learning*, pp. 1-21.
- Taguma, M. et al. 2018. Future of Education and skills 2030: Conceptual Learning Framework; A Literature summary for Research on the Transfer of Learning. *EDU/EDPC (2018) 45/ANN3*, pp.1-21.
- Van Vuuren, E. N. J. 2018. Arts Across the curriculum as a pedagogic ally for primary school teachers. *South African Journal of Childhood Education*, 8(1), pp. 1-10.
- Williamson, M. C. 2000. A Comparative analysis of Outcomes Based Education in Australia and South Africa. *Masters' thesis submitted in accordance of the requirements for the degree Master of Education in the subject Comparative Education*, University of South Africa, Pretoria, November 2000.
- Wilson, S. M. & Peterson, P. L. 2006. Theories of Learning and Teaching. What do they mean for Educators? Working paper; *Nea National Education Association, Washington* (July 2006), pp. 1-23.
- Wrenn, J. & Wrenn, B. 2009. Enhancing Learning by Integrating Theory and Practice. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 2009, Volume 21, Number 2, pp. 258-265.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***KENT İÇİ KALİTE ÖLÇÜMÜ VE TOPLUM İLİŞKİSİ: ESKİŞEHİR ADALAR BÖLGESİ
ÖRNEĞİ***

***IN-URBAN QUALITY EVALUATE AND SOCIETY RELATIONSHIP: THE CASE OF
ESKISEHIR ADALAR REGION***

Elif Atıcı

Araştırma Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Özet

İnsanlar yaşamalarını sürdürmek için bir arada yaşarlar. Günümüzde bu bir aradalık kendisini toplum kavramıyla ortaya koymaktadır. Toplumların yoğun bir şekilde bulunduğu yaşam alanlarının başında kentler gelmektedir. Son yıllarda gelişen teknolojiyle birlikte, kentlerin biçimlenişinde de hızlı değişiklikler meydana gelmektedir. Teknolojinin gelişmesi bir yandan hayatımızı kolaylaştırırken diğer taraftan olumsuz etkilerde de bulunabilmektedir. Kentler insanların bir arada bulunduğu, birlikte paylaşımlar yapabileceği mekanlara ev sahipliği yapmaktadır. Ancak bu evin ölçüğü geniş ve değişken olduğu için farklı yaş gruplarına ait bireyler bulunmaktadır. Çocuğundan yaşlısına kadar birçok birey kent içerisinde kendine ait yer bulmalıdır. Ancak hızlı kentleşmeyle birlikte bir kentin tasarlanmasında sahip olması gereken kriterler gözden kaçırılmaktadır. Bu durum kentin sağlıksız olmasına ve kentin yaşayanlarının da sağlıksız olmasına sebep olmaktadır. Sağlıklı kent, sadece belirli bir sağlık düzeyine ulaşmış bir kent değildir. Aynı zamanda kentin sağlık bilincine sahip olması ve bu durumu koruyarak geliştirme bilincine sahip olmasıyla mümkündür. Birçok farklılığı bünyesinde barındıran sağlıklı kent, yaşanabilir bir kent için tüm gereklilikleri bünyesinde barındırmalıdır. Çünkü yaşanabilir bir kent sağlıklı bir kent olma yolunda gayret gösteren kenttir. Sağlıklı ve yaşanabilir bir kent toplumun tüm üyelerine yönelik kriterleri kapsamaktadır. Kentin kullanıcısı, çocuk, genç, yetişkin ve yaşlılar olmak üzere tüm üyeleridir. Ancak kentin sağlıklı kriterler kapsamında tasarlanması sadece yaş kriterine yönelik değildir. Toplumun tüm üyelerinin kent içerisinde kaliteli bir yaşam sürmesi için gerekli tüm koşulları kapsamaktadır. Kent içerisinde bulunan bireyin, kent içerisinde huzurlu bir şekilde yaşamını sürdürmesi ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi sağlıklı kent tasarım kriterleriyle mümkün olmaktadır. Bu kriterler kentin ve kentsel mekânın kullanımını etkileyerek kentli üzerinde pozitif ve negatif etkilere sebep olmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışma kapsamında Eskişehir Adalar bölgesinin, kent kullanıcı ilişkisi ele alınarak sağlıklı kent tasarım kriterleri bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Öğrenci kenti olarak da nitelendirilen Eskişehir için Adalar bölgesi üniversite öğrencileri tarafından oldukça yoğun kullanılan Porsuk Nehri etrafında konumlanmış ve kent merkezinde yer alan bir bölgedir. Sağlıklı kent için belirlenen tasarım kriterleri kapsamında bölgenin kalite ölçümü, kullanıcısı öğrenciler tarafından tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek sonuç bölümünde tartışılarak çıkarımlar ve önerilerde bulunulmuştur. (Bu çalışma doktora sürecinde yapılmıştır.)

Anahtar kelimeler: kent, kentleşme, sağlıklı kent, sağlıklı kent tasarım kriterleri, Eskişehir

Abstract

People live together to survive. Today, this togetherness reveals itself with the concept of society. Cities are at the forefront of the living areas where societies are concentrated. Along with the developing technology in recent years, rapid changes occur in the formation of cities. While the development of technology makes our life easier on the one hand, it can also have negative effects on the other hand. Cities are home to places where people can come together and share together. However, since the scale of this house is large and variable, there are individuals belonging to different age groups. Many individuals, from children to the elderly, should find their own place in the city. However, with rapid urbanization, the criteria that a city should have in designing can be overlooked. This situation causes the city to be unhealthy and the inhabitants of the city to be unhealthy. A healthy city is not just a city

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

that has reached a certain level of health. At the same time, it is possible for the city to have health awareness and to have the awareness of developing this situation by preserving it. A healthy city, which includes many differences, must contain all the requirements for a livable city. Because a livable city is a city that strives to be a healthy city. A healthy and livable city covers the criteria for all members of the society. The users of the city are all its members, including children, youth, adults and the elderly. However, the design of the city within the scope of healthy criteria is not only for age criteria. It covers all the necessary conditions for all members of the society to lead a quality life in the city. It is possible for the individual in the city to live peacefully in the city and to meet their needs with healthy urban design criteria. These criteria affect the use of the city and urban space, causing positive and negative effects on the urban dweller. In this context, within the scope of the study, the Eskişehir Adalar region was evaluated in the context of healthy urban design criteria by considering the city-user relationship. For Eskişehir, which is also described as a student city, the Adalar region is located around the Porsuk River, which is heavily used by university students, and is located in the city center. Within the scope of the design criteria determined for the healthy city, the quality measurement of the region was tried to be determined by the students. The data obtained as a result of the study were analyzed and discussed in the conclusion section, and inferences and suggestions were made. (This research was carried out during the doctoral period.)

Keywords: city, urbanization, healthy city, healthy city design criteria, Eskişehir

1 Giriş

Günümüzde nüfusun artması ve endüstrileşmeyle beraber kentlerdeki yaşam oranı artmıştır. Ancak meydana gelen yoğunlaşma kentsel yaşamda birtakım olumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda kentsel tasarıma yapılan müdahaleler kent kullanıcısının yaşam kalitesini etkilemektedir. Bu sebeple kentsel tasarımların, kent-kullanıcı ilişkisini nasıl etkilediğini bilmek ve bu bağlamda tasarımlar meydana çıkarmak önemli bir hal almaktadır.

İnsanlığın ve dünyamızın sağlığı, kentlerin nasıl tasarlandığıyla oldukça yakından ilişkilidir. Kentsel yaşam, bizi kentsel ortamları nasıl planladığımızı yeniden düşünmeye iten zorluklar ortaya çıkarır. Bu bağlamda kentsel tasarımı etkileyen beş kriter öne çıkmaktadır; hava kirliliği, gürültü, doğal alanlar, fiziksel aktivite ve sıcaklıktır (ISGlobal, 2018). Ayrıca kentsel mekânın dinamik olmasının kullanıcıyı dinamik hale getirdiği dile getirilmektedir (Knöll & Roe, 2017). Bunlara ek olarak bir yapının tasarımında kişinin zihinsel ve mevcut durumunun algılamayı etkilediğini ifade edilmektedir (Paiva & Jedon, 2019). Gündelik yaşamda bireyler kendi amaçları doğrultusunda kent içerisinde hareket ederler. Bu hareket sürecinde algı mekanizmalarına göre farklı yönelimlerde bulunabilirler (Kürkçüoğlu & Ocaççı, 2015, s. 387). Yapılan çalışma kapsamında da bahsedilen beş kritere ek olarak dinamik mekân ve kullanıcının içinde bulunduğu ruh hali (stresli olma) kriteri olmak üzere (7) kriter incelenmesini ele almıştır. Bu sebeple öğrenci kenti olarak anılan Eskişehir'in kent merkezinde yer alan ve tüm bu faktörlerin incelenmesine olanak sağlayan Adalar Bölgesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Adalar Bölgesi hem doğal oluşumu hem de sosyal içerikli yapılanmasıyla kendisini göstermektedir. Yapılan çalışma kapsamında Adalar Bölgesi'nin sağlıklı kent bağlamında kullanıcı tarafından nasıl algılandığını analiz edilmiştir. Bu çalışma kapsamında anket çalışması uygulanmıştır. Kullanıcı tipi olarak üniversiteye hazırlanan gençler seçilmiştir. Bunun sebebi, kullanıcının içinde bulunduğu ruh hali kriterini kriter 1 kapsamında incelenmesini yapabilmek içindir. Geriye kalan dinamik mekân, hava kirliliği, gürültü, doğal alanlar, fiziksel aktivite ve sıcaklık kriterleri ise, Adalar Bölgesi'nin sağlıklı kent olarak kullanıcı tarafından nasıl algılandığını görmeye yöneliktir.

2 Sağlıklı Kent ve Çevre Araştırmalarında Kullanılabilecek Yöntemler

Kentin sağlıklı olması insan yaşamını etkileyeceği için, insanların yaşam kalitesinin sağlıklı kent ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu sebeple çevresel kalitenin ölçülmesi ve bu ölçümde insanın çevresini kullanmasına yönelik incelemeler ortaya çıkmıştır. Bu incelemeler makro boyuttaki niceliksel analiz; kent içerisindeki yoğunluk, çeşitlik ve analiz konularını ele alır (Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 7). Mikro boyuttaki niteliksel analiz ise kullanışlılık, emniyet, konfor, estetik değerlerin ölçülmesi üzerinedir (Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 9). Bu incelemeleri yapabilmek için nitel ve nicel araştırmalar karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcı üzerinden anket, gözlem ve mülakatlarla yapılan

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

araştırmalar nitel çalışmaları oluştururken; niceliksel ölçümlerde, termometre, tanecikleri gözlemleyen monitörler, yoğunluğu ölçen kamera, monitör ve simülasyon araçlarını destekleyen teknik elemanlar kullanılabilir (Moore, ve diğerleri, 2006).

Araştırma kapsamında ele alınan çalışma, kentin hareketli bölgesinin (Adalar) kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğidir. Bu değerlendirme anket üzerinden gerçekleştirilmiştir. Açık uçlu ve yönlendirici sorulardan oluşmaktadır. Öğrenci şehri olarak nitelendirilen Eskişehir için Adalar bölgesinin seçilmesinin sebebi hem doğal alanların bulunması hem de birçok sosyal aktiviteye imkân sağlamasıdır. Bu sebeple ele alınan değerlendirilmenin analiz edilmesine imkân sağlayan bir bölgedir. Algılama eylemi, içinde bulunduğu ortamı yorumlamak için temel bir okumadır. Mimarlar ve şehir planlamacıları için, gözlem kavramı, hem 1900'lerin ortalarında kentsel tasarım için öne çıkan bir etken olmuştur (Affiliation, 2018, s. 40,42). Bu sebeple kullanıcı profili olarak üniversiteye hazırlanan gençler seçilmiştir. Bunun sebebi psikolojik olarak stres altında (kriter 1) olmalarının mekân kullanımı üzerinde etkisinin olup olmadığını görmektir. Bölgenin değerlendirme kapsamı ise sağlıklı kent kapsamında ele alınan; fiziksel aktivite-yürünebilirlik-kriter 2, dinamik mekân-kriter 3, hava sıcaklığı-kriter 4, hava kirliliği-kriter 5, gürültü- kriter 6, doğal alanlar-kriter 7 üzerinden ele alınmıştır. Bu etkenlerin, bölgenin kullanımı nasıl etkilediği kullanıcılara sorulmuştur. Elde edilen cevaplar analiz edilerek alan çalışması bölümünde ifade edilmiştir.

3 Sağlıklı Kent ve Tasarımı

Sağlıklı kentsel tasarım; eşitlik, sektörler arası iş birliği, toplum katılımı ve sürdürülebilirlik gibi ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler sağlıklı şehir olmanın temelinde bulunmaktadır. Sağlıklı kent planlamasının amacı ise sağlık hususlarını kentlerin planlama süreçlerine ve projelerine dahil etmek için gerekli kapasite ile siyasi ve kurumsal bağlılığı oluşturmaktır (WHO, 2020). İnsan içerisinde bulunduğu çevreyi etkilediği kadar aynı zamanda çevresi de kendisini etkilemektedir. Bu sebeple kentlerin sağlığının da insan sağlığını etkilemesi yadsınamaz bir gerçek olarak görülmelidir.

Kentin gelişim sürecinde sağlık koşullarına etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Çevresel koşulların insanlarda oluşturduğu sağlık koşulları Tablo 1'de ifade edilmiştir.

Tablo 1.Çevresel koşulların sağlık sorunlarına etkisi

Etken	Karakteristik çevre koşulları	Karakteristik sağlık sorunları
Yoksulluk	Kirlenmiş su, yetersiz temizlik, kötü konut	Bulaşıcı hastalıklar, yetersiz beslenme, yaralanma
Endüstriyel	Kimyasallar ve katı atıklardan kaynaklanan hava kirliliği ve arazi kirliliği	Kronik solunum hastalığı, yaralanma, kalp hastalığı
Tüketim	Yüksek düzeyde su, enerji ve diğer doğal kaynakların tüketimi	Kronik hastalıklar (obezite, diyabet, kalp hastalığı, kanserler), yaralanma, depresyon
Sağlıklı eko-şehir	Doğa ile denge içinde yaşam koşulları	Maksimum sağlık potansiyeli

Kaynak: (Bai, Nath, Capon, Hasan, & Jaron, 2012, s. 466)

Kentin gelişiminde kenti oluşturan toplumun sağlığı ve gelişimi oldukça önemlidir. Çünkü bireyin sağlığı doğrultusunda toplum sağlığı kente yansacaktır. Toplumu oluşturan; çocuk, genç, yaşlı herkes için gerekli olan sağlık, kent için de yaşam kalitesi bağlamında vazgeçilmezdir. Bu sebeple toplumun genç üyelerinin sağlıklı bir birey olarak topluma katılmaları ve geleceğe yön vermeleri önemlidir. Dolayısıyla gençlerin kentsel alanları kullanmalarında etkili olan faktörlerin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Yapılan çalışma kapsamında sağlıklı kentlerin incelenmesi bağlamında kullanıcı gençlerden oluşan bir çalışma yürütülmüştür. Bu şekilde gençlerin kentsel alanı kullanmalarında etkili olan kriterlerin neler olduğu belirlenmek istenmiştir. Yapılan okumalar doğrultusunda belirlenen 7 kriter, oluşturulan ankette Adalar Bölgesi üzerinden gençlere yöneltilmiştir. Bu kriterler şu şekildedir:

- Kriter 1-Kullanıcı Profili (stresli genç)
- Kriter 2-Fiziksel Aktivite-Yürünebilirlik

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

- Kriter 3-Dinamik Mekân
- Kriter 4-Sıcaklık
- Kriter 5-Hava Kirliliği
- Kriter 6-Gürültü
- Kriter 7-Doğal Alanlar

3.1 Kriter 1-Kullanıcı Profili (stresli genç):

Fiziki koşullar insan yaşamına yön veren ve insan yaşam kalitesini etkileyen önemli faktörlerdendir. Diğer taraftan, mekânın fiziki ve sosyal açıdan yetersizliği kişinin zihninde negatif etkiye bulunarak ters oluşumuna sebep olabilir. Bunun yanı sıra doğaya ait öğelerin bulunması stresi azaltıcı bir faktör olarak ele alınabilir. Kapalı (Kutlu, 2018, s. 69). Stres azaltıcı bir yöntem olarak, kapalı mekanlardaki gürültünün denetim altına alınması gösterilebilir (Kutlu, 2018, s. 71). Bu sebeple stres altında bulunan bireyin stresini azaltacak mekanlarda bulunması kendi zihinsel sağlığı için olumlu bir davranış olacaktır.

Sinirbilim alanında yapılan çalışmalar, insanların sinir sistemiyle davranışları arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuştur (Kürkçüoğlu & Ocağcı, 2015, s. 370). Bu sebeple stres altında bulunan gençlerin de çevreyi farklı bir şekilde algılaması beklenmektedir.

3.2 Kriter 2-Fiziksel Aktivite-Yürünebilirlik:

Fiziksel hareketsizlik küresel bir halk sağlığı sorunudur ve dünya çapında ölüm için dördüncü risk faktörü olarak gösterilmektedir. Bunun için; şehirler, aktif ulaşım yoluyla fiziksel aktiviteyi teşvik edecek şekilde tasarlanmalıdır, yani şehir planlaması yürümeyi veya bisiklete binmeyi kolaylaştırmalıdır. Beş kilometreden daha az mesafeler aktif ulaşım olarak tanımlanırken bu mesafeler, fiziksel aktiviteyi artırır ve hava kirliliği ve gürültü seviyelerini azaltır (ISGlobal, 2018).

Yürünebilirlik", iyi bir kentsel tasarım için mükemmel bir kısaltmadır. İnsanlar çevredeki ipuçlarına tepki verir. Bir alan insanlar için tasarlanmışsa; samimi, güvenli ve rahatsa – yürüyeceklerdir. Yürünebilirlik, arazi kullanımlarının karışımı ve yoğunluğundan, binaların yerleşiminden ve yöneliminden, sokakların güvenliği ve kalitesinden, geçişin erişilebilirliğinden ve açık alanların tasarımı ve ara bağlantısından ortaya çıkar (Report, 2013, s. 9). Yürünebilirlik bir kent için erişebilir ve sürdürülebilir olma yönünde olumlu özellikler sağlarken aynı zamanda güvenliği artırarak fiziksel yönde sağlığa katkı sağlar (Seles & Afacan, 2019, s. 44). Yürümek amaçlarına göre değişiklik gösterir; bir yere gitmek, egzersiz yapmak, sosyalleşmek ya da dışarıda eğlenmek bunlara örnek gösterilebilir (Forsyth, 2015, s. 21).

3.3 Kriter 3-Dinamik Mekân:

Sosyal yeterlilik, gençler için kamusal şehir alanlarının kullanımında oldukça motive edici bir itici güçtür. Mekân karşısında hissedilenlere karşı davranışlarda oluşan değişiklik tüm eylemler için motivasyon kaynağıdır. Bu doğrultuda eğlence ile ilişkili alanların gençleri çekmeye daha meyilli olduğu söylenmektedir. Kişinin alanla kurduğu temastan ortaya çıkan duygu, fiziksel bir tepkiye yol açmaktadır. Bu ifade şu şekilde desteklenebilir; yapılan bir şeyden zevk almak, bir eylemin tekrarına veya bir alanda kalmaya neden olurken; yapılan bir şeyi beğenmeme ya da ondan korkma ise bir nesneden veya alandan geri çekilmeye veya uzaklaşmaya neden olur. Bu nedenle fiziksel yeterlilikler, çevrenin zevk veya hoşnutsuzluk için ne sağladığına dair durumsal bir değerlendirme yoluyla gerçekleştirilir. Bu sebeple ortaya çıkan duygular gençlerin kentsel mekânı kullanmasına neden olur. Literatürde bu alanda çalışmaların yetersiz kaldığından bahsedilmektedir (Knöll & Roe, 2017, s. 500). Yapılan bu çalışma, stres altında olan bir gencin kentsel mekânı kullanımında etkileyen faktörlerin neler olduğu üzerine yapılan bir çalışmadır. Dolayısıyla literatürdeki boşluğu destekleyecek bir çalışma olacaktır.

3.4 Kriter 4-Sıcaklık:

Kişilerin verimli bir şekilde çalışmalarında ortam ısısının insana uygunluğu önemlidir. Çok sıcak ve çok soğuk ortamlar bu verimliliği azaltır (Güler, 1997, s. 56)

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Kentsel ortamlarda gece sıcaklıkları çevre bölgelere göre 10 dereceye kadar yükselebilir. Bu etki "kentsel ısı adası" olarak bilinmektedir. Isı adaları ve yüksek sıcaklıklar, özellikle kardiyovasküler ve solunum yolu hastalıklarından ölümleri artırır. Şehir planlaması, şehirlerdeki sıcaklık artışlarının önlenmesini tasarım önceliği olarak dahil etmelidir (ISGlobal, 2018).

3.5 Kriter 5-Hava Kirliliği:

İçerisinde yaşadığımız kentsel çevre özellikle trafikten dolayı kaynaklanan hava kirliliğinden dolayı en yaygın hastalıklara (Akciğer kanseri, felç, solunum hastalıkları vb.) sebep olmaktadır. Hava kirliliği çocukların beyinlerini etkilemektedir. ISGlobal çalışmaları, trafikle ilgili iki kirletici olan nitrojen dioksit (NO₂) ve siyah karbona günlük maruziyetin çocuklarda bilişsel gelişimi etkilediği sonucuna varmıştır (ISGlobal, 2018). Yapılan bir çalışma sonucunda ise, algılanan hava kalitesinin, konforu hem doğrudan hem de dolaylı olarak olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Peng, Feng, & Timmermans, 2019, s. 465).

İklimle uyum sağlamak ve iklim değişikliğindeki aşırı hava koşullarının gerçeklerini yansıtmak için kentsel alanların tasarlanması, sağlık kentsel tasarım için büyük önem taşımaktadır. Araştırmalar, astım ve solunum alerjileri, gıda kaynaklı hastalıklar ve beslenme ve ruh sağlığı ve stresle ilişkili bozukluklar dahil olmak üzere iklim değişikliği ile ilgili en az 11 karmaşık ve acil sağlık araştırma alanı bulmuştur (Peters, 2017, s. 27).

3.6 Kriter 6-Gürültü:

Yaşadığımız ortamı kirleten önemli etkenlerden birisi de gürültüdür (Güler, 1997, s. 42). Gürültü kirliliği basit bir sorun gibi gözükse de Dünya Sağlık Örgütü hava kirliliğinden hemen sonra en zararlı ikinci çevre faktörü olarak gürültüyü ileri sürmüştür. Yapılan araştırmalar gürültünün, yetersiz şehir planlamasından kaynaklanan toplam hastalık yükünün %36'sını oluşturduğunu belirtmektedir. Bu oranın hava kirliliğinden daha yüksek olduğu söylenmektedir (ISGlobal, 2018). İnsan ve toplum üzerinde olumsuz etki yapan gürültü; insanların iletişimini, dinlenmesini, sinir sistemini olumsuz etkileyen ve başta işitme kaybı olmak üzere birçok sağlık sorununa neden olan bir etkidir (Güler, 1997, s. 42). Mekân içerisindeki ses düzeyi algılama biçimini etkilemektedir. Ses düzeyi kabul edilebilir gürültü şiddetini aştıktan sonra insan sağlığına olumsuz yönde etkiyebilir (Kutlu, 2018, s. 70). Bu sebeple kişinin bulunduğu mekân içerisinde gürültünün şiddetine dikkat etmesi kendi fiziksel ve ruhsal sağlığı için oldukça önemlidir. İnsanların bir arada bulunduğu kentsel, kamusal alanlarda gürültüyle karşılaşma alanlarının daha yoğun olduğu söylenebilir. Bu alanlardaki gürültüyü minimuma indirmek toplum ve kent sağlığı için gereklidir. Bu doğrultuda kentsel tasarımda gürültüye yönelik önlemler Tablo 2'de ifade edilmiştir.

Tablo 2. Kentsel tasarımda gürültüye yönelik önlemler (Kaynak: Güler, 1997, s. 52-55'ten uyarlanmıştır.)

Kaynakta Kontrol	Alıcıda Kontrol	Çevrede Kontrol (özellikle trafik)	
Trafikte, araçlara uygun susturucu takılmalı	Kulaklık	Yapı elamanın planlanması	
Havali ve normal kornaların denetimi		Binanın planlanması	
Makinelerin sesini maskeleyen müdahaleler		Şehrin planlanması	Yerleşim yerlerinin seçilmesi
			Yollarda ve yol kenarlarında önlemler
			Bina grubunun (komşuluk) planlanması
Gürültünün insana ulaşmasını sağlayacak inşaat malzemesi geliştirilmeli.			
Açıklık faktörü unutulmamalıdır. En küçük aralık, gürültünün en büyük aralığa ulaşmasına sebep olur.			
Aşırı trafik olan yolların kenarına; ağaç perdeleme, tahta perdeleme sistemleri			
Kent içerisine büyük taşıma araçları girmemeli			

3.7 Kriter 7-Doğal Alanlar:

Doğal yeşil alanların özellikle yetişkin insanlarda, stresin azalması, daha uzun bir yaşam veya daha iyi ve sağlıklı zihinler sağlamaktadır. Çocuklar için ise kapasiteleri, duygusal ve davranışsal gelişim sağlamak ve hatta beyindeki faydalı yapısal değişiklikler sağlamaktadır. Mavi alanlar yüksek fiziksel aktivite seviyeleriyle ilişkilidir ve zihinsel sağlığı, özellikle stresi azaltma ve kendi kendine algılanan refah açısından faydalı olabilmektedir (ISGlobal, 2018).

4 Sağlıklı Kent ve Kalite Ölçümleri

Kentsel kalite için çeşitli ölçüm değerleri bulunmaktadır. Bu ölçümler nicel ve nitel olarak ele alınabilir. Genel olarak önerilen metodoloji, sayısal değerlerle ifade edildiği şekliyle kentsel çevre kalitesini kısaca değerlendirmek için anlamlı bir araç olarak görülmektedir. Değerlendirme prosedürünün nihai sonucu, mimarlık ve kentsel tasarım disiplinleri için anlamlıdır. Puanlar zaman içinde izlenirse ve / veya diğer sitelerle karşılaştırılırsa, uygun eylemler / dönüşümler kamu makamları ve diğer ilgili paydaşlar tarafından planlanabilir (Delsante, 2016, s. 20). Yapılan ölçümlerde kentsel göstergelerden de faydalanılmaktadır. Mekansal göstergeler, yaşanabilir mahalleleri planlamaya ve insanların sağlık ve refahını iyileştirmeye yardımcı olabilecek kamusal alan sağlanması açısından mahalleleri kıyaslamak ve ölçmek için politika ortamında yararlı analitik araçlardır (Karen, ve diğerleri, 2015, s. 112).

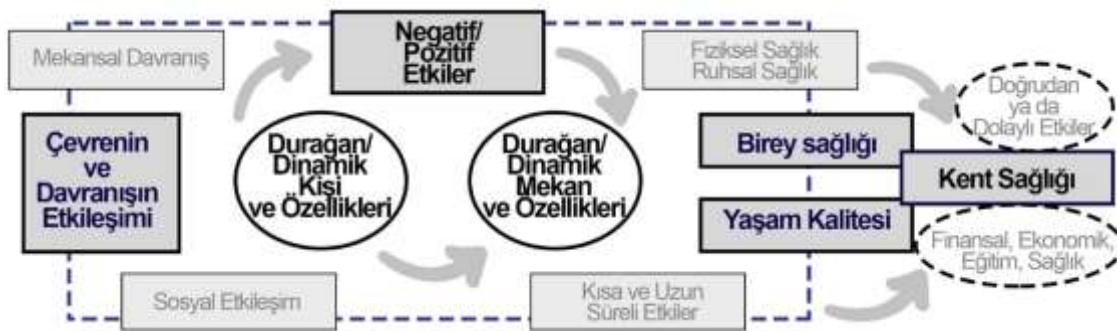
İnsan görüş ve deneyimlerine göre yapılan bir çalışmada çevre kalitesinin ölçülmesine genel bir bakış sunulmuştur. Bu çalışmada hem öznel hem de nesnel öğeleri kapsayan ayrıntılı bir kentsel çevre kalitesi anlayışı sağlamak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda üç kategoride inceleme gerçekleştirilmiştir (Moore, ve diğerleri, 2006, s. 787-789).

- Dış ortam kalitesi; yapı çevredekı fiziksel çevre koşulları,
- Algılanan çevre kalitesi; şehir sakinlerinin deneyimleri,
- İç mekân çevre kalitesi; bir dizi konut binasındaki fiziksel çevre koşulları.

Dış mekân ve iç mekân ölçümlerinde çeşitli monitör vb. araçlarla nicel ölçümler yapılırken; algılanan çevre kalitesinin ölçümünde anketler ve mülakatlardan oluşan nitel bir ölçüm yapılmıştır.

4.1 Çevre, Kamusal Alan ve Kullanıcı İlişkisi

Fiziksel çevre insanı her zaman aynı şekilde etkilemez. Ayrıca fiziksel çevre, insanların etkilenmesinde tek etken değildir; kişisel özellikler ve sosyal çevre gibi değişkenler de bu etkide söz sahibidir. Mekanlar insanları, insanlar mekanları değiştirebilir (Paiva & Jedon, 2019, s. 565). Kentsel yaşam içerisindeki toplumu ve bireyin genel sağlığını etkileyen doğrudan ve dolaylı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler doğrudan ve dolaylı belirleyicilerdir (Audrey & Batista-Ferrer, 2015, s. 116). Kentsel alanda kentlinin ortak paylaşımında bulunabileceği alanlar kamusal alan olarak ifade edilebilir. Bu alanlar birçok kentliye hitap ettiği için, tüm kentlinin ihtiyaçlarına cevap vermelidir. İhtiyaçların karşılanabilmesi de yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla insanın içinde bulunduğu çevrenin sağlığı ile kendi sağlığı arasında bağlantılı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu ilişki Şekil 1.'de ifade edilmiştir.

Şekil 1. Çevre ve kullanıcı ilişkisinin yaşam kalitesiyle olan ilişkisi Kaynak: (Karen, ve diğerleri, 2015 & Knöll & Roe, 2017 & Audrey & Batista-Ferrer, 2015'ten uyarlanarak oluşturulmuştur)

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Kentsel tasarımın genç hedeflerine ve isteklerine daha duyarlı olunmalıdır. Bunun için İlk olarak, kentsel tasarımcılar ve sağlık uzmanları genç sağlığını yönlendiren sosyal ve yapısal belirleyicileri daha iyi anlamalıdır; ikinci olarak da kent tasarımcıları, sağlığı ve refahı kısıtlayan ve inşa eden yer olanaklarını saptamalı ve sağlıkla ilgili davranışlar da dahil olmak üzere gençlerin gündelik uygulamaları üzerinde olumlu etki yaratacak fırsatları belirlemelidir (Knöll & Roe, 2017, s. 502).

Kamusal alanlar, kentlinin her üyesinin rahatça erişim sağlayabileceği ve kullanabileceği alanlardır (Altınçekiç, 1997, s. 207).

Kentsel kamusal alanlarda dış mekân konforu üzerine araştırmalar, sitenin çekiciliğini, insanların açık hava etkinliklerini ve genel olarak yaşam kalitesini artırmak için büyük önem taşımaktadır. Konfor değerlendirmesi yalnızca nötr bir termal sansasyona değil, aynı zamanda bağlamsal bilgiye, altyapının hizmet seviyesine ve hatta insanların psikolojik faktörlerine de bağlıdır. Kentsel yönetim, tasarım ve planlamadaki çeşitli paydaşlar için mevcut altyapıyı ve dış ortamları iyileştirmek için bireylerin gerçek konforunu değerlendirmek için uygun bir yöntem gereklidir (Peng, Feng, & Timmermans, 2019, s. 466).

Halk sağlığı alanında yapılan son araştırmalar, yapılı çevrenin nüfusun fiziksel ve zihinsel sağlık durumu üzerindeki etkilerini belirlemeye odaklanmıştır (Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 1). Bu araştırma için makro ve mikro ölçekler belirlenmiştir (Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 7,9):

Tablo 3. Kentsel planlamada nicel ve nitel ölçüm gruplaması örneği, (Kaynak: Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 7,9'dan uyarlanmıştır)

Makro analiz, niceliksel olarak kentsel planlama		Mikro analiz, niteliksel olarak kentsel planlama	
Yoğunluk:	Bağlantı açısından yürünebilirliği destekleyen kentsel faktörleri ve varış noktaları arasındaki mesafeleri azaltan yaya akışını artırabilen kentsel özellikleri nicel olarak analiz eden	Kullanışlılık:	Analiz edilen caddeler boyunca sunulan özelliklerin ve varış noktalarının miktarını belirleyen, bunları aktif ve sağlıklı davranışı geliştiren referans kategorilerine göre böler
Çeşitlilik:	En fazla 10 dakikalık yürüme mesafesindeki ulaşılabilir alan açısından kapsama dahil olmak üzere toplu taşıma duraklarının erişilebilirlik teklifini analiz eden	Emniyet:	Yaya ve bisikletlilerin güvenlik hissini güçlendiren kentsel çevrenin unsurlarına bakan hem caddenin hem de yaya bağlantısının kalitesini ve kentsel güvenlik unsurlarının ve mobilyaların kalitesini analiz eden
Tasarım:	Sokak hiyerarşisi, inşa edilmiş kumaş tipolojisi ve sokaklarda yeşilin varlığı dahil olmak üzere kentsel morfolojiyi ve tasarımı analiz eder	Konfor:	Nicel bir ölçü ve nitel bir değerlendirme dahil olmak üzere hem yayalar hem de bisikletliler için konfor derecesini artırabilen sokağın tüm özelliklerini analiz eden
		Estetik:	İnsan ölçeğine bağlı olarak, kentsel çekiciliği artıran, yürüyüş ve bisiklete binmeye uygun bir ortam oluşturan sokağın özelliklerini araştırma

Mikro boyutun karakteri denetimler ve anketler veya yukarıda belirtilen araştırma alanları hakkında vatandaşlarla görüşen bir akıllı telefon uygulamasının geliştirilmesi ile değiştirilebilir (Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 15).

Kamusal alanı niteliksel ve niceliksel standartlarla değerlendirmek, kentsel bağlamı ve sağlıklı yaşam tarzlarını teşvik etmeye yönelik kanıta dayalı kamusal alan özelliklerini vurgulamak gerekli ve çok

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

önemlidir. Şehirleri daha yürünebilir ve çevrilebilir yapmak, daha uygun, güvenli, rahat ve çekici yerler yaratmak için fiziksel faktörlerini, kamusal alan ağı, arazi kullanımı karması, sokak tasarımı vb. iyileştirmek anlamına gelir (Capolongo, Buffoli, Brambilla, & Rebecchi, 2020, s. 276).

Günümüzde şehirler tasarlanırken sağlık kriterlerine göre tasarlamak, sorunların önüne geçmek için önemli olacaktır. Bu sebeple nitel ve nicel araştırmalar gereklidir.

4.2 Sağlıklı Kent İçin Yapılması Gereken Değişiklikler

Kentsel biçimin sağlık, çevresel ve sosyal sonuçları etkileyebileceğine dair artan bir kabul varken, ortak hedefler için sektörler arası iş birliğinin çalışması için yapılacak çok iş ve benzeri görülmemiş bir potansiyel vardır. Aşağıdakiler dahil olmak üzere değişikliğin sağlanması için çok yönlü bir yaklaşım gereklidir (GilesCorti, 2006, s. 3-4):

- Sağlık etki değerlendirmelerinin yeni toplu konut sitelerine ve dolgu yapılarına dahil edilmeli;
- Bağlantılı sokak ağlarını, daha yüksek yoğunluklu ve karma kullanım planlamasını dahil etmek, aynı zamanda yüksek kaliteli geçişe erişim, trafiğe daha az maruz kalma ve parklar, ana caddeler, yerel alanlar dahil olmak üzere yüksek kaliteli kamusal alan dahil olmak üzere daha yürünebilir mahalleler yaratan politika ve uygulamaların yaygın olarak benimsenmeli
- Toplu taşımayı kullanmak için artırılmış teşvikler ve motorlu taşıtları kullanmaya yönelik caydırıcı unsurlar olmalı;
- Tüm yeni ve yenilenmiş binalarda güvenli bisiklet parkına erişim sağlamak için bina yönetmeliklerinde yapılan değişiklikler dahil olmak üzere aktif ulaşım yollarını (örneğin bisiklet yolları ve bisiklet parkuru) desteklemek için yüksek kaliteli altyapı sağlanmalı;
- Aktif ulaşım yöntemlerinin kullanımını teşvik eden kitle iletişim araçları tanıtım kampanyaları yapılmalı;
- Kentsel tasarım politikasını iyileştirmeye yönelik çabaların devam eden değerlendirmesi ve bunun farklı nüfus grupları (örneğin çocuklar, yaşlı yetişkinler) üzerindeki etkisinin incelenmeli;
- Topluluğun genç ve yaşlı üyelerine hitap eden kentsel tasarım; ve
- Kentsel biçimin sosyal sermaye, toplum duygusu ve ruh sağlığı üzerindeki bağımsız etkileri üzerine araştırma yapılmalı

Peyzaj ve kentsel ölçekli müdahaleler, daha genç ve daha zengin hissetmeye yardımcı olurken aynı zamanda kaldırımların havalandırılması ve gölgeli alanların oluşmasına imkân tanır. Bu sebeple kentsel tasarımlar planlanırken iklimsel değişikliği düşünmek faydalı olmaktadır. Daha küçük ölçekli tasarımlar ele alındığında; gün ışığını, doğal havalandırmayı ve rahatlığı en üst düzeye çıkarmak için tasarlanan bir evin, hem sakinlerinin ihtiyaç ve davranışlarına cevap verirken hem de ihtiyaç duyduğundan daha fazla enerji üretmesini sağladığı söylenmektedir (Peters, 2017, s. 31)

Bütün bunlara ek olarak, kent sağlığı ve bunun getirisinde toplum sağlığı için yapılan çalışmalarda katılım çok önemlidir. Yapılan çalışmalarda katılımın birçok önemi vardır. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir (Bates, 2019):

- Katılımcıların fikirleri önemlidir.
- Daha fazla bakış açısı sunar.
- Dikkat çekilmesi gereken bir proje hakkında yeni bilgiler edinilebilir.
- Topluluk üretimi bir sürece hâkim olduğunda, bu süreçte katılımcıların da söz hakkı olur.
- Katılım sonucu yapılan bir projenin gerçekleştiğini görmek, kişiye kendisini iyi hissettirir.
- Gerçekleştirilen katılımlardaki sayının niceliksel olarak çokluğu, güvenirliliği de artırmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, modern şehirler üç büyük sağlık sorunuyla uğraşmak zorundadır: bulaşıcı ve akut hastalıklar, bulaşıcı olmayan hastalıklar ve bisiklet-yaya erişilebilirliği ve hareketliliğin

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

güvenliğiyle bağlantılı kazalar. Bu zorluğun üstesinden gelmek için, şehir ortamının uygun şekilde planlanması ve düzenlenmesi dünya çapında çok önemlidir ve bu nedenle şehirleri açık hava yaşam koşullarının yanı sıra kentsel ve halk sağlığının "iyileştiricileri" olarak değerlendirmek çok önemlidir. Kentsel çevreler, hem sağlık hem de insanların davranışları açısından şehrin yaşanabilirliğini etkiler, kentin aktif olmasını teşvik eder veya cesaretini kırar, bireylerin sağlıksız bir yaşam tarzına karşı mücadele etme becerilerini geliştirir. Kentsel çevreyi oluşturan unsurlar, yürünebilirliği artırabilecek çeşitli faktörlerle ilişkilidir. Şehirleri daha yürünebilir ve döngüsel hale getirmek, yürümek ve binmek için daha uygun, güvenli, rahat ve çekici bir alan yaratmak için fiziksel faktörleri, bina özellikleri, arazi kullanım karmaşıklığı, yoğunluklar, sokak tasarımı gibi iyileştirmek anlamına gelir (Rebecchi, ve diğerleri, 2019, s. 14).

İnsanlar kendi algularına göre hareket ederler çünkü onların gerçek olduklarına inanırlar. Planlamada halkın katılımının gerçekleşmesi için, insanların en azından sürece katılmalarına izin veren planlama hakkında bir fikre sahip olmaları gerekir. Bu sebeple, planlayıcıların halkın görüşüne dair bilgiye sahip olması kritik derecede önemlidir (Liepa-Zemesa & Hess , 2016, s. 71). Planlayıcılar planlamanın iç kısmını iletişim, yanıt verme gibi durumları kontrol edebilir; ancak politik değerler gibi dış faktörleri kontrol edemez. Bu sebeple talepleri karşılamaya yönelik stratejiler geliştirmeli ve bu yüzden toplum değerlerini dikkate almalıdır önemlidir (Liepa-Zemesa & Hess , 2016, s. 72).

Kent planlamasına halkın daha etkili ve yapıcı katılımı, vatandaşların becerilerini ve halkın katılımını gerektiren diğer süreçlere katılma becerilerini güçlendirebilir (Liepa-Zemesa & Hess , 2016, s. 86). Dış faktörlerin planlama süreçleri üzerindeki etkisinin ve halkın şehir içi planlamaya katılma fırsatlarının daha iyi anlaşılması, potansiyel olarak halkın ortak bir vizyon yaratmaya istekli olduğu daha sağlam ve sürdürülebilir ortamlara yol açabilir (Liepa-Zemesa & Hess , 2016, s. 88). Bir planlama sürecinin kamusal kalkınmaya uygun olarak uygulanması için devlet planlama araçlarının etkinliği, planlamacıların mesleki becerilerine, onların ilgi alanlarını dinleme yetenek ve istekliliklerine ve halkı dahil etme becerilerine bağlıdır (Liepa-Zemesa & Hess , 2016, s. 89).

5 Alan Çalışması- Kent İçin Kalite Ölçümleri Nasıl Yapılır ?

Şekil 2. Adalar bölgesinin kent içindeki konumu

Adalar bölgesi, Şekil 3. 'de görüldüğü üzere kent merkezinde yer almaktadır. Kent merkezinden geçen Porsuk Nehrinin etrafında konumlanmıştır. Yeşil alan yönünden zengin olan bölge, sosyal aktiviteler bakımından çeşitliliğe de sahip olması nedeniyle kentli tarafından oldukça yoğun kullanılan bir bölgedir.

Adalar bölgesinin sağlıklı kent bağlamında kalite ölçümünün yapılabilmesi için bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya 60 gönüllü katılım olmuştur. 30 erkek ve 30 kadın katılımcıyla eşit bir dağılım olmuştur. Bu kişilerin; 9'u zayıf, 48'i normal, 2 kilolu ve 1 obez olmak üzere vücut kitle indeksleri mevcuttur. Bisiklet kullanan 40, kullanmayan 20 kişi vardır. Sigara kullanan 38, kullanmayan ise 22 kişi vardır. Katılımcıların spor yapma sıklığı beş üzerinden 2 ve 3 puan üzerinde yoğunlaşmıştır. Katılımcıların tamamına yakını (50 kişi) Eskişehir'de doğup büyümüştür. Bu 60 kişiden 51'i kendini sağlıklı hissetmektedir. Genel profile bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu sağlıklı bir profile sahiptir, ancak diğer taraftan üniversite sınavına hazırlanmaları bu kişileri strese sokmaktadır (60 kişiden

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

54'ü streslidir). Aynı şekilde bu stres motivasyon düşüklüğüne sebep olmaktadır (60 kişiden 51'i motivasyon kaybı yaşamaktadır). Kendilerini iyi hissetmek içinse; kitap okurum; televizyon ya da dizi, film izlerim; oyun oynarım; alışveriş yaparım; yürüyüş yaparım; arkadaşlarımla buluşurum; şarkı dinlerim, müzik dinlerim; dans ederim; kendime iyi gelecek aktiviteler yaparım cevapları alınmıştır. Genel çoğunluk ise, arkadaşlarıyla buluşup bir yerlere gitmeye (43 kişi) ve yürüyüş yapmayı (18) tercih etmektedir. Streslerini atmak için Eskişehir'de gidilen yerler genel çoğunlukla kent merkezinde olan parklar olmuştur. Bu parklar, Kanlı Kavak Parkı, Adalar Parkı ve Hamamyolu Parkı'dır.

- Fiziksel aktivite ve yürünebilirlik kriter 2'in değerlendirilmesine bakıldığında; katılımcıların çoğunluğu yürümeyi tercih etmektedir. Bu tercihte gidilecek mekân ile başlangıç noktası arasındaki mesafe etkili olmuştur. Bunun üzerine gidilen mekanların seçiminde yeme içme ve alışveriş imkanlarının olması ve yürünebilir mesafede olması tercih sebebidir.
- Dinamik mekân kullanıcı ilişkisi kriter 3'nin değerlendirilmesine bakıldığında; 28 kişi sakin, 13 kişi ise hareketli mekanları tercih etmektedir. Geriye kalan 19 kişi ise sakin veya hareketli her iki mekânı da tercih edebilmektedir. Diğer taraftan mekânın hareketli olması 35 kişi tarafından tercih edilmektedir. Çünkü 44 kişi mekânın hareketli olmasının, mekânın dinamiğinin kendilerini de yansıdığını düşünmektedir.
- Hava sıcaklığı kriter 4'ün değerlendirilmesine bakıldığında; 57 kişi için mekân seçiminde hava sıcaklığı önemlidir. Hava sıcaklığının ve şartlarının uygun olduğu zamanlarda parklar ve açık mekanlar tercih edilmekte; soğuk ve yağışlı günlerde ise kapalı ve yakın mekanlar tercih edilmektedir.
- Hava kirliliği kriter 5'in değerlendirilmesine bakıldığında; 50 kişi Eskişehir'in hava kalitesinin orta ve iyi yönde olduğunu düşünmektedir. Hava kirliliği, dışarı çıkma faktörünü etkileyen bir değer olarak görülmektedir. Verilen cevaplara bakıldığında, kışın yanan sobalardan dışarı salınan kükürt dioksit (kömür gazı), egzoz kokusu gibi durumlardan uzak olmak için kapalı mekanları ve temiz alanları tercih ettikleri görülmüştür.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün değerleri doğrultusunda Türkiye kentlerinin yıllara göre hava kalitesinin ölçümleri Şekil 4'te ifade edilmiştir. Şekil 4'te göre Eskişehir hava kalitesinin partikül değeri 2014 yılında 31; 2016 yılında 24; 2017 yılında 22 olarak gözlemlenmiştir. Hava kalitesinin artan teknolojiye ve sanayiye rağmen iyileşmesi pozitif bir durumdur. Bu şekilde hava kalitesinin giderek sağlıklı hale gelmesi, kent sağlığını ve yaşanabilirliğini de olumlu şekilde etkileyecektir.

Şekil 4.Yıllara göre Eskişehir'in hava kalitesi (Kaynak: Güvemli, 2014 ve Erşan, 2016 ve TMMOB, 2018)

- Gürültü kriter 6'nın değerlendirilmesine bakıldığında; 46 kişi Eskişehir'in gürültü yönünden kalitesinin orta ve iyi yönde olduğunu düşünmektedir. Gürültü olan mekanlarına bakıldığında; alışveriş yoğunluğunun ve sosyal aktivitenin yoğun olduğu yerler olan Hamamyolu Çarşısı Caddesi, Espark alışveriş merkezi olarak öne çıkmaktadır. Mekân seçimlerinde gürültünün olması, seçimi olumsuz yönde etkilemektedir.
- Doğal alanlar kriter 7'nin değerlendirilmesine bakıldığında 53 kişi için doğal alanların varlığı mekân seçiminde olumlu etki oluşturmaktadır. 54 kişi ise stresten uzaklaşmak için doğal alanlarda bulunmayı ve parklarda yürüyüş yapmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda kent içerisinde Kanlı Kavak Parkı daha çok tercih edilmektedir.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

Yapılan çalışma kapsamında, üniversiteye hazırlanan gençlerle tamamlanan anket sorularının analizi kapsamında birbirleriyle olan ilişkisi Tablo 4'te ifade edilmiştir. Tablo 4'te yapılan analiz değerlendirmesi; demografik verilerle sağlıklı tasarım kriterlerinin karşılaştırılarak değerlendirilmesi üzerine olmuştur. Demografik veriler kriter 1; Fiziksel aktivite, yürünebilirlik kriter 2; dinamik mekân ve kullanıcı ilişkisi kriter 3; çevresel etkiler bağlamında sıcaklık kriter 4; hava kirliliği kriter 5, gürültü kriter 6 ve doğal alanlar kriter 7 olarak değerlendirilmiştir. Bu kriterlerin, Adalar bölgesine etkisi ise kararlar bölgesinde ifade edilmiştir.

Tablo 4. Anket sorularıyla gerçekleştirilen analiz ve ilişkileri

		Demografik Özellikler Kriter 1					Sağlıklı Kent Kriterleri		
		Cinsiyet	Yaş	Vücut Kitle. İndeksi	Hangi Mahalle	Eskişehir Yaşam yılı	Stres 'ten kurtulma	Fiziksel Aktivite/ Yürünebilirlik	Dinamik Mekân-Kullanıcı
							Kriter 2	Kriter 3	Kriter 4-5-6-7
Demografik Özellikler Kriter 1	Cinsiyet					x	x	x	x
	Yaş					x			x
	Vücut kitle indeksi					x	x	x	x
	Eskişehir' de yürüme	x	x	x		x	x		x
	Bisiklet kullanımı	x	x	x	x	x			x
	Spor yapma sıklığı	x	x	x		x			x
	Sigara Kullanımı	x	x	x	x	x	x	x	x
	Sağlıklı hissetme	x	x	x	x	x	x		x
Kararlar	Mekân Seçimi	x	x	x			x	x	x
	Adalar'a gitme	x	x	x	x		x	x	x
	Adalar'a yürüme	x	x	x	x				

Tablo 4'e göre yürüme, bisiklet kullanımı, spor yapma sıklığı, sigara kullanımı ve sağlıklı hissetme cinsiyete, yaşa ve vücut kitle indeksine göre değişkenlik göstermektedir. Yaşanılan mahalle, bisiklet kullanımı ve kişinin sağlıklı hissetmesini etkilemektedir. Eskişehir'deki yaşam yılına göre ise, sigara kullanımı artmıştır. Bu durum aynı yaş grubunda ve sınav stresinde olan gençlerin birbirini etkilemesi olarak düşünülebilir. Diğer taraftan stres faktörü mekân seçiminde etkili olmakta ve bu sebeple Adalar bölgesi tercih edilen yerlerden olmaktadır.

Adalar Bölgesinin değerlendirmesine bakıldığında; bu bölge yürüyüş yapmak, yemek içmek, bölgede bulunan Porsuk Nehri'nin kenarında oturmak, doğal alanlarını deneyimlemek, dinamik mekanlarından faydalanmak ve şehrin gürültüsünden uzaklaşarak mevsimler etkilerde farklı güzellikler kazanan bölgede keyifli anlar yaşamak için tercih edildiği görülmektedir. Porsuk nehrinin etrafında yer alması,

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

birçok hareketli mekânın yer alması, kent merkezinde ve ulaşım yönünde kolay olması, trafiğe kapalı olması en çok tercih edilme seçenekleri arasındadır. 42 kişi bu bölgeye yürüyerek gelmektedir. Merkezi konumda olması bu duruma elverişlidir. Yaklaşık 2.5-3 km arasındaki mesafeler uygun hava koşullarında yürüme için tercih edilmektedir. Adalar bölgesinin dinamik mekân kurgusuna bakıldığında; birçok kişiye hitap edecek mekân potansiyeli olduğu görülmektedir. Farklı potansiyellerde mekanların bulunması da tercih edilme sebepleri arasındadır. Adalar bölgesinin seçiminde mevsimler etkiler (sıcaklık) yarı yarıya etkili olmaktadır. Çünkü hem açık hem kapalı mekanları bulunmaktadır. 45 kişi bu bölgenin hava kirliliği yönünden temiz olduğunu düşünmektedir. Çünkü hem trafiğe kapalı hem nehrin varlığı hem de yeşil alanların bulunması, hava kalitesinin olumlu olmasını sağlamaktadır. Bu bölgede, hava kirliliği yönünden çalışmaya katılanları rahatsız eden bir durum yoktur. Hava kalitesinin temiz olması da bölgenin tercih edilmesini sağlamaktadır. Gürültü yönünden olumlu olan bölgede çok fazla sosyal mekânın bulunmasından dolayı kalabalık insan sesleri gürültü faktörü olarak görülmüştür. Doğal alanların varlığı ise bu bölgenin seçimindeki en etkili faktörlerden birisidir.

6 Sonuç

Yapılan çalışma sonucunda, Adalar bölgesinin sağlıklı kent için kalite ölçümleri kapsamında belirlenen yedi kriter üzerinden değerlendirmesi yapılmıştır. Adalar bölgesi gençler tarafından oldukça sık kullanılan bir bölgedir. Kalite ölçümleri için yapılan değerlendirme sonucunda da kriterlerden olumlu sonuçlar alınması, bölgenin sıklıkla tercih edilmesinin önemli göstergelerindedir.

Kent içerisinde çocuk, genç, yetişkin ve yaşlılar olmak üzere çeşitli bireyler yer almaktadır. Her birey ya da kullanıcı kendisine kent içerisinde yer bulabilmelidir. Bir kentin sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmesi tüm üyelerinin ihtiyaçlarına cevap vermesiyle mümkündür. Bu sebeple kalite ölçümleri önem kazanmaktadır. Bu çalışma da stres altında olan gençlerin mekân kullanımlarının Adalar Bölgesi üzerinden analizi yapılmıştır. Çalışmaya katılan gençlerin tamamına yakını kilo kontrolü yönünden pozitif ve spor alışkanlıkları mevcuttur. Sağlıklı bir profil göstergesi olmuştur. Diğer taraftan stres faktörünün etkisini azaltmak için gençlerin doğal alanları tercih ettikleri görülmüştür. Bu alanlardan birisi de Adalar bölgesidir. Diğer taraftan üniversiteye hazırlanan gençler için mekanların tercih edilmesinde, yürüme mesafesinin yakın olması öne çıkan faktörlerdendir. Bu durum, yürünebilirlik kriterinin bu yaşlardaki gençler için önemli olduğunun bir göstergesidir. Kent içerisindeki mekanların dinamik ya da dinamik olmayarak kullanıcıyla etkileşime geçmesi bu gençler için oldukça önemlidir. Adalar bölgesinin de Porsuk Nehri etrafında konumlanması ve sahip olduğu açık, kapalı ve yarı açık mekanlarının varlığı ile dinamik mekân kurgusu yönünden birçok çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik sayesinde birçok kişiye hitap etmektedir. Bu sebeple bu kriter Adalar bölgesinin gençler tarafından tercih edilmesinde oldukça önemlidir. Kentsel mekanların tercih edilmesinde çevresel etkiler de önemlidir. Hava sıcaklığı, kentlinin mekân seçimlerini etkilemektedir. Hava kirliliği ise açık mekanların kullanımı etkilemektedir. Doğal alanların varlığı ise birçok etkileşime izin verdiği ihtiyaç halindedir. Tercih edilen mekanların bulunduğu sokakların trafiğe kapalı olması ve doğal alanların mevcut olması hem hava kirliliğinin hem de gürültünün etkisini azaltacaktır. Bu sebeple Adalar bölgesi, kent merkezinde bulunmasından ve kent içerisinde birçok yer için yürüme mesafesinde olmasından dolayı, birçok çeşitliliğe ve dinamik mekân kurgusuna sahip olması, trafiğe kapalı olması, doğal alanlara sahip olmasından dolayı kent içerisinde değerli bir konuma sahiptir. Kalite ölçümleri için belirlenen kriterlerin de katılımcılar tarafından olumlu sonuçlarla karşılanması, Adalar bölgesinin kalite ölçümü için kriterler kapsamında güzel verilere sahip olması, bu bölgenin kent içerisinde sıklıkla kullanılan bir bölge olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, kalite ölçümleri için kriterlerin değerlendirilmesi kent içerisinde mekanların ve alanların kullanılmasını etkilediği söylenebilir. Kentteki mekanların kullanımı artırmak ve kentteki farklı kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilmek bu bağlamda önemlidir. Dolayısıyla çeşitli kullanıcıları olan kentin bu kullanıcılara yönelik kentsel mekanlara sahip olması ve sağlıklı kent ve kaliteli bir mekân için gerekli tasarımların ve ortamların oluşturulmasına dikkat edilmelidir.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

7 Kaynakça

Affiliation, D. S. (2018). Perceiving The Void And The Living Being To Build New Environment Friendly Urban Spaces. *Journal of Architecture and Urbanism*, 42(1), 40-45. doi:<https://doi.org/10.3846/jau.2018.2024>

Altınçekiç, S. Ç. (1997). Kentsel Alanlarda Mekan Organizasyonu ve Beyazıt Çevresinin İrdelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 47(2), 201-228. 12 20, 2020 tarihinde <https://forestist.org/Content/files/sayilar/318/12.pdf> adresinden alındı

Audrey, S., & Batista-Ferrer, H. (2015). Healthy urban environments for children and young people: A systematic review of intervention studies. *Health & Place*, 36, 97-117. doi:<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2015.09.004>

Bai, X., Nath, I., Capon, A., Hasan, N., & Jaron, D. (2012). Health and wellbeing in the changing urban environment: complex challenges, scientific responses, and the way forward. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 4(4), 465-472. doi:<https://doi.org/10.1016/j.cosust.2012.09.009>

Bates, O. (tarih yok). *6 reasons why participation is important [community engagement]*. 11 19, 2020 tarihinde Socialpinpoint: <https://www.socialpinpoint.com/blog/6-reasons-to-participate-community-engagement/> adresinden alındı

Besenyi, G. M., Kaczynski, A. T., Stanis, S. W., Ryan, B. D., Lightner, J. S., & Hipp, J. A. (2014). Planning for health: A community-based spatial analysis of park availability and chronic disease across the lifespan. *Health & Place*, 27, 102-105. doi:<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2014.02.005>

Bishop, K., & Marshall, N. (2017). Social Interactions and the Quality of Urban Public Space. *Encyclopedia of Sustainable Technologies*, 63-70. doi:<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-409548-9.10177-0>

Capolongo, S., Buffoli, M., Brambilla, A., & Rebecchi, A. (2020). Healthy urban planning and design strategies to improve urban quality and attractiveness of places. *19*, 271-279. doi:10.13128/techne-7837

Delsante, I. (2016). Urban environment quality assessment using a methodology and set of indicators for medium-density neighbourhoods: a comparative case study of Lodi and Genoa. *AmbienteCostruido, Porto Alegre*, 16(3), 7-22.

Erşan, M. (2016, 12 30). *Görünmez katil tam 80 ilde*. 12 20, 2020 tarihinde www.hurriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gorunmez-katil-tam-80-ilde-40321540> adresinden alındı

Forsyth, A. (2015). What is a walkable place? The walkability debate in urban design. *Urban Design International*, 20(4), 274-292. doi:<https://doi.org/10.1057/udi.2015.22>

Güler, Ç. (1997). *Ergonomiye Giriş* (1. b.). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı.

Güvemli, Ö. (2014, 12 24). *Kent kent zehir haritası*. 12 20, 2020 tarihinde www.cumhuriyet.com.tr: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kent-kent-zehir-haritasi-170725> adresinden alındı

GilesCorti, B. (2006). *The impact of urban form on public health*. 2020 tarihinde <http://healthimpactassessment.pbworks.com/>: <http://healthimpactassessment.pbworks.com/f/The+impact+of+urban+form+on+public+health+-+UWA+Australia+-+2006.pdf> adresinden alındı

ISGlobal, B. I. (2018). *5 Keys to Healthier Cities*. 2020 tarihinde www.isglobal.org: <https://www.isglobal.org/en/ciudadesquequeremos> adresinden alındı

Jackson, L. E. (2003). The relationship of urban design to human health and condition. *Landscape and Urban Planning*, 64(4), 191-200. doi:[https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(02\)00230-X](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(02)00230-X)

Kürkçüoğlu, E., & Ocağcı, M. (2015). Kentsel Dokuda Mekânsal Yönelme Üzerine Bir Algı-Davranış Çalışması: Kadıköy Çarşı Bölgesi. *Megaron*, 10(3), 365-388. doi: 10.5505/MEGARON.2015.02486

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

- Karen, V., Hannah, B., Paula, H., Koohsari, M. J., Mavoa, S., Davern, M., . . . Giles-Corti, B. (2015). Developing indicators of public open space to promote health and wellbeing in communities. *Applied Geography*, 57, 112-119. doi:<https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2014.12.003>
- Knöll, M., & Roe, J. J. (2017). Ten Questions Concerning A New Adolescent Health Urbanism. *Building and Environment*, 126, 496–506. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360132317304559?via%3Dihub> adresinden alındı
- Kutlu, R. (2018). Çevresel Faktörlerin Mekan Kalitesi ve İnsan Sağlığına Etkileri. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 8(1), 67 - 78. doi:<https://doi.org/10.7456/10801100/007>
- Liepa-Zemesa, M., & Hess , D. B. (2016). Effects of public perception on urban planning: evolution of an inclusive planning system during crises in Latvia. *Town Planning Review*, 87(1), 71-92. doi:10.3828/tp.2016.5
- Moore, G., Croxford, B., Adams, M., Refaee, M., Cox, T., & Sharples, S. (2006). Urban environmental quality: perceptions and measures in three UK cities. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 93, 785-794. doi:10.2495/SC060751
- Paiva, A. d., & Jedon, R. (2019). Short- and long-term effects of architecture on the brain: Toward theoretical formalization. *Frontiers of Architectural Research*, 8(4), 564-571. doi:<https://doi.org/10.1016/j.foar.2019.07.004>
- Peng, Y., Feng, T., & Timmermans, H. (2019). A Path Analysis of Outdoor Comfort in Urban Public Spaces. *Building and Environment*, 148, 459–467. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360132318307170> adresinden alındı
- Peters, T. (2017). Superarchitecture Building for Better Health. *Architectural Design*, 87(2), 24-31. doi:10.1002/ad.2149
- Rebecchi, A., Buffoli, M., Dettori, M., Appolloni, L., Azara, A., Castiglia, P., . . . Capolongo, S. (2019). Walkable Environments and Healthy Urban Moves: Urban Context Features Assessment Framework Experienced in Milan. *Sustainability*, 11(10), 1-18. doi:10.3390/su11102778
- Report, S. (2013, Aralık). *Getting to Great Places*. www.spur.org: https://www.spur.org/sites/default/files/publications_pdfs/SPUR_Getting_to_Great_Places_spreads.pdf adresinden alındı
- Seles, E., & Afacan, Y. (2019). Exploring the Relationship Between Health and Walkability. *Open House International*, 44(1), 44-52. 12 20, 2020 tarihinde http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/53272/Exploring_the_relationship_between_health_and_walkability.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı
- TMMOB. (2018, 01 05). *TMMOB, hava kirliliğinin en yüksek olduğu illeri açıkladı*. 12 20, 2020 tarihinde www.birgun.net: <https://www.birgun.net/haber/tmmob-hava-kirliliginin-en-yukse-oldugu-illeri-acikladi-198682> adresinden alındı
- WHO. (2020). *Healthy urban design*. www.euro.who.int: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-urban-design> adresinden alındı

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

UOT 626 . 627

***İŞGALDAN AZAD EDİLMİŞ ÇAYLARIN MƏCRALARINDA SEL VƏ DAŞQIN ZAMANI
YUYULMA DƏRİNLİYİNİN HESABLANMASI***

***РАСЧЕТ ГЛУБИНЫ ПРОМЫВА ВО ВРЕМЯ ПОВОДКА И СЕЛЯ В РУСЛАХ РЕК,
ОСВОБОЖДЕННЫХ ОТ ОККУПАЦИИ***

***CALCULATION OF THE DEPTH OF FLUSHING DURING THE LEADING AND FLOWING
IN RIVERS RELEASED FROM OCCUPATION***

t.ü.f.d., böyük elmi işçi, Əbilov Rəşad Səffan oğlu

Azərbaycan Elmi Tədqiqat Layihə Axtarış Energetika İnstitutu

Xülasə

Məqalə sel və daşqınlar zamanı dağ çaylarının eroziya dərinliyinin müəyyən edilməsi məsələsinə həsr edilmişdir. Bildiyiniz kimi, dağ çayları üzərində tikilən hidrotexniki qurğular daşqınların dağıdıcı təsirinə məruz qalır. Körpülərin bünövrələri və sahil mühafizə qurğularının dibi yuyulur, drenaj qurğularının səthi su təchizatı və çay keçidlərində suötürücülər üçün açılır. Ona görə də obyektləri sel və daşqın sularının dağıdıcı təsirlərindən qorumaq üçün tədbirlər görülməlidir. Bunun üçün ilk növbədə çay məcralarında tikilələrin bünövrəsinin dərinliyi, sel sularının keçmə biləcəyi çayın eni və onlara uyğun sahilyanı tikilələrin yerləşdirilməsi müəyyən edilməlidir. Dağçaylarında daşqın və sel suları ilə əlaqədar axınların rejimi, kanalın eni, dibinin dərinliyi və nahamarlığı dəyişəcək. Buna görə də, ifadələrdə hesablama kanalın parametrlərinin və çayınaxınının orta dəyərləri nəzərə alınmaqla aparılır.

Məqalədə yuxarıda qeyd olunanlarla əlaqədar olaraq dağ çaylarında daşqınlarla bağlı nəzəri və praktiki materiallar təhlil edilir. Böyük Qafqaz dağlarının cənub yamaclarından axan çaylar üçün sel və daşqınlarda kanalın parametrlərini və çayların hidroloji parametrlərini təyin etmək üçün ifadələrdən istifadə edilmişdir. Bu ifadələr əsasında çayın məcrasının yuyulmamasına uyğun olan orta eni, çayın orta dərinliyi, orta axım sürəti və müvafiq yuyulma dərinliyi axım sürətinə və tədqiq olunan hissəsinin mailliyinə uyğun olaraq müəyyən edilmişdir. çay. Onların əsasında daşqınlar zamanı dağ çaylarının məcrasının eroziya dərinliyinin müəyyən edilməsi metodu işlənib hazırlanmışdır. Eroziya dərinliyini təyin etmək üçün üsullar tərtib edilmişdir. Hazırlanmış texnika sel və daşqın axınlarında axım parametrlərini müəyyən etmək üçün istifadə edilə bilər.

Açar sözlər: sel axını, kanal deformasiyası, dağ çayı, eroziya dərinliyi, dib çöküntülərinin ortadiametri, kanalın dayanıqlığı, daşqın sürəti

Аннотация

Статья посвящена вопросу определения глубины размыва горных рек при паводках и селях. Как известно, гидротехнические сооружения, построенные на горных реках, подвергаются разрушительному воздействию наводнений. Моются фундаменты мостов и дно берегозащитных сооружений, открываются поверхность дренажных сооружений в водоснабжение и водопропускные трубы на переходах через реки. Поэтому следует принимать меры по защите объектов от разрушительного воздействия наводнений и селей. Для этого, прежде всего, необходимо определить глубину заложения фундаментов сооружений в руслах рек, ширину реки, по которой могут проходить паводковые воды, и размещение прибрежных сооружений в соответствии с ними. В связи паводками и селями в горных реках режим течений, ширина русла, глубина и шероховатости дна изменится. Поэтому в вырожениях вычисление проводится с учетом средних значений параметров русла и течение реки.

В статье анализируются теоретические и практические материалы, касающиеся паводков на горных реках в связи с изложенным. Для рек, текущих с южных склонов гор Большого Кавказа,

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

использовались выражения для определения параметров русла и гидрологических параметров рек в паводках и селях. На основе этих выражений определяли среднюю ширину, соответствующую не промыванию русло реки, среднюю глубину реки, среднюю скорость потока и соответствующую глубину промывки в соответствии с расходом потока и наклоном исследуемого участка реки. На их основе разработана методика определения глубины размыва русел горных рек при паводках. Были составлены методики об определении глубины размыва. Разработанная методика может быть использована для определения параметров стока в селях и паводковых потоках.

Ключевые слова: паводковый сток, деформация русла, горная река, глубина размыва, средний диаметр донных отложений, устойчивость русла, скорость паводка

Abstract

The article is devoted to the issue of determining the depth of erosion of mountain rivers during floods and mudflows. As you know, hydraulic structures built on mountain rivers are subject to the destructive effects of floods. The foundations of bridges and the bottom of bank protection structures are washed, the surface of drainage structures is opened for water supply and culverts at river crossings. Therefore, measures should be taken to protect objects from the destructive effects of floods and mudflows. To do this, first of all, it is necessary to determine the depth of the foundations of structures in the riverbeds, the width of the river through which flood waters can pass, and the placement of coastal structures in accordance with them. Due to floods and mudflows in mountain rivers, the regime of currents, the width of the channel, the depth and roughness of the bottom will change. Therefore, in the expressions, the calculation is carried out taking into account the average values of the parameters of the channel and the flow of the river.

The article analyzes theoretical and practical materials related to floods on mountain rivers in connection with the above. For rivers flowing from the southern slopes of the Greater Caucasus Mountains, expressions were used to determine the parameters of the channel and the hydrological parameters of the rivers in floods and mudflows. Based on these expressions, the average width corresponding to the non-flushing of the riverbed, the average depth of the river, the average flow velocity and the corresponding flushing depth were determined in accordance with the flow rate and the slope of the investigated section of the river. On their basis, a method has been developed for determining the depth of erosion of mountain river beds during floods. Methods were compiled to determine the depth of erosion. The developed technique can be used to determine runoff parameters in mudflows and flood flows.

Keywords: flood runoff, channel deformation, mountain river, erosion depth, average diameter of bottom sediments, channel stability, flood velocity

Giriş

Çay məcralarının deformatsiyası çay axını parametrləri ilə məcranın morfometrik parametrlərinin qarşılıqlı təsiri nəticəsində yaranır. Məcrə deformatsiyalarının əsas səbəblərindən biri də çay gətirmələri və axının sürətidir. Çay məcrası deformatsiyasına antropogen amillərin və hidrotexniki qurğuların da böyük təsiri vardır.

Dağ çaylarının dağlıq və dağətəyi hissələrində məcrə deformatsiyaları sel və daşqın axınlarının təsiri ilə yaranan məcranın eninə, uzununa və dərinlik istiqamətindəki deformatsiyalarının öyrənilməsi, məcranın dayanıqlığının təmin olunması, çaylarda tikilən suqəbuledici qurğuların, dükər keçidlərinin, su elektrik stansiyalarının, körpülərin, qoruyucu divarların təhlükəsiz iş rejiminin təmin olunması və bunların sel axınlarından mühafizəsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir (Гегиев и др., 1918; Рухадзе, 1984).

Dağ çayları məcrasında sellərlə əlaqədar, çayların sərf rejimi kəskin dəyişdiyi üçün, məcranın ən kəsiyi parametrləri (eni, dərinliyi, ən kəsiyi sahəsi, kələ-kötürlüyü və s.) də dəyişir. Ona görə də, ən kritik hal olaraq, hesablama düsturlarına, sel və daşqın axınlarına müvafiq məcranın orta eni, yuma dərinliyi, dib

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

çöküntülərinin orta diametri, tədqiq olunan çay məcrası hissəsinin mailliyi, məcranın yuyulub-yuyulmaması sürəti və s.daxil edilir.

Materiallar və metodlar

Tədqiqat işində sellərə və daşqınlara aid ədəbiyyat mənbələrindən, hidrotexniki qurğuların layihələndirilməsinə aid sorğu materiallarından, sellərə aid Beynəlxalq Konfransların materiallarından istifadə olunmuşdur. Sel axınlarının məcrə deformasiyalarına təsiri araşdırılmışdır və məcranın yuyulma dərinliyinin təyini metodikası verilmişdir

Şəkil 1. Həkəri çayından daşqın keçən zaman Güləbird Kiçik Su Elektrik Stansiyasının su basması

Təhlil və müzakirə

Sel və daşqın axınlarında məcrə deformasiyaları, axının sərfindən asılı olaraq məcranın dayanıqlı parametrlərinin təmin olunmasına qədər davam edir. Sel axınlarında məcranın yuyulmamasına uyğun orta eni Z.D.Koralyaninin və V.S.Sxadzenin aşağıdakı düsturundan təyin olunur (İbadzadə, 1986).

$$B = \frac{6,9}{i^{0,29}} \left(\frac{Q_s}{\sqrt{g}} \right)^{0,4} ; \quad (1)$$

Selin subasara keçməsində məcranın eni (dağ və dağətəyi hissələrdə) belə tapılır.

$$B = \frac{1,95}{i^{0,29}} \left(\frac{Q_s}{\sqrt{g}} \right)^{0,4} ; \quad (2)$$

Burada Q_s - orta çoxillik daşqın sərfi m^3/san , Q_m - maksimum sərfdə qəbul oluna bilər; B- daşqın məcrasının orta eni, i – çay məcrası dibinin mailliyi; g – sərbəst düşmə təcildir, m/s^2 .

Sel axınlarının əsas kəmiyyət göstəriciləri axının sərfi, eni, dərinliyi, orta axın sürəti, qranulometrik tərkibi, sel axını kütləsinin sıxlığı və həcmidir. Bunların ən mühümü axının orta sürətidir (Nikuli, 2005). Daşqın və sel axınlarının sürətinin təyini üçün bir çox düsturlar təklif olunmuşdur. Böyük və Kiçik Qafqaz zonaları üçün aşağıdakı düsturlar məlumdur.

1. Çoxlu miqdarda asılı və dib gətirmələri olan sel üçün (Puxadze, 1984; Nikuli, 2005).

$$v_s = 4,5 h^{0,67} i^{0,17} ; \quad (3)$$

2. Palçıqlı və palçıqlı – daşlı axınlar üçün

$$v_s = 3,75 h^{0,5} i^{0,17} ; \quad (4)$$

Burada, h – sel axınının orta dərinliyidir, m ; Məcranın en kəsiyinin parametrlərinin orta qiymətlərinə görə axının sərfi aşağıdakı ifadəyə görə hesablanabilir.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

$$Q_s = B \cdot h \cdot v_s \cdot 3,75 h^{0,5} i^{0,17} ; \quad (5)$$

(4) düsturunu nəzərə alsaq, onda (5) düsturu belə olacaq

$$Q_s = B \cdot h \cdot 3,75 h^{0,5} i^{0,17} = 3,75 B i^{0,17} h^{1,5} ; \quad (6)$$

(6) düsturundan axının dərinliyini təyin etmək olar.

$$h = 0,414 \left(\frac{Q_s}{B i^{0,17}} \right)^{0,67} ; \quad (7)$$

Məcranın i - mailliyinə və h – orta dərinliyinə görə (4) ifadəsindən sel axınının v_s orta sürətini təyin edirik.

Çay məcrasının sel axını keçən dib hissəsinin yuyulması və dayanıqlığı axınının orta sürətindən və dib çöküntülərinin orta diametrindən asılı olaraq təyin olunur (Справочник проектировщика,1983; Ахмедов,2020). Təbii axınlarda məcranın dibi əlaqəsiz qruntlardan təşkil olunduğu təşkil olunduğu üçün, onların fraksiya tərkibi nəzərə alınmaqla yuyulmama sürəti təyin olunmalıdır. Çay məcralarında hidrotexniki qurğular layihələndirildikdə ən çox B.İ. Stundeninçnikovun düsturundan istifadə olunur (Херхеулидзе,1970; Студеничников,1974).

$$v_{yuy} = 3,6(hd_{ort})^{0,25}; \quad (8)$$

Burada d_{ort} çay məcrası qruntlarının orta diametridir, m.

Bu düstura əsasən qrunnun müxtəlif fraksiyalarının orta diametrinə və axının dərinliyinə görə məcranın yuyulmama sürətləri hesablanmış və xüsusi cədvəl tərtib olunmuşdur.

Qeyri – bircins əlaqəsiz qruntlar üçün məcranın yuyulmama sürətinin orta qiymətləri

Cədvəl 1

Qrunn hissəciklərinin orta diametri, d_{ort} , mm	Axının müxtəlif h ,mdərinliklərinə uyğun v_{yuy} m/san, yuyulmama sürətləri						
	0,5	1	2	3	5	8	10
0,1	0,36	0,43	0,51	0,56	0,64	0,72	0,77
0,2	0,37	0,45	0,53	0,59	0,67	0,75	0,80
0,3	0,39	0,47	0,56	0,62	0,70	0,79	0,40
0,5	0,45	0,54	0,64	0,71	0,81	0,91	0,96
1	0,54	0,64	0,76	0,84	0,96	1,07	1,14
2	0,64	0,76	0,90	1,00	1,14	1,28	1,35
3	0,71	0,84	1,00	1,10	1,26	1,41	1,49
5	0,81	0,96	1,14	1,26	1,43	1,61	1,71
10	0,96	1,14	1,35	1,49	1,71	1,92	2,03
20	1,13	1,35	1,61	1,77	2,02	2,26	2,40
30	1,26	1,49	1,77	1,97	2,24	2,51	2,65
50	1,43	1,70	2,02	2,24	2,54	2,86	3,02
100	1,70	2,02	2,40	2,66	3,03	3,40	3,06

Azərbaycanın dağ çaylarında dib gətirmələrinin qraniometrik tərkibinin tədqiqatlarına əsasən hesablamaların aparılmasında dib çöküntülərinin orta diametri sel axınlarında $d_{ort} \approx 5-5,5$ sm, azsulu dövrlərdə $d_{ort} \approx 1,8-2,5$ sm, qəbul olunur.

Əgər, sel axınlarında məcranın dayanıqlı en kəsiyindən keçən axının ilkin dərinliyə uyğun sürəti dib çöküntülərinin yuyulmamasını təmin etmirsə, məcranın dibinin nyuyulması baş verir. Bu proses sel axınının orta sürətinə uyğun olaraq məcranın dibinin yuyulmama dərinliyinə çatmasına qədər davam edəcəkdir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

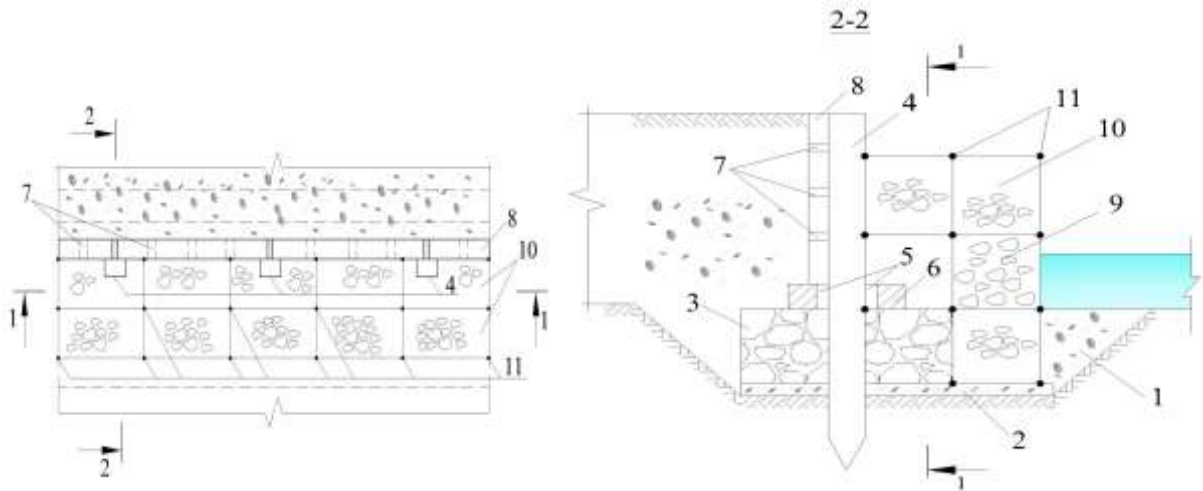
Selin başlanğıcında, axının dərinliyi 2m, axın sürəti 2,54 m/s olarsa, onda məcranın buna uyğun dərinliyi cədvələ əsasən 5 m olacaq. Bunlara əsasən məcranın dibinin yuyulma dərinliyi $\Delta h = 5 - 2 = 3$ m alınar. Yuxarıda göstərilən düsturlara əsasən, çayın sel və ya daşqın sərfi $Q_s = 100 \text{ m}^3/\text{s}$,

Çay məcrasının tədqiq olunan hissəsinin mailliyi $i = 0,02$, məcranın dib qruntlarının orta diametri $d_{ort} = 0,05$ m olarsa, yuyulma dərinliyini təyin edək. Çayın $Q_s = 100 \text{ m}^3/\text{s}$ sel və ya daşqın sərfinin keçməsinə uyğun eni (2) düsturundan təyin edilir.

Təklif olunan sahilqoruyucu qurğuda yuma dərinliyindən asılı olaraq onun bünövrə hissəsində qazılmış çalaya 1 beton hazırlıq qatının 2 verilməsi, ora daş tökmə 3 qoyulub düzləndirilməsi, qurğunun bünövrəsinin çay axınının yuma təsirindən mühafizə edilməsi, onun sürüşməyə və aşmaya qarşı müqavimət göstərməsinə imkan verir.

Daş tökmə 3 üzərində qoyulmuş və dəmir beton payalara geydirilmiş 4 dəmir beton plitələr 6 çıxıntısız yerinə yetirilmiş, bir neçə payaya geydirmək üçün hər iki tərəfi açıq dəlikləri olan dəmir beton plitə 6 şəklində yerinə yetirilmişdir. Bu dəmir plitələr 6 daş tökməsi 3 üzərində səlist oturur, bir neçə dəmir beton paya 4 arasında əlaqə yaradır və onları simmetrik birləşdirir. Dəmir beton payalara 4 söykənmiş və üzərində açılmış dəlikləri 7 olan dəmir beton plitələr 8 hər iki tərəfi açıq, üzərində dəliyi 5 olan dəmir beton plitələr 6 üzərində oturdulmuşdur. Bu işə qurğunun yuxarı hissəsində yığılmış yağıntı, izafi suları, drenaj və məişət axınlarını aşağıya ötürməyə imkan verir. İçi çay daşları ilə doldurulmuş metal torlu qutu şpunt dişin 10 dəmir beton payalara 4 bərkidilmə elementləri 11 ilə bərkidilməsi, sahil qoruyucu qurğunun uzun ömürlülyünə və dözümlülyünə imkan verir.

Beləliklə təklif olunan sahil qoruyucu qurğunun və prototipinin iş səmərəliliyini və dayanıqlığının müqayisəsindən aydın olur ki, xüsusi konstruktiv quruluşlu sahil qoruyucu qurğu etibarlı və uzun müddət xidmət etmək xüsusiyyətlərinə malik olması imkan verir ki, qurğu özünün bütün istismarı dövründə yuyulan sahilin qorunmasını təmin etsin.

Şəkil 2 Stansiyasının sahil mühafizə qurğusu: çay məcrası – 1; beton hazırlıq qatı - 2 ; tökmə daş-3 ; dəmir beton dayaq (svay) - 4; dəliklər -5; beton plitə - 6; dəliklər - 7 ; dəmir beton plitə - 8; daş - 9; metal qutu - 10; düyünlər – 11.

Sahilqoruyucu qurğu, çayın yuyulan sahilində 1, şahmat şəklində yerləşdirilmiş dayaqalara 2- yə düzbucaqlı dəmir beton bloklar 3 geydirilmişdir. Düzbucaqlı dəmir beton bloklar 3 daxili 4 və xarici 5 divarlarından ibarət olub, bir-biri ilə diaqnal formasında yerləşmiş dəmir beton lövhələr (qabırğalar) 6 ilə birləşmişdir. Hər bir dəmir beton blok dəmir beton lövhələr (qabırğalar) 6 ilə birləşmişdir. Hər bir dəmir beton blok 3, dəmir beton lövhələr (qabırğalar) 6 vasitəsi ilə dörd kameraya 7 bölünmüşdür. Bu kameralar 7 və onların xarici divarında 5 yerləşdirilmiş dəliklər 8 axının kinetik enerjisini söndürür. Dayaqalar 2 elə yerləşdirilir ki, onlara geydirilmiş dəmir beton bloklar 3 bir-birindən aralıq məsafədə qalır ki, bu da axının söndürülməsinə köməklik göstərir.

Hər bir kameranın 7 dibi bağlı olur. Dayaqalar 2 elə vurulur ki, onlara geydirilmiş düzbucaqlı şəklində olan dəmir beton bloklar 3 arasında müəyyən aralıq məsafələr saxlanılır ki, düzbucaqlı şəklində olan

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

dəmir – beton bloklar 3 asanlıqla öz ağırlığı ilə aşağıya doğru sürüşə bilsin. Çay sahilinin məcrasının dibi yuyulan zaman düzbucaqlı dəmir beton bloklar 3 tədricən aşağıya doğru sürüşür və öz tarazlıq vəziyyətini saxlayır.

Təklif etdiyimiz sahilqoruyucu qurğu aşağıdakı qayda ilə işləyir.

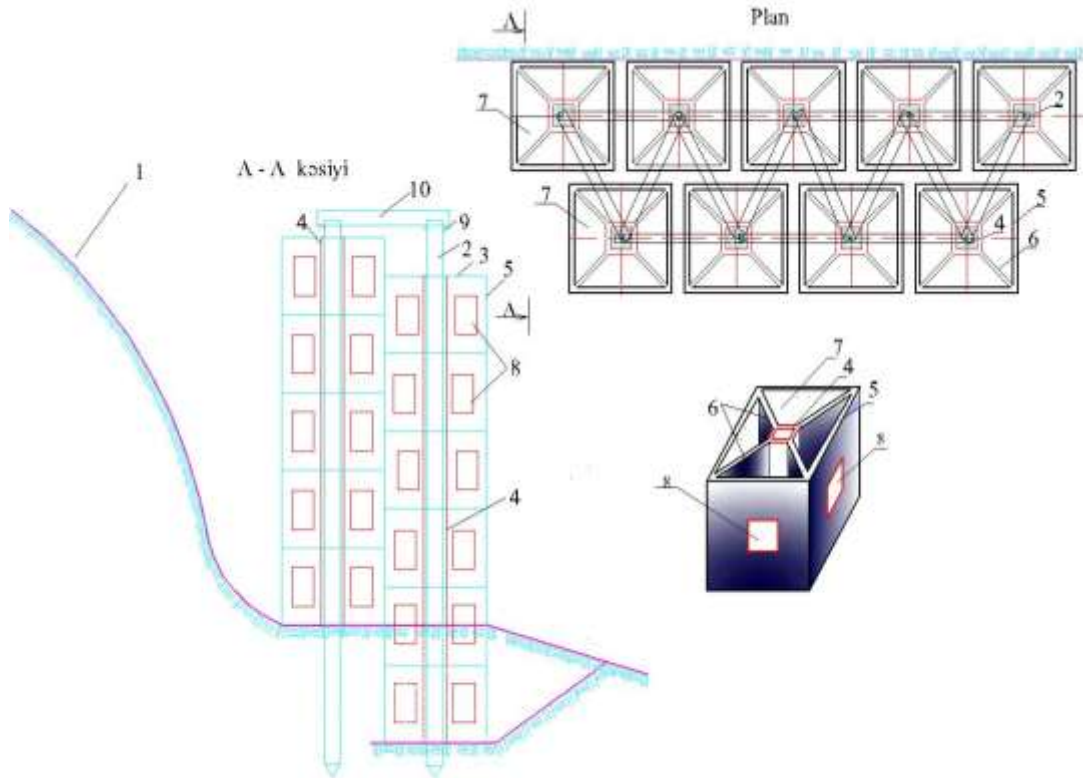
Çay məcrasında, su axını hərəkət edərək, aşağıya doğru axır və qarşıda birinci olaraq yerləşdirilmiş dayaq 2 və onlara geydirilmiş dəmir beton bloklarla 3 rastlaşır ki, buda axının enerjisinin bir hissəsini söndürür və dəmir beton bloklardan 3 keçəndən sonra, yeni bir belə düzbucaqlı şəklində olan dəmir beton bloklar 3 geydirilmiş dayaqlardan 2 ibarət cərgə ilə rastlaşır. Nəticədə çay axınının enerjisi tam sönür. Bu zaman, düzbucaqlı şəklində olan dəmir beton blok 3 – ün xarici divarlarında 5 qoyulmuş dəliklərdən 8 dib və asılı götürmələr su ilə qarışaraq kameralara 7 girir və su axınının sürətinin azalmasına hesabına kamerada 7 tam çikürlər.

Beləliklə, təklif etdiyimiz sahilqoruyucu qurğu prototipindən fərqli olaraq, kameranın 7 dibinin olması, dib və asılı götürmələrin orada çökməsi, onun üstün cəhətlərindəndir.

Yuma baş verdikdə, düzbucaqlı dəmir beton bloklar 3 öz çəkisinin ağırlığından aşağıya doğru sürüşür və onun kameralarını 7 və beləliklə çayın yuyulan sahilini 1

yuyulmadan qoruyur. Dayaqlara 2 geydirilmiş dəmir beton bloklar 3 aşağı düşdükcə, dayaqlara 2 yeni dəmir beton bloklar 3 geydirilir. Ondan başqa, təklif etdiyimiz sahilqoruyucu qurğular üçün dayaqları istehsal edən zaman, həmin ərazinin şəraiti, geoloji və hidroloji vəziyyəti, eləcə də həmin yerdə məcranın yuma dərinliyini nəzərə alıb, qısa və ya uzun ölçülü dayaqlar istehsal edilir.

Belə konstruksiyalı sahil qoruyucu qurğu, çay sahillərinin yuyulmadan qorumaqla onun mihkəmliyini və dayanıqlığına şərait yaradır, sahil bərkitmə işlərində, sahilqoruyucu qurğunun istismarını asanlaşdırır və dayanıqlığını artırır.

Şəkil 3 Stansiyasının sahil mühafizə qurğusu: çay məcrasının yuyulan sahili – 1; dəmir beton dayaq (svay) - 2; düzbucaqlı dəmir beton blok-3 daxili divar - 4; xarici divar - 5; dəmir beton plitə (qabırğalar) - 6; kamera - 7; düzbucaqlı dəliklər - 8; daş - 9; dəmir beton dayaqların bağlıqlarını birləşdirən dəmir beton plitə - 10.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Nəticə

Məqalədə, işğaldan azad olunmuş ərazilərin dağ və dağətəyi çayların sel və daşqın axınlarında hidroloji parametrlərinin təyininə uyğun riyazi ifadələr analiz olunmuşdur. Bunların əsasında sel və daşqın axınlarında məcranın yuyulma dərinliyinin təyini metodikası işlənmişdir. Bu metodika əsasında çay məcrasının yuyulma dərinliyinin təyini hesablarının yerinə yetirilməsi qaydası göstərilmişdir. Aparılmış araşdırmalar nəticəsində, işğaldan azad olunmuş ərazilərin dağ və dağətəyi çayların sel və daşqın axınlarından mühafizə etmək üçün yeni konstruksiyalı sahil qoruyucu qurğular təklif olunmuşdur, onların cizgiləri plan və kəsikləri hazırlanmışdır. Yeni konstruksiyalı qurğulara Azərbaycan Əqli Mülkiyyəti Agentliyinin patentini almışdır.

Ədəbiyyat siyahısı

- 1.Гегиев К.А, Шерхов А.Ч, Геркова З.Ж. К анализу существующих методов определения скорости селевого потока. 5-я международная конференция Селевые потоки, Риск, Прогноз, Защита. Тбилиси, Грузии, 1-5 jrnzçhz 1918г.
- 2.Ибадзаде Ю.А. Гидравлика горных рек. Москва, стройиздат, 1986,158с.
- 3.Рухадзе Н.В. К определению скоростей течения паводков и селевых потоков при проектирования селезащитных и селе пропускных сооружений.В кн. Гидрологические и гидротехнические проблемы противоселевых мероприятий. М. Гидрометеоиздат,1984, с. 60 -66.
- 4.Никули А.С. Максимальные расходы селей в бассейне р. Баксан. Труды Всероссийский конференции по селям. М.?2005, с.153-160.
- 5.Студеничников Б.И. Защита от размыва русел и нижних бьефов водосбросов .М. ВНИИ ВОДГЕО,1974.
- 6.Справочник проектировщика. Гидротехнические сооружения. М.: Стройиздать,1983,545с.
- 7.Херхелудзе И.И. скорости течения и русловые характеристики селевых потоков. Труды ЗакНИГМИ,1970, с.40-46.
- 8.Ахмедов Ф.Ш., Иманов Ф.А., Джавадзаде Е.В. Расчет неразмывающих скоростей в горных реках Азербайджана. 6- я Международная конференция – селевые потоки: катастрофы, риск, прогноз,защита. Душанбе – Хорог,Таджикистан, 21 – 27 сентября 2020г, с.351 - 354

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

İÇƏRİ ŞƏHƏRİN FAUNASININ SEMİOTİK TƏHLİLİ

Nigar Muradova

**“İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin Ərazinin
və əmlakın idarə olunması şöbəsinin Memarlıq sektorunun baş məsləhətçisi**

Özət

Məqalədə İçəri şəhərin semiotik modelini bir növ şəhər “mətni” olan mürəkkəb çoxsəviyyəli sistem kimi nəzərdən keçirməyi təklif edirik. Şəhərin semiotik mətnitək müxtəlif mədəniyyət nümunələri, xüsusən də işarə və məna daşıyan memarlıq və ərazinin faunasına aid olan quşları nəzərdən keçirir və öyrənirik. Hazırda şəhər “mətninin” öyrənilməsi elmdə aktual problemə çevrilib və müasir alimlərin tədqiqatlarında mühüm yer tutur. İçəri şəhər özündə obraz kimi simvolizə edən, mənəvi rəmzlərdən biri də İçəri şəhər ərazisində uzaq keçmişdən məskunlaşmış quşlar – yüzilliklərlə bəslənmiş göyərçin və köçəri uzunqanadlılardır.

Dünyanın bir çox ölkələrinin quş saxlayanları arasında məşhur olan Bakı göyərçinləri Rusiyada “Bakinet boynı” adlandırılır. “Boynı” ləqəbi onların uçuş zamanı qanadlarının xarakterik səsinə görə verilmişdir. Göyərçin saxlayan insanlar – seleksionerlər daim quşlara qayğı göstərərək onların uçuş keyfiyyətlərini mükəmməlləşdiriblər. Belə ki, bu göyərçinlərin uçuşu iki saatdan on iki saata qədər çata bilər, şaquli istiqamətdə uçuşları on beş metrə çatmaqla, gözdən itənədək yüksəkliklərə qalxa bilirlər. Həmin keyfiyyətlərə görə dünyanın bütün göyərçinləri arasında birinciliyi əldə etmiş olurlar. Bakı göyərçinləri intellekt və hafizə ilə seçilir. Tamamilə fərqli iqlim şəraitlərinə uyğunlaşma bacarıqları onların Rusiya və keçmiş SSRİ ölkələrində yayılmasına təkan vermişdir. Əslində qürur mənbəyimiz olan, son illərə qədər köhnə Bakının səmasından əskik olmayan Bakı göyərçinləri şəhərin düz damlarında saxlanılırdı. Quş sahibləri onların rəng və eksteryerlərinə çox az əhəmiyyət verib, uçuş keyfiyyətlərinə, yüksəkliklərə qalxmalarına və almış olduğu təlimlərinə fikir verirdilər.

Floranın digər endemik nümayəndəsi uzunqanadlılardır (lat. Apus apus). Güclü küləklərin və atmosfer yağıntılarının təsiri qədim abidə olan Qız qalasının səthindəki daşları əsrlər ərzində zədələmiş, onların arasındakı məhlulu isə yumuşdur. Yaranmış boşluqlarda isə “Uzunqanad” adlı quşlar qədim zamanlardan yuva salmışdır. Bu quşlar aprel ayının əvvəllərində Bakıya gəlir, burada bala verir və iyul-avqust aylarında yeni nəsil ilə birlikdə Cənubi Afrikaya köç edirlər. Həmin quşun əraziyə semiotik təsirini nəzərə alaraq onların burada yaşaması və nəsil artırması təmin edilmişdir. Həqiqətən də, İçəri şəhər açıq səma altında muzeydir. Buna görə də şəhərlərin “mətninin” öyrənilməsi müasir mədəniyyətsünaslıqda aktuallaşır, çünki semiotik mədəni məkanın formalaşması bir çox müxtəlif fəaliyyətlər və baş verən sosial-mədəni proseslərin təsiri altında reallaşmışdır. Ümumiyyətlə, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, şəhərin təhlilinin semiotik metodundan istifadə tam əsaslıdır, bu metodun aktuallığı və geniş yayılması Azərbaycan şəhərlərinin mədəni landşaftları kontekstində əlavə tədqiqatların aparılmasını tələb edir.

Açar sözlər: memarlıqda semiotika, göyərçin, uzunqanad, İçəri şəhər və s.

Abstract

In this article, we propose to examine the semiotic model of the Inner City as a complex and multilevel system, which can be considered as a type of urban text. We investigate various cultural examples such as architectural features and the fauna of the area, particularly birds that carry significance and meaning. The study of the “text” of the city has become an important issue in modern research. One of the spiritual symbols that the Inner City brings together is the birds that once inhabited the area, including quails and swifts, which were nourished by the wheat fields. Among the world's bird populations, the Baku pigeons are famous in many countries and are called “Bakinet boynı” in Russia. The nickname “boynı” is given to them because of the characteristic sound of their wings during flight. People who keep pigeons - selectionists - constantly show care for the birds, improving their flight qualities. These pigeons can

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

fly from two hours to twelve hours, can reach heights of up to fifteen meters in a straight line, and can soar to great heights. Due to these qualities, they have achieved first place among all pigeons in the world. Baku pigeons are selected for their intelligence and memory. Their ability to adapt to completely different climatic conditions has allowed them to spread in Russia and the former Soviet republics. “Baku pigeons”, which were a source of pride and a feature of the old Baku sky for many years, were kept on the rooftops of the city. Bird owners paid little attention to their color and exterior, instead focusing on their flight quality, height, and training. Another endemic representative of the flora was the swift (lat. Apus apus). The strong winds and atmospheric rainfall have damaged the ancient walls of the Qala fortress for centuries, and the spaces created have been colonized by swifts. These birds arrive in Baku in early April, lay eggs here, and then migrate to Southern Africa with their young in July-August. Considering the semiotic impact of these birds on the area, their presence and reproduction are ensured. Indeed, these birds are an important part of the natural and cultural heritage of the city.

Keywords: semiotics in architecture, dove, Apus apus, İcheri sheher etc.

Qədim dövrlərdən şəhərlər tarix və mədəniyyətin cəmləşdiyi məkan olub və insan həyatının bütün sahələri burada ümumiləşib. Ölkəmizin paytaxtı Bakının özəyi olan qədim İçəri şəhər də formalaşdığı zamandan bu dövrə qədər özünəməxsus unikal ab-havası ilə seçilir. Şəhərin memarlığında funksional məzmunundan əlavə vizual və ekoloji mesajların semiotik təfsiri vurğulanır (Semiotika (yun. σημειωτική) — ən sadə signalvermə sistemlərindən tutmuş təbii dillərə və elmin formalaşdırılmış dillərinə qədər işarə sistemlərinin müqayisəli öyrənilməsi ilə məşğul olan fənn). Burada ölkəmizin ən qədim məscidi – Məhəmməd məscidi, dəyanət simvolu – Qız qalası, Şirvanşahlar dövrü memarlığının şah əsəri – “Şirvanşahlar Sarayı Kompleksi”, onlarla məscid, hamam və karvansaraları özündə cəmləşdirən məkanın memarlıq simvolları ilə yanaşı mənəvi simvolları da olub. Bu cür mənəvi simvollarından biri də İçəri şəhər ərazisində uzaq keçmişdən məskunlaşmış faunaya aid olan quşlardır. Bunlar yüzilliklərlə bəslənmiş göyərçin və köçəri uzunqanadlılardır. El arasında uzunqanadlar “qaranquş” adlanır.

Bakı şəhərində və Abşeron yarımadasında insanlar çox qədim zamanlardan məskunlaşmış və burada yaşayış məntəqələri yaratmışlar. Buna səbəb Bakı şəhərinin fiziki-coğrafi şəraiti, həm də onun şimaldan-cənuba, qərbdən-şərqə gedən miqrasiya və ticarət yollarının kəsişməsi mərkəzində yerləşməsi, iqlim şəraiti və ən qədim zamanlardan yer üzünə çıxan “nafta” adlanan yanacaq və enerji sərvəti olmuşdur.

Orta əsrlərdə ölkənin məhsuldar qüvvələrinin inkişafını sarsıdan feodallar arasında çəkişmələrin və dağıdıcı müharibələrin dayandırılması Bakının şəhər həyatının inkişafına əlverişli təsir göstərir. Şəhərə çoxlu əcnəbi tacirlər və səyyahlar gəlirlər. Onlar şəhərin təsərrüfat həyatının canlanmasını, sənətkarlıq istehsalının artmasını, ölkədən kənara aparılan neft və duz hasilatını qeyd edirlər. Bakı Xəzər dənizində mühüm liman idi. Buradan tranzit yolu ilə Avropaya, Rusiyaya və digər ölkələrə ipək və başqa sənətkarlıq məmulatları daşınırdı.

Yaranmış şəraitdə cəmiyyətdə insanların kamilliyə, maddi həyatdan daha çox mənəvi aləmə meyli bariz şəkildə aşkara çıxır. Bu cür cəmiyyətdə ədəbiyyata, fəlsəfi axtarışlara, səyahətlərə can atanların faizi yüksək idi. XIII-XIV əsrlərdə Azərbaycanın mədəni həyatı məhz bu cəhətləri, əlamətləri ilə diqqəti cəlb edir. Həmin dövrdə kənd təsərrüfatında, heyvandarlıqda və quşçuluqda seleksiya işləri inkişaf edir. Seleksiya işi Azərbaycan və bütün qədim Şərqdə minilliklərlə toplanmış biliklər əsasında irəliləyirdi.

Tarixin maraqlı məqamlarından biri də, Bakıda göyərçinlərin seleksiyası idi. Bakı göyərçinlərinə bənzər təsvirə XVIII əsrdə İran qaynaqlarında rast gəlmək olar.

Dünyanın bir çox ölkələrinin quş saxlayanları arasında məşhur olan Bakı göyərçinləri Rusiyada “Bakinets boynı” adlandırılır. “Boynı” ləqəbi onların uçuş zamanı qanadlarının xarakterik səsinə görə verilmişdir. Göyərçin saxlayan insanlar – seleksionerlər daim quşlara qayğı göstərərək onların uçuş keyfiyyətlərini mükəmməlləşdiriblər. Belə ki, bu göyərçinlərin uçuşu iki saatdan on iki saata qədər çata bilər, şaquli istiqamətdə uçuşları on beş metrə çatmaqla, gözdən itənədək yüksəkliklərə qalxa bilirlər. Həmin keyfiyyətlərə görə, dünyanın bütün göyərçinləri arasında birinciliyi əldə etmiş olurlar. Bakı göyərçinləri intellekt və hafizə ilə seçilir. Tamamilə fərqli iqlim şəraitlərinə uyğunlaşma bacarıqları onların Rusiya və keçmiş SSRİ ölkələrində yayılmasına təkan vermişdir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

1980-1990-cı illərdə saysız-hesabsız Bakı göyərçinlərinin xarici ölkələrə, o cümlədən Ermənistana aparılması halları çoxalmışdır. Azərbaycan xalqının maddi, mədəni və mənəvi nümunələrini mənimsəyən ermənilər bizim abidələrimiz, xörəklərimiz, musiqimiz, adətlərimiz və s. ilə yanaşı, faunaya aid cinsləri də öz adlarına çıxarırlar. Misal üçün, otuz il ərzində işğal olunmuş ərazilərdə sahibsiz qalan çoban itləri hazırda Beynəlxalq Kinoloji Birliyi tərəfindən qəbul edilmiş “Qampr” adlanan it kimi bütün dünyaya ermənilər tərəfindən tanındır. Bakı göyərçinlərini isə hazırda “Armyanskaya boynaya” və ya “Boyniye qolubi Gumri” adı ilə tanımaq cəhdləri davam edir.

Əslində qürur mənbəyimiz olan, son illərə qədər köhnə Bakının səmasından əskik olmayan “Bakı göyərçinləri” şəhərin düz damlarında saxlanılırdı. Quş sahibləri onların rəng və eksteryerlərinə çox az əhəmiyyət verib, uçuş keyfiyyətlərinə, yüksəkliklərə qalxmalarına və almış olduğu təlimlərinə fikir verirdilər.

Təəssüf ki, son zamanlar Bakı üzərində göyərçinlər görünmür. Yüz illiklərlə seleksiya nəticəsində Bakıda ortaya çıxan quşlar yaddaşlardan itmək səviyyəsindədir. Göyərçinlərin şəhərlərdə yaşayıb, insanlar tərəfindən bəslənmələri tarixin ən qədim zamanlarına təsadüf edir.

Qədim Şərqdə Finikiya mənbələrində e.ə. XVI əsrdən Astarta ilahəsi göyərçin quşu simasında “Ana ilahə” simvolu kimi işləniirdi. Asiya, Afrika və hətta Avropada yayılmış Astartaya sitayiş olunan müddətdə ucaldılan məbədlərdə göyərçinlər müqəddəs quşlar kimi saxlanılırdı. Onları öldürmək qadağan edilib, qulluq etmək ibadət dairəsinə daxil idi. Məbədlər yaxınlığında xüsusi göyərçin damları quraşdırılırdı.

Yunanıstanda, Kıprda işləyən arxeoloqlar e.ə. 600-475-ci illərə aid olan Afroditaya məxsus qədim məbədlərdə göyərçin heykəlləri tapmışdılar. Qədim Romada da Venera ilahəsinin heykəllərinin əlində və ya başının üzərində göyərçin quşu var idi.

Qədim zamanlardan göyərçinlərə olan dini marağın yüksək səviyyədə olması göstərir ki, quşlar üzərində seleksiya işləri də hələ o zamanlardan başlamışdır. Göyərçinlərə olan xoş münasibət monoteizmdə də öz əksini tapmışdır. Xristianlığın ən qədim simvollarından biri də göyərçindir, o müqəddəs ruhun, sülhün rəmzi kimi tanınır. Tanrının daim insanların yaxınlığında olmasından xəbər verir. Bütün səmavi dinlərdə qəbul olunmuş, İslam dinində də Nuhun gəmisindən uçan göyərçin xeyirli xəbər elçisi kimi qayıtmışdır. Bu günə qədər kilsələrin, məscidlərin həyətlərində rahatlıqla gəzişən quşlara dən verilir, onlara toxunulmur.

Qədim zamanlardan minilliklərlə davam edən insanların təcürbi fəaliyyəti nəticəsində göyərçinlərin bir-birindən fərqli yüzlərlə növü yetişdirilmişdir. Hər bir cins müəyyən region və həmin regionda yaranmış şəraitə uyğun yetişdirilmişdir. Göyərçinlərin möcüzəli yuvalarına qayıtma bacarıqları antik dövrlərdən yunanlar, romalılar, farslar və başqa xalqlar tərəfindən istifadə edilirdi. Yunanıstanda Olimpiya oyunlarının qaliblərinin adları göyərçin vasitəsilə bütün şəhərlərə çatdırılırdı. Süni seçmə ilə yetişdirilən xüsusi quşlar XX əsrə qədər Avropada 240 km məsafəni qət edən poçt xidmətlərində istifadə olunurdu. İnsanlar qida üçün göyərçinlərin 70-ə yaxın ət cinslərini bəsləyiblər. Seleksiya üsulu ilə 280-dən çox dekorativ göyərçin cinsləri yaranmışdır.

“Bakı göyərçinləri” isə quşların xüsusi idman cinslərinə aiddir. Havada olarkən Bakı küləklərinə müqavimət göstərərək, quşların uçuş keyfiyyətləri mükəmməlləşdirilir. Yüzlilliklərlə aparılan və bu günə qədər davam edən seleksiya nəticəsində dəyişkən iqlimə öyrəşən göyərçin növü yetişdirilmişdir. Yaşlı nəsillə aid olan Bakı sakinləri və şəhərin qonaqları 50-60 il əvvəl səmada uçuş məharətlərini nümayiş etdirən kiçik quşların şahidləri olmuşlar. Təəssüf ki, hazırda göyərçin seleksiyası ilə məşğul olan insanlara çox nadir hallarda rast gəlmək olar. Şəhərin bir növ fəxri və vizit kartı olan quşlar səmalardan itmək dərəcəsinədəirlər.

İçəri şəhər ərazisinin Xəzər sahilində yüzilliklər əvvəl ucaldılmış Qız qalasının son bərpası 2010-cu ildən 2013-cü ilə qədər davam etmişdir. Güclü küləklərin və atmosfer yağıntılarının təsiri qədim abidənin səthindəki daşları əsrlər ərzində zədələmiş, onların arasındakı məhlulu isə yumuşdur. Yaranmış boşluqlarda isə “Uzunqanad” adlı (lat. Apus apus) quşlar qədim zamanlardan yuva salmışdır. Bu quşlar aprel ayının əvvəllərində Bakıya gəlir, burada bala verir və iyul-avqust aylarında yeni nəsillə birlikdə Cənubi Afrikaya köç edirlər. Həmin quşun əraziyə semiotik təsirini nəzərə alaraq onların burada yaşaması və nəsillə artırması təmin edilmişdir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Qız qalasında bərpa işləri bitdikdən və daşlar arasındakı boşluqlar doldurulduqdan sonra uzunqanad quşlarının burada əvvəlki sayda yuva qurmasının məhdudlaşmasını nəzərə alaraq Ətraf Mühitin Mühafizəsi Fəaliyyəti üzrə Beynəlxalq Dialoq (İDEA) kampaniyasının rəhbəri Leyla Əliyevanın təklifi ilə “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi tərəfindən uzunqanad quşlarına Qız qalası yaxınlığında alternativ yuva qurulmasına qərar verilmişdir. Prosesi elmi əsaslarla həyata keçirmək və beynəlxalq təcrübənin tətbiq edilməsi üçün bir sıra təşkilatlarla əməkdaşlıq edilmişdir. Belə ki, “BirdLife” Avstriya Ornitoloqlar Cəmiyyəti ilə aparılmış müvafiq məsləhətləşmələrə əsasən xüsusilə uzunqanad quşları üçün Avropada hazırlanmış 500-dən artıq yuva alınaraq Qız qalasının yaxınlığındakı binanın fasadına quraşdırılmışdır. Qız qalasında yuva salmış uzunqanadların sayının təqribən 250-300 olmasına baxmayaraq, süni yuvaların sayı təxminən iki dəfə artıq qurulmuşdur. Bu, gələcəkdə uzunqanad quşlarının populyasiyasını artırmaq məqsədi ilə həyata keçirilmişdir.

Eyni zamanda quşların alternativ yuvalara köçürülməsi ilə bağlı Böyük Britaniyada yerləşən uzunqanad quşlarının qorunması sahəsində ixtisaslaşmış “Swift Conservartion” (Uzunqanadların qorunması) beynəlxalq təşkilatı ilə əməkdaşlıq qurulmuşdur. Quşları yuvalara cəlb etmək üçün “Swift Conservartion” təşkilatı tərəfindən yazılı təlimatlar, uzunqanad quşlarının səs yazılarından ibarət olan CD diskler təqdim edilmişdir. Hazırda qeyd olunan CD diskler bir neçə yuvaya qoşulub səsgücləndiricilər vasitəsi ilə uzunqanadların səsləri gün ərzində quşların ən çox yuva axtardığı zamanlarda səsləndirilir.

Uzunqanad quşları çox mühafizəkar quşlar hesab olunur və yuva quracaqları məkanları bir il əvvəlcədən müəyyənləşdirirlər. Bu səbəbdən “Swift Conservartion” şirkəti bildirib ki, onların süni yuvalara cəlb edilməsi mürəkkəb, eyni zamanda vaxt aparan prosesdir və tam yuvalara cəlb edilmə 2-3 ilə yaxın zaman tələb edə bilər.

Buna baxmayaraq artıq quşların Bakıya gəldiyi ilk iki həftədən sonra yeni yuvalarına cəlb edilməsində müsbət nəticələr əldə olunub və bir neçə yuva quşlar tərəfindən istifadə edilməyə başlanılıb.

Bununla yanaşı artıq Qız qalasının uzunqanadlarla vəhdət təşkil edən görüntüsünün dəyişməməsi üçün bərpa zamanı Qız qalasının fasadında abidəyə zərər yetirməmək şərti ilə 80-nə yaxın yuva saxlanılmışdır. Beləliklə, Qız qalasının ətrafında uzunqanadlıların onlar üçün doğma olan hövzəsi qorunub saxlanmışdır.

Həqiqətən də, İçəri şəhər açıq səma altında muzeydir. Buna görə də şəhərlərin “mətninin” öyrənilməsi müasir mədəniyyətsünaslıqda aktuallaşır, çünki semiotik mədəni məkanın formalaşması bir çox müxtəlif fəaliyyətlər və baş verən sosial-mədəni proseslərin təsiri altında reallaşmışdır. Ümumiyyətlə, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, şəhərin təhlilinin semiotik metodundan istifadə tam əsaslıdır, bu metodun aktuallığı və geniş yayılması Azərbaycan şəhərlərinin mədəni landşaftları kontekstində əlavə tədqiqatların aparılmasını tələb edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Берестовская Д.С., Петренко А.П. — Семиотика архитектуры в городском пространстве культурных ландшафтов Крыма // Урбанистика. – 2019.
2. Ашурбейли С.Б. История города Баку. Баку, 1993.
3. Осьмирко Е.В., Бычаев А.К. - Породы декоративных голубей. - 2016.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

REFORM OF THE EDUCATION SYSTEM, EDUCATION CURRICULUM AND TECHNOLOGY

Nurul WAHIDAH

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7189-3084>

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8394-5776>

SUSMININGSIH

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2670-6138>

Ali MUHTAROM

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3070-8638>

Abstract

This objective intends to analyze the problems of education in Indonesia and provide alternative solutions in improving the quality of the curriculum, public awareness regarding both formal and non-formal education and the proper use of technology.

This study uses a systematic literature review method. The data sources for this research come from books, journals and other literature related to the education system, both curriculum and technology in Indonesia. Research data analysis uses Nvivo as an application used by researchers to process and analyze qualitative data and literature review data.

The results of this literature review are that curriculum change policies are less effective such as full day school which takes up a lot of children's time to study. While maximizing the potential, talents and interests of children must be with knowledge and also implementation accompanied by qualified educators as well. So that the child can focus on what to go to in the future. And the government must be able to guarantee future prospects for children with jobs according to their fields, so that children can be serious about maximizing their potential, talents and interests. The science of morals, morals, ethics, and manners must also be taught to children both from parents, the community and educational institutions. At this time, the era of globalization continues to grow rapidly in Indonesia, education must be able to use opportunities agile, effectively and efficiently. However, cultural and ideological influences from outside must be filtered out by children, parents and educators armed with educational knowledge and faith so that they always think critically by referring to God's revelation.

Keywords: System, Curriculum, Education, Technology.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

*FINTECH-BASED SHARIAH FINANCING ACAD IN BAITUL MAL WA TAMWIL BAHTERA,
PEKALONGAN, INDONESIA*

MUZAIYANAH

UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7814-968X>

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8394-5776>

SUSMININGSIH

UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2670-6138>

Ali MUHTARAM

UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3070-8638>

Abstract

The purpose of this study is to explain the Fintech-based sharia financing contract at Baitul Mal wa Tamwil Bahtera Pekalongan Indonesia. This research method uses a library approach sourced from books and journals that are in accordance with the topic and focus of the research. The results of this study indicate that common products used by sharia fintech institutions include multipurpose financing (purchasing goods), community-based business capital, service-based financing (umrah, tourism and education), as well as financing and accounts receivable collection services. Several types of contracts that can be alternatives to be developed as sharia fintech funding contracts include Ijarah Muntahiyah Bit'Tamlik (IMBT) and hawalah. IMBT can also be an alternative contract for risk mitigation for microfinance institutions in managing financial risks in distributing financing products. The multipurpose financing model uses a murabaha contract. Meanwhile, the community-based financing model is musyarakah with joint venture capital. In the service-based financing model, Islamic fintech institutions receive ujarah/service fees with Qardh and Wakalah bil Ujarah contracts. The next alternative contract that can be utilized by Islamic fintech is productive waqf-based. Sharia fintech institutions can collaborate with national waqf bodies, where fintech plays a role in channeling funds collected by waqf bodies to the community/MSME actors who need capital assistance.

Keywords: Sharia Financing, Financial Technology, and Baitul Mal Wa Tamwil.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

PRINCIPLES OF CYBER SECURITY

Orkhan Alibayli

Azerbaijan Technical University

Abstract

Cybersecurity has become an essential aspect of our daily lives, as we continue to rely on technology and the internet for personal and professional purposes. Cyber threats pose a significant risk to individuals and organizations alike, and it is crucial to implement effective cybersecurity measures to safeguard against these threats. The principles of cybersecurity include risk management, defense in depth, awareness and training, incident response, and continuous monitoring.

Risk management is the process of identifying potential vulnerabilities and mitigating the associated risks. It is an ongoing process that requires regular assessment and adjustment to stay effective. Defense in depth involves deploying multiple layers of security measures, such as firewalls, antivirus software, and encryption, to protect against cyber attacks. This principle ensures that even if one layer of security is breached, there are still additional measures in place to prevent unauthorized access.

Awareness and training are essential components of effective cybersecurity. Educating users on the risks associated with cyber threats, and how to identify and prevent them, can significantly reduce the risk of successful attacks. This principle emphasizes the need to create a culture of security within organizations, where all users are aware of the importance of cybersecurity and their role in protecting against threats.

Incident response is the process of responding to a cyber-attack or data breach. Organizations must have a plan in place to contain the attack, assess the damage, and restore normal operations. Regular testing and review of the incident response plan can ensure that it remains effective in the face of evolving cyber threats.

Continuous monitoring involves the ongoing surveillance of networks and systems for potential security threats. This principle includes the monitoring of unusual activity, such as unauthorized access attempts or unusual data transfers, to detect potential security breaches early on.

In conclusion, the principles of cybersecurity are essential for safeguarding against cyber threats. By implementing effective risk management, defense in depth, awareness and training, incident response, and continuous monitoring measures, organizations can protect themselves and their digital assets from the potential damage of cyber attacks. Ongoing education and training, regular assessments and adjustments, and a culture of security are all necessary components of a comprehensive cybersecurity strategy.

Keywords: cyber security, risk management, incident response, threat, attack

INTRODUCTION

Cybersecurity refers to the practice of protecting computer systems, networks, and electronic devices from unauthorized access, theft, damage, or disruption. It involves a range of measures that are designed to safeguard sensitive data, prevent cyber attacks, and ensure the confidentiality, integrity, and availability of digital assets.

Cybersecurity is a critical aspect of our digital lives, as our dependence on technology continues to grow. Cyber attacks can be devastating, and the consequences can range from financial losses, and reputational damage, to national security breaches. Cybersecurity threats can come in various forms, such as malware, phishing attacks, hacking, and denial-of-service attacks, among others.

To prevent cyber attacks, cybersecurity measures are put in place, including firewalls, antivirus software, intrusion detection and prevention systems, encryption, and access control policies, among

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

others. These measures are designed to protect against different types of cyber attacks and ensure the safety of digital assets.

Cybersecurity is not just a technical issue, but it is also a matter of social and economic importance. In today's digital world, cybersecurity breaches can impact individuals, businesses, and even entire nations. Cybersecurity threats can lead to significant financial losses, national security breaches, and even loss of life in some cases.

Therefore, it is essential to raise awareness about cybersecurity and ensure that all users are aware of the best practices to protect themselves and their digital assets. This includes creating strong passwords, keeping software and systems up to date, avoiding suspicious links and emails, and being vigilant about cybersecurity threats.

In conclusion, cybersecurity is a critical aspect of our digital lives, and it is essential to take it seriously. By implementing robust cybersecurity measures and ensuring that all users are aware of the best practices to protect themselves, we can minimize the risks of cyber attacks and ensure the safety of our digital assets.

In today's digital world, cybersecurity has become a crucial aspect of our lives. It refers to the protection of computer systems, networks, and electronic devices from unauthorized access, theft, or damage. With the increasing dependence on technology, the need for cybersecurity has also grown. Cybersecurity is not just a technical issue, but it is also a matter of social and economic importance. In this essay, we will explore the principles of cybersecurity that are essential to ensure the safety of our digital assets.

DEVELOPMENT

1. *Confidentiality:*

Confidentiality is one of the most fundamental principles of cybersecurity. It refers to the protection of sensitive data from unauthorized access or disclosure. Confidentiality can be ensured by using encryption techniques to secure data, implementing access control policies, and employing secure communication protocols. Confidentiality is essential in industries such as healthcare, finance, and government, where sensitive data such as personal information, financial data, or national security information must be protected.

2. *Integrity:*

Integrity refers to the accuracy and completeness of data. It is essential to ensure that data is not tampered with or modified by unauthorized parties. Integrity can be ensured by using digital signatures, checksums, and other cryptographic techniques that can detect any changes to the data. Maintaining the integrity of data is crucial in industries such as financial services, where any modification to the data can lead to significant financial losses.

3. *Availability:*

Availability refers to the ability of a system to be accessible and functional at all times. It is essential to ensure that authorized users can access the system and its data when needed. Availability can be ensured by implementing redundancy and backup systems, using load balancing techniques, and employing disaster recovery plans. Availability is critical in industries such as healthcare, where any downtime can impact patient care.

4. *Authentication:*

Authentication is the process of verifying the identity of a user or system. It is essential to ensure that only authorized users have access to the system and its data. Authentication can be achieved using passwords, biometrics, or multi-factor authentication. Authentication is crucial in industries such as banking and e-commerce, where fraudulent activities can lead to significant financial losses.

5. *Authorization:*

Authorization is the process of granting or denying access to resources based on the user's identity and permissions. It is essential to ensure that users have access only to the resources that they are authorized to access. Authorization can be achieved by implementing access control policies, such as role-based

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

access control or attribute-based access control. Authorization is critical in industries such as government, where unauthorized access can lead to national security breaches.

6. *Accountability:*

Accountability refers to the ability to trace the actions of a user or system. It is essential to ensure that any unauthorized or malicious activities can be traced back to the responsible party. Accountability can be achieved by implementing audit trails, logs, and monitoring systems. Accountability is critical in industries such as healthcare, where any malicious activities can impact patient safety.

CONCLUSION

Cybersecurity is important for several reasons. In today's digital age, almost all aspects of our lives, including personal, financial, and business, rely on technology. As we become increasingly reliant on technology, the risks associated with cyber threats continue to grow. Here are some reasons why cybersecurity is important:

Protects Sensitive Information: One of the most critical aspects of cybersecurity is protecting sensitive information from unauthorized access, theft, or misuse. Personal information, financial data, and confidential business information must be safeguarded from cybercriminals who seek to exploit this data for their own gain. Cybersecurity measures, such as encryption, access controls, and secure communication protocols, help to protect sensitive information from unauthorized access.

Prevents Cyber Attacks: Cyber attacks are becoming more sophisticated and frequent, and they can have severe consequences. A successful cyber attack can lead to financial loss, reputational damage, and even the loss of life. By implementing cybersecurity measures such as firewalls, intrusion detection systems, and antivirus software, organizations can prevent cyber attacks before they occur.

Maintains Business Continuity: Cyber attacks can disrupt the normal operations of a business, causing downtime and financial loss. By having robust cybersecurity measures in place, businesses can minimize the impact of cyber attacks and maintain business continuity.

Protects National Security: Cybersecurity is crucial for protecting national security. Cyber attacks on critical infrastructure, such as power grids and water treatment plants, can have devastating consequences. Ensuring the cybersecurity of these systems is essential to protect national security interests.

Enhances Trust: Cybersecurity enhances trust between organizations and their customers. When customers trust that their personal and financial information is safe, they are more likely to do business with an organization. Robust cybersecurity measures can help to build trust and enhance an organization's reputation.

In conclusion, cybersecurity is a vital aspect of our digital lives, and the principles of confidentiality, integrity, availability, authentication, authorization, and accountability are essential to ensure the safety of our digital assets. Cybersecurity is not just a technical issue, but it is also a matter of social and economic importance. Cybersecurity breaches can lead to significant financial losses, national security breaches, and impact patient safety. Therefore, it is crucial to implement robust cybersecurity measures and ensure that all users are aware of the best practices to protect themselves and their digital assets.

REFERENCES

1. The Web Application Hacker's Handbook, Dafydd Stuttard, and Marcus Pinto, published in 2011
2. Web Application Security: Exploitation and Countermeasures for Modern Web Applications published in 2020
3. "Cybersecurity for Beginners" by Raef Meeuwisse, published in 2017
4. "The Art of Deception: Controlling the Human Element of Security" by Kevin Mitnick, published in 2002
5. "Hacking Exposed" by Stuart McClure, Joel Scambray, and George Kurtz, published in 1999

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

6. "Practical Malware Analysis" by Michael Sikorski and Andrew Honig, published in 2012
7. "The Threat Intelligence Handbook: A Practical Guide for Security Teams to Unlocking the Power of Intelligence" by Recorded Future, published in 2018
8. "Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know" by P.W. Singer and Allan Friedman, published in 2014
9. "Network Security Bible" by Eric Cole, published in 2009

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

GELENEKSEL EVLERİN EKO TASARIM ODAKLI YENİDEN KULLANIMI: NİĞDE YEŞİLBURÇ EKO KÖY EVİ ÖNERİSİ

REUSE OF TRADITIONAL HOUSES BY FOCUSING ECO-DESIGN: NIGDE YESILBURC ECO VILLAGE HOUSE PROPOSAL

İlknur ACAR ATA

*Asst. Prof. Dr, Department of Architecture, Faculty of Architecture, Nigde Omer Halisdemir
University, Niğde, Türkiye*

ORCID ID:0000-0002-6080-1307

Özet

Doğaya ve çevreye saygılı, üretimde etkin, kültürel kimliğin ve insancıl yaşamın sürdürüldüğü geleneksel yerleşimler ekonomik problemler, çağın konfor koşullarındaki beklentileri karşılayamamaları gibi nedenlerle zamanla göç vermişler ve geleneksel evler atıl durumda kalmıştır. Bu evlerin ilk tasarımlarından gelen ekolojik sürdürülebilirlik potansiyellerinin yeniden kullanımları önem göstermektedir. Bu çalışmada tarihi, kültürel değerlerine ve ekolojisine yönelik turizm faaliyetleri yürütülen Niğde Yeşilburç Köyü'nde bulunan bir geleneksel evin eko tasarım odaklı yeniden kullanım potansiyelini gösteren eko köy evi önerisi getirilmiştir. 1923 yılı Türk-Yunan nüfus mübadelesi öncesi Rumların yaşadığı Yeşilburç (Tenei) Köyü'nün yerleşim dokusunu Uzandı Vadisi'ne yönelen eğime yerleşmiş birbirinin ışığını ve havasını engellemeyen avlulu ve bahçeli vaziyet düzenine sahip geleneksel evler oluşturmaktadır. Uzandı Vadisi'ndeki ekolojik değerlerin deneyimlenmesini için doğa yürüyüş parkuru ve müze-kütüphane işlevi verilen kilisenin giriş cephesinden vadiye uzanan cam teras yapılmıştır. Örneklem seçilen Vahide-Ahmet Soylu Konağı ilk tasarımındaki araziye yerleşimi, biçimlenmesi, mekan organizasyonu, yapı kabuğu özellikleri ile enerji etkin geleneksel Niğde evlerinin örneklerindedir. Uzandı Vadisi manzarasına yönelen yapı iki kotta araziye yerleşmiş avlulu ve bahçeli bir düzene sahiptir. Araziye yerleşiminde hakim rüzgar yönü ve güneşlenme dikkate alınmıştır. İki bölümden oluşan L formdaki yapının mekan organizasyonunda bu yönelenmenin bodrum katta, zemin katta plan ve cephe düzenlemesinde aydınlatma ve termal konfor koşullarını enerji korunumu sağladığı görülmektedir. Eğimin kullanımı bodrum katta kilerin yanı sıra doğal aydınlatılmış odaların tasarımını sağlamıştır. Bodrum kattaki kayadan oyma mahzen ısıtma ve soğutmada belli derecede yiyeceklerin saklanması uygundur. Mekan organizasyonunda sofa ve buna bağlı odalar gün ışığını verimli kullanmak için güney yönde Uzandı Vadisi'ne doğru çıkma yapmıştır. Köyü ziyarete gelenlerin geleneksel yaşamın şekillendirdiği bir yapıda yerel mutfak ve ürünlerin deneyimlenmesini ve misafir edilmesi geçmişten gelen öğretilerin yeni teknolojilerle ekolojik yaşama katkısı gösterilebilecek eko köy evi önerisi bu potansiyelin değerlendirilmesi gerektiğini göstermek için getirilmiştir. Yapıya önerilen yeni işleve uygun müdahale ve eklemeler; enerjinin güneş enerjisi ile sağlanması, yağmur suyu toplanması ve kullanımı, atık arıtma yönetimi, ısıtma, soğutma ve aydınlatma giderlerinde tasarruf sağlayan mekanlara entegre ekipman kullanımları, enerji kaybının önüne geçilmesi için mekanda bilgi teknolojilerinden faydalanmayı, köydeki bahçecilikte akıllı sulama ve tarımın uygulamayı kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel ev, Eko-tasarım, Niğde, Yeniden kullanım, Yeşilburç Köyü

Abstract

The reuse of ecological sustainability potentials from the first designs of traditional houses is important. In this study, an eco-village house proposal has been made, which shows the eco-design-oriented reuse potential of a traditional house in Niğde Yesilburc (Tenei) Village, where tourism activities are carried out for its historical, cultural values and ecology. The settlement texture of Yeşilburç (Tenei) Village, where the Greeks lived before the Turkish-Greek population exchange in 1923, consists of traditional houses with courtyards and gardens located on the slope towards the Uzandı Valley, which do not block

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

each other's light and air. In order to experience the ecological values in the Uzandı Valley, nature walking track and a glass terrace extending from the entrance facade of the church used as a museum-library, to the valley were built. Vahide-Ahmet Soylu Mansion, which was chosen as the sample, is one of the examples of energy efficient traditional Nigde houses with its settlement on the land in its first design, its formation, space organization, building envelope features. The building facing the view of Uzandı Valley, has courtyard and garden layout located on the land at two levels. The predominant wind direction and insolation were taken into account in the settlement of the land. It is seen that this orientation in the spatial organization of the L-form building, which consists of two parts, provides energy conservation, lighting and thermal comfort conditions in the plan and facade arrangement on the basement floor and on the ground floor. The use of the slope enabled the design of the naturally lit rooms in the basement. In the organization of the space, the sofa and the rooms connected to it protrude towards the Uzandı Valley in the south direction in order to use the daylight efficiently. The eco village house proposal, where the teachings from the past can be shown to contribute to ecological life with new technologies, has been brought to show that this potential should be evaluated. Interventions and additions to the building in accordance with the proposed new function; It covers the provision of energy with solar energy, the collection and use of rainwater, waste treatment management, the use of integrated equipment in the spaces that save on heating, cooling and lighting costs, the use of information technologies in the space to prevent energy loss, the application of smart irrigation and agriculture in gardening in the village.

Keywords: Eco-design, Nigde, Reuse, Traditional house, Yesilburc Village

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

CYBERATTACKS (DoS and DDoS)

Muslim Iskandarov

Azerbaijan Technical University

Abstract

Cybersecurity is the practice of protecting computer systems, networks, and digital devices from unauthorized access, use, disclosure, disruption, modification, or destruction. It involves the implementation of various measures to prevent security breaches and ensure that sensitive information remains confidential, available, and accurate.

Cybersecurity is an essential component of modern business and government operations, as cyber attacks can cause significant economic and political damage. Effective cybersecurity practices help ensure the confidentiality, integrity, and availability of critical information assets, and protect against data breaches, identity theft, financial fraud, and other forms of cybercrime.

There are many different types of cyber attacks that can target computer systems, networks, and digital devices. Some of the most common types of cyber attacks include:

1. **Malware:** Malware is software that is designed to harm a computer system, network, or device. Examples of malware include viruses, Trojan horses, and ransomware.
2. **Phishing:** Phishing is a type of cyber attack that involves sending fraudulent emails or messages to trick individuals into divulging sensitive information such as login credentials, financial information, or personal data.
3. **Denial-of-Service (DoS) and Distributed Denial-of-Service (DDoS) attacks:** These attacks involve overwhelming a network or website with traffic to cause it to crash or become unavailable.
4. **Man-in-the-middle (MITM) attacks:** MITM attacks involve intercepting communication between two parties to steal sensitive information or inject malicious code.
5. **SQL injection:** SQL injection involves exploiting vulnerabilities in a web application to execute malicious SQL commands.
6. **Advanced Persistent Threats (APTs):** APTs are long-term, targeted attacks that use a variety of techniques to gain access to sensitive information and maintain access over an extended period of time.
7. **Social engineering:** Social engineering attacks involve tricking individuals into divulging sensitive information or performing actions that benefit the attacker.
8. **Password attacks:** Password attacks involve using various techniques such as guessing, cracking, or stealing passwords to gain unauthorized access to a computer system or network.

These are just a few examples of the many types of cyber attacks that can pose a threat to computer systems and networks. It is important to stay informed about the latest cyber threats and to implement appropriate security measures to protect against them.

INTRODUCTION

DDoS (Distributed Denial of Service) and DoS (Denial of Service) attacks are types of cyber attacks that aim to disrupt or disable access to a computer system or network.

A DoS attack involves overwhelming a network or server with a flood of traffic to the point where it becomes unable to respond to legitimate requests. This type of attack is typically carried out using a single source or computer.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

A DDoS attack, on the other hand, involves multiple sources or computers working in coordination to flood the target network or server with traffic. This makes DDoS attacks more difficult to defend against and more effective in causing disruption.

DDoS and DoS attacks can have serious consequences, including:

- **Website or network downtime:** The targeted website or network becomes inaccessible, causing disruption to business operations or services.
- **Financial losses:** Downtime can result in financial losses, particularly for businesses that rely on online transactions or customer access to websites.
- **Damage to reputation:** Downtime or disruption can damage a company's reputation, particularly if customers are unable to access services or if sensitive information is compromised.

To defend against DDoS and DoS attacks, organizations can implement various measures such as firewalls, intrusion prevention systems, and content delivery networks (CDNs). These measures can help mitigate the impact of attacks by detecting and filtering malicious traffic. It is also important to stay informed about the latest threats and to have a response plan in place in case of an attack.

DEVELOPMENT

Defending against a DDoS (Distributed Denial of Service) attack can be challenging, as these attacks involve a large number of sources or computers working in coordination to flood a target network or server with traffic. However, there are several measures that organizations can take to help defend against DDoS attacks:

1. **Increase bandwidth:** Increasing the bandwidth of the network or server can help absorb the excess traffic and make it more difficult for attackers to overwhelm the system.
2. **Use a Content Delivery Network (CDN):** A CDN can help distribute traffic across multiple servers, reducing the load on any one server and making it more difficult for attackers to overwhelm the system.
3. **Implement firewalls and intrusion prevention systems:** Firewalls and intrusion prevention systems can help detect and filter malicious traffic, blocking traffic from known sources of attack.
4. **Use anti-DDoS services:** Anti-DDoS services can help mitigate the impact of an attack by filtering traffic and diverting legitimate traffic to a different network or server.
5. **Use load balancing:** Load balancing can distribute traffic across multiple servers, making it more difficult for attackers to overwhelm any one server.
6. **Have a response plan in place:** It is important to have a response plan in place in case of a DDoS attack. This plan should include steps for identifying the attack, notifying relevant stakeholders, and implementing measures to mitigate the impact of the attack.

Overall, defending against a DDoS attack requires a combination of technical measures, such as increasing bandwidth and implementing firewalls and intrusion prevention systems, as well as having a response plan in place. It is important for organizations to stay informed about the latest threats and to implement appropriate measures to defend against them.

Defending against a DoS (Denial of Service) attack can be challenging, but there are several measures that organizations can take to help defend against these attacks:

1. **Configure firewalls and routers:** Configuring firewalls and routers to block traffic from known sources of attack can help prevent DoS attacks.
2. **Use intrusion detection and prevention systems:** Intrusion detection and prevention systems can help detect and block DoS attacks by analyzing network traffic and identifying patterns that indicate an attack.
3. **Monitor network traffic:** Regular monitoring of network traffic can help identify unusual patterns or spikes in traffic that may indicate a DoS attack.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

4. Use load balancing: Load balancing can distribute traffic across multiple servers, making it more difficult for attackers to overwhelm any one server.
5. Implement rate limiting: Implementing rate limiting can help prevent DoS attacks by limiting the amount of traffic that can be sent to a server or network.
6. Use cloud-based services: Cloud-based services can help defend against DoS attacks by providing additional capacity and resources to absorb traffic and mitigate the impact of an attack.
7. Have a response plan in place: It is important to have a response plan in place in case of a DoS attack. This plan should include steps for identifying the attack, notifying relevant stakeholders, and implementing measures to mitigate the impact of the attack.

Overall, defending against DoS and DDoS attacks require a combination of technical measures, such as configuring firewalls and routers and using intrusion detection and prevention systems, as well as having a response plan in place. It is important for organizations to stay informed about the latest threats and to implement appropriate measures to defend against them.

CONCLUSION

There are many reasons why cyberattacks happen, and these can vary depending on the attacker's motivation and the target of the attack. Here are some common reasons why cyberattacks happen:

1. Financial gain: Many cyberattacks are motivated by financial gain, such as stealing sensitive financial information or holding data for ransom.
2. Espionage: Some cyberattacks are motivated by espionage, with attackers attempting to steal sensitive information or trade secrets from businesses, governments, or other organizations.
3. Ideological motivations: Some attackers may be motivated by ideological or political beliefs, using cyberattacks to disrupt or damage the operations of organizations or governments that they disagree with.
4. Personal gain: Some attackers may be motivated by personal gain, such as revenge against a former employer or competitor.
5. Cybercrime as a service: Some attackers may be part of a larger criminal organization that offers cybercrime as a service, with attackers carrying out attacks on behalf of paying customers.
6. Exploitation of vulnerabilities: In some cases, attackers may exploit vulnerabilities in software or networks to gain access to sensitive information or to cause damage to systems.
7. Human error: Some cyberattacks may be the result of human error, such as a user accidentally clicking on a phishing email or downloading malicious software.

Overall, the motivations behind cyberattacks can be complex and varied, and may include financial gain, espionage, ideological beliefs, personal gain, and exploitation of vulnerabilities. Understanding these motivations can help organizations better protect themselves against cyberattacks by implementing appropriate security measures and staying vigilant against potential threats.

Defending against cyberattacks is an ongoing process that requires a multi-layered approach. Here are some general measures that organizations can take to defend against cyberattacks:

1. Use strong passwords: Strong passwords that are difficult to guess can help protect against brute-force attacks.
2. Implement multi-factor authentication: Multi-factor authentication adds an additional layer of security by requiring users to provide more than one form of identification to access a system or network.
3. Keep software up to date: Regularly updating software, including operating systems, web browsers, and other applications, can help patch vulnerabilities and protect against known exploits.
4. Use antivirus and anti-malware software: Antivirus and anti-malware software can help detect and remove malicious software that can compromise systems and networks.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

5. Implement firewalls and intrusion detection systems: Firewalls and intrusion detection systems can help detect and block unauthorized access to systems and networks.

6. Train employees on cybersecurity best practices: Regular training and education on cybersecurity best practices, including how to identify phishing emails and other types of social engineering attacks, can help employees become more aware of potential threats.

7. Have a response plan in place: It is important to have a response plan in place in case of a cyberattack. This plan should include steps for identifying the attack, notifying relevant stakeholders, and implementing measures to mitigate the impact of the attack.

Overall, defending against cyberattacks requires a comprehensive approach that includes technical measures, such as implementing firewalls and antivirus software, as well as employee education and a response plan. It is important for organizations to stay informed about the latest threats and to implement appropriate measures to defend against them.

REFERENCES

<https://www.ncsc.gov.uk/collection/denial-service-dos-guidance-collection#:~:text=%22Denial%20of%20service%22%20or%20%22,frequently%20reported%20by%20the%20media.>

<https://www.paloaltonetworks.com/cyberpedia/what-is-a-denial-of-service-attack-dos>

<https://www.cloudflare.com/learning/ddos/what-is-a-ddos-attack/>

<https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/ddos-attack>

https://www.chathamhouse.org/2022/02/what-cyber-attack?gclid=Cj0KCQjw8e-gBhD0ARIsAJiDsaU811c_wv56Jd68rJpkepeZvyULoHVAVALR4tvDmgasdJ8LOK4rrOjAaAi6lEALw_wcB

<https://www.cisco.com/c/en/us/products/security/common-cyberattacks.html#~types-of-cyber-attacks>

<https://leaf-it.com/10-ways-prevent-cyber-attacks/>

<https://www.kaspersky.com/resource-center/preemptive-safety/how-to-prevent-cyberattacks>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

REPLICATION AS A KEY STRATEGY FOR ENSURING DATA AVAILABILITY, CONSISTENCY, AND PERFORMANCE IN LARGE-SCALE DATA-INTENSIVE SYSTEMS

Elchin Gasimov

Azerbaijan Technical University

Master's degree

Abstract

Data replication is a critical component of data-intensive systems that involve processing, storing, and accessing massive amounts of data in a distributed environment. The primary objective of data replication is to ensure that data remains available, fault-tolerant, and scalable in the face of hardware failures, network congestion, and increased workload.

The importance of data replication in data-intensive systems cannot be overstated. High availability, fault-tolerance, scalability, and performance are some of the key benefits of data replication.

High availability is achieved by creating multiple copies of data across different nodes, allowing users to access data from other nodes if one node becomes unavailable.

Fault tolerance is ensured by replicating data across different nodes, ensuring that data is not lost when a node fails.

Scalability is improved by distributing data across multiple nodes, allowing applications to handle increased workloads and user requests without overloading any single node.

Performance is improved by reducing network latency and improving data access times.

Despite its benefits, data replication also poses several challenges. Data consistency, synchronisation, and replication overhead are some of the key challenges that need to be addressed. To overcome these challenges, different replication strategies can be used. Eager replication involves replicating data immediately across all nodes, ensuring consistency but increasing replication overhead. Lazy replication involves replicating data on-demand, reducing replication overhead but risking inconsistency. Quorum-based replication involves using a voting system to ensure consistency and fault tolerance while minimising replication overhead.

In conclusion, data replication is an essential technique in data-intensive systems that ensures high availability, fault-tolerance, scalability, and performance of data-intensive applications. While data replication offers significant benefits, it also poses several challenges that need to be addressed. By using different replication strategies, data-intensive systems can overcome these challenges and provide reliable, scalable, and efficient data processing, storage, and access.

Keywords: data, data replication, replication strategies, database, consistency, data-intensive systems, high-availability, fault-tolerance

INTRODUCTION

The growth of big data and the increasing use of the Internet of Things (IoT) have led to the development of data-intensive systems. These systems generate large amounts of data that must be processed, stored, and accessed in real-time, often in a distributed environment. Data replication has emerged as a crucial technique to ensure data availability, fault-tolerance, scalability, and performance in such systems.

Data replication involves the creation and storage of multiple copies of data across different nodes in a distributed environment. The replicated data allows applications to access data from alternative nodes in case of a hardware failure, network congestion, or increased workload, ensuring that data is always available.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Replication also helps to enhance fault-tolerance by distributing copies of data across multiple nodes, ensuring that data is not lost if a node fails. Scalability is also improved by distributing data across multiple nodes, allowing the system to handle increased workloads and user requests without overloading any single node.

Finally, performance is improved by reducing network latency and improving data access times.

Despite its benefits, data replication also poses several challenges that need to be addressed. One of the critical challenges is data consistency, which refers to ensuring that all copies of data are synchronised and up-to-date. Ensuring data consistency in a distributed environment is challenging because data is replicated across different nodes, and the nodes may not always be in sync. To overcome this challenge, different replication strategies can be used, such as eager replication, lazy replication, and quorum-based replication.

One potential challenge of data replication is synchronisation, which refers to ensuring that all copies of data are updated with the latest changes. Synchronisation is essential because data can be updated from multiple sources, and it is essential to ensure that all copies of data are consistent. One way to address this challenge is by using a master-slave replication strategy, where one node is designated as the master, and all updates are made to this node. The changes are then propagated to the other nodes, ensuring that all copies of data are updated.

Replication overhead is another challenge associated with data replication which refers to the additional storage and processing resources required to create and maintain multiple copies of data. It can be significant in data-intensive systems, particularly when dealing with large datasets. To address this challenge, techniques such as lazy replication and quorum-based replication can be used.

DEVELOPMENT

1. *High Availability:*

Data replication ensures that data remains available to users even when one or more nodes fail. This is achieved by maintaining multiple copies of data in different nodes, allowing users to access data from other nodes if one node becomes unavailable. This ensures high availability of data, which is critical for data-intensive applications such as e-commerce, banking, and healthcare.

2. *Fault Tolerance:*

Data replication provides fault-tolerance by ensuring that data is not lost when a node fails. If a node containing data fails, other nodes with the same data can be used to continue processing and serving data requests. This ensures that data is not lost due to hardware failures, network congestion, or other issues.

3. *Scalability:*

Data replication helps to improve the scalability of data-intensive applications by distributing data across multiple nodes. This allows applications to handle increased workloads and user requests without overloading any single node. By replicating data, data-intensive systems can scale horizontally, which is much more cost-effective and efficient than scaling vertically.

4. *Performance:*

Data replication can improve the performance of data-intensive applications by reducing network latency and improving data access times. By replicating data, data-intensive applications can reduce the distance that data needs to travel, thereby reducing network latency and improving data access times. This can significantly improve the performance of applications that require real-time data processing, such as stock trading and online gaming.

CONCLUSION

In conclusion, data replication is a crucial technique for ensuring data availability, fault-tolerance, scalability, and performance in data-intensive systems.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

It allows for the creation and storage of multiple copies of data across different nodes in a distributed environment, which enhances fault-tolerance, scalability, and performance.

However, data consistency, synchronisation, and replication overhead pose significant challenges that need to be addressed using various replication strategies such as eager replication, lazy replication, quorum-based replication, and master-slave replication.

With the continued growth of big data and the increasing use of IoT, addressing these challenges will be critical in ensuring the effective use of data replication in data-intensive systems.

Data-intensive systems can get over these obstacles and provide dependable, scalable, and effective data processing, storage, and retrieval by employing a variety of replication techniques.

REFERENCES

1. Tanenbaum, A. S., & Steen, M. V. (2007). *Distributed systems: principles and paradigms*. Prentice Hall.
2. Chakraborty, S., Chakraborty, S., & Pal, A. (2015). Comparative analysis of replication strategies in distributed database systems. *International Journal of Computer Applications*, 120(10), 18-23.
3. Elnozahy, E. N., Alvisi, L., Wang, Y. M., & Johnson, D. B. (2002). A survey of rollback-recovery protocols in parallel and distributed systems. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 34(3), 375-408.
4. Gehani, N. (1991). Quorum-based protocols in distributed systems. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 23(3), 221-261.
5. Ramakrishnan, R., & Gehrke, J. (2003). *Database management systems (Vol. 3)*. McGraw-Hill New York.
6. Tanenbaum, A. S., & van Steen, M. (2002). *Distributed systems: principles and paradigms*. Pearson Education.
7. Almeida, P. S., & Baquero, C. (2007). Lazy replication: exploiting the semantics of distributed communication. *ACM Transactions on Computer Systems (TOCS)*, 25(1), 2-45.
8. Liskov, B., & Cowling, J. (2012). Viewstamped replication revisited. In *Proceedings of the 6th workshop on programming languages and operating systems* (pp. 2-2).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

PATTERN RECOGNITION SECURITY

Nijat Ahmadli

Baku Engineering University

Abstract

Pattern recognition is the process of identifying regularities, similarities, or differences in data, which can help in understanding and interpreting the underlying structure or characteristics of the data. In the context of security, pattern recognition is a key component of many security systems, as it enables the detection and prevention of malicious activities and threats.

In recent years, there has been an increase in the number and sophistication of security threats, such as malware, phishing attacks, and data breaches. These threats can cause significant harm to individuals and organizations, including financial losses, reputational damage, and legal liability. To address these threats, security systems have become more complex and sophisticated, relying on advanced technologies and techniques, including pattern recognition.

Pattern recognition in security can be applied to a wide range of domains, such as network security, intrusion detection, malware detection, and authentication systems. In network security, for example, pattern recognition can be used to identify and block suspicious network traffic, such as Denial of Service (DoS) attacks, which can disrupt or disable network services. In intrusion detection, pattern recognition can be used to identify unusual or unauthorized activity on a system, such as attempts to gain unauthorized access or execute malicious code.

Machine learning, in particular, has become increasingly popular for security applications, as it can learn from large datasets and identify patterns that may be difficult or impossible to detect manually. For example, machine learning algorithms can be trained to detect network anomalies, identify malicious software, or recognize patterns in user behavior that may indicate a security threat. These algorithms can be trained on large datasets of known threats and non-threats, and can then be used to classify new data as either a threat or non-threat based on the patterns they have learned.

However, it is important to note that pattern recognition is not foolproof and can be vulnerable to false positives and false negatives. False positives occur when a security system identifies a threat that is not actually present, while false negatives occur when a security system fails to identify a threat that is present. These errors can have serious consequences, such as blocking legitimate traffic or failing to detect a real threat. Therefore, it is crucial to continually evaluate and refine pattern recognition systems to improve their accuracy and effectiveness.

Overall, pattern recognition is an important aspect of security that can help detect and prevent malicious activities and threats. With the continued development of machine learning and other advanced technologies, pattern recognition is likely to play an increasingly important role in security systems in the future. However, it is important to ensure that these systems are designed and implemented with care to minimize the risk of false positives and false negatives, and to protect against emerging threats and attacks.

Keywords: pattern recognition security, malware, malware

INTRODUCTION

Pattern recognition systems are used to identify and analyze patterns in data. These systems are used in a wide range of fields, from image and speech recognition to financial analysis and security. The goal of pattern recognition systems is to find relationships between data points and identify the underlying patterns that can be used to make predictions or decisions.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

There are several types of pattern recognition systems, each with its own strengths and weaknesses. The most common types of pattern recognition systems include statistical pattern recognition, neural networks, and fuzzy logic.

Statistical pattern recognition systems use statistical methods to analyze data and identify patterns. These methods include linear regression, principal component analysis, and clustering. Statistical pattern recognition systems are often used in image recognition and analysis, as well as in the analysis of financial data.

DEVELOPMENT

Improving pattern recognition security involves a combination of technical and procedural measures. Some of the ways to improve pattern recognition security include:

1. **Data quality and diversity:** The accuracy of pattern recognition algorithms depends on the quality and diversity of the data used to train them. To improve accuracy, it is important to use high-quality data that is diverse and representative of the population being analyzed.
2. **Robust algorithms:** The algorithms used for pattern recognition should be robust and able to handle variations in the data, including noise, outliers, and anomalies. Algorithms should also be regularly updated and improved to keep up with advances in technology and changes in the environment.
3. **Multi-factor authentication:** In high-security applications, it may be beneficial to use multi-factor authentication that combines pattern recognition with other forms of identification, such as biometrics, smart cards, or one-time passwords. This can help to reduce the risk of false positives and enhance security.
4. **Privacy protection:** To protect individuals' privacy and prevent misuse of the technology, it is important to implement strong data protection measures, such as encryption, access controls, and data minimization. It may also be necessary to obtain informed consent from individuals before collecting and using their data.
5. **Testing and validation:** To ensure the accuracy and reliability of pattern recognition technology, it is important to test and validate the algorithms using independent third-party organizations. This can help to identify and address any biases or inaccuracies in the technology.
6. **Human oversight:** In critical applications such as law enforcement and national security, it may be beneficial to have human oversight of the pattern recognition technology to ensure that it is being used appropriately and to address any errors or inaccuracies.
7. **Training and awareness:** Proper training and awareness for system operators and users can also help improve pattern recognition security. This includes educating them on the limitations and capabilities of the technology, as well as best practices for data handling, privacy, and security.

CONCLUSION

Overall, improving pattern recognition security requires a multi-faceted approach that includes advances in technology, data protection measures, and regulatory oversight. By taking a comprehensive approach to pattern recognition security, it is possible to enhance its accuracy and reliability while protecting individuals' privacy and civil liberties.

REFERENCES

1. Pattern Classification by Richard O. Duda, David G. Stork, Peter E.Hart
2. https://www.byclb.com/TR/Tutorials/neural_networks/
3. <https://www.eff.org/pages/face-recognition>
4. Pattern Recognition for Computer Security: Discriminative Models for Email Spam Campaign and Malware Detection by Paul Prasse

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

ARCHITECTURAL SUSTAINABILITY AND STRAW BALE BUILDINGS

Seval YILMAZ

*Dr. Arş. Gör. İç Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi,
Niğde, Türkiye.*

ORCID ID: 0000-0001-8327-4768

Özet

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte malzemelerden yapım tekniklerine kadar birçok gelişme yaşanmış ve yaşanmaktadır. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda, malzemelerin tükenmesi, enerji verimliliği, çevre kirliliği, sağlık sorunları gibi birçok nedenden dolayı geleneksel yapı malzemeleri ve yapım tekniklerine geri dönülmektedir. Saman ve saman balyası yüzyıllardır yapı malzemesi olarak kullanılmış ve halen dünya çapında çeşitli çatı, duvar ve döşeme sistemlerinde yaygın olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Ancak son yıllarda fiziksel özellikleri ve akustik, ısı yalıtımı, düşük maliyeti ve enerji verimliliği gibi faydaları nedeniyle popülaritesi artmıştır. Saman, çoğunlukla hasat çiftliklerinden sonra tarım bölgelerinde bulunan, gıda üretiminin tarımsal bir yan ürünü, çevre dostu, biyolojik olarak parçalanabilen yenilenebilir bir malzemedir. Saman balyalarının inşaat malzemesi olarak kullanılması yapılarda enerji tasarrufu, yeniden kullanılabilir ve geri dönüştürülebilir özelliklere sahip olması gibi birçok avantaja sahiptir. Bu çalışmada dünyada yaygın olarak kullanılan ancak ülkemizde pek uygulanmayan saman balyası ve üretim teknikleri incelenmiştir. Bu amaçla saman balyaları ile inşa edilen yapılar ve yapım teknikleri hakkında kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve bu yapıların karbon emisyon değerleri, enerji verimliliği ve yeniden kullanım değerleri ile ilgili veriler irdelenmiştir. Seçilen örneklemeler üzerinden yapı, yapım tekniği ve malzemelerin sürdürülebilirliği, yeniden kullanılabilirliği, enerji tasarrufu ve uygun sıvayla birlikte yangına dayanıklı olması gibi özellikleri ve avantajlarından bahsedilmiştir. Sürdürülebilir inşaat yapımında, saman balyalarının yapı malzemesi olarak kullanılmasının avantajları ve dezavantajlarına değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: sürdürülebilirlik, ekolojik tasarım, saman balyaları, geleneksel malzeme

Abstract

With the development of technology, many developments have been experienced and are being experienced from materials to construction techniques. However, in the current century, traditional building materials and construction techniques are being returned due to many reasons such as depleted materials, energy efficiency, environmental pollution, and health problems. Straw and straw bale has been used as a building material for centuries and still widely used around the world in a variety of roof, wall and flooring systems. However, in recent years, its popularity has increased due to its physical properties and benefits such as acoustics, thermal insulation, low cost and energy efficiency. Straw is an agricultural by-product of food production, an environmentally friendly, biodegradable renewable material, mostly found in agricultural areas after harvest farms. The use of straw bales as construction material has many advantages such as energy saving, reusable and recyclable properties in buildings. In this study, straw bale and its production techniques, which are widely used in the world but not applied in our country, are examined. For this purpose, a comprehensive literature review has been made about the structures and construction techniques built with straw bales and the data on the carbon emission values, energy efficiency and reuse values of these structures have been examined. The structure, construction technique and the features and advantages of materials such as sustainability, reusability, energy saving and fire resistance with appropriate plaster are mentioned through selected examples. The advantages and disadvantages of using straw bales as a building material in sustainable construction are mentioned.

Keywords: sustainability, ecological building, straw bale, traditional material

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***PERFORMANCE EFFICIENCY OF ISLAMIC BANKING IN PAKISTAN COVID-19: A CASE
STUDY OF HABIB BANK LIMITED IN PAKISTAN***

Dr. Faiz Muhammad Shaikh

Prof. & Chairman

SZABAC-Dokri-Sindh -Pakistan

Shoukat Rafiue Awan

B#6 Ayaz Gul street, Sector one Township-Sukkur

Dr. Nadeem Bhatti

Vice Chancellor

Lahore Leads University

Iqra Soomro

M.Phil Student

NUST-Islamabad

Abstract

The current research Performance Efficiency of Islamic Banking in Pakistan COVID-19: A case Study of Habib Bank Limited. Data were collected from various secondary sources i.e. Annual reports of State bank various issues after COVID-19. Data were analyzed by using SPSS-25 version. During 2009 the worldwide output witnessed a decline of 2.2 percentage and unemployment rate expanded to round 7 percentage globally this means that that round 35 million humans misplaced their job. The regressions along with manage variables observed pay-for-overall performance relationships much like preceding studies. After the disaster, the coefficient of inventory returns is barely higher, indicating a more potent pay-for-overall performance courting and higher alignment with shareholders' hobbies. The courting among fairness-primarily based totally repayment and organization overall performance indicates no obvious adjustments earlier than and after the disaster. Another signal indicating higher alignment of managers' and shareholders' hobbies is the connection among control repayment and fairness hazard (inventory fee volatility). Before the disaster a big high-quality courting existed. After the disaster this courting became drastically negative. This approach that managers have been rewarded earlier than the disaster to growth inventory fee volatility, while after the disaster, expanded inventory fee volatility brought about decrease repayment. In addition, the cost of granted alternatives is negatively associated with fairness hazard after the disaster, in evaluation to earlier than the disaster.

Key Words: Performance Efficiency, Islamic Banking in Pakistan COVID-19, HBL

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

**ANKARA ÖLÇEĞİNDE 1960 – 2022 KONUT MİMARİSİNİN GELİŞİM SÜRECİ VE AHŞAP
KULLANIMI**

**THE DEVELOPMENT PROCESS OF THE HOUSING ARCHITECTURE IN ANKARA SCALE
1960 – 2022 AND THE USE OF WOOD**

Cüneyt AKINCI

Gazi University

Prof. Dr. Hamza ÇINAR

Gazi University

Özet

Bu çalışma ile Ankara ölçeğinde 1960-2022 arasında konut mimarisinin gelişim ve değişim süreçleri ve bu süreç içerisinde ki konutlarda bir malzeme olarak ahşap kullanımının değişimi incelenmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından yaklaşık 35 yıl sonrasında başlayan çalışmamız ile temel insan hakları olan yaşama ve mülkiyet hakkının Ankara ölçeğinde 1960-2022 yılları arasında Ankara sakinlerinin konut anlayışının değişmesi , Ankara'nın aldığı yoğun göç ve konut sahibi olmanın bir yatırım aracı olarak kullanılmasının getirdiği paradigma değişimleri ile konuta ulaşım ve konutların maddi ölçek anlamında değişiminin getirdiği süreç ile tüm bu süreçlerde ahşap kullanımının konutlar üzerinde ki değişimi gözlemlenmeye ve incelenmeye çalışılmıştır.

1960'ların başında genç cumhuriyetin başkenti Ankara: gecekondu diye tabir edilen devlet arazilerine Anadolu'dan göç ile gelen halk tarafından çok kısa sürede inşa edilen ve aile içinde değişen nüfus ile eklenerek büyüyen bir yapıda olan konutlar ile daha çok bürokrat ve devlet memurları tarafından tercih edilen az katlı apartmanlar olarak konut ihtiyacı giderilmeye çalışılıyordu ayrıca genç cumhuriyetin bir devlet politikası olarak az katlı müstakil, belirli bir mimari plan çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan mahalleler ve devlet yapılarının toplandığı mimari bir aks çevresinde inşa edilen konutlar ile bu çerçevede yapılan makro planlar ile belirli bir düzen korunmaya çalışılıyordu ancak konutun bir yaşam alanı olmasından öte bir yatırım aracı olarak görülmeye başlaması ile değişen paradigma tüm bu makro planları bozarak tamamen kazanç odaklı bir gelişim ve mikro ölçekte başlayarak tüm şehri ele geçiren düzensizlik sonucunu oluşturmuştur, bu sonuç ise konutlarda kullanılan malzemelerde büyük değişikliklere yol açmıştır estetik ve dayanım için kullanılan konut malzemeleri tamamen kazanç odaklı sahte ve aslına taklit eden malzemelere dönüşmüştür.

Bu çalışmada Ankara'nın yukarıda yazan değişim tanımlarına uyan en büyük iki ilçesi Çankaya ve Keçiören ilçelerinin konut değişiminde ve konut değişimiyle konut inşa sürecinde kullanımı ile sonrasında ahşap kullanımında benzerlik ve farklılıkları yirmişer yıllık periyotlar halinde inceleyerek, ahşap malzeme odağında konut yapımında kullanılan diğer malzemelerin kıyasları tablolar oluşturularak ortaya bir perspektif koymayı ve Ankara ölçeğinde gelecek yıllarda inşa edilecek konut yapıları için çeşitli önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Abstract

With this study, the development and change processes of residential architecture between 1960 and 2022 on the scale of Ankara and the change in the use of wood as a material in the houses in this process were tried to be examined.

With our study, which started approximately 35 years after the proclamation of the Republic, the fundamental human rights, the right to life and property, changed between 1960 and 2022 in Ankara's housing understanding, the intense migration of Ankara and the paradigm shifts brought about by the use of housing as an investment tool. The process brought about by the change of transportation and

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

housing in terms of material scale and the change in the use of wood on the houses in all these processes have been tried to be observed and examined.

Ankara, the capital of the young republic at the beginning of the 1960s: The residences, which were built in a very short time by the people who migrated from Anatolia to the state lands called slums, and which have a structure that grows by being articulated with the changing population in the family, are mostly preferred by bureaucrats and civil servants. In addition, as a state policy of the young republic, low-rise apartments were tried to be created within the framework of a certain architectural plan, and a certain order was tried to be maintained with the residences built around an architectural axis where state buildings were gathered and macro plans made within this framework. However, with the housing being seen as an investment tool rather than a living space, the changing paradigm has disrupted all these macro plans, resulting in a purely profit-oriented development and disorder that has taken over the entire city, starting on a micro scale. Housing materials used for aesthetics and strength have completely turned into profit-oriented fake and imitating materials.

In this study, the comparisons of other materials used in housing construction in the focus of wood material, by examining the similarities and differences in the use of wood in the housing change and in the housing construction process, and afterwards in the use of wood in the two largest districts of Ankara, Çankaya and Keçiören, which meet the definitions of change written above, are presented in tables. It aims to put forward a perspective and to make various suggestions for the housing structures to be built in the coming years on the scale of Ankara

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

THE EFFECT OF ELECTRICAL DISCHARGES ON THE PROCESS OF ELECTRICAL AGING OF POLYMER FILMS

Prof. Dr. G.T. Alisoy¹

¹Department of Mathematics, “Namik Kemal” University of Tekirdag

Prof. Dr. H.Z. Alisoy²

²Department of Electronics and Communication Engineering, “Namik Kemal” University of Tekirdag

Abstract

In this paper, we study the theoretical regularities of electrical breakdown of various (polar, nonpolar, and amorphous) polymer films and consider a model of the process. Taking into account the free and trapped charge carriers on the sample, analytical relations are found that make it possible to calculate the distribution electric field, charge and potential in a polymeric dielectric. These relationships also allow one to evaluate the durability of the insulation and the breakdown strength of polymers.

Keywords: Polymeric dielectric materials, electric breakdown, insulation durability (resource)

Introduction

Polymer dielectrics have special features. They are widely used in insulation, radio communication systems, microelectronics, and electrets-based equipment as technological materials in the field. The category of organic molecular solids includes polymeric dielectric materials. They are characterized by a weak intermolecular interaction, which allows macromolecules with saturated bonds to maintain their unique identities in the condensed phase. It should be emphasized that the research into the electrical breakdown of polymeric dielectric films has both significant scientific and practical value. [1-7].

Polymer dielectrics gradually deteriorate because of erosion that happens when exposed to electrical discharges, which ultimately results in breakdown. Partial discharges during operation may already be greatly reduced thanks to technologies used in the manufacturing of polymeric insulating materials and products from them. As technology advances, more and more demands are placed on its reliability and durability since polymer insulation is frequently used in challenging conditions. Because of all these factors, researchers have been examining the activities that take place in polymeric dielectric films when they are subjected to strong electrical fields.

Under strong electric field and discharge effects, charge carrier injection from discharge channel to the volume surface of material, transform of injected charges between localized energy levels on the volume surface of material, and formation of space charges by trapped charge carrier to trap energy levels during this transformation have been a major field of ongoing researches. Because, occurrence of space charges in the material will affect material's dielectric properties, its conducting mechanism, and its behavior in thin layer systems [3–11].

Ionization aging of polymers have been investigated for durable same time intensively. However, despite this, general theory of the process of electric aging of dielectrics is absent. Partial discharge can be considered a main cause of aging process of materials, which have voids because of used technology. Partial discharge occurs when electrical field intensity in the voids exceeded gas breakdown. A quite number of chemical, mechanical, and thermal influences brought about local destruction of polymer material and insulation of system. As consequences of aging process material's electrical breakdown strength will be reduced. This has been shown with sufficient evidence by many researches [12–14].

In this work, the results are presented for learning of mechanism and the physical peculiarities of discharge in dielectric voids. Following the disposition of set task, the characteristics of partial discharge are investigated, distribution of discharge energy is analyzed, and the comparative appraisal of the

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

degree of influence of the impulse of discharge on the surface of dielectric in various physical conditions is presented for determining the development of the process of discharge. The results of this work can serve prerequisite for understanding of the exterior manifestations of discharge in the gaseous voids of insulator constructions.

Since electron-ion bombardment is the main cause of the destruction of dielectrics, it is of interest to determine the energy of charged particles in a partial discharge.

To do this, it is necessary to estimate the distribution of the field, charge and potential in the discharge gap, the geometry of which is shown in Fig. 1.

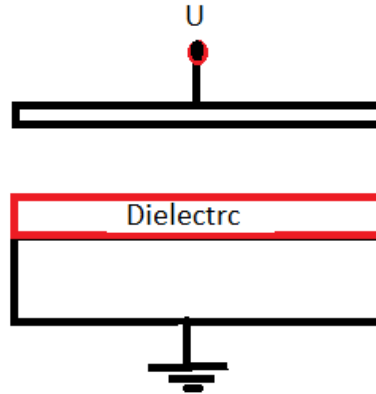

Fig.1. Discharge cell geometry

After a gas discharge has ignited in the gap and charge carriers (electrons and negative ions) have settled on the surface of the dielectric from the gap, almost the entire field is applied to the dielectric. Charge carriers are drawn under the action of this field into the dielectric, creating an electric current $J = env$

Carriers trapped inside the dielectric are partly trapped and partly continue through the dielectric. In the steady state, the current through the discharge cell will be constant, that is, a state will come in which the number of electrons captured by the traps will be equal to the number released. If we denote the concentration of free charge as $n(x)$, and the concentration of the trapped charge as $n_1(x)$, then the Poisson equation will have the form

$$\frac{dE}{dx} = \frac{e}{\epsilon_r \epsilon_0} [n(x) + n_1(x)] \quad (1)$$

where E is the field strength in the dielectric, e is the electron charge, ϵ_r is the relative permittivity of the material, $\epsilon_0 = 8.85 \cdot 10^{-12}$ F/m is the dielectric constant. The drift of free carriers in the field creates a current density.

$$j = en(x)\mu E \quad (2)$$

where μ is the carrier mobility. For further analysis, we need to know the relationship between trapped and free charges. Following [12] we assume that there is a simple relation between the density of free and trapped charges.

$$n(x) = \theta \cdot n_1(x) \quad (3)$$

θ depends on the specific energy structure of the distribution of traps in the dielectric. Polymer dielectrics can be classified as substances with a partially disordered crystal structure. Even in the regions of polymer crystallinity, one can speak only of short-range order in the arrangement of atoms. Theoretical calculations of the behavior of electrons in such structures suggest that the electron energy spectrum has a band character with the peculiarity that in the region of forbidden energies there is a "tail" of the electron density of states due to the disorder of the structure [8]. These states, called trapping levels or traps, are located mainly near the energy corresponding to the bottom of the conduction band of the dielectric and are empty in the ordinary state.

This model shows many similarities with the Fröhlich theory, according to which, in the energy range of the width ΔU and the conduction band located below the bottom, there are ζ - small local levels

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

capable of capturing electrons per unit volume. Within the framework of this model, the relationship between the densities of free and trapped charges looks like [8 12].

$$\theta = \frac{1}{\zeta} \left(\frac{2\pi m k T_e}{h^2} \right)^{3/2} \exp(-\Delta U/kT_e) \quad (4)$$

where T_e - is the electron temperature of the current carriers in the dielectric. Combining (1) and (2) and taking into account (4), we obtain

$$\frac{\mu\theta\varepsilon_r\varepsilon_0}{1+\theta} E \frac{dE}{dx} = j \quad (5)$$

The solution to this equation has the form.

$$E(x) = E_0 \left(\frac{x}{x_0} + 1 \right)^{1/2} \quad (6)$$

Where E_0 - is the field strength at the surface of the dielectric at $x=0$

$$x_0 = \frac{\mu\theta\varepsilon_r\varepsilon_0 E_0^2}{2j(1+\theta)}$$

From equation (6) for the total concentration of trapped and free charge, we obtain.

$$n(x) + n_1(x) = \frac{\varepsilon_r\varepsilon_0 E_0}{2ex_0} \left(\frac{x}{x_0} + 1 \right)^{-1/2} \quad (7)$$

In addition, the potential distribution will have the form.

$$\varphi(x) = -\frac{2}{3} x_0 E_0 \left[\left(\frac{x}{x_0} + 1 \right)^{3/2} - \left(\frac{d}{x_0} + 1 \right)^{3/2} \right] \quad (8)$$

The resulting expressions make it possible to calculate the distribution of the field, charge and potential in the dielectric in the steady state after exposure to partial direct current discharges. However, for this it is necessary to know the numerical value of x_0 and E_0 , which can be found by measuring experimentally the steady current through the discharge cell and the potential difference between the points $x = 0$ and $x = L$. In our experiments, the current through the discharge cell in the steady state was about 10^{-7} A. and the potential difference between the indicated points was about 100 volts. Under these conditions, $E_0 = 10^6$ V/m and $x_0 = 10^{-7}$ m . For the coefficient θ , which is necessary in the calculations, the value $\theta = 10^{-3}$ was chosen [8].

Based on the obtained expressions (6) and (8), the calculated values of the distribution of the electric field and potential in the discharge gap are shown in Figs. 1 and 2 respectively

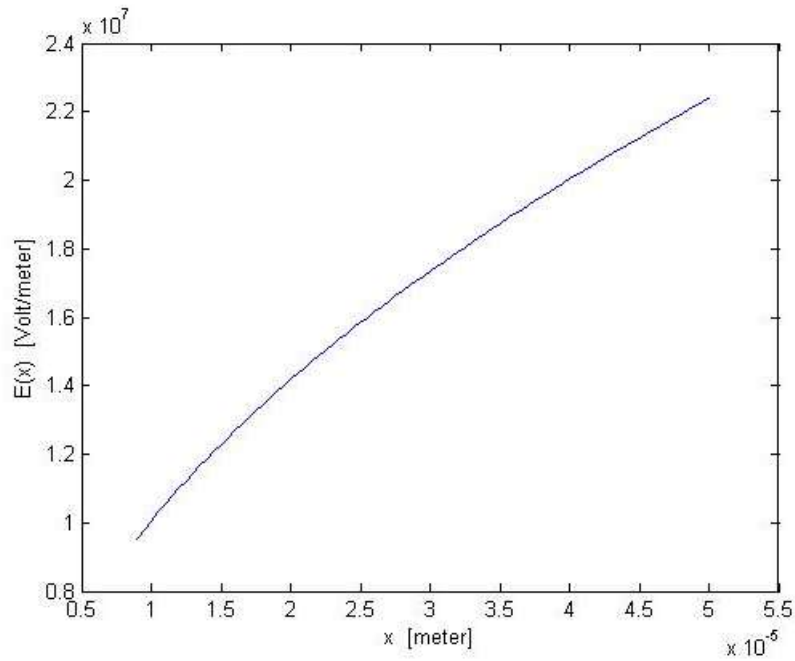

Fig.2. Distribution of the electric field in the discharge gap

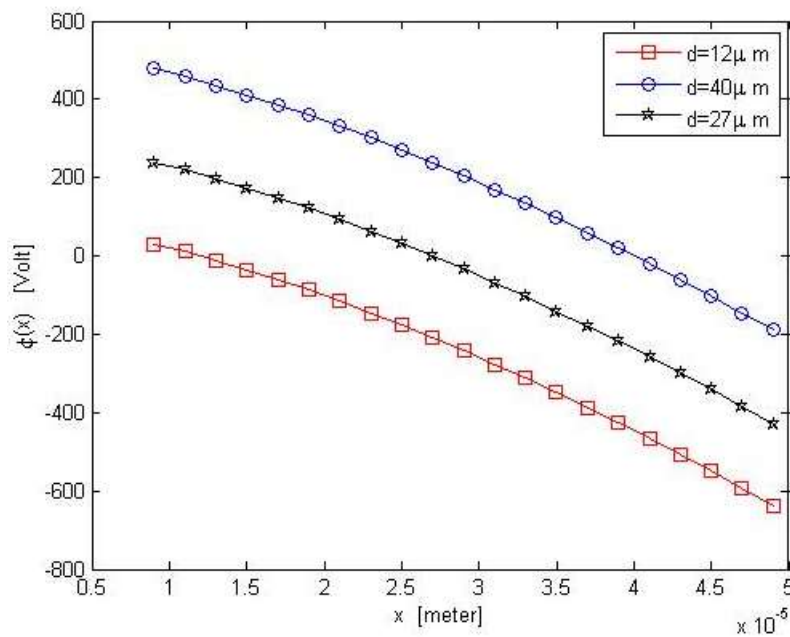

Fig.3. Distribution of the potential in the discharge gap

Conclusion

Expressions have been obtained that make it possible to calculate the distribution of the field, charge and potential in polymer dielectrics in the steady state after exposure to partial direct current discharges.

The theoretical results obtained are in good agreement with the experimental results and confirm the proposed mechanism for polymer dielectrics subjected to electric gas discharge under extreme conditions.

References

[1] G.M. Sessler, Electrets, Springer, Berlin, Heidelberg, New York, 1980.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

- [2] M.M. Hirschler, *Electrical Insulating Materials: International Issue*, Astm Special Technical Publication, West Coughohocken, PA, p. 208, 2000.
- [3] Y. Tanaka, G. Chen, Y. Zhao, A.E. Davies, A.S. Vaughan, T. Takada, Effect of additives on morphology and space charge accumulation in low density polyethylene, *IEEE Trans. Dielectr. Electr. insul.* 10 (1) (2003) 148–154.
- [4] M. Wegner, M. Paaanen, W. Wirges, R. Gerhard, Multhaupt 2002 Corona—Induced partial discharges, internal charge separation and electromechanical transducer properties in cellular polymer films, *Proceedings of the 11th International Symposium on Electrets ISE 11 IEEE Service center*, Piscataway, NJ, 2002, pp. 54–57.
- [5] Alisoy, G. T., Alisoy, H. Z., Rustamov, S. A., & Arkan, Müslüm. (2004). Internal ionization process in polymer dielectrics in strong electrical field. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 335(1-2), 59-69.
- [6] X. Wu, G. Chen, A.E. Davies, R.N. Hampton, S.C. Suttun, S.G. Swingler, Space charge measurements in polymeric high voltage insulation materials using the LIPP method, *IEEE Trans. Dielectr. Electr. Insul.* 8 (4) (2001) 725–730.
- [7] Alisoy, H. Z., Baysar, Ahmet, & Alisoy, G. T. (2005). Physicomathematical analysis of surface modification of polymers by glow discharge in SF₆+ N₂ medium. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 351(2-4), 347-357.
- [8] Mott, N. F., & Davis, E. A. (2012). *Electronic processes in non-crystalline materials*. Oxford university press.
- [9] P. Molinie, Charge injection in corona-charged polymeric films potential decay and current measurement, *J. Electrostat.* 45 (4) (1999) 265–273.
- [10] H.Z. Alisoy, (Aliyev), P.V. Leonov, The effect of volume charges on the characteristic energy of the exponential optical emission spectrum. *Trans. Electrophys. Electr. Power Eng.*, Vol. 4, Academic Press, Baku-Moscow, 1994, pp. 68–71 (in Russian).
- [11] D. Liufu, X.S. Wang, D.M. Tu, K.C. Kao, High field induced electrical ageing in polypropylene films, *J. Appl. Phys.* 83 (4) (1998) 2209–2214.
- [12] Alisoy, H. Z., & Koseoglu, M. (2013). The Changes in Electrical and Interfacial Properties of Polyimide Exposed to Dielectric Barrier Discharge in SF₆ Medium. *The Scientific World Journal*, 2013.
- [13] J.M. Braun, F.Y. Chu, R. Seethapathy, Characterisation of GIS spacers exposed to SF₆ decomposition products, *IEEE Trans. EI-22* (2) (1987) 187–193.
- [14] C.M. Dzhubarly, P.V. Leonov, H.Z. Alisoy, (Aliyev), Energetically analysis of the expansion of breakdown polymeric films in the treatment them with discharge SF₆, *J. Rep. Acad. Sci. Phys. Tech. Math.* XLIV (5) (1998) 44–47. (in Russian).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

ЭКОДИЗАЙН КАК ОТРАЖЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Сафронова Лидия Андреевна

Юсифкянан Айтен Эльман гызы

*Азербайджанский Государственный Экономический Университет (UNEC), Баку,
Азербайджан*

Abstract

The article says that the way of life of a modern person is closely related to the care of health and the environment. A sharp deterioration in the environment, the use of toxic materials in interior decoration, sewing clothes from artificial materials and many other negative factors of technological progress and people's livelihoods are the realities of today that undoubtedly have a negative impact on health and well-being. Interiors, furniture, accessories, clothes made from natural materials make up the eco-style of a modern healthy lifestyle.

Key words: ecodesign, ecostyle, clothes, interior, ecology, natural materials, comfort, lifestyle.

Образ жизни современного человека тесно связан с заботой о здоровье и окружающей природе, ухудшение экологии, загрязнение атмосферы, применение искусственных и токсичных материалов, а также многие другие негативные факторы технического прогресса и жизнедеятельности людей – это реалии сегодняшнего дня. Возникновение экодизайна как направления, в основе которого лежит защита окружающей среды и устранение влияющих на неё негативных факторов, связано со стремлением человека быть ближе к природе, сохранять её красоту и чистоту. Здания, интерьеры, мебель, аксессуары, одежда, изготовленные с применением натуральных материалов составляют экостиль современного образа жизни.

Экодизайн включает в себя следующие задачи:

- минимализация отходов;
- сохранение здоровья окружающей среды;
- разумное потребление невозобновляемых природных ресурсов.

Существуют также понятия устойчивого и «зелёного» дизайна, которые различны по своему подходу к окружающей среде. Основой устойчивого дизайна является долгосрочный подход к защите природных ресурсов, в то время как «зелёный» дизайн базируется на текущих проблемах окружающей среды, являясь более узким направлением, в основном используемом в архитектуре. Целью устойчивого дизайна является снижение зависимости людей от частного транспорта и использование более экологичных альтернативных средств передвижения, для этого в городскую инфраструктуру включают больше мест для парковки велосипедов, предлагается система каршеринга и «зелёных» карт маршрутов. С помощью этой стратегии можно будет добиться снижения вредных выбросов от автомобилей и предотвращения парникового эффекта. Кроме этого, большое внимание экодизайн уделяет возобновляемым источникам энергии, например, солнечным батареям и ветряным электростанциям, а также сохранению водных ресурсов, поскольку проблема нехватки воды является уже сегодня актуальной для многих стран.

Выбор экологичного образа жизни является приоритетным для многих людей, и тому есть много примеров, в кафе и ресторанах снижается использование одноразовой пластиковой посуды, предпочтение отдается бумажным тарелкам и стаканчикам, полиэтиленовые пакеты не приветствуются, они перестали быть бесплатными, и их с успехом заменяют экосумки, упаковки для многих товаров стали производиться из биологически активных материалов, которые легко

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

разлагаются и не наносят вреда экологии при утилизации. Разумеется, материалы для экопродуктов являются недешевыми, поэтому одна из задач современных дизайнеров и производителей – находить новые экономически выгодные решения для снижения себестоимости таких материалов и мотивировать других переходить на экологически чистое производство. Всё это является большим вкладом для сохранения чистоты экологии и здоровья будущих поколений.

Существует несколько основных правил экодизайна:

1. Использование перерабатываемых натуральных и нетоксичных материалов с многократным применением – дерево, стекло, керамика, картон, металлы, в том числе и драгоценные, минимизирование промышленных и транспортных мощностей, требуемых для производства и доставки.
2. Долговечность использования предметов, как правило, изготовленные из экологичных материалов вещи служат очень долго.
3. Многофункциональность, использование модульных конструкций.
4. Использование только необходимой техники, поскольку нерациональное применение технических инноваций приводит к загрязнению планеты.
5. Энергосбережение и экономия воды.
6. Разумное потребление и восстановление природных ресурсов.
7. Переработка отходов и их использование при создании новых оригинальных предметов интерьера, сейчас это является модным трендом.

Ещё в начале XX века Франк Ллойд Райт, создатель органической архитектуры, говорил о том, что зодчий должен черпать вдохновение в природе, а человек жить по её законам, считая дом живым организмом, который должен вписываться в ландшафт и составлять с ним единое целое. Самым ярким примером тому служит «Дом с водопадом», который Райт построил в 1930-х годах в Пенсильвании в США. Современные архитекторы считают, что экологическое здание – это своего рода экосистема в миниатюре, со своими альтернативными источниками энергии, системами утилизации отходов, водоснабжения, отопления, охлаждения и вентиляции. На сегодняшний день лидерами в экостроительстве являются скандинавские страны, Финляндия и Япония, которые стояли у истоков возникновения экодизайна [2].

Экологичные стройматериалы, используемые при строительстве зданий, безопасны для здоровья человека и создают благоприятный микроклимат в помещении. Большой популярностью пользуются экологичные ванные комнаты, без пластиковых душевых кабин, вместо них используются так называемый «тропический» душ открытого типа, а ванны изготавливаются из натурального камня, который лучше держит тепло, чем пластик и керамика. «Зелёная архитектура», появившаяся еще в середине 1970-х годов в связи с очередным экономическим кризисом, когда страны Запада осознали проблему сохранения окружающей среды и природных ресурсов, с успехом применяется и сегодня в ландшафтах многих городов мира, «зелёные здания» являются связующим мостом между людьми и природой, а «зелёные» технологии, основа которых – законы и формы природы, широко используются в экостроительстве [3].

Экодизайн в архитектуре и интерьере сегодняшнего дня успешно развивается и в Азербайджане, в качестве примера можно привести деятельность азербайджанской компании ADDA Project Design, высококвалифицированные сотрудники которой с успехом создают индивидуальные архитектурные и интерьерные образцы современного дизайна. Одно из новых направлений работы компании – создание проектов экодизайна на базе 3D реальности с применением натуральных материалов, работы выполненные в экостиле сочетают в себе ощущение природной свежести и актуальные образы современности.

Экостиль широко используется для создания современных интерьеров, сочетание натуральных поверхностей: дерево, камень, глина, натуральные ткани удачно вписываются во все современные стилистические направления – минимализм, хай-тек, лофт, создавая

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

необыкновенный комфорт и уют. Главная особенность экодизайна интерьера – гармония и умиротворенность, натуральные оттенки цвета, свободное, наполненное светом пространство, мебель, дополняющая интерьер, а также аксессуары и декор, повторяющие элементы природы.

Основной принцип экостиля – полное отсутствие искусственных материалов. Большую популярность сегодня приобретает фитодекор, в котором используются так называемые фитостены или вертикальные сады, когда фасады зданий и внутренние помещения украшаются вьющимися растениями, в зависимости от климатических характеристик применяются тропические и субтропические растения. Основным специалистом в области биологического декора считается французский дизайнер-натуралист Патрик Бланк.

Помимо очевидных плюсов экодизайна – применение натуральных материалов и отсутствие токсичности в максимально свободном пространстве, природные тона, дающие ощущение свежести и спокойствия, возможность использования эксклюзивных элементов в декоре, следует отметить и некоторые минусы – высокая стоимость натуральных материалов и необходимый для них особый уход, кроме этого, необходимо продумать размещение техники при выполнении интерьеров в экостиле, помещение должно быть наполнено гармонией, позитивной энергией и улучшать настроение.

Один из основных отличительных признаков экодизайна в интерьере – это использование цветовой гаммы природных пейзажей, особо популярны темы леса, джунглей, морского побережья, всё должно быть просто и естественно. Для отделки стен в экостиле используют чистые экологичные материалы: деревянные и пробковые панели, бумажные или жидкие обои, обои из натуральных растительных материалов (джут, бамбук), фактурная штукатурка, керамическая кладка и др. Потолок выполняется из деревянных панелей или в сочетании светлого натяжного или побеленного потолка с деревянными балками, также используются многоуровневые конструкции для высоких потолков. Пол оформляется преимущественно паркетом из дерева различных пород, из пробки и бамбука, а для помещений с высокой влажностью используют каменные плитки натуральных оттенков, для дополнения можно использовать мягкие, ворсистые или плетеные ковры, напоминающие зеленую траву, а также рогожки из пеньки, соломы, бамбука или кокосовые коврики. Мебель в экостиле простых прямолинейных форм, обычно выполнена из цельного дерева, в качестве частей мебели часто используют объекты живой природы, например, деревянная коряга, накрытая стеклянной столешницей, может представлять журнальный столик, а пеньки – табуретки или стулья. В интерьерах экодизайна широко применяется плетеная мебель, изготовленная из ротанга, бамбука или лозы, а для мягкой мебели используется обивка из натуральных тканей. Освещение в экостиле представлено широкими или панорамными окнами, которые позволяют беспрепятственно проникать солнечным лучам и наполняют помещение естественным светом, что позволяет сэкономить на искусственном освещении. Обязательный момент в экодизайне помещения – это фитодизайн и наличие зелени, в качестве мелкого декора используются глиняные или керамические вазы, живые цветы или букетики из сухоцветов, плетеные корзины, соломенные хлебницы и солонки, посуда преимущественно из керамики, стекла или дерева, однотонная, неярких цветов, без сложных рисунков, салфетки бумажные или хлопковые, шторы и текстиль из ситца, льна, холста, рогожки, которые символизируют деревенский быт и обладают положительной энергетикой. Экостиль требует максимум света и свободного пространства, только необходимую мебель и минимум декора, не терпит тесноты и захламленности.

В современном Азербайджане основные принципы экодизайна успешно сочетаются с традиционным классическим стилем в интерьере, благодаря гибкости, толерантности и восприимчивости народов, проживающих здесь, создаются новые направления и течения в искусстве дизайна, сочетающие в себе черты многих уже признанных стилей [1]. Молодые дизайнеры Азербайджана, воплощая свои необычные проекты, используют формы, орнаменты, цвета и материалы, традиционно присущие азербайджанскому народу. Работы азербайджанских дизайнеров известны во всем мире, в 2019 году город Баку был включен в Сеть творческих городов ЮНЕСКО категории «Дизайн» [4].

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Экодизайн в одежде впервые появился в 2002 году и его основоположником была дизайнер Линда Лаудермилк, выполнившая коллекцию одежды в экостиле. Вскоре эту идею поддержали дизайнеры с мировым именем: Джорджио Армани, Стелла Маккартни, Виктория Бекхэм, а также известные компании по производству одежды такие как H&M, Lacoste, Levi's, Gap и многие другие, использующие натуральные материалы и красители.

Основные черты экодизайна в одежде:

- использование натуральных материалов: лен, хлопок, шелк, шерсть, морские водоросли, бамбук и др.;
- натуральные красители, цвета, соответственно, белый, зеленый, коричневый, серый, синий;
- свободный комфортный крой одежды;
- аксессуары из природных материалов; тканевые или вязаные сумки;
- обувь из натуральс
ного текстиля или плетеная (босоножки, сандалии и др.).

Критериями, определяющими экологичное текстильное производство являются:

- использование органических или произведенных на основе биотехнологий тканей;
- использование переработанных или доработанных материалов;
- снижение отрицательного влияния на окружающую среду;
- безотходное производство; экологичная упаковка;
- ручная работа;
- справедливая торговля и этическое производство.

Многие бренды придерживаются данных критериев в производстве, например, People tree, Carrie Papp. Эко-мода активно развивается во всем мире, поскольку человечество осознает важность сохранения природы и ее ресурсов.

В Азербайджане также набирает популярность современная экс-модная одежда и аксессуары из органических материалов, следует отметить дизайнерские работы Анара Искендерли, Мурада Гусейнова, Лилии Алиевой, модные бренды Noora, Lumiere, Velour, Sida. На сегодняшний день в Баку более двадцати собственных брендов, выполняющих свои коллекции в экостиле.

Модная индустрия уже не может игнорировать негативное влияние, оказываемое на окружающую среду, как отмечает журнал VOGUE [5], такие бренды-гиганты, как Gucci, Burberry и Prada, обязуются достичь нейтральности в ближайшем будущем, но для молодого поколения дизайнеров экологически безопасная работа давно стала нормой. Экодизайнеры мирового уровня, такие как, Хиллари Теймур, Майк Эксаус, Бетани Уильямс, Ричард Малон, Фиби Инглиш смогли добиться больших успехов, благодаря сохранению прозрачности и экологичности производства, а также применения ремесленнических традиций. Однако на сегодняшний день вопрос этичности и экологичности модной индустрии еще далек от решения, но молодые дизайнеры считают, что в будущем устойчивое развитие экологичной модной индустрии необходимо, люди должны обмениваться знаниями и опытом в области сохранения природы и здоровья нашей планеты для будущих поколений.

Выводы. Дизайн, который создала природа, совершенен, и современные дизайнеры стремятся в своих работах к такой же совершенности и безупречности, используя сочетание природных материалов и новых технологий, создают шедевры, помогающие комфортной и здоровой жизни человека. Идея «благородной простоты» и связи с природой является основой дизайна XXI века, это касается не только архитектуры, интерьера, костюма, предметов декора и др., но и всего искусства дизайна в целом, в настоящее время это уже целое мировоззрение, философия эпохи. Проблемы экологии растут с каждым днем во всем мире, приобретая тревожные масштабы, а экологический дизайн в свою очередь предлагает проекты спасения, дизайнеры активно

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

сотрудничают с экологами, решают задачи по сохранению окружающей среды и природных ресурсов, все разработки должны быть экологичными, привлекательными, комфортными, безопасными и при этом доступными по стоимости.

Первостепенная задача современного дизайнера заключается в том, чтобы восстановить баланс между человеком и природой, а преимущества экологического подхода к проектированию имеют долгосрочную перспективу. Ответственность перед окружающей средой, натуральность, уникальность и стремление к здоровому образу жизни сделали экодизайн мегапопулярным направлением, поскольку связь с природой становится модной, а осознанное и этичное отношение к окружающему миру является необходимым проявлением хорошего вкуса, отражением современного образа жизни человека.

Литература

1. Алиев Э.Т. Дизайн современного интерьера в Азербайджане. - Баку, 2009. -215 с.
2. Джудит Уилсон. Экологичный дом. Стили, вдохновленные природой. Арт-родник, 2008.
3. Сапрыкина Н.А. Формирование экоустойчивого пространства будущего: теория, практика, перспективы. Курс, 2022. – 288 с.
4. Дизайн интерьера в Баку, особенности стиля. Ribbery [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://riberry.az/about/>.
5. Электронные ресурсы: www.thegreenshows.com, womanadvice.ru/stil-eko, vayarbazar.com., vogue.ru.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

EKOLOJİK MİMARİ KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Cavid Tağyev

Hazar Üniversitesi, İktisat ve İşletme Fakültesi

ORCID ID 0000-0002-7148-6234

Turan Maharrambayli

Hazar Üniversitesi, İktisat ve İşletme Fakültesi

ORCID ID 0000-0001-9073-0098

Özet

Ekoloji ve ekolojik mimarlık kavramlarının tarih içerisindeki gelişim süreçleri incelenirken mimari tasarımda doğa-biçim ilişkisinin değişen ekolojik paradigmlar bağlamında anlaşılması hedeflenmiştir. Yapılan incelemelerde görülmektedir ki ekoloji bilimi insanın doğa ile olan ilişkisinde mistik bir yaklaşımdan sıyrılıp metodolojik sisteme sahip bir yapıya bürünmüştür. Bu yapının 20. yy içerisinde giderek daha bütüncül bir hale geldiği ve bu bütüncüllüğünü başta bilgisayar teknolojisi olmak üzere gelişen teknolojik yapıya borçlu olduğu görülmektedir.

Yapılan incelemelerde görülmüştür ki ekolojik mimari de ekoloji bilimine benzer ve paralel bir çizgide gelişim göstermiştir. Geçmişte yerellekle sağlanan mimaride ekolojikliğin endüstri devrimi sonrasında mekanik teknolojinin etkisinde sağlandığı görülmüştür. 20. Yy içerisinde ekolojik mimari teknoloji ile entegre bir gelişim gösterirken bu gelişimi enerji yönetimi bağlamında gerçekleştirdiği ortaya çıkmıştır.

Çağdaş mimaride ekoloji fikrinin, ekonominin uzantısı niteliğindeki enerji ve kaynak yönetimi kapsamında vücut bulduğu görülmektedir. Pierson'ın (1989) belirttiği gibi insan ve bina arasındaki bütüncül bir ilişkiyi ele alan bir ekolojik mimari söz konusu olmaya başlamıştır. Ekolojik mimari enerji ve kaynak yönetiminde yaşayan bir organizma olarak gelişme eğilimine girmiştir.

Ekoloji ve ekolojik mimarlık kavramlarının gelişimi incelendiğinde çağdaş dönemde gelmiş oldukları noktada üç önemli ortak unsurun öne çıktığı görülmektedir:

- Teknoloji
- Ekonomi
- Bütüncüllük

Değişen teknolojik ve ekonomik yapı mimaride ekolojikliğin yapısını da değiştirmekte ve bu yapının bütüncül bir niteliğe kavuştuğu ortaya çıkmaktadır. Ekolojik mimarideki bütüncüllüğe olan bu geçişin önceki bölümde de bahsedilen bilim-doğa ilişkisinde Newton'cu mekanik görüşün parça-bütün ilişkisinden kuantum görüşündeki bütüncül yaklaşıma geçiş ile bir paralellüğe sahip olduğu görülür. Ekolojik mimaride doğa-biçim ilişkisi irdelenirken bu üç unsurun öneminin kavranması bu bakımdan önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Ekoloji mimari,Değişen teknoloji,çağdaş mimari,ekoloji bilimi

Abstract

While examining the development processes of the concepts of ecology and ecological architecture in history, it is aimed to understand the nature-form relationship in architectural design in the context of changing ecological paradigms. It is seen in the examinations that the science of ecology got rid of a mystical approach in the relationship of man with nature and took on a structure with a methodological system. It is seen that this structure has become more and more holistic in the 20th century and owes this integrity to the developing technological structure, especially computer technology.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

It has been seen in the examinations that ecological architecture has developed in a similar and parallel line to the science of ecology. In the past, it was seen that ecologicality in the architecture provided by the locality was provided under the influence of mechanical technology after the industrial revolution. While ecological architecture showed an integrated development with technology in the 20th century, it was revealed that this development was realized in the context of energy management.

It is seen that the idea of ecology in contemporary architecture is embodied within the scope of energy and resource management, which is an extension of the economy. As Pierson (1989) stated, an ecological architecture that deals with a holistic relationship between man and building has begun to come into question. Ecological architecture has tended to develop as a living organism in energy and resource management.

When the development of the concepts of ecology and ecological architecture is examined, it is seen that three important common elements come to the fore at the point they have reached in the contemporary period:

- Technology
- Economy
- Integrity

The changing technological and economic structure also changes the structure of ecologicality in architecture and it is revealed that this structure has gained a holistic quality. It is seen that this transition to holism in ecological architecture has parallels with the transition from the part-whole relationship of the Newtonian mechanic view to the holistic approach in the quantum view in the science-nature relationship mentioned in the previous section. While examining the nature-form relationship in ecological architecture, it is important to understand the importance of these three elements in this regard.

Keywords: Ecology architecture, Changing technology, contemporary architecture, ecology

Giriş

Mimarlık, dünya tarihinin en erken dönemlerinden bugüne evrensel yaşam döngüsü içerisinde önemli bir role sahip olmuştur. Mikrokozmos'tan makrokozmos'a uzanan bir ölçekte mimari, yaşam döngüleri arasında varolan ilişkileri düzenleyici ve kontrol edici bir rol üstlendiği görülebilir.

Bu bağlamda mekanın doğaya karşı mı yoksa doğayla beraber mi tasarlandığı düşüncesi ekolojik mimarinin altında yatan temel sorunsaldır. Tarihsel süreç içerisinde insanlar yapı tasarımlarını mevcut ekonomik ve ekolojik şartlar içerisinde kendi sosyo-kültürel yapılarına uygun olarak tasarladıkları bilinmektedir.

Endüstri devrimiyle beraber değişim gösteren ekonomik ve sosyo-kültürel yapı, artan nüfus artışıyla beraber mimariyi farklı bir oluşuma itmiştir. Bu oluşumda mimarinin ekonomik yapısının ekolojik karakterine zamanla baskın çıktığı görülmekte ve ekolojik değerlerden yoksun bir mimari tarzı ortaya çıktığı bilinmektedir. 20. yy içerisinde yaşanan çeşitli ekonomik ve ekolojik krizler, bu yüzyılda ekonominin dinamosunu oluşturan enerji ihtiyacı ve tüketimiyle bir paralellik göstermiştir. Küresel enerji tüketiminin %40'ının, elektrik tüketiminin ise %72'sinin yapılardan kaynaklandığı bilinmektedir, bu durum, işin ekonomik boyutunda mimarinin ne derece önemli bir konumda olduğunu göstermektedir[1]. Küresel ısınmaya sebep olan ve dolayısıyla iklim değişimini etkileyen en önemli sebeplerden biri olan karbondioksit emisyonunun ise %39'unun yapılardan kaynaklandığı bilinmektedir bu ise durumun ekolojik boyutunda mimarinin ne kadar sorumlu olduğunu ortaya koyar. Bu tespitler, iktisadi kaygılarla mimarinin ekolojik kaygılarını yok saymanın zamanla ekonomik yapıya verdiği zararı ortaya koyan önemli bulgular olarak gösterilebilir[2].

Endüstri devrimi öncesi tarım temelli dünya düzeninde mimaride ekolojikle yerelleşme sağlanmıştır. Yerel malzemelerin kullanılması, yerel iklim koşullarına göre yapıların tasarlanması gibi uygulamalar gerek ekonomik gerekse ekolojik açıdan mimariyi sağlıklı bir süreç içerisinde pratiğe sokmuştur. Antik

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Yunan filozofu Sokrates, mimarının enerji etkinlik bağlamında pasif sistemleri göz önünde bulundurarak gelişmesi gerektiğini belirten ilk düşünürlerdendir.

İnsan yapımı yapay çevrenin doğaya zarar vermemesi ve ekosisteme katkıda bulunabilmesi için “Sürdürülebilir Tasarım”, 21. yüzyılın her geçen gün gelişen ve büyüyen ekonomik/fiziksel verimliliğin devam ettirilmesi anlamına gelmekte; bütünü sürdürülebilir olabilmesi için bütünü oluşturan parçaların da sürdürülebilir olması ve tasarımda kullanılan malzemelerde, yapım yöntemlerinde, ulaşım ve şehir planlamalarında, tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesinde, devlet organları-mesleki yapılanmalar-sivil toplum örgütlerinin işbirliklerinde hayat bulması gerekmektedir. Ekosistemi gözeten tasarımlarda yapıların enerji tüketiminin azaltılması, çevre üzerindeki negatif etkilerinin minimuma çekilmesi hedeflenmekte; bunun için de morfolojik özelliklerin yanında yörenin toplumsal ve kültürel altyapısı ile ekonomik faktörler de sürece dahil edilmektedir

Materyal Metod

Ekolojik mimari, çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik ilkelerini benimseyen bir mimari yaklaşımdır. Bu yaklaşımın tarihsel gelişimi, insanların çevre ile olan ilişkileri ve çevre bilinci düzeyindeki değişimlerle yakından ilişkilidir.

Ekolojik mimarının temelleri, 19. yüzyılda başlayan sanayileşme süreci ile atılmıştır. Sanayi devrimi, endüstriyel üretim ve şehirleşme süreçleri, kentlerde hızlı bir nüfus artışına ve çevre sorunlarına neden oldu. Bu dönemde doğal kaynakların hızla tüketilmesi, atıkların kontrolsüz şekilde boşaltılması, çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi sorunlar ortaya çıktı.

20 yüzyılın başlarında, çevre sorunlarına dikkat çekilmeye başlandı. 1960'larda ise çevre bilinci düzeyinde önemli bir artış yaşandı ve bu dönemde ekolojik mimari kavramı da ortaya çıktı. İlk ekolojik mimari örnekleri, 1960'larda ABD'de ortaya çıktı. Bu dönemde, tasarımcılar doğal malzemeler kullanmaya başladılar, enerji verimliliğine önem verildi ve yapıların çevreyle uyumlu şekilde tasarlanması amaçlandı[3].

1970'lerde, enerji krizi ekolojik mimarının daha da gelişmesine neden oldu. Bu dönemde, sürdürülebilirlik ilkeleri daha da önem kazandı ve yapıların doğal kaynakları daha etkili kullanmasına yönelik çalışmalar yapıldı. Ekolojik mimarının gelişimini etkileyen bir diğer önemli olay 1973 petrol krizidir. Bu kriz, 20. yy'da yapılarda enerji etkin anlamda ekolojik dönüşüme sebep olan en önemli ekonomik-siyasal krizdir. OPEC ülkelerinin başta ABD olmak üzere bir grup ülkeye petrol ihracını durdurması ve fiyatları yükseltmesi küresel bir enerji krizine yol açmıştır. Bu krizle yenilenebilir enerjilerin kullanımı gündeme gelmiş ve çalışmalar artmıştır. Özellikle ABD'de yüzlerce güneş evi yapılmış, Kaliforniya'da enerji üretim amaçlı solar tarlalar kurulmuştur[4].

1990'lar ve 2000'lerde, çevre sorunlarına yönelik farkındalık arttıkça, ekolojik mimari de popülerlik kazandı. Günümüzde, birçok mimarlık firması ve tasarımcı, çevreye duyarlı ve sürdürülebilir tasarımlar yapmaya çalışmaktadır. 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve sonrasında oluşan tek kutuplu kapitalist dünyada enerji tüketimi büyük hızla artmıştır. Enerji ve kaynak tüketiminin hızlı artışı ekonomiyi sarsmaya başlamış ve buna paralel olarak aynı tüketim alışkanlıkları ekolojii de hissedilir derecede etkilemeye başlamıştır. Enerji ve kaynakların önemli bir kesiminin yapılarda tüketildiği düşünülecek olursa bu durum mimaride ekolojik yaklaşımı bir zorunluluk haline getirmiştir.

Ekolojik mimarlıkla ilgili önemli yaklaşımlardan biri 1976 yılında Anton Schneider öncülüğünü yaptığı, Baubiologie (Yapı Biyolojisi) hareketidir. Ekolojik mimariye insan ve bina arasındaki bütüncül ilişki çerçevesinde bakar. Bu yaklaşımda Pierson (1989) binayı yaşayan bir organizma olarak tanımlar. Nasıl ki insan cildi, koruyan, yalıtan, nefes alan bir öge ise bina kabuğu da aynı işlevdedir. Bu analogik yaklaşımda bina içi ve bina dışı arasındaki ilişkiyi ekolojik mimari içerisinde değerlendirir[5].

Sonuç

Bilgisayar teknolojisinin yarattığı modelleme imkanı ile doğada daha önceden bir birinden ayrı incelenen canlı ve cansız unsurların bir arada nasıl bir ilişki içerisinde varolduğu gözlenebilmiştir. Bu bütüncül yaklaşım kapsamında çağdaş dünyada kendisini göstermekte olan çevre sorunları sebebiyle ekonominin, ekoloji disiplini yeni bir amaca hizmet edecek bir formata soktuğu görülmektedir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Ekoloji ve ekolojik mimaride de bu deęişen iliřkinin etkileri görölmektedir. Deęişen teknolojik ve ekonomik yapı mimaride ekolojiklięin yapısını da deęiřtirmekte ve bu yapının bütüncül bir nitelięe kavuřtuęu ortaya çıkmaktadır. Ekolojik mimarideki bütüncüllüęe olan bu geçiřin önceki bölümde de bahsedilen bilim-doęa iliřkisinde Newton'cu mekanik görüřün parça-bütün iliřkisinden kuantum görüřündeki bütüncül yaklařıma geçiř ile bir paralellilięe sahip olduęu görölmüřtür. Ekolojik mimaride doęa-biçim iliřkisi irdelenirken bu üç unsurun öneminin kavranması bu bakımdan önem arz etmektedir.

20.yüzyıl (modern) mimarlıęı, endüstri ve teknoloji çaęı ile bařlamıřtır. Isıtma, soęutma ve havalandırma tesisleri, modern mimarlıęı doęadan ayırmıřtır. Çevre sorunlarının en büyüklerinden bir tanesi fosil yakıtların tüketilmesidir. Arabalar ve fabrikalar çevrenin en belirgin düşmanları olarak düşünölse de, binalar dünyada kullanılan enerjinin yarısından fazlasını tüketmektedirler. (Modern Mimari) Endüstri çaęı, kültürel farklılıklarla oluřan yöresel, geleneksel mimariyi ortadan kaldırmıřtı. Küresel anlamda bakıldıęında münferit çabaların ve duyarlı ekipler/řirketler tarafından hazırlanan projelerin yanında devlet politikalarının sürdürölebilir bir çevreye sahip olabilmek için oynadıęı rollerin yanında uluslararası çabaların da olması gerektięi sorucuna ulařılmaktadır. Küresel ısınma ve iklim deęiřiklięi ile mücadele etmeye yönelik olarak karbondioksit ve sera gazı salınımını azaltmaya iliřkin hükümler içeren Kyoto Protokolü pek çok ölkeden tarafından imzalanmıř ve ortak bir tavır belirlenmesi kararlařtırılmıřtır. Bu protokol gereęi, kömürlü termik santrallerden ve nükleer enerjiden vazgeçilerek, yatırımların güneř, rüzgar, jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yöneltilmesi ve çevreci enerji politikaları geliřtirilmesi gündeme gelmektedir. Sürdürölebilir çevrelerin yaratılmasında kar amacı gütmeyen kuruluşlar, bankalar, sendikalar, döner sermaye grupları, niyetli organizasyonlar, dünya çapında vakıflar, hükümetler, birleřmiř devletler, yatırımcılar, gayrimenkul řirketleri, iřverenler ve daha pek çok çevre ve kuruluřa büyük sorumluluklar ve görevler düşmektedir.[6]

Sonuç olarak, ekolojik mimari kavramı, insanların çevre sorunlarına yönelik farkındalık düzeylerindeki deęiřimlerle geliřen bir mimari yaklařımdır. Günümüzde, bu yaklařımın önemi daha da artmakta ve gelecekte de çevreye duyarlı ve sürdürölebilir tasarımların ön plana çıkması beklenmektedir.

Kaynaklar

1. Kocatař, A., 2008, Ekoloji ve Çevre Biyolojisi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir
2. Roudavski, S., 2009, Towards Morphogenesis in Architecture, International Journal of Architectural Computing Issue vol:07.
3. Yeang, K. (2008), Ken Yeang'ın Ekolojik Tasarım Yaklařımı. Yapı Dergisi, Sayı: 318 (Mayıs), S. 112-118, İstanbul.
4. Ozek, V. ve Kısaovalı, P., (2007), Ekolojik mimarlıkta binaların enerji gereksinimini azaltmaya yönelik ölçütler ve ölkemiz için önemi, Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya Mimarlar Odası Yayınları, 166- 172 s.
5. Kuban, D. (2018), Mimarlık Kavramları, Yem Yayınevi, İstanbul, Ss.56.
6. Tönük, S., 2010, Ekolojik Mimarlıkta Çevre Sistemlerine Baęlı Döngüler: Kentte, Yařamda, Mimaride Ekolojik Perspektifler, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyökkent Şubesi, İstanbul.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***MODA İNDUSTRİYASININ ƏTRAF MÜHİTƏ TƏSİRİ
THE IMPACT OF THE FASHION INDUSTRY ON THE ENVIRONMENT***

Lalə Məmmədova

Dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Gülçöhrə Salehzadə

baş müəllim

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Nisəxanım Hüseynova

baş müəllim

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

İsayeva İlahə

müəllim

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Müasir dünyamızdakı yeni elmi araşdırmalar moda anlayışına xüsusi yanaşma təqdim edir və modanı zəmanəmizin sosial-mədəni hadisəsi kimi qiymətləndirirlər. Həmçinin bu elmi araşdırmalar modanı cəmiyyət üçün ümumbəşəri dəyər anlayışı ilə bilavasitə bağlı olan xüsusi tənzimləyici vasitə və inkişaf amili kimi dəyərləndirirlər. Postindustrial cəmiyyətin inkişafı müasir dövr iqtisadiyyatının əsas elementlərindən biri kimi qəbul edilir. Bu inkişaf insan təfəkkürü və yaradıcılığına əsaslanaraq yeni nəsil iqtisadiyyatının formalaşmasına təkan verir. Müasir elmi tədqiqatçılar sadəcə moda sənayesinin üstünlükləri ilə bağlı iddiaları tədqiq etməklə kifayətlənmir, həmçinin moda sənayesinin ətraf mühitə təsirinin öyrənilməsi və tədqiqi sahəsində də elmi araşdırmalar aparırlar. Bu məsələlərin tədqiqi onların qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir. Müasir dünyamızdakı moda daha ekoloji ola bilər və hətta olmalıdır deyə düşünürük. Bəs bu müsbət effekti necə yaratmaq olar? Bunun üçün dizaynın necə yaradıldığını, resursların nə cür əldə edildiyini, istehsal işlərinin, həmçinin paltarların istehlak və təsnifatının necə aparıldığını anlamaq olduqca vacibdir.

Daim inkişaf edən mütərəqqi moda sənayesinin yaranması və formalaşması müstəqil elmi-praktik məsələ kimi nəzərdən keçirilir. Bu baxımdan moda sənayesinin əsas aktiv elementi sayılan dizayner brendlərini xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Son onilliklər ərzində demək olar ki, hər gün artan moda sənayesinin yaratdığı imkanlar nəticəsində moda sənayesi brendlərinin kommersiya imkanları da artmışdır. Qeyd edək ki, moda sənayesi müasir sənayenin əsas elementlərindən biri kimi iqtisadiyyatın kifayət qədər spesifik sahəsi hesab edilir. Bunları araşdırmaq üçün onun tarixi inkişaf mərhələlərini nəzərə almaq zərurəti yaranır. Qlobal moda sənayesinin yaranması 100 ildən daha çox dövrü əhatə edir. Bu dövrü nəzərə alsaq, dizayner brendlərinin unikal diversifikasiyası sistemi, eləcə də onların idarə olunmasının bütün forma və üsulları geniş miqyaslı reklam-kommunikasiya şəbəkəsinə çevrilmək üçün imkanlar yaradır.

Açar sözlər: moda, sənaye, ətraf mühit, ekologiya

Abstract

New scientific researches in our modern world offer a special approach to the concept of fashion and evaluate fashion as a socio-cultural phenomenon of our time. Also, these scientific studies evaluate

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

fashion as a special regulatory tool and development factor that is directly related to the concept of universal value for society. The development of post-industrial society is considered as one of the main elements of modern economy. This development gives impetus to the formation of a new generation economy based on human thinking and creativity. Modern scientific researchers are not only studying the claims about the benefits of the fashion industry, they also conduct scientific research in the field of studying and the impact of the fashion industry on the environment, as well. Researching these issues is one of the main tasks they face. We think that fashion in our modern world can and should be more ecological. But how to create this positive effect? For gaining this goal, it is essentially important to understand how the design is created, how the resources are obtained, how the production works, as well as how the clothes are consumed and classified.

The emergence and formation of the constantly developing progressive fashion industry is considered as an independent scientific and practical issue. In this regard, designer brands, which are considered the main active element of the fashion industry, should be specially mentioned. Due to the opportunities created by the fashion industry which is growing almost every day within the last decades, the commercial possibilities of fashion industry brands have also increased. It should be noted that fashion industry is considered as one of the main elements of modern industry, a rather specific area of the economy. The historical development of these issues should be taken into consideration when conducting research on them. The emergence of the global fashion industry covers a period of more than 100 years. Considering this time period, the unique diversification system of designer brands, as well as all forms and methods of their management, create the opportunities to become a large-scale advertising and communication network.

Key words: fashion, industry, environment, ecology.

Müasir dünyamızdakı trend mövzulardan biri də eko-istehlak mövzudur. Bu mövzu müzakirə edilərkən moda sənayesinin nə qədər ekoloji olduğu məsələsi ön plana çıxır. Modanın ekolojiliyi məsələsi ilk növbədə trendlərin tez-tez dəyişməsinə nəzərdə tutur. Bu dəyişim isə “sürətli moda” fenomeninə əsaslanır. “Sürətli moda” anlayışına əsasən şirkətlər daha çox geyim istehsal edəcək, mağazalar bu geyimləri daha ucuz satacaq və təbii ki, istehlakçılar bu malları daha çox alacaqlar. Bu halda insanlar tezliklə dəbdən düşən və ya çox tez köhnələn geyimlərini ataraq yeni geyimlərlə qarderoblarını yeniləyəcəklər.

Bu daimi proseslərin nəticəsi olaraq moda sənayesi dünya ekologiyasını çirkləndirən sənaye növlərinin siyahısında ikinci yerdə durur. Beləliklə də, aparılan araşdırmalara əsasən moda sənayesi hər il ətraf mühitə nəqliyyat, enerji və qida istehsalından daha çox ziyan vurur.

“Sürətli moda” anlayışını tərif edərkən deməliyik ki, geyimlərin ucuz olduğu, lakin tez köhnəldiyi üçün istifadəsinin mümkün olmadığı və buna görə də dəbə uyğun yeni geyimlərin alınmasını tələb edən bir istehlak modelidir. Məsələn olaraq, H&M, Zara, Peacocks və Topshop kimi ticarət şəbəkələrini göstərə bilərik.

Sürətli moda sənayesi ilə əlaqəli ekoloji problemlər bütün dünyada həll olunması vacib olan əsas müzakirə məsələlərindən biridir. Bu problemləri aşağıdakı faktlarla göstərə bilərik:

– Bilirik ki, müasir dünyanın ən böyük problemlərindən biri su ehtiyatlarının düzgün istifadə edilməsi problemdir. Ekspertlərin hesablamalarına görə, sürətli moda sənayesi də ayrılmaz hissəsi olan dünya tekstil sənayesi ildə 378 milyard litr su istifadə edir. Təbii ki, enerji, kimyəvi maddələr və xammal istehlakı nəticəsində Yerlərin təbii ehtiyatlarının istifadəsi artır.

– Moda trendlərinin sürətlə dəyişməsi nəticəsində həm istehsal sahəsində, həm də istehlak sahəsində tekstil tullantıları artır. Tekstil fabriklərində istifadə edilən yanacaq sərfiyyatı istehsalat zamanı fabriklərin istifadə etdiyi suyun miqdarı ilə demək olar ki, düz mütənasibdir.

– Müasir modanın ətraf mühitə mənfi təsiri alınan məhsulun evə gəldikdən sonra mağaza paketinin açılıb atılması ilə bitmir. Bu proses həmçinin yeni məhsulun yuyulması, ütülənməsi və sairə kimi istifadə mərhələlərində də davam edir. Dünya tekstil sənayesinin hər il istifadə etdiyi enerji 1 trilyon kilovat-saata bərabərdir. Bu isə karbon qazının ətraf mühitə ümumi təsirinə 10 faizini təşkil edir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

– Moda sənayesi istehsal prosesində tək bir əşyanı və ya onun qablaşdırmasını hazırlayarkən istehsalın müxtəlif mərhələlərində geniş çeşiddə kimyəvi maddələrdən istifadə edir. Kimyəvi maddələrdən danışarkən, təkə sintetik liflər özlüyündə qlobal tələbatın 60 faizini təşkil edir. Qeyd edək ki, sintetik liflər olduqca dəyərli olan və bərpa olunmayan təbii resurs olan neftdən hazırlanır.

– Tekstil istehsalı ekologiyamız üçün vacib olan təmiz havanın və şirin suyun çirklənməsinin səbəblərindən biridir. Keyfiyyətli geyimlərin istehsalı üçün becərilməsi vacib olan pambıq bitkisinin yetişdirilməsində böyük miqdarda şirin sudan istifadə edilir. Təsəvvür edin ki, tekstil sənayesində sadəcə bir köynək istehsal etmək üçün 2700 litrə qədər su tələb oluna bilər.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi sürətli moda sənayesi daha ucuz, əlçatan və daimi yenilənən məhsulların istehsalını təmin edir. Bu sahədə aparılan araşdırmaların nəticəsi olaraq BMT-nin verdiyi məlumatlara əsasən son 20 ildə dünyada geyim istehsalının həcmi iki dəfə artaraq 100 milyard tona çatıb.

Bu ekoloji problem o qədər qloballaşıb ki, həm istehsalçıları, həm də istehlakçıları narahat edir. Hər iki tərəf problemin həlli üçün yeni istiqamətlər, yeni seçimlər axtarışındadırlar.

Tekstil sənayesi məhsullarının istehsalı dünya ekologiyası ilə yanaşı insanların ekosisteminə də öz təsirini göstərir. Dünyada hər il yeni parçalardan istehsal edilən geyimlərin sayı 100 milyard hesablanır. İndoneziya bu sahədə dünyanın ən çox geyim istehsal edən əsas ölkələrdən biri hesab olunur. Geyim istehsalı sahəsindəki möhtəşəm uğurlarına baxmayaraq, İndoneziya ekoloji təhlükəsizlik standartlarına tam olaraq əməl etmir. Bu ölkədə yerləşən və fəaliyyət göstərən yerli zavod və fabriklər istehsal tullantılarını çaylara atırlar. Bu çaylar isə yerli əhalinin əsas su mənbəyidir. Onlar bu çaylardan gündəlik həyatlarında əşyaları yumaq, yuyunmaq, əkin sahələrinin suvarılması və digər həyati ehtiyaclarını qarşılamaq üçün istifadə edirlər. Tekstil sahəsindəki istehsal tullantılarının çaylara axıdılması nəticəsində İndoneziyanın ən əhəmiyyətli çaylarından biri olan Çitarumu çayı dünyanın ən çirklə çaylarından birinə çevrilib.

Dünya ekologiyasının mühafizəsi üçün istifadəyə yararsız məhsulların təkrar emala göndərilməsi münasibdir. Lakin çox vaxt bu yararsız məhsulların yandırılması ən asan çıxış yolu kimi seçilir. Dünya ekologiyasının mühafizəsini hədəf alan “Eco Watch”un apardığı araşdırmalara əsasən yararsız geyimlərin yandırılması atmosfərə 1,2 milyard ton istixana qazı buraxır. Bu zərər isə bütün beynəlxalq uçuşlar və su daşıma nəqliyyatlarının verdiyi ümumi ziyandan daha da çoxdur.

“Dünya bazarında bu gün lifin 60%-ni neftdən hazırlanan polyester təşkil edir. Kimyəvi tərkibinə əsasən deyə bilərik ki, polyesteri yandıranda yağ yandırmış olur. Yağ yandırması nəticəsində atmosfərə buraxılan karbon dioksit tullantılarının həcmi həmçinin rəngləmə yolu ilə geyim və tekstil məhsullarına daxil edilən tonlarla kimyəvi maddələr və naxış materiallarını da əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Bu zərərli maddələr material yandırıldıqda havaya buraxılır. İndi təsəvvür edin ki, Amerikadan tutmuş İsveçə qədər hər yerdə bu yağ yandırma hadisəsi baş verir”.

Ekologiyayı mənfi təsirlərdən qorumaq üçün köhnə əşyaları atmaq və ya yandırmaq əvəzinə onları təkrar emal etmək olar. Lakin tekstil və moda sənayesindəki bəzi firmalar ekolojilik konsepsiyasına məhəl qoymurlar. Onlar üçün efemer eksklüzivlik hissi və əşyaların həyat dövrünün son mərhələsindən faydalanmaq istəyi daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ekologiyaya həssas yanaşan bir sıra dünya brendləri iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə aparmaq üçün moda sənayesi xartiyasını imzalayıblar. Bu xartiyaya əsasən onların öhdəliyi növbəti on il ərzində istehsal tullantılarının miqdarını 30%-dək azaltmaqdır. Onların qarşılıqlarına qoyduqları hədəf isə 2050-ci ilə qədər istehsal tullantılarının xalis sifirə bərabər olmasıdır.

Bilməliyik ki, davranışımızdakı çatışmazlıqları dəyişdirmək ilk növbədə ətrafımızdakı dünyanı sevmək deməkdir. Çünki insan sevəndə sevdiyinə qayğısına qalmaq və onu qorumaq istəyir. Bu sevgi və qayğı yalnız düşüncə ilə olmur, onun üçün həm də səy göstərmək lazımdır. Bu aspektdən moda sahəsinə yanaşsaq onun daha davamlı olmasının vacibliyini görmüş olarıq. Bu müsbət effekti yaratmaq üçün bu sahənin nümayəndələrinin dizaynın necə yaradıldığını, resursların hansı yollarla əldə edildiyini, məhsulların istehsal və istehlak işlərini yenidən düşünməsi çox vacibdir.

Planetimizin ekologiyasını və gələcəyimizi qorumaq üçün bir sıra dünya dövlətləri “Yaşıl iqtisadiyyat” ideyasını dövlətin əsas milli ideyalarından biri kimi qəbul edirlər. Dizaynerlər yaratdıqları hər bir model

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

üçün məsuliyyət daşımalıdır. Bu məhsulların etik olması və ətraf mühitə uyğunluğu son nəticədə dizaynerlərdən asılıdır. Hər yeni məhsulun ekoloji və iqtisadi tərəfləri məhz dizaynerin fəaliyyətindən asılıdır. Aparılan araşdırmalara əsasən dizaynerlərin məhsulun yaradılmasındakı təsiri 80-90 faiz təşkil edir. Dizaynerlər canlılar aləmindəki prosesləri intensiv öyrənməli, təbiətin topladığı təcrübəni mənimsəməlidirlər. Onlar əldə etdikləri bu bilikləri və idarəetmə təcrübəsini sivilizasiyamızın inkişafının texniki-istehlak istiqamətinin daha ekoloji olan bioloji “yaşıl”a dəyişdirilməsi üçün istifadə etməlidirlər. “Yaşıl iqtisadiyyat” ideyasının həyata keçirilməsində aktiv iştirak edən istehsalçılara misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

- Yaponiyanın “Teijin” şirkəti;
- Amerikanın “Levi's” brendi;
- Amerika “Nike” brendi.

Bütün bu məlumatları nəzərə alaraq, ekologiyanın mühafizəsi üçün hamımız yeni geyimlər alarkən məsuliyyətli seçimlər etməliyik. Məhz məsuliyyətli, rəşional seçimlər bizi və dünyamızı gələcək ekoloji fəlakətdən xilas edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Васильева Е. Стратегия моды: феномен нового и принцип устойчивости // Теория моды: тело, одежда, культура. 2019. № 52. С.19-35.
2. URL: Мода и окружающая среда. URL: <https://moda.ru/article/moda-i-okruzhayushhaya-sreda/>
3. Как мода влияет на экологию. URL: <https://polit.ru/article/2020/03/25/fashionvseco/>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

EKO DİZAYN VƏ BİONİKA

dosent Məmmədova Lalə Hamlet qızı

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti Dizayn kafedrası

müəllim: Namazova Nərminə Tahir qızı

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti Dizayn kafedrası

b/m. Ağayeva Aytən Əliğa qızı

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti Dizayn kafedrası

müəllim: İsayeva İlahə Sabir qızı

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti Dizayn kafedrası

Xülasə

Dizaynın əsas mahiyyəti və prinsipləri həm nəzəriyyəçilər, həm də praktiklər tərəfindən araşdırılmışdır. Dizayn layihə fəaliyyəti və incəsənət sahəsi kimi qiymətləndirilir. Bəs Eko-dizayn nədir? Eko-dizaynın gələcək perspektivləri nələrdən ibarətdir? İnsan və təbiət arasında balansın bərpası prosesi bu gün müasir dizaynerlərin əsas vəzifələrindəndir. İdeya, kompozisiya həlli, texnika kimi vacib məsələlərin vəhdəti ilə dizayna ekoloji yanaşmanın üstünlüklərini nümayiş etdirmək olar.

Eko-dizayn memarlıqda vurğulanan bir istiqamətdir. Burada layihələndirmə prosesində əsasən ətraf mühitin mühafizəsi, rahatlıq, harmoniya və insanın yaranmış olan bu mühitdə mövcudluğu nəzərə alınır. Eko-dizayn işlərinin təşkilində yalnız obyektlərin gözəllik və istifadəyə yararlılığına deyil, həm də istifadə olunan məmulatların təşkil edildiyi materialların xüsusiyyətləri nəzərə alınır. Eko-dizayn insana təbiəti qorumağı və onunla harmoniyada olmağı öyrədir.

Müasir dövrümüzdə təbii resursların məhdud olduğunu nəzərə alsaq, təbiətin bizə verdiklərindən səmərəli istifadə diqqətdə saxlanılmalıdır. Qlobal təbii ehtiyatların tükənməsi illər keçdikcə daha da aktuallaşır. Bunun nəticəsində külək generatorları, günəş panelləri, və s. kimi sərfəli yollar əldə edilir.

Müasir eko-dizaynda bionik formalardan istifadə edilir. Bionika yenilikçi memarlıq üslubu olub, ən yaxşı nəticələri verməkdədir. Bu, təbiəti və müasir texnologiyaları sintez edən gələcəyin memarlığıdır. Bionik memarlıqda daxili məkan insanın əhval-ruhiyyəsinə müsbət təsirini göstərir. Belə memarlıq üslublarında sanki, təbiətin təbii davamı kimi layihələndirilən evlərin yaradılması nəzərdə tutulur. Bionika sözü yunan dilindən götürülmüş, mənası canlı təbiət və texnologiya arasında vəhdəti olan elm anlamına gəlir. Memarlıq bionikasında binaların layihələndirilməsi zamanı canlı təbiət formalarından istifadə aktualıq təşkil edir. Müasir layihələndirmə ənənələrini nəzərə alsaq, memarlığın təbiət və ətraf mühitimizlə kifayət qədər sıx bağlı olduğunu görürük. Memarlıqda bionika canlı təbiətin qanunlarına uyğun forma axtarışı və memarlığın köməyi ilə təbii forma yaratma sənətidir.

Açar sözlər: bionika, eko-dizayn, forma, təbiət, canlı

Abstract

In design theory, its main essence and principles have been investigated by both theorists and practitioners. Design is considered a project activity and an art field. But what is Eco-design? What are the future perspectives of eco-design? The process of restoring the balance between man and nature is one of the main tasks of modern designers today. The advantages of an ecological approach to design can be demonstrated by the unity of important issues such as idea, compositional solution, and tectonics.

Eco-design is an emphasized direction in architecture. Here, in the design process, environmental protection, comfort, harmony and human existence in this created environment are taken into account. In the organization of eco-design works, not only the beauty and usability of the "object" are taken into

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

account, but also the characteristics of the materials from which the used products are made. Eco-design teaches people to protect nature and be in harmony with it.

Taking into account that natural resources are limited in our modern times, the efficient use of what nature has given us should be kept in mind. The depletion of global natural resources is becoming more and more urgent over the years. As a result, wind generators, solar panels, etc. as profitable ways are obtained.

Bionic forms are used in modern eco-design. Bionics is an innovative architectural style that gives the best results. This is the architecture of the future, which synthesizes nature and modern technologies. In bionic architecture, interior space has a positive effect on human mood. In such architectural styles, it is intended to create houses that are designed as a natural continuation of nature. The word bionics is derived from the Greek language and means the science of unity between living nature and technology. In architectural bionics, the use of forms of living nature is relevant when designing buildings. If we consider modern design traditions, we see that architecture is quite closely connected with nature and our environment. Bionics in architecture is the art of searching for a form according to the laws of the living body and creating a natural form with the help of architecture.

Keywords: bionics, eco-design, form, nature, living

Bionika memarlıq və iç məkan dizaynında nisbətən yeni bir üslub hesab edilir. Onun mahiyyəti təbiətlə elmi-texniki nailiyyətlərin əlaqəsindədir. Bionika əsasən keçən əsrin 20-ci illərindən etibarən Avropada yaranmağa başladı, 70-ci illərdə ayrı bir üslub kimi tanındı. 2000-ci illərdə məşhurlaşan dizaynerlərin layihələrində texnofuturizm və bionika ideyalarını izləmək mümkündür.

Obyekt bionikası təbiətdən götürülmüş ahəngdar formalarla xarakterizə olunur. Otağın bir hissəsindən digərinə keçən hamar keçidlər, qeyri-kəskin küncələr, səlis əyri xətlər bionikanın mahiyyətidir. Bionika yaşayış sahəsini birləşdirməyə çalışır və otağın bütün hissələri rəvan şəkildə bir-birinə keçid edir. Bu istiqamət üçün parlaq və açıq rənglərin, hətta güzgü elementlərinin, eləcə də təbiətə aid bəzəklərin istifadəsi səciyyəvidir. Bionik rənglərə ağ, fil sümüyü, açıq boz, yaşıl, səma, su, qum və s. nümunə göstərmək olar. Bionik interyer palitrasına xüsusilə, təbii rənglər daxildir. Bədii tərtibatda təbii nisbətlərə riayət etmək vacibdir. Torpağın, bitki örtüyünün, səmanın və suyun rənglərinin üstünlük təşkil etməsi bionikanın səciyyəvi xüsusiyyətidir. Adətən səthlər naxışsız boyanır. Lakin, bu tərtibat interyeri darıxdırıcı etmir.

Bionikada təkcə zahiri forma deyil, eyni zamanda təşkil edilən məzmun da təbiətlə əlaqəni yaradır. Bionik üslub məkanın həmişə havalı və işıqlı qalmasına imkan verir. Bionika konsepsiyası əsasən təbiətin təbii formalarının mükəmməlliyi iddiasına əsaslanır. Buna görə də interyerin fakturaları, dekorativ elementləri məhz, təbiətə xas eyni ahənglə təkrarlanır.

Yaxşı işıqlandırma bionikanın vacib aspektlərindəndir. Çünki, həcmi, məkanı və formanı işıq vurğulayır. Adi formalar işığın təsiri ilə konturlarını dəyişir və insana xüsusi əhval-ruhiyyə verir.

Aydındır ki, bionika və memarlıq arasında sıx əlaqə vardır, çünki, memarlıq bir sahə olaraq insan sivilizasiyası qədər qədimdir. Burada açıq-aydın ətrafdakı təbiətdən istifadə edilir və təbiət əsas ilham mənbəyidir.

Bionikanın inkişafı təkcə inqilabi formalaşdırma həlləri ilə deyil, həm də xərc və materiallara qənaətlə bağlıdır. Ağıllı sistemlər, canlı bir ekosistemin və ya təşkilatın təqlidi bədii layihələndirmədə əsas ideyaları təşkil edir. Memarlıq tarixini araşdırarkən qədim memarlıqda təbiətin forma və quruluşunun təqlid edilməsi ilə makro səviyyəli bionika, müşahidə etmək olar. Bununla belə, elmi-texniki tərəqqi inkişaf etdikcə, təbiət hadisələrini mənbə olaraq aynalayan ağıllı və həssas sistemlər yaradılır.

Memarlıq sənətinin inkişafı davam edir. Bu sahədə yeni həllər müasir dövrümüzdə özünü göstərir. Memarlıq sahəsində ən son yeniliklərin tətbiq edilməsi əvvəlki dövrlərdə daha yavaş olmuşdur. Lakin, son dizayn təklifləri dayanıqlı binalar və şəhərlərin yaradılması üçün yenilikləri tələb edir.

Bu gün binaların bionik enerji səmərəliliyi, bionik yaşıl arxitektura təbii mühit yaradılması, ekoloji tarazlığın qorunması, memarlıqda davamlı inkişafına nail olmaq naminə görülən mühüm

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

işlərdəndir. Bina funksiyaları, strukturları bionik yaşıl arxitekturanın tətbiqlərini və tipik hallarını təhlil edir. Təbii obyektlərin maddi performansından ilhamlanmaq və bunu memarlıq konstruksiyasına və ya forma tərtibatına, tətbiq etmək əsasən tikinti resurslarının səmərəliliyini artırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müxtəlif təbii heyvan dəriləri və ya bitkilərdən bionik materiallar kimi istifadə edərək, binalarda öz-özünə tənzimləmə mexanizmləri əldə edilmişdir ki, bununla həm də binaların ətraf mühitə aktiv şəkildə uyğunlaşmasına imkan verilir. Memarlıq və ətraf mühit arasında yüksək səmərəliliklə binaların yaşıl inkişafına nail olmaq olar. Ekoloji prinsiplərə və iqlimə uyğunlaşan layihə qaydalarına əsaslanaraq, aparılan tədqiqatlar bionik memarlıq üçün ümumi dizayn konsepsiyaları təklif edir. Bu sahədə tədqiqatlar zəruri məsələləri önə çıxardır:

1. müxtəlif yaşıl tikinti texnologiyalarının inteqrasiyası və optimallaşdırılmasını gücləndirmək;
2. bionik binalarda enerji səmərəliliyini idarə etmək;
3. regional uyğunluq prinsipi əsasında bionik texnologiyaların işlənilib hazırlanması;
4. yaşıl ekoloji prinsipinə əsaslanan innovativ bionik texnologiyaların təşviqi
5. özlərini tənzimləyən, təmizləyən bionik tikinti materiallarının tədqiqi;

Bir sözlə, müasir tikinti texnologiyaları ilə birləşən memarlıqda bioloji sistemlərdə istifadə olunan mexanizmlər tədqiq edilməlidir.

Ədəbiyyat

1. История архитектуры, стили архитектура, мировая архитектура [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.archi-tec.ru/>.
2. Лебедев Ю.С., Архитектурная бионика / Ю.С.Лебедев, В.И. Рабинович, Е.Д. Положай [и др.]; под ред. Ю.С. Лебедева. Москва: Стройиздат, 1990.
3. Маньковская Н.Б. Современное искусство как феномен техногенной цивилизации / Н.Б. Маньковская, В.В. Бычков Москва: ВГИК, 2011.
4. Williams, Hugh Aldersey. Zoomorphic: New Animal Architecture. — Collins Design, 2003.
5. <file:///C:/Users/User/Downloads/bionicheskaya-arhitektura.pdf>
6. <https://www.abitant.com/posts/innovatsii-otshtutgartskogo-universiteta>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

MEMARLIQ SƏNƏTİNİN FORMALAŞMASINDA BƏDİİ KOMPOZİSİYA ƏLAQƏLƏRİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

dosent Qasımova Elfanə Nəsimi qızı

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti Dizayn kafedrası

magistrant Hüseynova Nigar Orxan qızı

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti BMDM-nin magistrantı

Xülasə

Estetik və sənət tarixində əsas anlayışlardan biri də məhz kompozisiya anlayışıdır ki, onun da xüsusiyyətlərini əks etdirən strukturudur. Kompozisiya anlayışı çox şaxəli sahə olub, müxtəlif rəqəmlərdən təhlil edilə bilər. Fərqli yaradıcılıq sahələrində kompozisiyanın açıqlanması onun xüsusiyyətlərinə görə təhlil edilir. İncəsənətdə kompozisiya, sənət əsərlərinin özünəməxsus quruluşudur.

Əsrlər boyu memarlıq ənənəvi üslublar şəklində qurulmuş kompozisiya və təsvir üsullarını özündə saxlamışdır. Elmi texniki tərəqqinin inkişaf etməsi, sosial-ictimai vəziyyətin dəyişməsi orta əsr və eləcə də son dövrlərin mədəniyyətini, üslub cərəyanlarını özündə cəmləşdirən estetik normaları və bədii prinsipləri yenilədi. Əsasən fərqli bir memarlığın dəyişmiş şərtləri nəzərə alınaraq yeni dövr memarlığının formalaşması başladı. Bu nəinki yeni memarların yetişdirilməsinə töhfə verdi, eyni zamanda memarlıq tarixinə müraciət edərək, bədii-estetik ideyalarda köklü dəyişikliklərin aparılması ilə yeni layihələrin yaranmasına imkan verdi.

Hər bir dövrün kompozisiya həllində üslub mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə, mədəniyyətin bütün təzahürlərinin vəhdətinin əksidir. Estetikanın köməyi ilə obyekt və məkan mühiti insan həyatının əsas hissəsini təşkil edir, bədii-estetik tələbləri ödəyir, onları formalaşdırmaqla inkişaf etdirir. Kompozisiyada harmonik mühitin yaradılmasına dair ideyalar fərqli dövrlərə aid memarlıq abidələrində, elmdə, incəsənətdə hər zaman öz təcəssümünü tapmışdır. Ümumiyyətlə, kompozisiya dedikdə, vəhdət, bütövlüyə malik, elementlərin bir-biri ilə əlaqəsi olan müəyyən sabit, bədii sistem qəbul edilir.

Kompozisiya anlayışı memarlıqda üslub və sintez prinsipi baxımından ayrılmaz hesab olunur. Çünki, bədii təfəkkürün vahid forması olaraq üslub məkan sənətinin bütün növlərində özünü göstirir və qarşılıqlı əlaqə əsasında dinamik inkişaf edir. Bir qayda olaraq, memarlığın mürəkkəb kompozisiyasının bütövlüyündə üslub aparıcı mövqə tutur. Üslub nəinki digər sənət növlərində də lazımı mühiti formalaşdırır, eyni zamanda onların mürəkkəb kompozisiya və ansambl vəhdətində aparıcı funksiyanı təcəssüm etdirir.

Açar sözlər: memarlıq, kompozisiya, üslub, incəsənət, sənət

Abstract

One of the main concepts in the history of aesthetics and art is the concept of composition, which is the structure that reflects its characteristics. The concept of composition is a very diverse field and can be analyzed from different perspectives. Disclosure of composition in different creative fields is analyzed according to its characteristics. In art, composition is the unique structure of works of art.

Over the centuries, architecture has retained the composition and depiction methods established in the form of traditional styles. The development of scientific and technical progress, the change of the social and social situation renewed the aesthetic norms and artistic principles that included the culture and stylistic trends of the Middle Ages and also of recent times. Taking into account the changed conditions of a fundamentally different architecture, the formation of a new period of architecture began. This not only contributed to the training of new architects, but also enabled the creation of new projects by addressing the history of architecture and making radical changes in artistic-aesthetic ideas.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Style is important in the compositional solution of each period, and it is a reflection of the unity of all manifestations of culture. With the help of aesthetics, the object and spatial environment form the main part of human life, satisfy the artistic-aesthetic requirements and develop them by forming them. The ideas of creating a harmonious environment in the composition have always been embodied in the architectural monuments, science, and art of different periods. In general, composition means a certain stable, artistic system with unity, integrity, and the interrelation of elements.

The concept of composition is considered inseparable from the principle of style and synthesis in architecture. Because, as a single form of artistic thinking, style manifests itself in all types of spatial art and develops dynamically on the basis of interaction. As a rule, style takes a leading position in the whole complex composition of architecture. Style not only forms the necessary environment in other art forms, but also embodies the leading function in their complex composition and ensemble unity.

Keywords: architecture, composition, style, art

Memarlıqda kompozisiya ümumi vəhdət və harmoniyaya nail olmaq naminə elementlərin təşkili üsuludur. Memarlıqda kompozisiya strukturlarının bədii və obraz xüsusiyyətlərinə görə yenidən nəzərdən keçirilməsi nəticəsində yaranmış olan bütün elementlərin məzmunu məhz kompozisiyanın əsasını təşkil edir. Memarlığı bir növ yaradıcılıq istiqaməti kimi mühəndis-konstruktiv və tikinti fəaliyyətinin növlərindən fərqləndirən əsas xüsusiyyətlərdən biri də budur.

Kompozisiya özünü memarlığın bədii və forma istiqamətlərində iyerarxik şəkildə göstərir. Memarlıq kompozisiyasının əsasını prinsiplərinə uyğun olaraq kompozisiyada yer alan bütün elementlərin vəhdəti, məkan və tektoniklik təşkil edir. Bütün bunlarla yanaşı incəsənətin digər sahələrində olduğu kimi memarlıq obyektlərinin də həm iç məkan, həm də eksteryerində kompozisiyanın təşkilində yer alan bütün elementlərin müəyyənliyi, aralarında koordinasiya və tabeçilik əlaqəsini yaradan struktur, iyerarxiya (elementlərin mənaca tabeliliyi), dəyişkənlik əsas prinsiplərdəndir.

Memarlıqda spesifik kompozisiya quruluşu və forma ideyası (dizayn), bədii obrazı, funksiyası, estetik keyfiyyətləri, istifadə edilən materialı və texnikaları ilə müəyyən edilir. Bu sahədə fəaliyyət göstərən mütəxəssislər və tədqiqatçıların fikrincə, memarlıq sənətində əsas material daş və ağac deyil, zaman və məkandır. Məhz, memarlığın mahiyyəti də elə bundadır.

Dizaynın digər sahələrində əsas funksiyalar vardır ki, bu funksiyalar memarlıq sənətinin də bütün növləri üçün ümumilik təşkil edir. Bunlara utilitarlıq, estetiklik, bədii və obrazlılığı nümunə göstərmək olar.

Müxtəlif formalaşdırma, dizayn və kompozisiya növləri yaşayış, muzey, inzibati, sərgi zalları və digər memarlıq obyektlərini təyinatına görə xarakterizə edir. Kompozisiya həllinin seçimi təkcə bədii-estetik prinsiplərlə deyil, eyni zamanda memarlıq quruluşuna olan tələblər ilə müəyyən edilir ki, bu tələblər sırasına funksionallıq, iqtisadi, sosial-kommunikativ və erqonomik şərtlər daxildir. Memarlıq obyektlərinin forması əsasən estetikliklə yanaşı, həm də maddi-texniki şəraitdən asılı olaraq formalaşdırma üsulları ilə müəyyən edilir. İstənilən halda memarlıq forması özünəməxsus obyektiv xüsusiyyətlərini saxlayır. Lakin, formanın xarakteri təyinatından asılı olaraq dəyişə bilər.

Məkan kompozisiyasında istifadə edilən metodlardan biri də bir sıra məkanların qismən birləşdirilməsi və ya bir məkanın ayrı-ayrı əlaqəli hissələrə bölünməsi yolu ilə həyata keçirilməsidir. Belə konstruksiya vizual qavrayış zamanı kompozisiyada dərinlik təəssüratının yaranmasına kömək edir. Məkanların konstruksiya edilməsində belə yanaşmalar fəza kompozisiyasının konsepsiyasına gətirib çıxarır. Təbii ki, belə dərin-məkan kompozisiya həlləri yalnız daxili məkanla məhdudlaşmır, eyni zamanda xarici, qismən məhdud məkanlarda da tətbiq edilir.

Üçölçülü formaların elementləri ilə birlikdə birləşərək forma yaradan kompozisiyanın qurulması vacibdir.

Memarlıq kompozisiyanın əsas vasitələri nisbət, mütənasiblik, ritm, nüans, kontrast, simmetriya və asimmetriyadır. Elementlər arasında olan mütənasiblik şərtləri kompozisiyanın harmonik bütövlüyü və vahidliyinə nail olmaq üçün vacib vasitələrdən biridir. Kompozisiyada "mütənasiblik" termini elementlərin iki və daha çox nisbətinin bərabərliyini ifadə edir. Mütənasib tamlığın optimal ifadəsi

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

məhz, "qızıl bölmə" kimi adlanır. Memarlıq obyektlərində nisbətlər insan bədəninin anatomiyası, nisbətləri və dinamikası ilə bağlıdır. Burada antropometriya, ergonomika və əmək prosesləri xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Kompozisiyada əsas anlayışlardan olan ritm də memarlıqda geniş şəkildə istifadə olunur. Ritm memarlıqda mütənasib elementlərin müntəzəm vurğu və tezlikdə növbələnməsi ilə izlənilir.

Bütün bunlarla yanaşı simmetriya və assimetriyanın kompozisiya həlli və bədii layihələndirmədə mühüm yeri vardır. Belə strukturlar statikliyi, dayanıqlılığı haqqında vizual təəssürat verən güclü kompozisiya vasitələri hesab edilir. Məhz, bu səbəbdən bu anlayışlar tektoniklik anlayışına yaxındır. Simmetriyanın əksi olan asimmetrik formalar kompozisiyanın dinamikasını yaradır. Simmetriyanın assimetriya ilə birləşməsi harmoniya və tarazlığa təsir göstərir.

Hər memarlıq obyekti müxtəlif funksiyalara və fərqli təyinatlar üzrə cəmiyyətin sosial-iqtisadi ehtiyaclarına uyğun olaraq dizayn edilmiş unikal bir sənət əsəridir. Memarlıqda yalnız funksional deyil, eyni zamanda təbii və iqlim şəraitləri, memarlıq və kompozisiya qanunları, müasir layihələndirmə vəhdət təşkil etməlidir.

Xüsusilə müasir dövrdə eko dizayn və eko memarlıq mövzusu aktualıq təşkil edir. Belə memarlıq kompozisiyalarında əks olunan spesifik xüsusiyyətlərə biunaların daxili və xarici görünüşü, insana psixoloji və fizioloji təsiri, təbiətlə vəhdət, funksional, konstruktiv şərait, istifadə edilən memarlıq texnikalarının məntiqi əsaslılığı və bədii obrazlılıq daxildir.

XXI əsrin müasir dizayn həllərində yüksək texnologiya, "ağıllı" obyektlər, fərdi və eko istiqamətdə planlaşdırılmış məkanlar aktualıq təşkil edir. Enerjiyə qənaət edən bioiqlimin yaradılma istəyi, daha az enerji istehlakı memarlıq obyektlərinin layihələndirilməsində əsas anlayışlardır. Müasir layihələndirmələrin kompozisiya həllərində dizayner və memarların seçimi eko-dizayna əsaslanan çox sayda amillərlə müəyyən edilir.

Ədəbiyyat siyahısı:

- 1 Коротич М.А., Коротич А.В. Систематизация архитектурных форм высотных зданий: композиционный аспект // Академический вестник УралНИИпроект РААСН. 2009. №1. С. 68–70.
- 2 Коротич А.В. Актуальные аспекты развития современной высотной архитектуры // Градостроительство. 2013. №2. С. 49–59.
- 3 Коротич А.В. Перспективные тектонические особенности построения объемов высотных зданий // Академический вестник УралНИИпроект РААСН. 2014. №3. С. 68–70.
- 4 Магай А.А., Дубынин Н.В. Архитектурно-художественный облик высотных зданий // Архитектура и строительство России. 2009. №4. С. 22–29.
- 5 Высотные жилые здания и комплексы. Сингапур. Опыт проектирования и строительства высотного жилья: монография / В.П. Генералов, Е.М.
6. Richards, Ivor. T.R. Hamzah & Yeang: ecology of the sky (The Millennium Series). Images, Australia, 2001. 247 с.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

EFFICIENT ENVIRONMENTAL POLICIES IN HISTORIC CITIES

Jeyran Dadashova

"İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin

Elmi-istehsalat bərpa emalatxanası.

Abstract

The article discusses the ecologically focused architectural projects carried out in areas of old urban spaces. Historic urban areas, including many built in the 19th century, have been preserved in numerous European towns and the city of Baku is no exception. They contribute to the creation of a priceless cultural legacy that is currently going through a revitalization process with the intention of improving the social, architectural, and economic conditions of deteriorated areas. The definition of ecology is provided in the first section of the article. Later, it goes over the principal methods and tactics employed in historic city revival. The temporary eco-strategy is primarily highlighted in this essay; it highlights its positive aspects and explains why it works better in historic cities than in contemporary ones. The second section provides examples of actual activities that were carried out in European and Asian cities with a temporary eco-strategy in semi-public and public areas. According to the research, revitalization projects are usually lengthy and frequently result in the destruction of a building's original, well-preserved structure. This structure should be preserved and used to store "embodied energy" (the labor and energy expended in constructing the structure). Ecological project activities that involve small-scale spatial interventions and require little effort but still guarantee high efficacy can be the solution to these issues.

If traditional construction methods and materials are respected and included in environmental calculations, and if consultants have knowledge about traditional building methods, the energy performance in buildings directive could be an important factor in saving and improving many existing buildings. On the other hand, efforts to renovate historic structures without this knowledge could lead to both harmful and unhealthy outcomes.

There is some intriguing proof that the planning concepts used in contemporary "Eco-cities" are very similar to those used in the villages and cities of the past (historical towns). Furthermore, because sustainability principles and preservation of the urban legacy share many essential characteristics, combining the two can be effective in developing future policies and strategies for preserving extant structures and urban settings.

It is challenging to combine the preservation and restoration of ancient towns with ecological renewal, but temporary eco-strategy may be one of the best answers to this problem. One of the initiatives with significant promise for environmental improvement is temporary green installations.

The paper is based on a study of case studies in the fields of preservation, redevelopment, and ecological initiatives that the authors have chosen and theoretical presentation of the urban ecology concept. The article's goal is to analyze and comprehend what factors should be taken into consideration when implementing temporary eco-strategy initiatives in historical towns.

1. Introduction

The paper deals with the devoted to ecological architectural projects undertaken in the areas of historic urban spaces. Historic urban areas, including many built in the 19th century, have been preserved in many European towns. They contribute to a priceless cultural legacy that is currently being revitalized in an effort to improve the social, architectural, and economic conditions of blighted areas. Revitalization understood in a broader context as a holistic issue should be based on the philosophy of sustainable development, whose components are: intergenerational social justice, economic development and ecological sustainability. [1] In order to preserve the natural environment in the

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

existing historic cities, this paper concentrates on ecological issues mainly focusing on temporary eco-strategy tools. These initiatives fit into the sustainable urban regeneration / eco-revitalization movement.

Requirements for the preservation of monuments are equally essential in historical cities. Therefore, this paper is also dedicated to the preservation and restoration of monuments and sites and includes plans referencing this type of work. The design or ornamentation of the structure should not alter because of how a historical object is used. Any construction, any demolition, and any modification that could modify the connection between solids and colors would be prohibited in the event that the old environs were to survive. These projects can be a part of the revitalization process, so the standards in this area must be respected. [2] The "Washington Charter 1987," for instance, mentions the preservation of old cities and villages. In this instance, the documents mandate that plans be created before any planning activities to identify buildings and their groups for special protection, buildings protected under specific circumstances, and buildings that can be taken in exceptional circumstances. Historic cities should have infrastructure that reflects their unique characteristics, and to do so, the required public amenities and installations must be added or improved. However, new construction or rebuilding should consider the preservation of spatial layouts, plots, and the size of existing structures, and modern components should blend in with the entirety of historic towns.

It is challenging to combine the preservation and restoration of ancient towns with ecological renewal, but temporary eco-strategy may be one of the best answers to this problem. One of the initiatives with significant promise for environmental improvement is temporary green installations.

The paper is based on a study of case studies in the fields of preservation, redevelopment, and ecological initiatives that the authors have chosen. The article's goal is to analyze and comprehend what factors should be taken into consideration when implementing green initiatives in historical towns.

2. Ecological ideas

Ecology is the empirical study of how people, animals, vegetation, and other environmental factors interact naturally. [3] Also known as the study of the interactions between biological things and their tangible surroundings. examine the negative effects of contemporary society on the environment with the goal of avoiding or preventing those effects through protection, or the setting in which they trade materials and energy, creating an ecosystem.

Ecology included a number of ideas, such as:

Biodiversity - is the variation among living things at the levels of land and aquatic environments, including variations within individual species and between ecosystems.

Ecological resilience - is the capacity of an environment to maintain its initial structure, function, and makeup.

The term "eco-engineering" structures, design components, and materials that are integrated into conventional engineering structures to preserve and safeguard natural functions like biodiversity.

Green space - includes things like parks, sports grounds, river edges, public centers, parks, and bike paths. It also includes the areas around structures, parking lots, and rainwater channels.

Connectivity – it is Space-based networks that facilitate the movement of both living and non-living materials and can vary in scope and magnitude according to environments (e.g., nutrient, hydrological, and energy fluxes). Both at the DNA level (such as the movement of traits) and at the species / population level (as in the movement of creatures).

Green infrastructure - is a word that can be applied to a variety of tools and methods that use natural systems or systems created to mimic natural systems in order to create sustainable ecosystems and human communities. The function of ecosystem services, green engineering, natural areas, and connecting infrastructure are the three main goals of green infrastructure. Most often, "green" refers to a strategy for incorporating municipal ecology into the built world.

The phrase "blue infrastructure" refers to the equipment and methods associated with the element of water as well as blue areas like manmade waterways and bodies of water. [4]

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

3. Eco-Strategies in Historical cities

It can be included a vector of eight different eco-strategy types based on the question, "What actions should be undertaken to be more resource efficient?" These include water reduction, energy reduction, using renewable energy, saving materials, minimizing waste, selling scrap material to another company, recycling, and designing products that are simpler to maintain, repair, or use.

Pre-automobile eras can serve as useful case studies for sustainable interior cities or small urban neighborhoods. Many towns have already learned that a sustainable metropolis must be built mainly on public, pedestrian, and cycling transportation as we approach peak oil. There are more and more instances of how to prevent private vehicle transportation from entering city areas. Additionally, preference is given to vehicles and modes of transportation that use sustainable energy sources.

We can see how to make ancient towns and structures even more sustainable by examining how well they embody sustainability principles. This allows for the identification of pertinent approaches, study objectives, and crucial factors. Numerous historical examples serve as useful sources of inspiration for contemporary, sustainable planning, according to a growing body of study, proof, and experience on municipal sustainability and sustainable construction.

The improvement of interior temperature conditions is made possible by the significance of having moisture-transfusive walls, hygroscopic materials, and healthy materials with few toxins. Traditional materials frequently had a minimal carbon impact, were pollution-free, and were made of locally available sustainable materials.

The major eco-strategies employed during revitalization efforts in historic metropolitan regions. Due to the range of impact they have, they could be divided by two main categories: permanent eco-strategy and temporary eco-strategy.

Permanent eco-strategy depends on incorporating techniques and technologies that use sustainable energy sources, energy-saving devices, and environmentally friendly installations into the historic structure and substance of buildings. This approach allows for the separation of complete revitalization and initiatives that aid in revitalization efforts. [5]

This tactic entails using eco-friendly methods and technologies to introduce architectural and artistic objects into public and semi-public areas. These components have no impact on the spaces of historic towns because of their transience and mobility. This strategy's tools come in a variety of sizes and shapes. Small buildings, greenhouses, vertical and horizontal green walls, containers and pavilions with a variety of purposes (solar concealers, air purifiers, with green elements improving microclimate, gathering water, etc.), and structures supporting the animal kingdom are some examples. (beehives, fissures for insects, birdhouses, cat houses).

3.1 Temporary eco-strategy

Bells, pergolas, items for everyday recreation, dry as well as sandpits, swings, garbage cans, and bus shelters are examples of small architectural forms that are common in urban public spaces.

They can enhance a city's cultural landscape without detracting from its historic framework because they are transient and mobile structures. Many of the smaller pieces of building are constructed from natural materials and powered by renewable energy.

An exterior city bench is a common design study theme. It can be made of organic materials (wood), for example, with holes of different diameters to serve as insect habitats (Eco Bench bench, Puzur Bureau), or it can have a solar panel attached along with a seat and outlets for recharging personal electrical devices. (Ecotap Solar system Bench, "Relax & Recharge"). The shape of a bench frequently takes the form of a number of intricate platforms and structures, some of which are also used for lying down, mixed with green spaces or lawns (Saturnia bench, Piba Marmi's Monocromo by Philippe Nigro). The children's playground at Vienna's Museum of the Quarter (Woven Willow Kagome by PPAG Architects, winner of the 2014 Architizer A + Award in the category of pop-ups and temporary structures) is another illustration of the ecological potential of small architecture. The city pergola, which serves as shade in especially in the southern European countries, has adopted the largest structures. (Barcelona, Lisbon).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Cities greenhouses are more akin to pop-up or temporary structures, and as solely formal art-related activities, they have no bearing on the expansion or improvement of the city's ecosystem of green spaces. They can have an impact on the improvement of public area quality in the urban interiors of older cities, which are frequently "tightly" built-up and devoid of greenery. Sebastian Bergner's LEGO Greenhouse, a public installation on show in front of the Coven Garden in London from September 15 to 25, 2011, is an example of such a tool for temporary economic strategy. Transparent plastic brick used as a greenhouse contained a natural growing habitat. [9]

The introduction of biodiversity into the urban environment is facilitated by green roofs and walls (vertical greening system: green walls and green facade), which also provide extra opportunities to design a network of urban wildlife corridors. When it comes to "greening the grey" in towns, especially historical ones, green structures could be a key component. [7] In addition, studies conducted on surface afforestation confirm the influence of such structures on the microclimate of the environment and buildings, for example by reducing the temperature on their surfaces (Shimizu Corporation's wall surface afforestation system "parabienta" indicates a temperature drop from 40 degrees to 30). When revitalizing historic urban areas, green roofs and walls are mainly used as part of a permanent strategy. (Berlin, Kreuzberg). The use of the green roof next to the building requirements requires a minimum roof area of 200 m² and a maximum slope of not more than 2%. They are few in number compared to the total amount of green municipal resources, and their effects on the environment are not well understood. [8] For instance, only 44 ha of green rooftops (1.4% of urban green spaces) and 30 ha of green walls (less than 1% of urban green spaces) were present in the French metropolis of Paris in 2013 and 2016, respectively. [9] Zurich, Switzerland, had 87 hectares of vegetated rooftops in 2007. The works of Patrick Blanca, the inventor of the vertical garden system known as "mur vegetal," serve as the gold standard instances of the use of green walls. His first green wall was the vertical park CaixaForum, which was built in Madrid between 2006 and 2007. This structure was originally a power station that Herzog & de Meuron developed in 1899. 24 meter height installation with 15,000 plants in 250 various species. (Fig.1,2) L'Oasis D'Aboukir (the Oasis of Aboukir), a green vertical garden established on the exterior of a nineteenth-century tenement house at the junction of Aboukir Street and Petits Carreaux street in Paris in 2013, is another example of Patrick Blanca's work.

Figure 1: CaixaForum - green wall, Madrid
Vegetation

Figure 2: CaixaForum - green wall –
Vegetation

Layers of a green wall include a tubular steel frame that separates the vegetated surface from the building, plastic panels, woven materials, water nutrients that drip from irrigation tubes at the top edge of the wall, two layers of felt that serve as a growing medium for plant roots, and a gutter that collects water that can be recycled along the bottom of the wall.

Different structures and uses can be found in pavilions. They frequently take on a beautiful sculpture-like shape, developing into architectural displays that are "works from the borderline" of art and architecture. [10] These forms naturally exhibit their transience. By using natural materials or ecologically friendly methods, pavilions can be offered ecological values. These kinds of items can also include a variety of tower constructions that serve a practical purpose. Solar panels, air filters, green walls and rooftops that enhance the microclimate, or water collectors can all be found on towers.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Examples of these constructions include the Ecosistema Urbano sculptures built on Madrid's Vallecas Ecoboulevard. The structures now resemble "air trees," and they are fueled by photovoltaic cells that release water vapor. Additionally, the buildings have a breeze vent that cools the air inside. The installations serve as a platform for events held here and function as a natural shade structure from the sun [11]. Smaller versions of these structures could be incorporated into the city's traditional setting. The Smog Free structure by Daan Roosegaarde is an additional form of structure that only serves technical purposes. The renewable energy-powered standalone gadget can filter up to 30,000 m³ of air in an hour [12].

3.2 Green Solution Examples

Fig 3: Bosco Verticale (Milan, Italy)

Opened: 2014 | Use: Residential | Design: Stefano Boeri Architetti

Bosco Verticale, or Vertical Forest, is a pair of residential towers in Milan, Italy, designed by Stefano Boeri Architetti. The buildings feature over 900 trees, 5,000 shrubs, and 11,000 perennial plants on their balconies, creating a unique vertical green space within the urban environment. This living façade not only improves air quality by absorbing CO₂ and producing oxygen but also helps reduce noise pollution and provides natural shading, decreasing the need for air conditioning.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Fig 4: Vancouver Convention Centre West (Vancouver, Canada)

Opened: 2009 | Use: Convention Center | Design: LMN Architects and DA Architects + Planners

The Vancouver Convention Centre West is an award-winning example of sustainable design in the heart of Vancouver, Canada. Its most notable feature is the 6-acre green roof, which is the largest in Canada and serves as a living habitat for birds, insects, and native plants. The building is designed to maximize natural light, and its marine habitat skirt around the perimeter encourages biodiversity in the area. The convention center also utilizes seawater for heating and cooling, reducing energy consumption.

Fig 5: One Central Park (Sydney, Australia)

Opened: 2014 | Use: Mixed-use, including residential and retail | Design: Ateliers Jean Nouvel and PTW Architects

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

One Central Park in Sydney, Australia, is a mixed-use development that integrates green design into both its residential and retail spaces. The most striking feature is its living façade, which comprises vertical gardens that cover the building, reducing solar heat gain and improving air quality. In addition, the development utilizes a cantilevered heliostat system to reflect natural sunlight into the public spaces below, reducing the need for artificial lighting. Rainwater collection and an on-site water recycling plant contribute to the building's sustainable water management.

4. Eco-Strategy in Old City of Baku

Proposed Solution: Green Roofs for the Old City of Baku

The Old City of Baku, also known as Icherisheher, is a historic urban area with narrow streets, ancient buildings, and cultural heritage sites. Implementing green roofs in this area could provide numerous environmental, social, and economic benefits while preserving its historical character.

Old Cities roof tops have a distinct straight shape that makes them ideal for using to build green terraces. Already, several of the rooftops have been transformed into eateries and café terraces. By merging green parks and building sites into one, these types of green terraces will help address the issue of space shortage in historic city streets.

Fig 6: Icheri Sheher Old City Roof Tops

Advantages:

Improved Air Quality: Green roofs in the Old City of Baku can help improve air quality by absorbing pollutants and producing oxygen, contributing to a healthier environment for residents and visitors.

Temperature Regulation: Green roofs can provide natural insulation, reducing heat gain during summer months and heat loss during winter months. This leads to lower energy consumption for heating and cooling in the historic buildings.

Stormwater Management: By absorbing and retaining rainwater, green roofs can help reduce stormwater runoff and the pressure on the city's drainage systems.

Biodiversity: Green roofs can create new habitats for local flora and fauna, promoting urban biodiversity and ecological balance.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Noise Reduction: The vegetation on green roofs can absorb and deflect noise, contributing to a quieter urban environment.

Aesthetic Appeal: Green roofs can enhance the visual appeal of the Old City, making it more attractive for tourists and residents alike.

Increased Property Value: The implementation of green roofs can potentially increase property values in the area, as they are often seen as an attractive and sustainable feature.

Disadvantages:

Structural Considerations: Many historic buildings in the Old City may not be structurally designed to support the additional weight of a green roof. Retrofitting these buildings could be costly and may require specialized engineering expertise.

Preservation of Historic Integrity: Introducing green roofs in a historic area can be challenging, as it is essential to preserve the architectural heritage and cultural significance of the buildings. Careful planning and design are needed to ensure that green roofs are compatible with the existing structures and do not detract from their historic value.

Maintenance: Green roofs require regular maintenance, such as watering, pruning, and fertilizing, which may be more challenging in a dense urban area like the Old City of Baku.

Initial Costs: The installation of green roofs can be expensive, particularly when retrofitting historic buildings. Funding and financial incentives may be needed to encourage property owners to invest in green roof systems.

In conclusion, the implementation of green roofs in the Old City of Baku has the potential to offer numerous environmental, social, and economic benefits. However, careful planning and consideration of the disadvantages are crucial to ensure the preservation of the area's historic and cultural heritage while enhancing its sustainability.

5. Conclusion

In conclusion, this paper has explored the significance of eco-strategies in historical cities, emphasizing resource efficiency, sustainable transportation, and the use of traditional materials with a low carbon impact. Temporary eco-strategies, such as small architectural forms, city benches, greenhouses, and pavilions, were discussed as valuable ways to enhance the urban landscape without affecting the historical framework. Examples of green architecture projects from around the world showcased the potential for incorporating green solutions into urban spaces while preserving the historical context.

Focusing on the Old City of Baku, the paper proposed implementing green roofs as a solution to address environmental, social, and economic concerns while maintaining the area's historic and cultural heritage. The potential disadvantages of this approach were acknowledged, stressing the importance of careful planning and consideration. Ultimately, the paper highlights the value of adopting eco-strategies in historical cities to improve sustainability, enhance urban environments, and preserve their unique character and heritage.

References

- [1] A. Baranowski, "Sustainable design in architecture", Gdańsk: Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, 1998.
- [2] T. V. Charter, ""International charter for the conservation and restoration of monuments and sites", " The Venice Charter, Venice, 1964.
- [3] P. J. W. H. I. P. I. P. Richards J, "Longman dictionary of applied linguistics.," *RELC Journal*, vol. 17(2), pp. 105-10., 1986 Dec.
- [4] C. L. Davies P, *Urban ecology theory, policy and practice in New, Australia*: Nipperess DA, 2017.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

- [5] W. Charter, "Charter for the conservation of historic towns and urban areas", Washington : Washington Charter, 1987.
- [6] P. Jodidio, 100 contemporary green buildings, Taschen, 2012.
- [7] P. C. F. Mayrand, Green Roofs and Green Walls for Biodiversity Conservation: A, 2018.
- [8] A. P. d. (APUR), Recensement Des Murs Végétaux Parisiens : Cartographie et Typologies État Avancement 2016, Paris: APUR, 2016.
- [9] A. P. d. (APUR), Étude Sur Le Potentiel de Végétalisation Des Toitures Terrasses À Paris, Paris: APUR, 2013.
- [10] J. Gołębiewski, "PhD thesis," The perspectives of revitalization of the Międzyodrze area in Szczecin with , 01 January 2017. [Online]. Available: <http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/dlibra/docmetadata?id=35118&from=pubindex&dirids=32>. [Accessed 15 March 2023].
- [11] P. Jodidio, 100 contemporary green buildings, Taschen: AB, 2012.
- [12] K. Januszkiewicz, K. G. Kowalski, "Envisioning "city oasis" on the urban environment., Vienna: SGEM, 2017.
- [13] D. L. A. Boeri, ""Eco-technologies for energy efficient building in Italy"," *WIT Transactions on Ecology and the Environment – Eco-Architecture III*, vol. 128, pp. 399-410, 2010.
- [14] M. A. Wołoszyn, Eco-revitalisation, architectural aspects", Wydawnictwo Exemplum, Poznań-Szczecin: 2013, 2013.
- [15] Dag Arne Reinart and Frederica Mille, "Sustainable Historic Towns," Project Report 2011-12, 2011. [Online]. Available: <https://www.raa.se/app/uploads/2013/05/SuHiTo-Project-Report-Eng.pdf>.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

MEMARLIQ ABİDƏLƏRİNİN BƏRPASINDA REGENERATİV YANAŞMA *REGENERATIVE APPROACH TO THE RESTORATION OF ARCHITECTURAL WORKS*

Leyla Hüseynova Əlihüseyn

doktorant, müəllim

Xəzər Universiteti

Abstrakt

Bu məqalədə memarlıq abidələrinin bərpası zamanı yaranan problemlər və onların həllininə müasir yanaşma formalarından bəhs olunur.

Öncədən tikilmiş, tarixi əhəmiyyəti olan tikililərin müasir dövrdə qorunub saxlanması, orijinallığını itirmədən bərpa olunması, bərpa olunan zaman ətraf mühitə və ekosistemə zərər verməməsi də vacib məsələdir.

Açar sözlər: memarlıq, dizayn, davamlılıq, regenerativ, bərpa

Abstract

This article discusses the problems that arise during the restoration of architectural monuments and the forms of modern approaches to their solution.

It is also important to preserve the historically important structures that were previously built in the modern age, not to lose their originality, and not to harm the environment and ecosystem during restoration.

Keywords: architecture, design, sustainability, regenerative, restoration

Problemin formalaşdırılması. Bərpa mədəni sərvətlərin qorunub saxlanması, gələcəyə ötürülməsi və daha da məhvi olmasının qarşısını almaq üçün tarixi tikililərin dağılmış hissələrinin orijinal formasına uyğun yenilənməsi istiqamətində görülən işlərdir.

Bərpa prosesi bütövlükdə nəzərdən keçirmə, sənədləşdirmə kimi ilkin mərhələlərə əlavə olaraq düzəliş və mühafizə kimi əməliyyatları ehtiva edir. Muzeysünaslıq sahəsi olan və sənətsünaslıqla birlikdə fəaliyyət göstərən bu peşə memarlıq üzrə magistratura və doktorantura proqramlarına daxil olan mülki və monumental daşınmaz əmlakın təmiri üsul və üsullarını da özündə əks etdirir. Bərpa işləri daha çox tarixi binalarda, memarlıq əhəmiyyətli tikililərdə, bədii yaradıcılıq nümunələrində aparılır. Tikilinin irsi dəyərini saxlamaqla, müəyyən bir zamanda meydana gəlmiş formanı hesablayaraq, xüsusiyyətlərini və xarakterini dəqiq şəkildə yenidən yaratmaq bərpa prosesinin əsas amillərindən biridir.

Bərpa materialları və texnikaları mümkün qədər yaxından kopyalayaraq yüksək orijinallığa nail olmaq məqsədi daşıyır. Bir çoxumuz bərpanı “adaptiv təkrar istifadə” kimi bilir, lakin, bu daha geniş fəaliyyət kimi nəzərə alınmalıdır. Mövcud tikilinin təkrar istifadəsi, uyğunlaşdırılması və təkmilləşdirilməsi üzrə kollektiv fəaliyyət ətraf mühit, sosial və mədəni prinsiplərlə dəstəklənir.[1]

Memarlıq sahəsində çox istinad edilən bir fakt ondan ibarətdir ki, ətraf mühit qlobal karbon emissiyalarının geniş hissəsini təşkil edir. Müvafiq statistika memarların, dizaynerlərin, mühəndislərin üzərinə böyük məsuliyyət qoyur. Memarlıqda regenerativ yanaşma ideyası ətraf mühitə dəyən zərərin aradan qaldırılması üçün ortaya çıxan ehtiyac formalı yanaşmalardan biridir. Geniş çeşidli davamlılıq təcrübələri cari və gələcək memarlıq üçün qeyri-adekvat tədbirlər kimi Regenerativ memarlıq təbii dünyadan memarlıq aləti və generatoru kimi istifadə təcrübəsidir. O, memarlığın “tikinti bloklarına” çevrilmiş məkanındada mövcud olan canlı və təbii sistemlərə uyğunlaşır və onlardan istifadə edir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Lakin, müasir dövrdə ekosistemdə yaranan problemlər, geoloji, bioloji, iqtisadi, sosial sahələrdə olduğu kimi, memarlıq, dizayn sahələrində də öz əksini tapır. Artıq, layihələndirmələr zamanı ekoloji amillərin nəzərə alınması funksionallıqdan çox ehtiyacdən irəli gəlir.

Ona görə ki, qədim tikililərin günümüzdə qorunub saxlanması, yeni tikililərin layihələndirilməsi prosesləri zamanı düzgün materiallardan istifadə edilməsinin hesablanması ənənəvi olaraq, ekoloji layihələndirmələr təsirlərin azaldılması və qorunması üçün aktiv və ya passiv xüsusiyyətlərdən istifadə edir. Davamlı dizaynların əksəriyyəti binaları ekosistemin ayrılmaz hissəsi kimi ifadə edir. Planetin mövcud ehtiyaclarını nəzərə alsaq, sadəcə davamlı layihələr yaratmaq, yalnız yeni tikililərdə davamlılıq yanaşması kifayət deyil. Təbii mühiti sadəcə qorumaq kifayət deyil, həm də onun proseslərini bərpa etməkdir.

Forma və məzmun baxımından memarlıq müxtəlifliyin təcəssümüdür. Bu, tarixin təbəqələrinin, quruculuq, dağıdılma və yenidənqurma dövrlərinin yığılmasının nəticəsidir. Bu gərginliklər yeni tikili formalarının yaranması üçün katalizator rolunu oynayır və irsin qurulmasında iştirak edir. Tikilinin mövcud funksionallığı və estetikası nə qədər vacibdirsə, onun sakinlərinin daim dəyişən ehtiyaclarını qarşılamaq üçün təkamülü də o qədər vacibdir.[2]

Regenerasiyanın uğurlu olması üçün o, özünü bu prosesə cəlb etməli və onun baş verdiyi mühitin dərk edilməsini rəhbər tutmalıdır. O, dizayn keyfiyyətini, davamlılığını təmin edərkən, maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi və planlaşdırma siyasətini uyğunlaşdırmaq üçün lazım olan dinamikanı müzakirə etməlidir.

Regenerativ yanaşma nədir?

Regenerativ yanaşma ekologiya üçün sağlam, dəqiq və pozitif təsir göstərir;

Regenerativ yanaşma bütün mövzularda geniş və əhatəlidir;

Regenerativ yanaşma ölçülə bilir və nəticələri öncədən hesablanabilir;

Regenerativ yanaşma hər zaman yenilənir;

Regenerativ yanaşma mövcud olanı birləşdirir və bərpa edir;

Regenerativ yanaşma cəmiyyətlə uyğunlaşmağa tərəfdir;

Nəticə. Biz əlimizdəki resurslardan səmərəli istifadə edən və həm funksional, həm estetik, həm də ekosistemin regenerasiya anlayışına uyğunlaşa bilən tikililər dizayn edə, daha öncədən tikilmiş tikililəri bu şəkildə bərpa edə bilərik.

Lakin dünya hazırda iqlim dəyişikliyi ilə bağlı fəvqəladə vəziyyətin ortasındadır və ekoloji qanunlar həmişə dəyişir. Bu, dizaynerlər, memarlar, mühəndislər və istehlakçılar üçün çox vacib nüansdır.

Planetin hazırkı vəziyyətini nəzərə alaraq davamlılıq konsepsiyasıyla yanaşı regenerativ memarlıq və dizayn daha aktual yanaşma forması kimi görünür. Bu, öz-özünə yenilənən və məqsədlərinə xidmət etdikdə tamamilə xarab olan binalar, tikililər və sistemlər yaratmaq üçün yerin təbii ehtiyatlarından istifadə etməyə yönəlmiş daha funksional yanaşmadır.

Məlumdur ki, iqlim dəyişikliyi ətraf mühitə, insan və cəmiyyətə, nəslə kəsilməkdə olan fərdlərə və icmalara ciddi təsir göstərir. Cari vəziyyətdə regenerativ memarlıq ən funksional yanaşma kimi görünür.

Ədəbiyyat

1. **Architectural Regeneration**, Edited by Aylin Orbasli and Marcel Vellinga, Wiley Blackwell, 2020, 348 pages, several photographs (most in [colour](#)) and illustrations.
2. **Industrial Buildings Conservation and Regeneration** by Taylor & Francis 2003

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

BIOMIMICRY FOR ECOLOGICALLY SUSTAINABLE DESIGN IN ARCHITECTURE

Qasimova Nərmin

Xəzər Universiteti

Abstract

Biomimicry principles have been recognized as the most important predictors that can improve ecological sustainability in design by multifaceted statistical analysis. In order to arrive at a proposed methodological study that contributes to clarifying the three-dimensional relationship between biomimicry, ecological design solutions, and sustainability that is most suitable for architecture, this research is focused on biomimicry as a potential approach that helps integrate ecological sustainability to design by understanding natural processes.

Clearly, climate change-related problems including excessive waste creation, excessive energy use, and greenhouse gas emissions are held accountable by man-made structures. Hence, it became crucial to reconnect with nature as a source of thought in order to reverse such negative impacts. Many professions are currently undergoing a paradigm change, but biomimicry, which draws its inspiration from nature's living principles, is notably influential in the domains of architecture and material science. Through optimal approaches to design evolution has provided eco practitioners with multifaceted challenges in making their practices more ecologically sustainable. Design approach to ecological sustainability is to emulate creative inspiration from natural systems. This approach is often referred to as biomimicry. Biomimicry is one of design theory which can be applied at a form, process or ecosystem level. The concept of biomimicry has potential application to ecologically oriented architectural practice, but because it has thus far attracted only limited relevant research it requires further clarification and development as a design approach.

Keywords: architecture, design, biomimicry, eco design, built environment, sustainability.

Ecological elements are said to be the outcome of applying biomimicry techniques to carry out the modified design concept, which was then used to achieve sustainability. All of the aforementioned leads to a determination and deep clarification of the three-dimensional relationship between biomimicry, ecological design solutions, and sustainability, which is based on assessing the success of biomimicry case studies in achieving ecologically sustainable design-focused objectives. On the other hand, biomimicry may be the best technique to accomplish this. It can be inferred that the present and future objectives for the entire world drive towards encouraging ecological solutions in architecture under increasing pressure to protect the natural resources and use them very carefully.

This study examines how eco practitioners perceive biomimicry as a design approach in architectural eco design practice. Developed theoretical enhancement were to identify some key constructs that could contribute to a more exhaustive biomimicry approach to architectural eco design practice.

Our history is marked by numerous approaches to the solution of engineering problems based on solutions from nature. The goal of ecological and sustainable design is to maximize the use of the renewable energy flows and material recycling procedures that support all other living systems on earth.

Biomimicry techniques used in architecture to implement sustainability, where environmental solutions are taken into account as a means to accomplish this goal more successfully. In the literature, it has been widely documented how nature can adapt to various environmental changes. Architecture is influenced by biomimicry in three different ways: organisms (which imitate nature), behavior (which imitates natural processes), and ecosystem levels (which imitate the operating principles of ecosystems). At the organism level, a building's form, shape, or structure primarily serves as an inspiration for design and architecture. The interplay between the ecosystem and its surroundings serves as an inspiration for the

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

design at the behavioral level. At the ecosystem level, the primary emphasis is on how various organismal components interact on a broad (urban) scale.

The theory and application of architectural and environmental design that makes the most of the renewable energy flows and material recycling processes that maintain all other living systems on earth are the focus of ecological and sustainable design. As is generally known, there are three sustainability principles for architecture that can offer a thorough understanding of the effects on the environment. Life cycle design offers a methodology for analyzing the building process and its effects on the environment, while human design focuses on how people interact with the natural world. Economy of resources is concerned with the reduction, reuse, and recycling of the natural resources that are input to a building.

Science has beauty, and there is science in the inherent beauty of art. In order to find fresh inspiration and ideas, studies on the intersection of art and science in architecture are merging. Understanding our world and all of its intricacies in nature involves both science and art. The art of creating space is no longer the only aspect of architecture. This method requires architecture to treat all species equally and deal with problems that go beyond human-centric needs and requirements. Thus, biomimicry has the potential to aid in the development of unique and cutting-edge designs that will produce positive benefits either through means of utility or sustainability.

Conclusion:

Architects are constantly looking for new ways to explore and expand their concepts in order to not only achieve the design goal but also to communicate the culture and technologies of the moment and establish the benchmark for future lifestyles. It is well known that architects frequently draw inspiration from nature for their ideas in a variety of circumstances. Future city planning and management could possibly include biomimicry, but there might be significant barriers. Implementing transdisciplinary solutions necessitates significant changes in the way that cities operate as well as in how stakeholders, systems, and utility providers collaborate. To fully realize the potential of biomimicry, the general public, municipal authorities, developers, and designers must have an adaptable attitude.

References:

<https://www.mdpi.com/2076-3417/11/16/7514>

<https://www.mdpi.com/2673-8392/3/1/14>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

SOSYAL MEDYA PLATFORMALARININ NESNELEŞTİRDİĞİ EVLER: İNSTAGRAM KÖŞELERİ/DUVARLARI ÖZELİNDE

HOMES OBJECTIVED BY SOCIAL MEDIA PLATFORMS: SPECIALLY FOR INSTAGRAM CORNERS/WALLS

Esra ORHAN YILMAZ

*Dr. Öğretim Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre
Tasarımı Bölümü*

Elif ÖZGEN

Dr. Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü

Özet

Farklı disiplinlerin çalışma konusu olan ev; günümüzde güncelliğini korumaya devam etmektedir. Bunun yanı sıra Covid-19 salgını, göçler, depremler vb. yaşanan küresel krizler üzerinden yeni anlamlara bürünerek kuramsal tartışmaların çeşitliliğinin artmasına neden olmaktadır. Günlük yaşamda önemli bir yeri olan ev, araştırma kapsamında ilk olarak temel anlamları üzerinden tanımlanmıştır. Ardından, günümüzde kullanımı giderek yaygınlaşan sosyal medya uygulamalarından birisi olan instagram platformunda, kadraj üzerinden kazandığı beğeni ve kitleleri yönlendirmesi bakımından ele alınmıştır. Evin bilinen temel anlamları bu ilişkiler bağlamında yeniden tartışılmıştır. Bunu yaparken ev üzerinden gerçekleştirilen benlik sunumlarına da dikkat çekilmiştir. Ev üzerinden yapılan benlik sunumları ise, Goffman'ın benlik sunumu kuramı ile desteklenmiştir. Ek olarak, sosyal medya platformlarını aktif şekilde kullanan, paylaşımları küresel izleyici kitlesi tarafından istikrarlı bir şekilde takip edilen ve bu takipçiler üzerinde etkisi olan bazı *influencer*ların yapmış olduğu görsel paylaşımlar incelenmiştir. Seçilen *influencer*ların, küresel izleyicisini nasıl yönlendirdiği ve evin nasıl sunum objesine dönüştüğüne değinilmiştir. Söz konusu *influencer*lar random örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Ardından seçilen örneklemlerden elde edilen veriler kuramsal çerçeve ile bir bütün olarak harmanlanmıştır. Bu çalışmada ev; kadraja girdiği alan üzerinden aldığı beğeni, verdiği ve yaydığı izlenim, kurgu mekan olarak varoluşu üzerinden ele alınırken kitlelerin sunulan mekanı beğenmesi, benimsemesi, aynı ya da benzer kurgudaki mekanın kendi evinde olmasını arzulamasına ve buna yönelik çabasına dikkat çekilmiştir. Günümüzde evin, kullanıcısı ile kurduğu ilişkiden kazandığı öznel olma durumundan uzaklaşarak ortak beğeni üzerinden kabul gören, benimsenen bir mekana dönüşmesi bir başka deyişle nesneleşmesini tartışmaya açmayı hedeflemiştir. Bu nesnelleşmeyi ise, günümüz evlerinde kurgulanan instagram köşeleri/duvarları üzerinden okumak planlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ev, Mekan, Kurgu Mekan, Yeni Medya, Benlik Sunumu.

Abstract

Home, which is the subject of study of different disciplines; continues to be relevant today. In addition, the Covid-19 epidemic, migrations, earthquakes, etc. It causes an increase in the diversity of theoretical discussions by taking on new meanings through the global crises experienced. The house, which has an important place in daily life, was first defined in terms of its basic meanings within the scope of the research. Then, it is discussed in terms of directing the likes and audiences gained through the frame on the Instagram platform, which is one of the social media applications that are increasingly used today. The known basic meanings of the house are re-discussed in the context of these relations. While doing this, attention was drawn to the self-presentations performed at home. Self-presentations made at home were supported by Goffman's self-presentation theory. In addition, the visual posts of some influencers who actively use social media platforms, whose posts are followed consistently by the global audience, and which have an impact on these followers, were examined. It is mentioned how the selected influencers direct their global audience and how the house turns into a presentation object. The

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

influencers in question were selected by random sampling method. Then, the data obtained from the selected samples were blended with the theoretical framework as a whole. In this study, house; While the admiration it receives through the area it enters the frame, the impression it gives and spreads, its existence as a fictional place, it draws attention to the masses' liking and adoption of the presented space, their desire for the same or similar fictional space to be in their own home, and their efforts towards it. Today, the aim of the house is to move away from the subjective state it gains from the relationship it establishes with its user and to transform into a place that is accepted and adopted through common taste, in other words, it aims to open its objectification to discussion. This objectification is planned to be read through the Instagram corners/walls constructed in today's homes.

Key Words: Home, Space, Fiction Space, New Media, Self Presentation.

1. GİRİŞ

Mimarlık, iç mimarlık, sosyoloji gibi pek çok farklı disiplinin güncel çalışma konusu olan konut ve ev kavramları; yaşanan her değişimden etkilenerek yeni kullanımlara ve anlamlara evrilmektedir. Konut ve ev kavramları; sıklıkla birbiri yerine kullanılmasına karşın, anlamsal olarak birbirinden farklı şeyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu ayrımın daha anlaşılır olması araştırmancının içeriği bakımından önemli olduğundan, kısaca konut ve ev kavramlarına yer verilecektir. Konut ve ev kavramları üzerine çok fazla çalışma bulunmaktadır. İnsanı merkeze alan fenomenolojik¹ yaklaşımlar ise; bu kavramların sosyal, ekonomik, fiziksel, kültürel, çevresel vb. farklı ilişkiler içerisinde inceleyerek araştırmalara önemli bir yön vermiştir. Bu noktada, literatürde yer alan çalışmalarının bir tekrarından ziyade, araştırmada kullanılacak olan bu kavramların konu bütünlüğünde anlaşılmasını kolaylaştırmak adına bir altlık oluşturmak istenmiştir.

İnsanların barınma ihtiyacını gidermek adına yaptığı bu yapılar, tarihsel süreç içerisinde hem biçimsel hem de anlamsal olarak sürekli değişime uğramıştır. Yakın geçmişte küresel boyutta yaşanan Covid-19 salgını ile zorunlu olarak evde kalma durumu, mevcut tartışmaların yoğunluğunu arttırmıştır. Araştırmada ele alınan konut ve ev kavramlarında yaşanan değişimler, medya odağında gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, medyanın aktif olarak gündelik yaşamda rol aldığı 1980'ler döneminden günümüze kadar olan süreçte yaşanan değişimlere değinildikten sonra, 21. yüzyılda aktif olarak kullanılan sosyal medya platformlarının gündelik yaşama entegre oluşuna bağlı değişimler ele alınmıştır.

İnsanlığın en temel gereksinimlerinden birisi olan barınma eylemi için, farklı tanımlar mevcuttur. Tarihte bilinen ilk konutlar, temel gereksinimlere yanıt veren barınaklar, mağaralar olmuş zamanla gelişmiştir. Arcan ve Evcı' ye (1999) göre; bu gelişme sürecinde; ağaç üzerine kulübelere yapılmış ardında her aile için tek mekanlı barınaklar oluşturulmuştur. Göçebe toplumlarda ise, tek mekanlı çadırlar yapılmıştır. Tarıma dayalı toplumlarda, eylemlerin ayrıştığı ilk konutlar üretilmiştir. Yaşanan teknik, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişmeye paralel olarak bugünkü konutlar ortaya çıkmıştır.

İnsanlar dilediklerini el ve parmaklarıyla kolaylıkla yapabildiklerini görerek, doğal yeteneklerinin diğer hayvanlardan üstün olduğunu fark ettiler ve kendilerine barınaklar yapmaya giriştiler. Kimisi, yeşil dallar kullanırken, kimisi de dağ yamaçlarında mağaralar kazıdılar; diğerleri ise, kırlangıç yuvalarının yapılışını taklit ederek ince dallarla çamurdan sığınaklar yaptılar. Zaman geçtikçe, birbirlerinin barınaklarından esinlenerek kendi ürünlerine yeni ayrıntılar eklediler ve daha iyi ve çeşitli kulübelere oluşturdular (Vitruvius, 2005; Erdinç, 2009, s. 4)

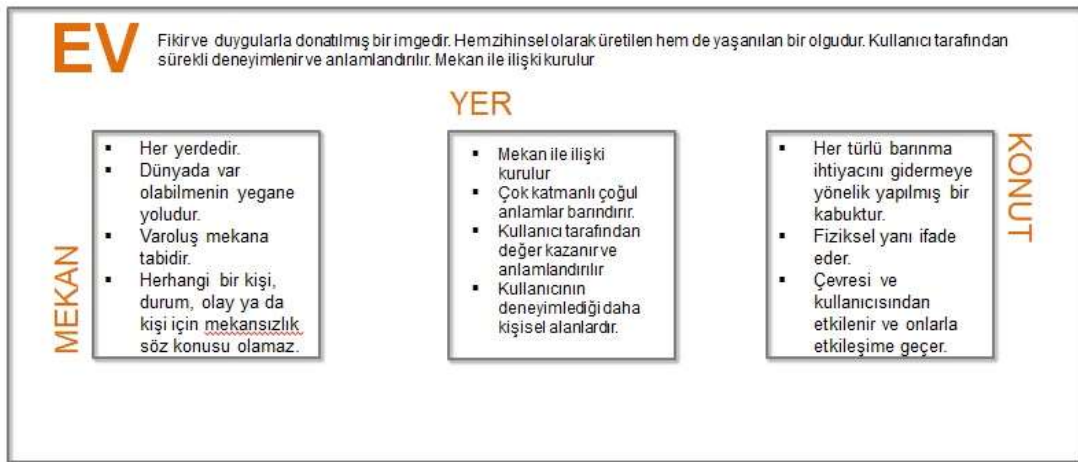
Konuta, insanlığın temel gereksinimini karşılamak için yapılan fiziksel çevrenin bir uzantısı olarak bakıldığında, en temel anlamda mimari bir obje olduğu söylenebilir. İnsanların barınma ihtiyacını gidermek için yaptığı bu yapılara farklı bir bakış açısı ile yaklaşan Bachelard, barınmanın salt bir

¹ Fenomenolojinin gayesi, insan deneyimini anlamak ve anlamlandırmaktır. İnsan ve deneyimi merkeze alan fenomenoloji felsefi bir hareketten ortaya çıkmıştır. Fenomenoloji; insanların herhangi bir kavram ile ilgili bakış açılarını, duygularını, algılarını ifade etmelerine olanak tanıyan ve söz konusu şeyi nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Rose, Beeby & Parker, 1995).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

objeden ziyade varoluşçu anlamda yaklaşarak, mimarlığın temel amacı olduğuna dikkat çeker. Rapoport (1996) konut kavramında, kültür ve insanı değerlere dikkat çekerek, değerli fiziksel formlar olarak tanımlamıştır.

Türk Dil Kurumu'na (2023) göre konut; *insanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgah* olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre konut kelimesi ev, yer, mesken ile eş gösterilmektedir. Bu noktada TDK'nin ev için tanımına bakıldığında; *1. Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı, 2. Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane, 3. Aile, 4. Soy, nesil* olarak tanımlandığı görülmektedir. Türkçe'de konut ve eve ait ayrımın yeterli olmadığı görülmektedir. Konut kelimesi ev olarak karşılık bulmasına ve tek bir tanımlama ile yapılmasına karşın ev kelimesinin dört farklı anlamda ve her birinin insan ile ilişkili olarak tanımlanması dikkat çekicidir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere konut için daha nesnel ifadeler kullanılabilirken, evin tanımında hem düşüncede hem dilde çok kapsamlı olduğu ve nesnel ifadelerin karşılık bulmadığı önemli bir ayrımdır. Bir başka deyişle ev konutun aksine, bir yapı ya da mimari nesne olmaktan öte, yapının içerisindeki yaşamı kasteden, insan ya da aile ile ilişkilendirilen ve ilişki kurulan yer olarak tanımlanmaktadır.

Görsel 1: Ev kavramının, literatürde bulunan farklı kaynaklardan derlenerek hazırlanan, kapsayıcılığı anlatan grafik anlatım (Kaynak: Kişisel Arşiv, 2022)

Sonuç olarak; bir bina tipi olarak konut, kullanıcısı ile birlikte anlam kazanarak eve dönüşür. Konut; rasyonel değerler, nesnel ifadeler üzerinden tanımlanabilirken, kullanıcısı ve kurduğu ilişkiler ile birlikte kabuk olmaktan öteye geçerek varoluş mücadelesinin verildiği, deneyime bağlı değer kazanan bir mekana evrilmektedir.

Bu araştırma kapsamında kullanıcısı ile değer kazanan, kullanıcısına ve işlevine gören şekillenen evin; günümüzde medya ile olan ilişkisine bağlı dönüşüm yaşayıp yaşamadığı, ev ile kurulan aitlik duygusunun medya ile bağlantısı olup olmadığı ve evin deneyimlenmesinde medyanın rolüne ne olduğunu tartışmaya açmak hedeflenmiştir.

2. TÜKETİM KAVRAMI VE KONUT İLİŞKİSİ

Endüstriyel üretim ile birlikte tüketim ön plana çıkmaya başlamıştır. Popüler kültür ve medya ile ortaya çıkan yeni tüketim algısında, her şey tüketim üzerine kurulmuştur. Daha çok ekonomi ile anılan tüketim kavramı araştırmada, konut ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Türkiye tarihinde pek çok açıdan önemli bir yeri olan 1980'ler dönemi ekonomik politikalar ve tüketimde yaşanan artışlarla da dikkat çekmiştir. İthalatın serbest bırakılması, medya ile batılı yaşamların özendirilmesi ile ihtiyaç istek haline dönüştürülmüştür. Türkiye tarihinde 1980'ler dönemi havalı, gösterişli bir geçiş dönemi olmuştur. Gösterişli olmuştur çünkü her şey herkese görüldükçe değer kazandığından gösterilmek istenmiştir. Dağtaş ve Dağtaş'ın (2009) ifade ettiği gibi; tüketimde yaşanan artış, tüketim kültürü / tüketim toplumu kavramını ortaya çıkarmıştır.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Ekonomi alanında ihtiyaç ve isteklerinin giderilmesi olarak tanımlanan tüketim, daha sonraları bu tanımın içeriğini değiştirerek, sistemsel olarak isteklerin ihtiyaçların yerini almasını sağlamıştır. Ortaya çıkan gelişmeler sonucunda, her birey bir tüketici ve her tüketicinin de en büyük eylemi tüketmek olarak kabul görmüştür. Bu durum tüketimin, tüketim ekonomisinin ve tüketim toplumunun boyutlarının anlaşılması açısından oldukça önemlidir (Hatıplı, 2017). Topluma isteklerin ihtiyaç(mış) gibi empoze edilmesinde ise, medyanın gücü tartışılmaz boyuttadır.

Günümüz tüketim toplumunda tüketim; ihtiyaçtan öte farklılık, prestij, kimlik sınıf atlama, bir gruba aidiyet, imaj edinme gibi simgesel değerler için yapılmaktadır. Medya içerikleri, tüketicilere metaları kullanarak ya da metalara sahip olarak sınıf atlayacağı, farklı olacağı, yaşamının olumlu yönde değişeceği, bir gruba ait olacağı alt metnine sahip iletiler sunmaktadır. Bir başka deyişle, tüketicilere ürünün kendisinin tanıtımı geri planda kalmakta ya da hiç yer almamakta, tüketiciye bir yaşam tarzı sunulmaktadır. Yaşam tarzlarının, topluma paket bir ürün gibi sunulmasında günümüz medyası merkezi bir rol oynamaktadır (Dağtaş ve Dağtaş, 2009).

Belirli bir grup tarafından tasarlanan konutlar tasarımcı, mühendis, pazarlama, reklam gibi farklı grupların birlikte üretimini gerçekleştirdiği bir tüketim nesnesi olarak ortaya çıkmaktadır. Tasarlanan konut mekanları salt bir kütle olarak ele alındığında, tasarımcıları tarafından iletilen mesajlar doğrultusunda algılanmaktadır. Pazarlama yoluyla ilişki kurulan kullanıcı, tüketici konumuna geçerek, pazarlama ve reklam aracılığıyla ev ile bağ kurmaktadır. Dolayısıyla kullanıcı kitle yine medya tarafından yönlendirilmeye meğilli durumdadır. İdealize edilen yaşamlara ulaşmanın söylemleri doğrultusunda farklı özelliklere sahip konut tipleri sunulmaktadır (Orhan Yılmaz, 2022).

1980'li yıllarda belirginleşen ve küresel anlamda yaşanan değişimler, 1990'larda hız kazanmış ve iletişim yollarını çeşitlendirmiştir. 2000'li yıllarda ise dünya geneline yayılmıştır. Küresel boyutta yaşanan bu değişimler, ekonomiye yön vererek onu şekillendirmiştir. Konutta bu değişimden etkilenerek, barınılacak bir yerden çok daha fazlasına dönüşmüştür. Günümüzde konut, barınma ve temel gereksinimlerinden ziyade, yatırım objesi, kimlik, statü gibi değerler üzerinden anlam kazanarak tüketilmektedir.

3. EVİN NESNELLEŞMESİ ÜZERİNE

Erzen (2015) insan yaşamını habitus kavramı üzerinden tartışmaya açmaktadır. İnsanların her zaman, her yerde ve her hali ile ikamet etme durumuna bağlı olarak temellendiğini ileri sürer. Ek olarak, insanların dünyaya geldiği zamandan dünyayı terk edene kadar, dünyada kendisine bir yer açma mücadelesi içerisinde olduğunu ifade eder. Erzen'in söylemine popüler kültürde bakacak olursak, insanların dünyaya geldiği andan itibaren başkaları ya da kendileri tarafından kurgulanan sahnelerde rol aldıkları söylenebilir.

Heidegger, mekanı saf bir yapı olarak tanımlar. Mekan; etkileşim ve deneyim yeridir. Bu etkileşimi ve deneyimini yaşamak içinse dünya içinde olmak gerektiğini ileri sürer ve Heidegger'e göre dünya içerisinde olmak için birey ilk olarak var olmalı, ardından varlığını ikamet ettirmeli ve son olarak ikamet ettiği yerde inşa etmeye başlamaktadır. Heidegger'in insanın yer ile olan ilişkisini anlama girişimi, *dünya içinde olmak* düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Heidegger bu düşünce ile insanın yer ile olan ilişkisini anlamamızı sağlamış ve insan-mekan deneyimini analiz etmiştir (Heidegger, 1996).

Peki, günümüzde Heidegger düşüncesi nasıl karşılık bulmaktadır? Günümüzde insanlar, ikamet ettiği için inşa etmemektedir. Aksine inşa edilen yerlerde ikamet etme mücadelesi içerisinde. İnşa edilen yerlerde medya aracılığıyla vaat edilen birtakım özelliklere sahip olunacağı inancı ile var olma savaşı verilmektedir. Bu var olma mücadelesi de tüketerek gerçekleşmektedir. Oysa Heidegger, *Building Dwelling Thinking* adlı manifestosunda barınılan her yerde ikamet edilmediğinin altını çizmiştir: *Bu binalar insanı barındırıyor. İnsanlar onların içinde yaşıyor ancak orada ikamet etmiyorlar...* (Heidegger, 1996). Bu söylem her konutun ev olup olmadığını tartışmaya açmıştır.

Tarih boyunca yaşanan her yenilik toplumsal anlamda değişimler yaşanmasına neden olmuştur. 2000'li yıllarda medya vasıtasıyla imajların toplum üzerinde egemenliğini kurması, gündelik yaşamında değişimine neden olmuştur. Medya ile konutların metalaşmasına daha önce değinilmiştir. Meta olarak anılan konutlar yine medya ile halka sunulmuştur. Benzer durumun kullanıcısı ile değer kazanan evler içinde geçerli olduğu düşünülmektedir. Kent gibi daha büyük yaşam alanlarını kapsayan bu görsel

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

sahne, medyanın küçülmesine paralel olarak daha küçük ölçeğe sığmış, yaşam alanlarını, evleri de sahneleştirmiştir. Peki, kullanıcısı ile kurduğu bağ ile anlam kazanan evlerin, sunulan imajlara benzeme kaygısı ile yeniden düzenlenmesi biricikliğini yok ederek onları da nesneleştirmekte midir?

4. SOSYAL MEDYANIN MEKANA ETKİSİNE ÖRNEKLER

Postmodernizmde² tüketim; kullanım değerinden uzaklaşmış, gösterge değerine indirgenmiştir. Bu yüzden Boudrillard postmodernizmde tüketim kavramını; göstergelerim ve imgelerin yardımıyla açıklamaktadır (Best-Kellner, 1998). Lefebvre'ye (1998) göre; postmodernizm döneminde seyirlik imajlar yüzünden tüketim gerçek olduğu kadar imgesel olay bir olay haline gelmiştir. İmgesel tüketimse, tüketilen nesnelerin göstergelerine yönelik en büyük tüketimdir. Bu tüketimde imgelerin tüketimi vardır. Gerçek tüketim ve reklam metinleri arasında belirli sınırlar bulunmamaktadır.

Günden güne büyüyen medya, toplumu yönlendirmektedir. Medyanın bu denli güç kazanmasında internet kullanımı oldukça önemlidir. İnternetin hızlı, zamansız, mekansız olarak iletişime olanak sunması, bireysel tüketilmesine karşın kitlesel etki barındırması devrim niteliğinde gelişmelere ve etkilere olanak tanımıştır. Medya tüm bu güçleriyle, bütün kitleleri etkilemede söz sahibi olmuştur.

Tüketicilere sunulan konutlar, aynı zamanda bir yaşam tarzı sunduğunu ileri sürmektedir. Davidson' (1992) göre, yaşam tarzı bir meta haline gelmiştir. Chaney'e (1999) göre ise yaşam tarzı; insanları birbirinden farklılaştıran davranış tarzlarıdır. Yaşam tarzları hem kültürel yapılara bağlı hem de her biri bir tavır, biçim ve bir gruba ait bazı yerleri, eşyaları ve zamanları kullanım şeklidir.

Gündelik hayatta yaşanan bu değişimle, yaşam tarzları da arzulanmaya başlamıştır. Bu arzular doğrultusunda yaşam tarzları bir paket gibi topluma sunulmuştur. Konut sunumlarında olduğu gibi yaşam tarzlarının sunumunda ve tüketiminde yine medya aracı olmuştur. İnsanlar artık hemen her alanda medya ile iletişim kurmaya başlamıştır. İletişim; bireyin herhangi bir şekilde kendisini ifade edecek biçimde davranması, dinleyicilerin/gözlemcilerin de izlenim edinmesinin kaçınılmaz olduğu durumdur (Icheiser, 1949). Bireyin iletişim kurması yani kendisini ifade etmesi durumunda gözlemcilerin bir başka deyişle izleyenlerinde izlenim edinmesini zorunlu kılar. Dolayısıyla, bireyin kendisini ifade etme derecesi ve izlenim bırakma kabiliyeti birbirinden oldukça farklı iki türü barındırır: verdiği izlenim ve yaydığı izlenim. Verdiği izlenim, simgeleri veya simgelerin yerine geçen şeylerdir. Birey bunları hem kendisinin hem de başkalarının bu simgelere yükledikleri anlamları aktarmak için kullanır. En temel anlamıyla bu iletişimdir. Yaydığı izlenim ise, gözlemcilerin yani izleyicilerin, sunulan hakkında çıkarımda bulunup, bulgu sağlama umuduyla değerlendirilen çeşitli eylemlerdir. Tabi ki birey, her iki tür iletişim aracında da kasıtlı olarak yanlış bilgi verebilir. Bunlardan ilki aldatma, ikincisi ise rol yapmayı içerir (Goffman, 2009).

² Postmodernizm kavramı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra, mimari, edebiyat, plastik sanatlarda ortaya çıkmıştır.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Görsel 2: İnstagramda yer alan bir reelsta; solda kadrajlanan mekan kurgusu, sağda kadrajın dışında kalan mekan (Kaynak: İnstagram, 2023)

Sosyal medya ağlarının birer temsil aracı olduğu düşünülmektedir. İnsanların gündelik yaşamlarını, işlerini, görünüşlerini, sosyal yaşamını vb. ayna gibi gösteren bir ekrandan çok daha fazlasıdır. Gerçekte var olmayan benliklere bürünmeye olanak sağlayan, farklı görünüşleri mümkün kılan, istenilen kimliğe ait olunan, ister başkalarının gözetlediği ister kişinin kendisinin gözetlediği kısacası insanların kendi kurguladığı sahnesinde istediği role büründüğü ve izin verdiği ölçüde kendini başkalarına sunduğu, sınırlarını kendisinin çizdiği, yerden ve zamandan bağımsız yeni bir mekandır. Filtreli gündelik yaşam sahnelerine olanak sağlaması bakımından daha çok bir yansıtma aracından ziyade bir yanılısama ortamı olduğu düşünülmektedir (Orhan Yılmaz, 2022).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Görsel 3: İnstagramda yer alan kahve köşelerine örnekler (Kaynak: İnstagram, 2023)

Konutların sunum biçimlerinde yaşanan değişim evin iç kullanımında da benzer etkilerle farklılaşmıştır. Ayata'ya (1988) göre bu farklılaşma, mahremiyet sağlama işlevinden ziyade gösterişin artması ile ilişkilidir. Farklılığın izlerini bireyin beğenisi, zevki ve kimliğinin bir yansıması olarak arabasından, giyiminden, evin biçimleniş detaylarından okumak mümkündür (Ayata, 2003, s. 54).

Görsel 4: İnstagramda yer alan çatalı duvar örnekleri (Kaynak: İnstagram, 2023)

Günümüzün en popüler sosyal medya platformlarından birisi olan İnstagrama bu bağlamda bakacak olursak; idealize edilen yaşamların, kullanılan donatıların, kurgulanan mekanların, yaşam tarzlarının gerek ünlüler gerekse sosyal medya fenomenleri tarafından kitlelere sunulduğu hatta pazarlandığı görülmektedir. İnstagram üzerinden görülen bir mekanın aynısına ya da benzerine sahip olma arzusu, bu arzuya yönelik gerçekleştirilen girişimlerin konutlarda olduğu gibi konut iç mekanlarında da birbirinin tekrarı nitelikte mekansal kurgulara yönelmektedir.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüzde, bireysel ve toplumsal olarak yaşanan her değişim tüketim odaklı gerçekleştirilmektedir. Bu değişimler ise imajlar aracılığıyla topluma sunulmaktadır. Bir başka deyişle günümüzde her şey seyredilebilir bir hal almıştır. Bireysel olarak seyretme eylemi kitlesel bir dönüşme yol açarak, toplumun bütüne etki etmiştir. Gürbilek'in de belirttiği gibi (1992, s.41); Topluma sunulan sadece nesnelere olmamıştır, aynı zamanda toplum sunum nesnesine dönüşmeye başlamış yani toplum vitrinleşmiştir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Görsel 5: Evin birincil ve ikincil-üçüncül işlevleri (Kaynak: Kişisel arşiv, 2022)

Nesnelerin ve imgelerin hızla manipüle edilmesi, yaşam tarzlarının arzulanması ve alınabilen bir nesne olarak sunulması, görünen hemen her şeyin ihtiyaç(mış) gibi sunulması medya ile mümkün kılınmıştır. Bu bağlamda konutlar öncül işlevleri olan barınma, var oluş, ikamet etme, fiziksel ihtiyaç, güvenlik, kendini gerçekleştirme gibi anlamlarından sıyrılarak; kültür, kimlik, görünür olma, tüketim, gösteriş, prestij, yatırım nesnesi, rant, statü gibi değerler üzerinden anlam kazanmaya başlamıştır. Benzer yaklaşımlar konut iç mekanlarının ev olma özelliklerinden uzaklaşarak, sosyal medya platformlarında sunulan iç mekanlarla benzer olma eğilimindedir. Sonuç olarak günümüz tasarımlarında çevresel bağlamlar, kültürel faktörler geri planda bırakılıp, kentin doğası göz ardı edilen, sürdürülebilirlikten yoksun tüketime yönelik tasarımlar sunulmaktadır. Kullanıcısı ile biricikleşen ve anlam kazanan evlerin günümüzde, tüketim nesnesine dönüşerek nesnelleştiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Arcan, E.F. ve Evcı, F., (1999), Mimari Tasarıma Yaklaşım, Tasarım Yayınları, İstanbul.
- Ayata, Sencer (1988). Statü Yarışması ve Salon Kullanımı. Toplum ve Bilim Dergisi. 42, s. 5-25. 162
- Ayata, Sencer. (2003). Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber (Der.). Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat. s. 37- 56. (2.baskı). İstanbul: Metis Yayınları
- Best, Steven ve Douglas Kellner(1998), Postmodern Teori (Çeviri: Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı.
- Chaney, D. (1999). Yaşam Tarzları, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları
- Dağtaş B., ve Dağtaş, E. (2007). Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları Türkiye Medyasında Örüntüler. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Davidson, M. (1992). The Consumerist Manifesto... Advertising in Postmodern Times, Londra: Routledge.
- Erdinç, S. Y. (2009). Konut Oluşumunda Kültür Etkisinin Toplumsal Yaşam Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Erzen, Jale (2015). Üç Habitus Yeryüzü, Kent, Yapı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Goffman, Erving (2009). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu. Barış Cezar (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- Hatipler, M. (2017). Postmodernizm, Tüketim, Popüler Kültür ve Medya, Bilgi Dergisi, 34, s. 32-50.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

Heidegger, M. (1996) Building Dwelling Thinking

Ichesier, Gustav (1949). Misunderstandings in Human Relations, The American Journal of Sociology, September, Volume:55

Lefebvre, H. (1998), Modern Dünyada Gündelik Hayat, İstanbul: Metis

Orhan Yılmaz, E. (2022). Ekran ve Kullanıcı Arasında Bir Ara Kesit: Ev. Doktora Tezi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Rapoport, A. 1969. House, Form and Culture, Prentice-Hall.

Rose, P., Beeby, J. & Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing. Journal of Advanced Nursing. 21(6), 1123-1129. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x>

Türk Dil Kurumu (2023). <https://sozluk.gov.tr/>

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

**TEKSTİL SƏNAYESİNDƏ NANOTEKNOLOGIYANIN İNNOVASIYASI VƏ TƏTBİQLƏRİ:
CARİ BAZARLAR VƏ GƏLƏCƏK İNKİŞAF MEYLLƏRİ**

**INNOVATION AND APPLICATION OF NANOTECHNOLOGY IN THE TEXTILE INDUSTRY:
CURRENT MARKETS AND FUTURE DEVELOPMENT TRENDS**

**ИННОВАЦИИ И ПРИМЕНЕНИЕ НАНОТЕХНОЛОГИЙ В ТЕКСТИЛЬНОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ТЕКУЩИЕ РЫНКИ И БУДУЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ**

*f.ə.f.d. dos. Qasımova Elfanə Nəsimi qızı, müə. Namazova Pərvin Əhməd qızı
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Bakı, Azərbaycan*

Xülasə

Biliyə əsaslanaraq iqtisadiyyatda, elmi-tədqiqat və təkmilləşdirmədən kənar innovasiya fəaliyyətləri, bazarın müxtəlif mövqelər arasında qarşılıqlı əlaqə və müvafiq bilik axınları kimi innovasiya prosesinin kritik aspektləri daha yaxşı başa düşmək getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır. Tekstil və geyim istehsalçılarının nümunələrindən istifadə edərək, bu məqalə firmaların innovasiya fəaliyyətlərinin dinamikasını təhlil edir.

Son dövrlərdə innovasiya davranışı, innovasiyanın miqyası və növləri, innovasiyaya ayrılan resurslar, biliklərin yayılması mənbələri, texnoloji yeniliyə mane olan amillər firmaların yeni məhsullar təqdim etməsinə şərait yaratmışdır.

Yeniliklərin əksəriyyəti firmalar üçün yeni olsa da ümumiyyətlə iqtisadi baxımdan qazanc əldə etdiyi müşahidə olunur. Bundan əlavə, innovasiyanın dərəcəsi firmanın ölçüsü ilə bağlıdır. Böyük firmalar daha çox 83 faiz innovasiya nisbətində malik olur, innovasiyalar orta firmalar (68 faiz) və kiçik firmalar (39 faiz) həcmində özünü göstərir.

Tekstil sənayesində innovasiyalar son dərəcə vacibdir. İqtisadi artım nəzəriyyəsində son inkişaf və məlumatların mövcudluğu məhsulun və məhsuldarlığın davamlı artımı üçün innovasiyanın vacibliyini vurğulayır. İnnovasiya prosesi iqtisadiyyata bir neçə istiqamətdə fayda verir: məhsuldarlığı artırmaq, xərcləri azaltmaq, daha çox və daha yaxşı iş yerləri yaratmaq, sənaye tərkibini şaxələndirmək, gəlirləri artırmaq, daha yaxşı marketing texnikası və müəssisələrin idarəedici strukturunun yenidən qurulması və s.

Bununla belə, innovasiyalar və onların iqtisadiyyatı xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə təsiri hələ də məhduddur. Son illərdə informasiya texnologiyaları bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələrdə firmaların informasiya imkanlarının və bazarlarda rəqabətin artmasına səbəb olmuşdur. Texnologiyanın inkişafı tekstil sahəsində öz təsirini aydın göstərdi.

Maşın və avadanlıqlar əsas innovasiya fəaliyyətidir və innovasiya xərclərinin 56 faizini təşkil edir. Böyük firmalar xarici bazar mənbələrini (müşətilər və təchizatçılar), kiçik firmalar isə yerli bazar mənbələri ilə əməkdaşlıq edirlər. Texnologiya yenilikçilərinin 63 faizi məhsulların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasını əsas məqsəd kimi qeyd edir. İnnovasiyaların qarşısında duran problemlərdən biridə müəssisə daxilində mövcud vəsaitin olmaması ən mühüm amildir. Nəticə olaraq məhsul innovatorları arasında nanotexnologiya və digər yeniliklər dövrünün bazar və ya firma üçün yeni olan məhsul innovasiyaları hesabına baş verir.

Açar sözlər: nanotexnologiya, texniki tekstil, innovasiya, smart tekstil, tekstil sənayesi.

Abstract

In a knowledge-based economy, it is becoming increasingly important to better understand the critical aspects of the innovation process, such as innovation activities outside of R&D, the interactions between

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

different market positions, and the corresponding knowledge flows. On the example of manufacturers of textiles and clothing, the article analyzes the dynamics of innovative activities of firms.

Recently, innovative behavior, the scale and types of innovation, the resources allocated to innovation, the sources of knowledge dissemination, the factors hindering technological innovation have created the conditions for companies to introduce new products.

Although most innovations are new to firms, they are generally considered cost-effective. In addition, the degree of innovation is related to the size of the firm. Large firms have a higher level of innovation at 83%, while medium firms (68%) and small firms (39%) are more innovative.

Innovation is extremely important in the textile industry. Recent developments in economic growth theory and the availability of data highlight the importance of innovation for sustained growth in output and productivity. The innovation process benefits the economy in several ways: increasing productivity, reducing costs, creating more and better jobs, diversifying the composition of the industry, increasing income, improving marketing methods and restructuring the structure of enterprise management, etc.

However, innovation and its impact is still limited, especially in developing countries. In recent years, information technology has led to an increase in the information capabilities of firms and competition in the markets of many developing countries. The development of technology has clearly shown its influence in the field of textiles.

Machinery and equipment are the main innovation activity and account for 56 percent of innovation spending. Large firms cooperate with external market sources (buyers and suppliers), while small firms cooperate with internal market sources. 63 percent of technology innovators cite improving product quality as their primary goal. One of the problems facing innovation is the lack of free funds within the enterprise. As a result, among product innovators, nanotechnology and other innovations occur at the expense of product innovations that are new to the market or firm.

Keywords: nanotechnology, technical textile, innovation, smart textile, textile industry.

Резюме

В экономике, основанной на знаниях, становится все более важным лучше понимать важнейшие аспекты инновационного процесса, такие как инновационная деятельность вне НИОКР, взаимодействие между различными рыночными позициями и соответствующие потоки знаний. На примере производителей текстиля и одежды в статье анализируется динамика инновационной деятельности фирм.

В последнее время инновационное поведение, масштабы и виды инноваций, ресурсы, выделяемые на инновации, источники распространения знаний, факторы, препятствующие технологическим инновациям, создали условия для внедрения компаниями новых продуктов.

Хотя большинство инноваций являются новыми для фирм, они, как правило, считаются экономически выгодными. Кроме того, степень инновационности связана с размером фирмы. У крупных фирм уровень инновационности выше на уровне 83%, тогда как средние фирмы (68%) и малые фирмы (39%) более инновационны.

Инновации чрезвычайно важны в текстильной промышленности. Недавние разработки в теории экономического роста и доступность данных подчеркивают важность инноваций для устойчивого роста производства и производительности. Инновационный процесс приносит пользу экономике несколькими способами: повышение производительности, снижение затрат, создание большего количества рабочих мест лучшего качества, диверсификация состава промышленности, увеличение доходов, улучшение методов маркетинга и реструктуризация структуры управления предприятиями и т. д.

Однако инновации и их влияние все еще ограничены, особенно в развивающихся странах. В последние годы информационные технологии привели к увеличению информационных возможностей фирм и конкуренции на рынках многих развивающихся стран. Развитие технологий ясно показало свое влияние в области текстиля.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Машины и оборудование являются основной инновационной деятельностью и составляют 56 процентов затрат на инновации. Крупные фирмы сотрудничают с внешними рыночными источниками (покупателями и поставщиками), а малые фирмы сотрудничают с внутренними рыночными источниками. 63 процента технологических новаторов называют своей основной целью повышение качества продукции. Одной из проблем, стоящих перед инновациями, является отсутствие свободных средств внутри предприятия. В результате среди новаторов продуктов нанотехнологии и другие инновации происходят за счет инноваций продуктов, которые являются новыми для рынка или фирмы.

Ключевые слова: нанотехнологии, технический текстиль, инновации, смарт-текстиль, текстильная промышленность.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

FORMS OF BUSINESS TRANSACTIONS PERMITTED AND PROHIBITED IN ISLAM

M. Hadi ASFARI

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7242-2653>

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8394-5776>

Muhammad Aris SYAFI'I

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0182-8593>

Abstract

This study aims to explain the forms of business transactions that are permitted and prohibited in Islam. This study uses a literature review approach that originates from books and journals related to forms of business transactions that are permissible and prohibited in Islam. This research literature review resulted in the following conclusions: Business Transactions are Economic Activities that are often carried out by the community, In conducting business transactions between Sellers and Buyers must reach a mutual agreement so that no party is harmed, Islam classifies the Forms of Business Transactions into two types, namely Transactions Sahih Sale and Purchase and Fasid Sale and Purchase Transactions. A valid sale and purchase is a sale and purchase that is permissible because it fulfills the conditions and pillars that have been determined and there are no elements that can cancel its validity. There are six types of buying and selling transactions that are permissible in Islam, namely Al-Sil'ah bi Al-Naqd, Al-muqayyadah, Murabbahah, inah, Sharf, and Salam. While Fasid Sale and Purchase Transactions are Sale and Purchase Transactions which are prohibited in Islam because they do not fulfill the conditions and pillars that have been determined, and the goods being traded are Haram goods. Islam classifies prohibited buying and selling into five types, namely buying and selling of intangible goods, buying and selling containing Gharar elements, buying and selling related to sharia law, buying and selling hasnah, and buying and selling Mulamasah.

Keywords: Transactions, Business, Buying and Selling

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA YENİ ŞƏHƏRLƏRİN LAYİHƏLƏNDİRİLMƏSİ VƏ
TİKİNTİSİNDƏ ƏRAZİDƏN İSTİFADƏ VƏ ONUN LANDŞAFT TƏŞKİLİ**

**USE OF THE TERRITORY AND ITS LANDSCAPE ORGANIZATION IN THE DESIGN AND
CONSTRUCTION OF NEW CITIES IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN**

Məmmədov Nəbi Yusif oğlu

ORCID ID: 0000-0002-7006-7011

Abstract

The construction of new cities in the Azerbaijan Republic is a natural process of modern urban development. Over the twentieth century, more than ten new cities were built in Azerbaijan, most of which arose in the areas of development of new natural resources, construction of hydroelectric power stations and hydraulic structures, in the existing main hydro-industrial areas, in the zones of influence of large cities such as Baku and Ganja.

The working conditions of the industry, and most importantly, the living conditions of the population, the high comfort of work, life and leisure of people, largely depend on the quality of the planning structure of new cities. Therefore, it is not abstract "innovation", but the practical creation of a modern progressive structure of new cities of various economic profiles that characterizes the practice of design and construction, defines the tasks of scientific research in this area.

The most important and widespread type of new cities, which can be attributed to the second type in the Republic of Azerbaijan, are industrial cities with a population of 50-200 thousand people with diverse industrial specialization of industry (ore, oil, petrochemical, metallurgical, metal processing and machining construction, energy, building materials industry, wood-processing and textile industries).

Key words: New cities, complete positioning, population, resort areas, main plan, urban planning

Azərbaycan Respublikasında yeni şəhərlərin tikintisi müasir şəhərsalmanın qanunauyğun prosesidir. XX əsrdə Azərbaycanda ondan çox yeni şəhərin tikintisi həyata keçirilmişdir ki, bunların əksəriyyəti yeni təbii resursların mənimsənilməsi, su elektrik stansiyalarının və hidrotexniki qurğuların tikildiyi rayonlarda, formalaşmış əsas hidrosənaye rayonlarında, Bakı və Gəncə kimi böyük şəhərlərin təsir zonalarında yaranmışdır.

Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi qlobal əhəmiyyət kəsb edən Abşeron iqtisadi bölgəsində neft-qaz sənaye kompleksinin gələcək inkişafı ilə yanaşı, Mingəçevir rayonunda böyük Su Elektrik Stansiyasının tərkib hissəsi kimi Mingəçevir ərazi-istehsal kompleksinin formalaşmasına başlanmasını, digər şəhərlərdə də əlvan metallurgiya və polad tökmə müəssisələrinin, maşınqayırma, elektrotexnika, yüngül və qida sənayesi müəssisələrinin formalaşdırılması və inkişafını planlaşdırmışdır. Bu respublikada, onun müxtəlif bölgələrində mövcud şəhərlərin inkişafına və yeni şəhərlərin yaranmasına, onların planlaşdırma strukturunun keyfiyyətli həllinə gətirib çıxaracaq.

Sənayenin iş şəraiti və ən başlıcası əhalinin həyat şəraiti, işin yüksək rahatlığı, insanların əmək, məişət və istirahət rahatlığı yeni şəhərlərin planlaşdırma strukturunun keyfiyyətindən çox asılıdır. Buna görə də mücərrəd "yenilik" deyil, müxtəlif iqtisadi profilli yeni şəhərlərin müasir mütərəqqi quruluşunun praktiki cəhətdən yaradılması layihələndirmə və tikinti təcrübəsini səciyyələndirir, bu sahədə elmi tədqiqatların vəzifələrini müəyyənləşdirir.

Yeni şəhərin planlaşdırma quruluşu – onun ərazisində istehsal, yaşayış, ictimai mərkəzlər və istirahət üçün zonaların ayrılması, onların quruluşu və onların arasında şəhərdaxili əlaqələrin təşkili yeni şəhərin iqtisadi profili, onun məskunlaşma sistemindəki yeri və inkişaf perspektivi ilə müəyyən edilir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Yeni şəhərlərin birinci qrupunu nisbətən aşağı inkişaf tempinə malik, 30 min nəfərə yaxın əhalisi olan sənaye və qeyri-sənaye təyinatlı kiçik şəhərlər təşkil edir (neft çıxarma sənayesi şəhərləri, kənd təsərrüfatı rayonlarının regional mərkəzləri, istirahət mərkəzləri və s.).

Azərbaycan Respublikasında ikinci növə aid edilə bilən Yeni şəhərlərin ən əhəmiyyətli və yayılmış tipi sənayenin müxtəlif istehsal ixtisaslaşması (filiz, neft, neft-kimya, metallurjiya, metal emalı və maşınqayırma, energetika, tikinti materialları sənayesi, ağac emalı və toxuculuq sənayesi və s.) ilə, əhalisinin sayı 50-200 min həddində olan sənaye şəhərləridir. Daşkəsən, Şirvan, Ağstafa, İmişli və digər şəhərləri respublikanın belə yaşayış məntəqələrinə aid etmək olar. Nəzərə almaq lazımdır ki, perspektiv hesablamalara görə bu tiptən olan şəhərlərin sayı (və burada yaşayanların ümumi sayı) daim artacaq və buna görə də onların layihələndirilməsi aktual bir məsələdir.

Yeni şəhərlərin üçüncü qrupunu, bir sıra ağır sənaye, maşınqayırma və hidroenergetika (Sumqayıt, Gəncə) sahələrinin sürətli inkişafı nəticəsində yaranmış, əhalisi 300 min və daha çox olan şəhərlər təşkil edir.

Yeni şəhərlərin sənaye bazasının formalaşmasının əsasında istehsalın genişlənməsi və konsentrasiyası meyləli durur. Yeni şəhərdə sənayenin inkişafının üç növünü və ya mərhələsini nəzərə almaq lazımdır (cədvəl ...).

- 1) şəhər bir müəssisə və ya istehsal əsasında yaranır və inkişaf edir (30-80 min sakin);
- 2) şəhər, aparıcı istehsalın əlaqədar istehsalla tamamlandığı bir sahənin müəssisələrinin istehsal kompleksi əsasında inkişaf edir (80-150 min sakin);
- 3) şəhər bir-biri ilə birbaşa əlaqəsi olmayan müxtəlif sahələrin bir neçə istehsal kompleks əsasında inkişaf edir (250-500 min sakin).

Yeni şəhərləri coğrafi düyün nöqtələrdə planlaşdırarkən və layihələndirərkən yeni şəhərin ilk mərhələdən daha yüksək mərhələyə qədər ardıcıl inkişaf imkanını nəzərə almaq lazımdır. Bir mərhələdən digərinə keçid şəhərin böyüməsində, onun funksiyalarının və planlaşdırma quruluşunun mürəkkəbləşməsində əhəmiyyətli kəmiyyət və keyfiyyət "sıçrayış"ı göstərir.

Yeni sanatoriya komplekslərinin, istirahət evlərinin, pansionatların tikintisi Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində bəzi yeni kurort şəhərlərin və kütləvi istirahət yerlərinin yaranmasına səbəb olacaqdır. Naftalan, İsti-Su kimi mövcud kurort şəhərlərinin əhəmiyyətli inkişafı. Belə şəhərlərin yaradılması Xəzər dənizinin sahilində, mineral mənbələrin olduğu ərazilərdə, dağ və dağətəyi istirahət zonalarında və respublikanın digər ərazilərində mümkündür.

Layihə işlərində, yeni meydançada şəhərin layihələndirilməsi zamanı ilk növbədə mədəni və istehsal müəssisələrinin, eləcə də gələcək şəhərin əsasını təşkil edən elmi mərkəzlərin yerləşməsinə təsir göstərən amilləri, xammal, enerji, yanacaq mənbələrinə, məhsul istehlakının və əmək resurslarının konsentrasiyasının rayonlarına, həmçinin məlumat və mədəniyyət mərkəzlərinə yaxınlığını nəzərə almaq lazımdır.

İnkişaf etmiş nəqliyyat şəbəkəsinin yaradılması ölkəmizin perspektivli rayonlarında yeni şəhərlərin sənaye inkişafının imkanlarını müəyyən edən həlledici amildir. Məsələn, Kür-Araz ovalığında, müasir şəraitdə ən əhəmiyyətli mövcud, inkişaf edən və yeni şəhərləri birləşdirən dəmir yollarının çəkildiyi respublikanın ən böyük unikal resurslara malik rayonunda avtomobil yolları çəkilir, nəqliyyat tikililəri inşa edilir.

Yeni şəhərlərin tikintisi və sonrakı inkişafı üçün ən əlverişli şərait nəqliyyat qovşaqlarında: dəmir yollarının kəsişmə məntəqələrində və ya qovşaqlarında, dəmir yolu, su, boru kəməri və digər nəqliyyat növlərinin inkişaf etmiş düyünlərində mövcuddur. Sumqayıt, Mingəçevir, Şirvan, Neftçala, Ələt, Ağstafa və başqa yeni sənaye şəhərlərinin coğrafi mövqeyi bu qəbildəndir.

Xüsusən çox su tutan sənaye komplekslərinin və onların əsasında yaranan yeni şəhərlərin məqsəduyğun yerləşdirilməsi su ehtiyatlarının mənbələrindən çox, bəzən isə həlledici dərəcədə asılıdır.

Çox su tutan sənaye komplekslərinin və onların əsasında yaranan yeni şəhərlərin inşası üçün meydançaların seçimi konkret su təminatı şərtləri və bunun üçün lazım olan xərclərlə müəyyən edilir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Enerji və yanacaq mənbələrinin mövcudluğu enerji və yanacaq sərf edən sənaye sahələrinin olduğu şəhərlərin inşası üçün meydançaların seçilməsinə təsir göstərir. Güclü inşaat bazası böyük su elektrik stansiyalarının yaxınlığında yeni şəhərlərin inkişaf etməsinə səbəb olur.

Əmək ehtiyatlarının mövcudluğu yeni şəhərlərin inkişafını stimullaşdıran amillərdən biridir. Yeni şəhərə eyni iqtisadi-coğrafi rayonda yaşayan işçilərin cəlb edilməsi ölkənin digər bölgələrindən işçi qüvvəsini cəlb etməkdən daha asandır və bununla hesablaşmaq lazımdır. Buna görə də yeni şəhərlərin salınmasında sərbəst əmək ehtiyatlarının müəyyənləşdirilməsi və istifadəsi məsələləri ilk növbədə regional planda, yəni iqtisadi rayonun miqyasında nəzərə alınmalıdır.

Yeni şəhərlərin inşasında hər zaman böyük ərazi ehtiyatlarına malik meydançalara üstünlük verilir. Ərazi ehtiyatlarını müəyyənləşdirərkən və qiymətləndirərkən onların mənimsənilməsi və tikintisi üçün zəruri olan xüsusi xərcləri nəzərə almaq məsləhət görülür. Ərazi ehtiyatları kimi, mənimsəmə və tikintisinin xüsusi dəyəri bu iqtisadi - coğrafi ərazidə tikintinin orta xüsusi dəyərinin 4-5%-dən çox olmayan ərazilər hesab edilməlidir (xüsusi halda - əsas meydançada tikintinin xüsusi dəyəri).

Qiymətli kənd təsərrüfatı torpaqları özgəninkiləşdirilmədən əlverişli təbii mühitə malik ərazilərdə yeni şəhərlərin yerləşdirilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Yeni şəhərlərin - əsasən də sənaye mərkəzlərinin tikinti meydançalarının və yerləşdirmə rayonlarının seçilməsində ən yaxşı tikinti meydançalarını müəyyənləşdirmək üçün bütün əsas amillərin kompleks qiymətləndirilməsi aparılır. Beləliklə, məsələn, metallurgiya sənayesi müəssisələrinin kompleksi eyni zamanda su tələb edən, əmək sərf edən və enerji tələb edəndir, həm xammal, həm də yanacaq bazalarına doğru meyl edir. Bir çox neft-kimya və kimya sənayesi kompleksləri su və enerji tələb edir və istehlak rayonlarına meyl edir. Bu cür nümunələr az deyil və yeni istehsalın və bununla birlikdə yeni şəhərin yerləşdirilmə vəzifəsinin mürəkkəbliyini və çoxcəhətliliyini göstərir. Bu cür məsələlər müxtəlif meydançaların geniş seçimi ilə böyük sənaye və ya iqtisadi rayonu çərçivəsində həll edilə bilər. Xüsusilə əhəmiyyətli və böyük sənaye göydələnlərinin (metallurgiya zavodları, ağır yük maşınları zavodları, kimya kombinatları) yerləşdirilməsi ilə bağlı məsələni həll edərkən əvvəlcə ölkənin müxtəlif rayonlarındakı meydançalar müqayisə edilir. Bu məqsədlə respublikanın müxtəlif regionlarında böyük kimya kombinatlarının yerləşdirilməsinin analizi aparılmış və Sumqayıt rayonundakı ərazi seçilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Nağıyev N.H., Hüseynov F.M. Azərbaycan memarlıq tarixi. 1-5 tom, "Azərbaycan Respublikasının müasir dövr memarlıq tarixi" – 5 tom, "Şərq-Qərb" Mətbəə evi, Bakı, 2013 il, s.338
2. Бочаров Ю.П., Кудрявцев О.К. Планировочная структура современного города. Изд. Литературы по строительству, Москва, 1972, 160 с.
3. Бретаницкий Л., Саламзаде А. Архитектура Советского Азербайджана. Изд. Литературы по строительству, Москва, 1973, 264 с.
4. Нагиев Н.Г. Современное градостроительство Азербайджанской республики. Тəhsil işçiləri məbəəsi, Bakı, 2011, s.361
5. Смоляр И.М. Новые города (планировочная структура городов промышленного и научно-производственного профиля). Изд. Литературы по строительству, Москва, 1972, 184 с.
6. Бунин А.В., Ильин Л.А., Градостроительство (Bunin A.V., Ilyin L.A., Urban planning)

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***DECORATIVE PATTERNS DERIVED FROM THE BUILDING'S OWN ARCHITECTURAL
CHARACTER***

Robert Jahoda

architect, teaching assistant

***Sopron University, Faculty of Wood Engineering and Creative Arts, Institute of Applied Arts,
Department of Architecture***

Marcel Breuer Doctoral School of Architecture, University of Pecs, Hungary

Abstract

The decorative arts have survived their critical period. From Frank L. Wright to Hassan Fathy, from Valerio Olgiati to Herzog & De Meuron, the presence of true masters of twentieth-century and contemporary architecture is attested to. Their tools vary, but the motivation may be the same: there is a need. Architecture is as much about thought and pleasure as any other art form.

The plasticity, the proportion or the monumentality of the mass of a building are not always enough. There must also be some kind of systematic sequence of elements or smaller elements that can be seen as an integral part of the building and help to give expression to its conceptual and aesthetic narrative in a contemporary way. The decorative patterns on the surface and the tectonic pattern of the building's structure are almost trivial ways of doing this. My interest is based on the exploration and systematization of characterologically based form-making that is integrally connected to the building and/or its environment, in other words which is derived from the building's own architectural character. I explore the practical methodology of this through international examples, student architects and my own work.

Keywords: Architecture, patterns, characterology, design

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

STUDY OF DRAG REDUCTION BY GUAR GUM IN CIRCULAR PIPE

****Siew Boon Keat, *Chin Chong Ho, *Kazi Salim Newaz, *Mohd Nasrul Bin Zubir***

****Department of Mechanical Engineering, Faculty of Engineering, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia.***

Abstract

Drag reducing additives have attracted global interest, intensively in general process plants “oil and gas” industries and the application of minimal amount of it could able to generate significant drag reduction impact on the flowing liquids. The biodegradable additives are able to exploit cost effective way of slurry transportation and avoid environmental pollution. In order to ensure the performance of a drag reducing polymeric additive in the turbulent flow regime, the gum guar added distilled water was investigated in a closed flow loop of an insulated circular (ID 41.5mm) aluminium piping system. The pulp disintegrator was used to obtain a descent mixture of additive in distilled water for the experimental investigation. Some general correlations of pressure drop, friction factor and drag reduction percentages for 50 ppm, 100 ppm, 200 ppm and 300 ppm were obtained for every three consecutive runs. The amount of pressure drop of the gum guar added distilled water was dependent on the concentrations, and disintegration method. The pressure drop data was significantly influenced by the additive concentration, flow velocity and the time span of handling the solution flow in the piping loop. A series of water data were compared with the empirical equations and obtained reasonable accuracy of 8% in the investigation range of Reynolds number (18,000 to 167,000). The result showed that at 300 ppm of additive concentration, the drag reduction was 27% in the investigated turbulent flow regime and it did not vary much (<1%) with the passage of time. Thus, gum guar could be recommended for slurry transportation in piping or in the relevant multiple applications.

Keywords: Drag reduction, guar gum, additive concentration, friction loss, slurry transportation

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

DESIGN, SYNTHESIS AND STRUCTURAL PROPERTIES OF BORATE GLASSES: TOWARDS AN ALKALI-FREE BIOACTIVE GLASS

Sara Aqdim^{1}, Mohamed Naji², Adil Chakir¹, Abdeslam El Bouari¹*

¹*University Hassan II of Casablanca, Faculty of Sciences Ben M'sik, Laboratory of Physical Chemistry, Materials and Catalysis (LCPMC), Casablanca, Morocco.*

²*University of Sidi Mohamed Ben Abdellah, Faculty of Sciences Dhar El Mahraz, Laboratory of Applied Physics, Informatics and Statistics (LPAIS), 30003 Fez- Sais, Morocco.*

Abstract

The past decade has brought borate glasses to the front of technological innovations with the development of 3rd generation resorbable bioactive glasses for tissue engineering [1]. However, their applications are still constrained by a fundamental understanding of their chemical durability and their interaction with the body fluid. Most of the studies have been confined to multicomponent silicate glasses, comprising multiple network formers (SiO₂, B₂O₃, Al₂O₃, P₂O₅) and other non-framework cations [2] [3]. Although, there is a considerable progress in this direction, there is still no complete consensus on the basic mechanism of glass dissolution that applies to a wide composition. One major reason for this problem is the unpredictable way non-silicate network polyhedral interact with one another [4].

In this presentation, we will shed some light on the relationship between composition–structure–bioactivity of a multicomponent glass belonging to the Na₂O-MgO-CaO-P₂O₅-B₂O₃ system. The designed compositions were made with respect to their relevance towards understanding the compositional and structural drivers of glass bioactivity when immersed in body fluid environment. Several structural techniques such as (Raman, FT-IR, X-Ray Diffraction) have been used to elucidate the mechanisms governing the glass dissolution behavior when in contact with the Simulated Body fluid (SBF). The results will be discussed in the framework of their relevance to biomedical applications and in particular for the regeneration of bone tissue.

Keywords: Borate glass; Bioactivity, Dissolution; Structure.

References

1. Jung, S.B., *Bioactive Borate Glasses*, in *Bio-Glasses*. 2012, John Wiley & Sons, Ltd. p. 75-95.
2. Jung, S.B., et al., *TREATMENT OF NON-HEALING DIABETIC VENOUS STASIS ULCERS WITH BIOACTIVE GLASS NANOFIBERS*. *Wound Repair and Regeneration*, 2011. **19**(2): p. A30-A30.
3. Wray, P., *'Cotton candy' that heals? Borate glass nanofibers look promising*. *American Ceramic Society Bulletin*, 2011. **90**(4): p. 25-29.
4. Nick Stone-Weiss, *Understanding the structural drivers governing glass–water interactions in borosilicate based model bioactive glasses*, *Acta Biomaterialia*, 2018. **65**, p. 436 - 449.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***MEASUREMENTS AND IDENTIFICATION OF MAGNETOMECHANICAL PROPERTIES IN
SHEAR MODE OF SMART ELASTOMER COMPOSITE MATERIALS***

***L. Kobzili, S. Aguib, N. Chikh, T. Djedid, A. T. Settet, R. Guedifa, A. Nour, M. Meloussi, M.
Tourab***

***Dynamic Motors and Vibroacoustic Laboratory, Department of Mechanical Engineering, Faculty
of Technology M'Hamed Bougara University of Boumerdes 35000, Algeria.***

Abstract

Magnetorheological elastomer composite materials (MRE) are a new class of intelligent active materials composed of ferromagnetic particles, of micrometric size, dispersed in a silicone elastomer matrix, which exhibit variable stiffness and damping properties which are modifiable under the application of an external magnetic field. Currently, these devices are primarily used in automotive and building applications, but they can easily be adapted to meet the requirements of aerospace applications. The development process and experimental characterization needed to evaluate the active control performance of this material have been made. This is done by characterizing the mechanical properties as a function of the magnetic field, as a function of the excitation frequency and as a function of the different percentage of ferromagnetic particles loading. An example of application of this material in aeronautics is also presented.

Keywords: Magnetorheological elastomer, Elastic modulus, Loss modulus, shear, strain, Magnetic field.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

CONTEMPORARY TIMBER ARCHITECTURE

Peter Kristof Markus

Marcel Breuer Doctoral School of Architecture, University of Pecs, Hungary

Abstract

Sustainability is playing an ever larger and more important role in today's society and economy. It's no different with architecture, as the building industry is one of the largest polluters. There is a will to change this, from both, consumer and developer sides. However, it is quite difficult to find sustainable and green solutions for large scale buildings, especially in dense urban environments. I am investigating the use of sustainable timber construction in contemporary architecture in Hungary, in regards to the local architectural building codes and strict fire safety regulations. Looking at how these regulations can be met with multi storey buildings in urban environments.

Keywords: Architecture, sustainable, timber, CLT

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

**ƏMƏKDAR RƏSSAM ƏNVƏR ƏSGƏROVUN YARADICILIĞINDA EKO TARAZLIQ VƏ
URBANİZASIYA PROBLEMLƏRİNİN TƏZAHÜRÜ**

**MANIFESTATION OF THE PROBLEMS OF ECOBALANCE AND URBANIZATION IN THE
WORKS OF THE HONORED ARTIST ANVER ASKEROV**

**ПРОЯВЛЕНИЕ ПРОБЛЕМ ЭКОБАЛАНСА И УРБАНИЗАЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ
ЗАСЛУЖЕННОГО ХУДОЖНИКА АНВЕРА АСКЕРОВА**

Xəzər Zeynalov

sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu

Xəzər Universiteti

The article discusses the features of the embodiment of nature views and abstract urban compositions in the work of the famous artist Anver Askerov. Presenting the artist's work in the context of the implementation of the problems of eco-balance and urbanization, the author notes that these features are characteristic of a number of the artist's paintings. The philosophy of the artist's creativity is, first of all, the display of associative views that evoke an emotional mood. Ascetic, associative composition is the dominant motif for most of his works. Dark tones in the rendering of landscapes are a characteristic feature of Anver Askerov's color worldview. In some of the artist's compositions, the problems of ecological imbalance are embodied through abstract cubic forms, symbolizing nature, landscape and urbanism. In conclusion, it is noted that a significant part of Anver Askerov's work is an original artistic complex of rational knowledge and the embodiment of environmental themes, which in this context have not yet been considered in the art history of Azerbaijan.

Keywords: fine arts of Azerbaijan, painting, Anver Askerov, associative landscape, ecological balance, urbanism, landscape, abstract art.

В статье рассматриваются особенности воплощения видов природы и абстрактных урбанистических композиций в творчестве известного художника Анвера Аскерова. Представляя творчество художника в контексте воплощения проблем экобаланса и урбанизации, автор отмечает, что эти особенности характерны для ряда картин художника. Философия творчества художника – это прежде всего показ ассоциативных видов, вызывающих эмоциональное настроение. Аскетичность, ассоциативность композиции является доминирующим мотивом для большинства его работ. Темные тона в передаче пейзажей является характерной особенностью колористического мировоззрения Анвера Аскерова. В некоторых композициях художника проблемы нарушения экологического равновесия воплощаются посредством абстрактных кубических форм, символизирующих природу, ландшафт и урбанизм. В заключении отмечается, что значительная часть творчества Анвера Аскерова представляет собой оригинальный художественный комплекс рационального познания и воплощения экологической тематики, которая в данном контексте еще не рассматривалась в искусствоведении Азербайджана.

Ключевые слова: изобразительное искусство Азербайджана, живопись, Анвер Аскеров, ассоциативный пейзаж, экологическое равновесие, урбанизм, ландшафт, абстрактное искусство.

Eko tarazlıq problemləri təsviri sənətdə yenidir. Azərbaycan təsviri sənətində bu mövzuda olan rəngkarlıq əsərlərinin sayı çox deyil. Əksinə, rəssamlarımız ənənəvi olaraq yaşıllığı, Azərbaycan təbiətinin gözəlliyini ön plana çəkmiş, doğma təbiəti vəsf etmişlər. XX əsr incəsənətini təmsil edən rəssamlardan Səttar Bəhlulzadə, Mikayıl Abdullayev, Kamil Xanlarov, Baba Əliyev, Nəcəfqulu

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

İsmayılov, Mahmud Tağıyev, Elmira Şahtaxtinskaya kimi rəssamların gözəl təbiət lövhələrini xatırlamaq kifayətdir.

90-cı illər Azərbaycan incəsənətinə ideya-bədii dəyərlərin əsaslı dönüş dövrü kimi daxil olmuşdur. On illər boyu təsviri sənətdə üstün mövqə tutan realizm prinsipləri ilə yanaşı, avanqard sənət də əsaslı surətdə inkişaf etdi. Cəmiyyətdə və həyatda öz həlini tapmayan ictimai, sosial və ekoloji problemlər ilk dəfə məhz 90-cı illərin və sonrakı dövrün avanqard sənətində öz əksini tapıb. Doğrudur, hələ 60-70-ci illərdə qrafik rəssamlar “Təbiəti, yaşıllığı qoruyaq!” devizi altında plakatlar çəkirdilər. Lakin bu plakatlar mövzunu sifariş əsasında, həm də dövrə xas olan nikbin müstəvidə əks etdirmiş, problemin dərin qatlarına enməmişdilər. Avanqard sənət isə sosial problemlərlə birbaşa bağlı olan ekoloji tarazlıq, urbanizasiya problemləri qabarıq səpkidə əks etdirirdi.

90-2000-ci illər Azərbaycan təsviri sənətində avanqard sənətin geniş yayıldığı dövrdür. Hiss və emosiyaların kompozisiya, kolorit və rəmzi formalar vasitəsilə təcəssüm olunduğu avanqard ruhlu əsərlərdə sözü gedən problemlər vizual psixologizm müstəvisində öz ifadəsini tapırdı. Siruz Mirzəzadə, Fərhad Xəlilov, Altay Sadıqzadə, Mircavad Cavadov, İlyas Alov, Rəşad Mehdiyev kimi rəssamların tablolarında əks olunan psixologizmlər bir çox hallarda insan və təbiət dialektikasının pozulması fonunda təzahür edirdilər. Belə fırça ustalarından biri də Əməkdar rəssam Ənvər Əsgərov (1940-2014) olmuşdur.

Ənvər Əsgərov sənətə ötən əsrin 70-ci illərində qədəm qoyub. Bir çox həmyaşıdları kimi, o da öz bədii üslubunu məhz “çətin dövr”də - 90-cı illərdə formalaşdırıb. *“Rəssamın yaradıcılığı müxtəlif mərhələlərdən - realizmdən optik sənətə qədər bir dövrdən keçib. Ənvər Əsgərovun əsərləri Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının, R.Mustafayev adına Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində, Azərbaycan İncəsənət Fondunda, Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyində, Rusiya Rəssamlar İttifaqında, Rusiya Mədəniyyət Nazirliyində, Rusiyanın İncəsənət Fondunda, Şərq Xalqlarının Dövlət İncəsənət Muzeyində nümayiş etdirilir. Həm də ABŞ-da, Fransada, İsveçrədə və digər ölkələrin muzeylərində və şəxsi kolleksiyalarında əsərləri saxlanılmaqdadır”* [3]. Ənvər Əsgərovun tabloları zahirən magik, hissi-assosiativ təsir bağışlayır. Onun palitrasında tünd rənglər üstündür. Rəssamın yaradıcılığında ziddiyyətlərin tarazlığına, həyat fəlsəfəsinin yaradıcılıq təcəssümünə nəzər salan sənətşünas Dilarə Vahabova yazır: *“Həyatda da belidir: qadın-kəşi, qaynar-soyuq, ağ-qara, sol-sağ, yuxarı-aşağı... Bir-birini dəf edən və eyni zamanda bir-birinə can atan ziddiyyətlər eyni prosesdə iştirak edir, bir-birini kompensasiya edir, dəstəkləyir...”* [2, s. 2].

Ənvər Əsgərovun rəngkarlığı magik realizm ilə abstrakt həndəsi formaların kəsişməsində qərarlaşıb. Rəssam çox zaman ekoloji tarazlığı qeyri-adi dərəcədə böyük ölçülü, sanki yuxuda olan kimi qeyri-təbii təsir bağışlayan ağaclar, nəhəng kaktuslar vasitəsilə ifadə edir. *“Onun əsərləri təkcə öz süjeti, rənglərin məna çalarları ilə deyil, həm də öz qabaritləri ilə diqqət çəkib”* [3]. Lakin tarazlığın pozulması rəssam yaradıcılığında daha geniş miqyasda təmsil olunub. Onun çəkdiyi ağacların, kaktusların assosiativ görünüşü, tünd və solğun rəngləri nikbinlikdən uzaqdır. Bu kaktuslar həm də ekoloji fəlakətlərin müjdəçisidir: onlar yaxınlaşmaqda olan qaçılmaz quraqlığı, ekoloji tarazlığın pozulmasını tünd və kontrast rənglər vasitəsilə əks etdirirlər. Rəssamın bir çox tablolarında fatalizm əhvali-ruhiyyəsi özünü büruzə verir. Bu əsərlər bəzən pessimist assosiasiyalar yaradır və insanı düşünməyə vadar edir.

Ənvər Əsgərovun həndəsi xarakterli kompozisiyalarını abstraksiya adlandırmaq olar. Urbanizasiya problemləri məhz abstrakt kompozisiyalarda ifadə olunub. Həm də bu abstraksiya həndəsi formalara meyilli olduğu üçün ənənəvi xarakter daşıyır. Tədqiqatçı Ərtegin Salamzadənin fikrincə abstrakt sənət həm ənənəvi, həm də qeyri-ənənəvidir [4, s. 11]. Lakin bu hökm abstrakt sənətə heç də bütövlükdə şamil edilə bilməz. Çünki abstrakt sənət müxtəlif formalarda, o cümlədən qeyri-ənənəvi formalarda təzahür edə bilər. Məsələn üçün, Siruz Mirzəzadənin 90-cı illər abstraksiyaları daha çox qeyri-ənənəvi xarakter daşıyır.

Abstrakt sənət həm də sosial etirazın, həll olunmamış konfliktlərin, qarşıdurmaların təzahürü kimi qiymətləndirilir. Belə təzahürlər realist sənətdə, hətta xalq yaradıcılığında özünü büruzə verib. Xalq sənəti və kübar sənət məhz belə sosial-tarixi əksliyin bədii təzahürü kimi meydana çıxmışdır. 2000-ci illərin abstrakt sənəti isə mədəni dünyagörüşündə psixoloji diskomfortun bu və ya digər təzahürünü ön plana çəkməklə problemi bədii-fəlsəfi kontekstdə həll etməyə səy göstərirdi. Ənvər Əsgərovun bir sıra

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

tablolarında eko tarazlığın və ona qarşı qoyulan ölçüyəsiz urbanizmin vizual təcəssümünü məhz bu ideya ifadə edir.

Rəssamın yaradıcılığında eko tarazlıq problemləri özünü əsasən üç vizual formada büruzə verir:

- Çılpaq (yaşılıqsız) təbiət təsvirləri;
- Assosiativ görünüşlü landşaft təsvirləri;
- Urbanistik təsvirlər.

Bu üç vizual formanın hər biri üçün magik psixologizm səciyyəvidir. Rəssam magik psixologizmə özünəməxsus kompozisiya həlli və bədbin ruhlu kolorit vasitəsilə nail olur. Onun istifadə etdiyi rənglər tünd rənglərdir. Bu tablolar da günəş şüası da yoxdur; bunun əvəzində biz tutqun, boz landşaft, magik görünüşlü ağaclar, tünd səma görürük. Nəhayət, bu tablolar da adam da yoxdur; rəssam eko tarazlığın pozulmasını təlqin edən tablolarında insan təsvirlərinə ehtiyac görmür. Çünki təbiətin tarazlığının pozulması əslində elə insanın öz işidir. Başqa sözlə, rəssam insanı deyil, onun təbii landşafta olan münasibətini əks etdirir.

Ənvər Əsgərovun “Yanardağ” adlı assosiativ mənzərə əsərində çılpaq təbiət lövhəsi təsvir olunub. Əsər iki üfqi müstəvidən – yerdən və göydən ibarətdir. Lakin burada psixologizm effekti daha çox tutqun kolorit vasitəsilə əldə olunur. Rəssamın mənzərə tablolarında səma daim tutqundur. “Yanardağ” mənzərəsində torpaq tünd qəhvəyi, səma isə tünd yaşıl rəngdədir (2008). Torpaqdan baş qaldırılmalı olan yaşıllıq sanki səmaya transfer etmişdir. Həm də bu, tələf olmuş yaşıllığın rəngidir; yaşıl rəngdə sarı və boz çalarlar üstündür (şəkil 1).

Ənvər Əsgərovun avanqard sənətində urbanizasiya problemi kompozisiya baxımından kubizmi xatırladır. Rəssamın “Meqapolis” (1990) adlı kompozisiyası bunun əyani sübutudur. Əsər başdan-başa eyni tipli, yeknəsəq görünüşlü həndəsi konfigurasiyalardan ibarətdir. Bu, zövqsüz, xaotik tikilmiş göydələnləri əks etdirir. Əsərdə yaşıllıq yoxdur; bütün səth tamamilə “göydələnlər”lə örtülmüşdür. Xatırlayaq ki, həmin dövrdə, yəni ötən əsrin 90-cı illərində Bakıda tikinti bumu hələ başlamamışdı. Ənvər Əsgərov bu əsərin mövzusunu Qərb dünyasından alıb. Lakin onun yaradıcı şəxs kimi intuisiyası, iti hissiyyatı, öncədən görüb duyma qabiliyyəti təəssüf ki, özünü tamamilə doğrultdu. Əsərdə təsvir olunan yorucu urbanistik mənzərə artıq çoxdadır ki, həyatımızın bir parçasına çevrilmişdir. Yaşıllığın olmadığı şəhər məkanı ekoloji tarazlığın pozulmasının əyani bədii rəmzi kimi göz önündə canlandırılır (şəkil 2).

Kubizm xas formalar Ənvər Əsgərovun yaradıcılığının sonrakı dövründə də özünü büruzə vermişdir. Həm də bu tipli kompozisiyalarda rəssam simvollar vasitəsilə ekosistemin iki əsas komponentini – təbiəti və urbanizmi birləşdirir. 2009-cu ildə çəkilmiş “Şaquli xətdən aşağı” adlı abstrakt kompozisiyada xətt boyunca yerləşən və aradan kəsilərək tamlığını itirən iki həndəsi fiqur – dairə və kvadrat təsvir olunub. Dairə şərti olaraq təbiəti, kvadrat isə urbanizmi simvolizə edir. Kompozisiyada yer alan orta xətt – sosium onları kəsmişdir. Rəssam bununla təbiət və urbanizm arasındakı ənənəvi, əzəli harmoniyanın pozulmasında birmənalı olaraq cəmiyyəti günahlandırır və bunu həndəsi-abstrakt formalarda əks etdirir (şəkil 3).

Ənvər Əsgərovun yaradıcılığının yetkin dövrünə aid olan “Abşeron” adlı assosiativ mənzərə əsərində (2004) tünd rəng çalarları psixologizmlərlə zəngin təəssüratlar, emosional duyğular oyadır. Əsərdə Abşeronun quru bəhrəsiz landşaftı tünd rəngli boyalarla əks etdirilmişdir. Koloritin tündlüyü, mənzərənin yaşıllıqlardan məhrum olması tamaşaçıda sırf şüuraltı səviyyədə ekspressiv əhvali-ruhiyyə, nikbinlikdən uzaq ovqat yaradır (şəkil 4).

Nikbinlikdən uzaq təbiət təsvirləri təkcə landşaft formasında təzahür etmir. Rəssam bəzi tablolarında çılpaq, yarpaqsız ağacları təsvir edir. Həm də bunlar fəsil ilə əlaqədar olaraq yarpağını tökmüş yox, məhz qurumuş ağaclardır. Ekoloji tarazlığın pozulmasının acı nəticəsi olan belə mənzərələri Ənvər Əsgərovun müəyyən kompozisiyalarında görmək olar. “Mənim güllələnmiş diyarım” adlı triptix bu qəbildəndir. Əsər 2010-cu ildə işlənsə də, əslində burada 20 yanvar faciəsinin abstrakt ruhlu təsviri əks olunub. Qurumuş olsa da vüqarını itirməmiş çılpaq ağaclar insan əzmkarlığını ifadə edir ki, bu da rəssamın yaradıcılıq tematikasının başqa bir tərəfidir. Lakin Ənvər Əsgərov yenə də rəmz kimi viran

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

qalmış təbiət motivlərindən istifadə etmiş, qurumuş ağac obrazını kompozisiyanın əsas elementinə çevirmişdir.

Son olaraq bildirək ki, eko tarazlıq və urbanizm problemləri Azərbaycan təsviri sənətində geniş yayılmayıb. Bu baxımdan Ənvər Əsgərovun yaradıcılığı istisna hal kimi dəyərləndirilə bilər. Rəssamın dünyagörüşünə, tematikasına və üslubuna xas olan magik təbiət lövhələri, qeyri-adi landşaft görüntüləri, urbanizmi və onun doğurduğu sosial problemləri ifadə edən düzxətli həndəsi abstraksiyaları günümüzün reallıqlarından irəli gələn aktual mövzu kimi diqqəti cəlb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Fərəcov Savalan. Sehrli yuxuları xatırladan rəsmlər müəllifi // Mədəniyyət qəzeti, 02.06.21 // <https://medeniyyet.az/page/news/57527/.html?lang=az>
2. Vahabova D. Xəyali və gerçək uçuşlar. Ənvər Əsgərov-70. Bakı, 2010.
3. <http://www.az.baku-art.com/az/emekdar-ressam-nv-r-sg-rovun-80-yashi-tamam-olur>
4. Ильяс Алов. Живопись, скульптура, фотография (автор вступительного текста Эртегин Саламзаде). Баку, Элм, 2008.

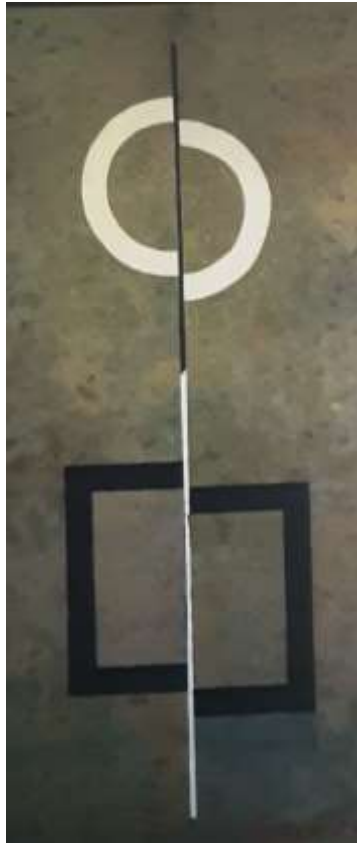
ŞƏKİLLƏR

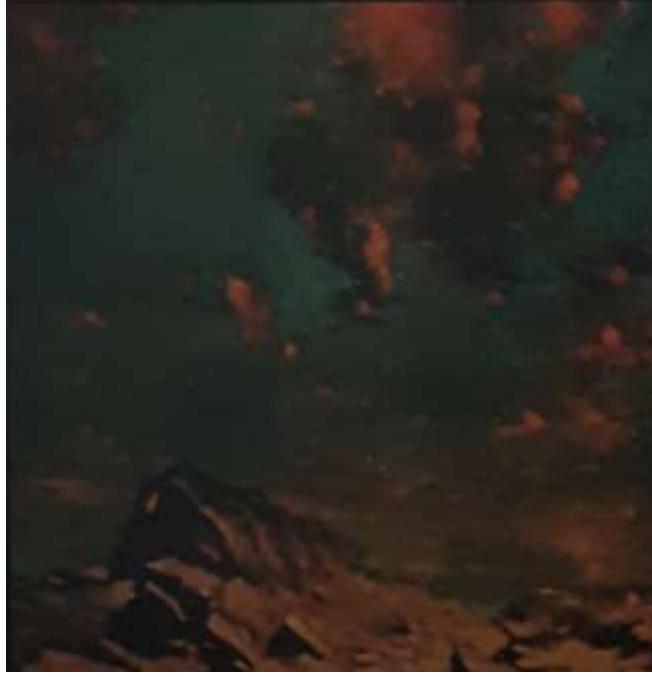
Şəkil 1. “Yanardağ”. Kətan, yağlı boya. 2008.

Şəkil 2. "Meqapolis". Karton, qarışıq texnika. 1990.

Şəkil 3. "Şaquli xətdən aşağı". Karton, qarışıq texnika. 2009.

Şekil 4. “Abşeron”. Katan, yağlı boya. 2004.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

İÇƏRİ ŞƏHƏRDƏ EKO – DİZAYN

Brumendfard Zinyət

“İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin

Ərazinin və əmlakın idarə olunması şöbəsinin

Memarlıq sektorunun böyük mədləhətçisi

Xülasə

«Ekoloji təmiz şəhər» müasir zəmanənin aktual mövzularından biridir. Buraya “Eko- memarlıq” və “Eko- dizayn” kimi terminlər də daxildir. “Eko- dizayn” ideyası yalnız şəhərlərdə tikilən yeni binalarda deyil, habelə tarixi abidələrin yerləşdiyi məkanlarda da özünəməxsus yer tutur. Tarixi şəhərlərdə ekoloji təmiz materialların istifadəsi vacib amillərdən biridir. Dünya təcrübəsi onu göstərir ki, “Eko yanaşma” şəhərin həm ekoloji təmizliyinə həm də estetik görünüşünə müsbət təsir göstərir. Tarixi məkanlarda “Eko- dizayn”ın tətbiqi qədim abidələrin təbiətlə harmoniyasına öz töhfəsini verə biləcək əvəzolunmaz bir alətdir.

Bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da bu yanaşma artıq öz yerini tapmışdır. İrsimizin incisi, İçəri şəhər, tarixi məkanlardan biridir. Bakı şəhərinə gələn qonaqlar və yerli əhali zaman keçirtmək üçün məhz İçəri şəhəri seçir. Bu qədim məkanda yaşayış evləri ilə bərabər iaşə obyektləri, muzeylər, qalereyalar və emalatxanalar da fəaliyyət göstərir. Bir çox ictimai məkanların qarşısında və ya çardağında terraslar mövcuddur. Açıq havada olan bu məkanlar, ziyarətçilərə dincələrək şəhərin qədimliyindən və abidələrin gözəlliyindən zövq almağa şərait yaradır. Lakin qədim ab- havanın təbiətlə ahəngini qoruyub saxlamaq üçün İçəri şəhərdə yerləşən terrasların layihələndirilməsində “Eko- dizayn”ın tətbiqi sözsüz ki, mütləqdir.

Bu məqalədə qədim şəhərlərdə yerləşən ictimai məkanların “Eko – dizayn”ı, ekoloji təmiz materialların inteqrasiyası, yaşllaşdırmanın üsulları barədə məlumat verilmiş, nümunələr əsasında layihələrin analizi aparılmış və İçəri şəhərdə “Eko- dizayn”ın inkişafı yollarının təsviri təqdim olunmuşdur .

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

***YÜKSEK YAPILARDA UYGULANAN SÜRDÜRÜLEBİLİR CEPHE SİSTEMLERİ ÜZERİNE
BİR ÇALIŞMA***

A STUDY ON SUSTAINABLE FACADE SYSTEMS APPLIED IN HIGH-RISE BUILDINGS

Tuğba KARAMAN

Gebze Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD, Gebze, Kocaeli - Türkiye

ORCID ID: 0009-0002-5599-8659

Prof. Dr. Nilay COŞGUN

Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Gebze, Kocaeli - Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5874-3331

Özet

Son dönemlerde özellikle metropollerde yüksek yapı uygulamaları artmaktadır. Yüksek yapı genel olarak yakın çevresini, fiziksel çevre, kent dokusu ve alt yapı bakımından etkileyen bir yapı türüdür. Bulunulan çağda nüfusun kentlerde yoğunlaşması, arsa rayiç bedellerinin artması, prestij yapısı inşa etme ve arsalardan en yüksek geliri elde etme hedefi gibi nedenlerle yüksek yapılar yaygınlaşmaktadır. Yüksek yapılarda asansör, merdiven, tesisat ve servis sistemlerini içeren çekirdeklerin tasarımı önemli bir kriterdir. Bununla birlikte cephe sisteminin tasarımında da birçok kriterin dikkate alınması önemlidir. En fazla enerji kayıplarının görüldüğü yapı cephelerinde doğru malzeme ve sistem ile enerji, konfor ve görsel anlamda sürdürülebilir tasarım kararları verilmelidir. Yüksek yapılarda tercih edilen cephe sistemlerinin hafif, dayanıklı, yüksek yalıtım özelliğine sahip olması beklenir. Bu çalışmada yüksek yapılarda uygulanan sürdürülebilir cephe sistemleri irdelenmiştir. Yüksek yapılarda uygulanan sinterflex cephe kaplama malzemesi üzerine yoğunlaşmıştır. Literatür taramasıyla konunun sistematik açıklaması yapılmış ve uygulama örnekleriyle ayrıntılandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Cephe kaplama, sürdürülebilir cephe, sinterflex cephe, yüksek yapı

Abstract

Recently, high-rise building applications have been increasing especially in metropolitan areas. High-rise building is a type of building that generally affects its immediate surroundings in terms of physical environment, urban texture and infrastructure. In the current era, high-rise buildings are becoming widespread due to reasons such as the concentration of the population in the cities, the increase in the market value of the land, the aim of constructing a prestige structure and obtaining the highest income from the land. The design of cores containing elevator, staircase, installation and service systems in high-rise buildings is an important criterion. However, it is important to consider many criteria in the design of the facade system. Sustainable design decisions in terms of energy, comfort and visuals should be made with the right materials and systems on the facades where the highest energy losses are seen. Facade systems preferred in high-rise buildings are expected to be light, durable and have high insulation properties. In this study, sustainable facade systems applied in high-rise buildings were examined. It is focused on sinterflex facade cladding material applied in high-rise buildings. A systematic explanation of the subject was made through the literature review and detailed with application examples.

Keywords: Facade cladding, sustainable facade, sinterflex facade, high-rise building

1. GİRİŞ

1970'lerde sanayi devrimi ile buharlı makineler çıkmış sanayi kolları gelişmiş ve dünya plansız bir büyümeye gitmiştir. Nüfusun hızla artması paralelinde doğal kaynakların azalması, küresel ısınma,

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

çevre kirliliği gibi insan sağlığını tehdit eden olaylar gelişmiştir. Bu durum karşısında hemen her alanda sürdürülebilirlik ön plana çıkmıştır.

Nüfus yoğunluğuna bağlı olarak artan yapılaşma ile doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi artmıştır. Bilinçsiz tüketim hali birçok alanda tartışma konusu olurken ülkeler tarafından sürdürülebilirlik kavramı geliştirilmiştir. Yapı sektörü tüketimin başlıca sorumlularından kabul edilmektedir. Yapı sektöründe enerji ve kaynak kullanımı söz konusu olduğunda yüksek yapıların her aşamasında tükettiği enerji ve kaynak, diğer yapılardan fazla olduğu için daha büyük önem taşımaktadır. Bu durum yapı sektörü için sürdürülebilir teknolojiler kullanılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Sürdürülebilir mimari enerji tüketimi, doğal kaynak kullanımı, yapıların çevreye ve ekosisteme etkilerinin en aza indirgenmesini amaçlayan mimari yaklaşımdır.

Yapı cepheleri iç mekân dış mekân arasında kabuk oluşturan en büyük yüzey alanına sahip yapı elemanlarıdır. En fazla enerji kayıplarının görüldüğü yapı cephelerinde doğru malzeme ve sistem ile enerji, konfor ve görsel anlamda sürdürülebilir tasarım kararları verilmelidir. Gelişen teknolojiler ile farklılaşan tasarımlar cephe sistemleri üzerinde de etkisini göstermektedir. Yüksek yapılarda tercih edilen cephe sistemlerinde hafif olması özelliği aranmaktadır. Hafif, estetik, dayanıklı, yalıtım kriterlerini sağlaması nedenleriyle tercih edilen sinterflex cephe kaplama malzemesi yüksek yapılarda da uygulanmaktadır. Bu çalışmada yüksek yapılarda uygulanan sürdürülebilir cephe sistemleri irdelenmiştir. Yüksek yapılarda uygulanan seramik kaplama levhaları olan sinterflex cephe kaplama malzemesi üzerine yoğunlaşmıştır. Literatür taramasıyla konunun sistematik açıklaması yapılmış ve uygulama örnekleriyle ayrıntılandırılmıştır.

2. YAPI SEKTÖRÜ VE YÜKSEK YAPILAR

Yapı sektörü tüm süreçleri ile doğal kaynakların tüketiminde önemli bir paya sahiptir. Yapı sektörünün kaynak tüketiminde, çevreyi olumsuz etkilemede ve atık üretiminde önemli etkiye sahip olması sektör paydaşlarının sürdürülebilir teknolojiler kullanmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Bulunulan çağda nüfusun kentlerde yoğunlaşması, arsa rayiç bedellerinin artması, prestij yapısı inşa etme ve arsalandan en yüksek geliri elde etme hedefi gibi nedenlerle yüksek yapılar yaygınlaşmaktadır. Yapı sektöründe enerji ve kaynak kullanımı söz konusu olduğunda yüksek yapıların her aşamasında tükettiği enerji ve kaynak, diğer yapılardan fazla olduğu için sürdürülebilirlik daha büyük önem taşımaktadır.

Yüksek yapı, genel olarak yakın ve uzak çevresini, fiziksel çevre, kent dokusu ve her türlü kentsel alt yapı yönünden etkileyen bir yapı türüdür (1). Kentlerde kullanılan alanların azalması, buna bağlı olarak arsa fiyatlarının artması ve arsadan maksimum kazanç elde etme ve prestij yapısı inşa etme istediği, nüfusun yoğunluğu gibi nedenler yüksek yapılaşmayı arttıran etkenlerdir. Son kat tavan döşeme kotu 30,80 metreyi ve/veya bodrum kat dahil olmak üzere toplam kat adedi 13'ü aşan (13 kat hariç) yapılar yüksek yapı olarak kategorize edilmektedir (2). 1885 yılında 55 metre yükseklikteki prizmatik biçimli Home Insurance Binası'yla başlayan bu süreç, günümüzde taşıyıcı sistem, malzeme ve bilişim teknolojilerindeki ilerlemeler ile yükseklikte 1000 metrenin aşılabildiği, sıra dışı biçimlerin uygulanabildiği bir noktaya gelmiştir (3). Yüksek yapılarda asansör, merdiven, tesisat ve servis sistemlerini içeren çekirdeklerin tasarımı önemli bir kriterdir. Bununla birlikte cephe sisteminin tasarımında da birçok kriterin dikkate alınması önemlidir.

3. YÜKSEK YAPILARDA SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK

Sürdürülebilirlik; kaynağın tüketilmeyecek veya kaynağın gelecek nesillerde kullanımına zarar vermeyecek şekilde değerlendirilmesi olarak ifade edilmektedir (4).

Sürdürülebilirliğin, 3 boyutu vardır;

- Ekonomik boyut gelir ve istihdamın oluşmasını ve sürekliliğinin sağlanmasıdır.
- Sosyal boyutu refah ve güvenliğin cinsiyet ayrımı yapılmadan sağlandığı boyutudur.
- Çevresel boyutu ise doğal kaynakların ve çevresel mirasın korunmasını ve yenilenmesinin sağlanmasıdır (5).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Sürdürülebilir mimarlık genellikle çevreye saygılı ve mümkün olan en az zararın verildiği tasarımları kapsamaktadır. Sürdürülebilir mimarlık kapsamında;

- Yapı alanının etkin kullanımı (bulunduğu çevreye, iklime uygun tasarım),
- Enerji korunumu (ısı yalıtımı, enerji ihtiyacının azaltılması, pasif ve aktif enerji sistemlerinin kullanılması vb. gibi),
- Yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı,
- Su korunumu (yağmur suyu kullanımı, kullanım suyunun artırılarak kullanılması vb. gibi),
- Yerel malzeme ve iş gücü kullanımı (yakındaki malzemelerin ve iş gücünün tercih edilmesi),
- Atık yönetimi,
- Geri dönüşüm (geri dönüşümlü malzeme kullanımı) başlıkları kriter olarak sıralanabilmektedir (6).

Yüksek yapılarda sürdürülebilirlik; enerji etkin tasarım ile hedeflenen, az maliyetli ve daha az enerji kullanımı ile aynı miktarda enerjiyle daha çok iş yapılmasını sağlamaktır. Enerji etkin tasarım parametreleri yapı çevre oluşumunda kapsamlı düzeyde tasarım kararlarını içermektedir. Bu parametreler yerleşme ölçeği, bina ölçeği ve yapı elemanı ölçeği olarak üç grupta ele alınabilmektedir.

- Yerleşme ölçeğinde; binanın yerleşimi, arazi seçimi, binaların birbirine göre konumu önem taşırken,
- Bina ölçeğinde biçimlenme, uygun hacim organizasyonu ve
- Yapı elemanı ölçeğinde ise bina kabuğu özellikleri tasarımda önemli etken olmaktadır (7).

Enerji etkin tasarım başlığı altında yapı kabuğu; iç ve dış arasındaki ayrımı yapan yapı elemanı olmasının yanında hava, ısı ve nem gibi fiziksel çevre kontrolünü de sağlamaktadır.

4. YÜKSEK YAPILARDA SÜRDÜRÜLEBİLİR CEPHE SİSTEMLERİ

Cephe yapının kabuğunu oluşturan bir yapı elemanıdır. Yapı enerji tüketimi düşünüldüğünde en büyük alana sahip yapı elemanı olan cephe önemli bir konumdadır. Yapı kabuğu iç ortam kullanıcılarına konfor alanı oluşturmakla görevlidir. Dış ortam koşulları durağan özellikte değildir ve sürekli bir değişim söz konusudur; hava sıcaklığı, güneş ışınlarının geliş açısı, gökyüzünün açıklık durumu, yağmur, rüzgâr gibi değişkenlik gösteren birçok çevresel etmen yüksek yapı tasarımlarında dikkate alınır. Cephe sistemleri ile değişken dış ortam koşullarına cevap vererek iç ortamda konforun ve enerji etkinliğinin sağlanması önemlidir. Gelişen teknolojiler ile yapılan tasarımların yapı kabuğu tasarımında enerji etkin uygulamalar yapılabilmektedir.

Yapıların dışlarına profiller ile cephe üzerine asılan paneller, yardımcı elemanlar ve camlardan oluşan imalat bütününe dış [cephe sistemleri](#) denilmektedir. Dış cephe sistemlerinde farklı uygulamalar yapılmaktadır. Cephe malzemeleri ve yapıya montaj şekilleri cephe sistemlerini farklılaştırmaktadır (8). Cephe sistemleri giydirme cephe, cephe kaplama ve çift cidarlı cephe olmak üzere üç farklı başlıkta incelenmektedir.

Giydirme cephe veya takma cephe [çok katlı binanın](#) dış cephesinin ağırlıklı [camdan](#) oluşan bir dış kaplama duvar ile kapatılmasıdır. Genelde döşemelere veya kolonlara asılan giydirme cephenin statik olarak taşıyıcı özelliği yoktur. İnşaat teknolojisinin gelişmesiyle dış cephede betonarme veya tuğlanın taşıyıcı olmak zorunda olmaması giydirme cephenin 20. yüzyılın başından itibaren tercih edilen bir sistem olmasını sağlamıştır. Giydirmen cephe olarak [cam](#) kullanıldığında, doğal ışığın bina içinde daha derine nüfuz edebilmesi bir avantajdır. Giydirmen [cephe](#) kendi yük ağırlığı dışında binadan herhangi bir yapısal yük taşımamaktadır (9).

Çift cidarlı cephe sistemleri, binanın birincil yani ana cephesinin önüne ikincil bir cam cephenin entegre edilmesi ile oluşur. Genellikle dış cephe tek bir saydam camdan oluşurken, iç cephe kısmen veya tamamen çift camdır ve bu cam çoğunlukla güneş kontrollü camlardan oluşur (10).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Birbirinden farklı yalıtım malzemeleri ile binalarda dış cephelerin teknik ve mimari olarak kaplanması işlemine cephe kaplama ismi verilir (11). Dış cephe kaplama sistemleri gelişen teknolojiler ile alüminyum, doğal taş, silikon, ahşap, prekast gibi farklılaşan malzemeler ile yapılmaktadır.

Sürdürülebilir cephe sistemlerinin özellikleri;

- Isıl konforu artırırken etkin güneş kontrolü ile soğutma yükünü kontrol etmek ve ihtiyaç duyulan ışık düzeyini büyük oranda gün ışığı ile sağlamak,
- Doğal havalandırma çözümleri ile hava kalitesini artırmak ve soğutma yükünü azaltmak,
- Gün ışığı-ısı konfor arasında optimizasyon sağlayarak ışıklandırma,
- Soğutma ve ısıtma için gereken enerji yüklerini minimize etmek ve işletme giderlerini azaltmak,
- Kullanıcı sağlığını, konforunu ve performansını iyileştiren iç ortam koşullarını sağlamak şeklinde sıralanabilmektedir (12).

Yüksek yapı cephe sistemleri uygulamalarında enerji etkinliği sağlanırken kullanılan malzemenin hafif ve esnek olması önemlidir. Yapı yükseldikçe basıncın artması uygulanan malzemenin dayanımının yüksek olması yine yüksek yapılarda tahliye süresinin uzun olması yapı elemanlarının yangına dayanıklı olmasını gerekli kılmaktadır.

Bir yapının cephe kaplaması çağın teknolojilerinde birçok farklı malzeme ile gerçekleştirilebilmektedir. Son dönemlerde yüksek yapılarda sinterflex cephe kaplama malzemesi uygulamaları artmaktadır.

4.1. SINTERFLEX CEPHE KAPLAMA SİSTEMİ

Sinterflex 3mm kalınlığında seramik esnek kaplama levhadır, dış cephe kaplama sektöründe son yıllarda oldukça tercih edilen yapı malzemesi haline gelmiştir (13). Boyut çeşitliliği ile alternatif tasarımlar yapılabilmektedir.

- Levhaların dışbükey esneklik yarıçapı 5.5m'dir.
- Yangın dayanımı B sınıfı kategori 0'dır yani ateşe tamamen dayanıklı, alev almaz ve yanmaz niteliktedir.
- Hafif, esnek yapıya sahiptir.
- Isı yalıtımı beton ve demir bileşenlerine göre 65 kat daha iyidir (14).
- Yüzeyindeki koruyucu sır tabakası ve porselen yapısı sayesinde en güçlü kimyasallara karşı dayanıklıdır.
- Yüzeyindeki koruyucu sır tabakası ve porselen yapısı sayesinde en güçlü kimyasallara karşı dayanıklıdır.
- Geleneksel cephe kaplama ürünleri üretim süreçleriyle karşılaştırıldığında gaz ve toz emisyonu 20 kat, CO₂ emisyonu ise 1000 kat daha az, nem genleşmesi %0',
- Ses Yalıtım Değerleri 25 dB'dir (24 dBA), Isı iletkenlik Katsayısı: 0,2 w/mk'dır (15) (Tablo 1).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

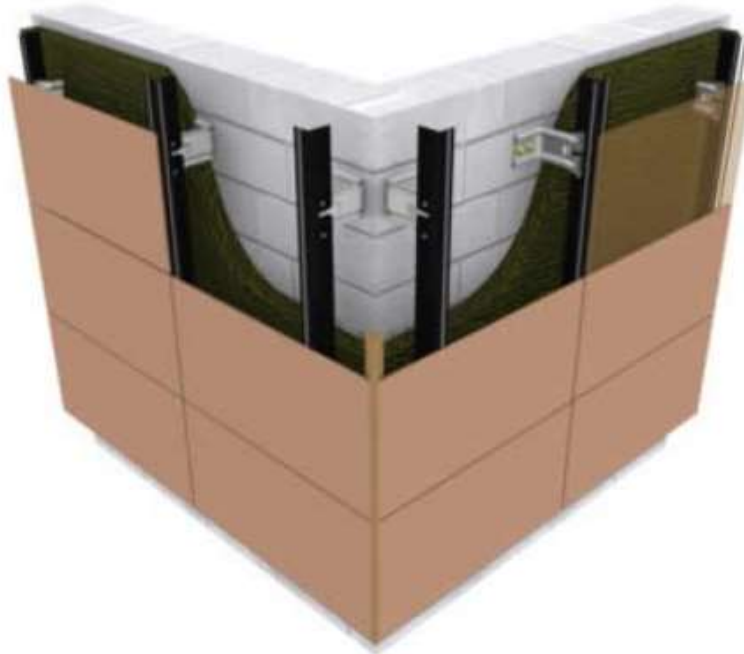
Tablo 1. Cephe kaplama malzemelerinin performans karşılaştırması (15)

Faktörler	B.A. Kompozit	Alüminyum	Sinterflex
Birim Ağırlık (Kg/Adet)	1170	102	7
Yangın Dayanımı	A1	B1	B0
Ses Yutuculuk (Db)	34	28	24
Isı İletkenliği (W/Mk)	0.8-1.02	0.32	0.2
U Değeri (W/M ²)	2.7	5.47	5.4
Su Emme Oranı	% 1.8	%0	%0.2
Aside Dayanım	Dayanısız	Dayanıklı	Dayanıklı
Baza Dayanım	Dayanısız	Dayanısız	Dayanıklı
Korozyona Dayanım	Dayanıklı	Dayanıklı	Dayanıklı
Mekanik Aşınma Dayanımı	Orta	Orta	Yüksek
Isı Yalıtımı	Yüksek	Az	Yüksek
Ses Yalıtımı	Az	Yüksek	Az
Yangın Dayanımı	Az	Az	Yüksek

4.2. SİNERFLEX CEPHE KAPLAMA SİSTEMİ

Yoğunluklu olarak kullanılan cephe kaplama malzemelerinden betonarme kompozit ve alüminyum levha, sinterflex cephe kaplama malzemesi ile karşılaştırıldığında; Sinterflex kaplam esneklik, hafiflik, kolay temizlenebilirlik, yüksek kimyasal dayanım, yangın dayanımı, ısı-ses yalıtımı, farklı tasarım olanakları ile son dönemlerde tercih edilen bir cephe kaplama sistemidir.

Projeye göre kaplama panel yerleşim planı çizilir. Düşey profillerin binaya ankraj noktaları tespit sonucuna göre boyutlarına karar verilir. Profili taşıyan ankrajların sıklığı statik hesaplar sonucu belirlenir. Ankraj uygulaması yapıldıktan sonra taşıyıcı profiller cephe yüzeyinden 8-15 cm önde cıvata ile sabitlenir. Taşıyıcı profiller üzerine klips askı profilleri lamine edilir. Sinterflex levhalar taşıyıcı klipslere asılır (Şekil 1) (16). Tablo 2'de Sinterflex Cephe Kaplama Sistemi uygulanmış yapı örnekleri sunulmuştur.

Şekil 1. Sinterflex uygulama detayı (16)

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Tablo 2. Sinterflex Cephe Kaplama Sistemi uygulanmış yapı örnekleri

Yapı Özellikleri	Yapı Görseli
<p>Cebeci Residence / Pendik-İstanbul</p> <p>Yapı Yüksekliği: 64 m</p> <p>Kat sayısı: 16</p> <p>Bitiş Tarihi: 2020</p> <p>Ödül: en iyi çok katlı konut projesi</p> <p>Çelik ve cam konseptli yapıda, sinterflex cephe kaplama sistemi uygulanmıştır. Cephe sistemi ile yapının iç ortam dış ortam dengesi, enerji etkinliği sağlanmaktadır (17).</p>	
<p>Meltem Apartmanı / Kadıköy-İstanbul</p> <p>Yapı Yüksekliği: 49 m</p> <p>Kat sayısı: 14</p> <p>Bitiş Tarihi: 2021</p> <p>Betonarme taşıyıcı sisteme sahip yapıya sinterflex cephe kaplama sistemi uygulanmıştır. Ses ve ısı yalıtımı konusunda kazanç sağlandığı tespit edilmiştir (18).</p>	
<p>Dalyan Apartmanı / Kadıköy-İstanbul</p> <p>Yapı Yüksekliği: 56 m</p> <p>Kat sayısı: 16</p> <p>Bitiş Tarihi: 2022</p> <p>Betonarme taşıyıcı sisteme sahip yapıya sinterflex cephe kaplama sistemi uygulanmıştır. Enerji etkinliği konusunda kazanç sağlandığı tespit edilmiştir (18).</p>	

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Çağlar Apartmanı / Kadıköy-İstanbul

Yapı Yüksekliği: 52,5 m

Kat sayısı: 15

Bitiş Tarihi: 2022

Betonarme taşıyıcı sisteme sahip yapıya sinterflex cephe kaplama sistemi uygulanmıştır. Enerji etkinliği, ısı yalıtımı ve ses yalıtımı konusunda kazanç sağlandığı tespit edilmiştir (19).

SONUÇ

Cephe yapı elemanı yapının en büyük alanına sahip olması ile enerji etkinliği, sürdürülebilirlik konularında önemlidir. Sürdürülebilir cephe sistemleri, başlıca enerji etkinliği sağlamada görevlidir. Bir yapının iç ortam ve dış ortam dengesinin sağlanması, yapı içinde cephe sistemleri ile yalıtımın sağlanıp ısıtma-soğutma yüklerinin azaltılması, yapının hava alması, güneş ışığının gerekli seviyede yapı içine alınması, yangın dayanımının sürdürülebilir cephe sistemleri ile sağlanması beklenmektedir.

Sinterflex cephe kaplama sistemi sürdürülebilirlik kapsamında incelendiğinde; levhaların dışbükey esneklik oranının yüksek olması, yangın dayanımının yüksek yani ateş almaz, yanmaz nitelikte olması, ısı yalıtımı beton ve demir bileşenlerine daha iyi, yüzeyindeki koruyucu sır tabakası ve porselen yapısı sayesinde en güçlü kimyasallara karşı dayanıklı olması, **geleneksel** cephe kaplama ürünleri üretim süreçleriyle karşılaştırıldığında gaz, toz ve CO₂ emisyonun daha az olması ile sürdürülebilir ve çevreye duyarlı olduğu söylenebilmektedir. Sinterflex cephe sistemleri ile sürdürülebilir cephe sistemlerinden beklenen enerji etkinliği, iç ortam- dış ortam dengesi, ısıtma-soğutma yüklerinin azaltılması, yangın dayanımı gibi kriterleri önemli ölçüde karşılanabilmektedir.

Yapı sektörü kaynak tüketiminin başlıca sebepleri arasında olması nedeni ile sürdürülebilir teknolojiler araştırılmalı, giderek sayısı artan yüksek yapılarda enerji etkin tasarım hedeflenerek, az maliyetli ve daha az enerji kullanımı ile daha çok iş yapılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

1. TURAN, Z. BÜLENT, (1999), Yüksek Yapılar ve İzmir'de Yüksek Yapı Oluşumları Üzerine, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
2. İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2003), Yüksek Yapı Yönetmeliği
3. OKBAZ, Fazilet TUĞRUL, (2020), Sıra Dışı Biçimli Yüksek Ofis Yapılarında Kullanım Alanı Verimlilik Düzeyinin Tespitine Yönelik Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, GSMSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
4. TUFAN M., ÖZEL C., (2018), Uluslararası Sürdürülebilir Mühendislik ve Teknoloji Dergisi International Journal of Sustainable Engineering and Technology Sayı 2, Cilt 1, ss: 9-13
5. ÖZMEHMET, Ö. G. (2007), Avrupa ve Türkiye'deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 2 (7), 809-826
6. ALTIN, M. (2013), Bir Sürdürülebilir Mimarlık Örneği: Otonom Binalar- Dymaxion Evi", Ege Mimarlık, Nisan 2013, (83), 24-29.
7. ŞENYURT, S. U., & ALTIN, M. (2014), Enerji Etkin Tasarımın Çatı ve Cephelere Yansıması, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

8. Web 1 <https://www.ceylanlarmetal.com/dis-cephe-sistemleri-nelerdir#:~:text=Yap%C4%B1lar%C4%B1n%20d%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1na%20profiller%20ile%20cephe,montaj%20%C5%9Fekilleri%20cephe%20sistemlerini%20farkl%C4%B1a%C5%9Ft%C4%B1rmaktad%C4%B1r.> (Erişim Tarihi: 12.03.2023)
9. Web 2 https://tr.wikipedia.org/wiki/Giydirme_cephe (Erişim Tarihi: 12.03.2023)
10. İNAN, T., BASARAN, T., (2014), Çift Cidarlı Cepheler Üzerine Bir Araştırma, Megaron 2014;9(2):132-142.
11. Web 3, (2023), <https://www.roofcelik.com/blog/cephe-kaplama-nedir#:~:text=Birbirinden%20farkl%C4%B1%20yal%C4%B1t%C4%B1m%20malzemeleri%20ile,cepheni%20montalama%20i%C5%9Flemine%20verilen%20add%C4%B1r>, (Erişim Tarihi: 14/03/2023).
12. GÜR, N.V., AYGÜN, M., (2008), Mimaride Sürdürülebilirlik Kapsamında Değişken Yapı Kabukları İçin Bir Tasarım Destek Sistemi, itüdergisi/amimarlık, planlama, tasarım Cilt:7, Sayı:1, 74-82.
13. Web 4, (2023), <https://insapedia.com/sinterflex-kaplama-nedir/>, (Erişim Tarihi: 15/03/2023).
14. Web 5, (2023), <https://yapisan.org/tr/uygulamalarimiz/cephe-sistemleri/sinterflex-cephe-kaplama#:~:text=Sinterflex%20cephe%20kaplama%20sistemi%20%C3%A7evreye,solventlere%20ve%20lekeye%20kar%C5%9F%C4%B1%20dayan%C4%B1kl%C4%B1d%C4%B1r>, (Erişim Tarihi: 15/03/2023).
15. DURAN, E., (2008), Taşıyıcı Olmayan Ve Dış Cephede Kullanılan Prefabrik Pano Ve Kaplamaların Mimari Performanslarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
16. Web 6, (2023), <https://www.agsmetal.com/tr/sistemler-sinterflex-cephe-sistemleri-20.html>, (Erişim Tarihi: 17/03/2023).
17. Web 7, (2023), <https://www.ergunmimarlik.com.tr/proje-detay/PendikCebeciKonutlar>, (Erişim Tarihi: 21/03/2023).
18. Web 8, (2023), <https://www.pruvayapi.com/proje/gn-insaat--meltem-apt#prettyPhoto>, (Erişim Tarihi: 21/03/2023).
19. Web 9, (2023), <https://www.cepheprekast.com.tr/proje-detay.php?bina=a090>, (Erişim Tarihi: 24/03/2023).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

ENVIRONMENTAL REGULATIONS AND INTERNATIONAL TRADE: IMPLICATIONS FOR DEVELOPING COUNTRIES

A.A.Najafov

Graduate student(MSc), Khazar University

Abstract

This article examines the implications of environmental regulations on international trade, particularly for developing countries. Environmental regulations have become a pervasive feature of international trade, with many countries imposing environmental standards on imported goods. These regulations affect the competitiveness of exports from developing countries, which often rely on natural resources and have lower levels of technological sophistication. The article reviews the literature on the relationship between environmental regulations and trade, focusing on the challenges and opportunities for developing countries.

On one hand, the article identifies the potential economic and environmental benefits of environmental regulations, including the promotion of sustainable development, the improvement of public health, and the reduction of greenhouse gas emissions. On the other hand, it also highlights the risks of trade diversion and the potential negative effects on the competitiveness of exports from developing countries.

The article argues that environmental regulations can have positive effects on developing countries if implemented strategically, such as through capacity building, technology transfer, and collaboration with developed countries. It also suggests that developing countries should invest in green industries and enhance their technological capabilities to take advantage of new market opportunities. Furthermore, the article emphasizes the need for international cooperation to address the challenges of environmental regulations on international trade. It concludes with a discussion of the policy implications of these findings, including the importance of creating a level playing field for all countries and promoting sustainable development for the benefit of future generations.

Keywords: environmental regulations, international trade, developing countries, competitiveness, sustainability, technological capabilities

1.Introduction

Environmental regulations have increasingly become an important factor in shaping international trade, with many countries imposing environmental standards on imported goods to protect public health and the environment. While environmental regulations have been praised for their positive effects on environmental protection, they have also raised concerns about their potential impacts on trade and competitiveness, particularly for developing countries. This paper reviews the literature on the relationship between environmental regulations and international trade, with a focus on the implications for developing countries.

Environmental regulations have evolved over the years and have become more stringent in response to the growing concern about environmental degradation. The United Nations has played a significant role in promoting international cooperation on environmental protection, including the establishment of the United Nations Environment Programme (UNEP) in 1972, which has been instrumental in developing international environmental standards and promoting sustainable development.

Books have been an important source of information for researchers studying the relationship between environmental regulations and international trade. For instance, "The Environment and International Trade" by Brian Copeland and Scott Taylor (2004) provides an overview of the theoretical and empirical literature on the relationship between environmental regulations and trade. The book examines how environmental regulations affect trade flows, market access, and competitiveness and discusses the potential economic and environmental benefits of environmental regulations.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Another important book is "Environmental Policy and International Trade" by David G. Tawil and Paul E. Szarmach (1993), which focuses on the challenges and opportunities of regulating international trade to promote environmental protection. The book discusses the role of international agreements and institutions in promoting sustainable development and analyzes the effects of environmental regulations on trade and competitiveness.

Other sources of information include academic articles, policy reports, and statistical databases. For instance, the World Bank's "World Development Report 2021: Data for Better Lives" provides data and analysis on the relationship between environmental regulations, trade, and development.

In this paper, we review the literature on environmental regulations and international trade, with a focus on the implications for developing countries. We examine the potential economic and environmental benefits of environmental regulations, as well as the risks of trade diversion and negative effects on the competitiveness of exports from developing countries. We also discuss the policy implications of these findings, including the need for capacity building, technology transfer, and international cooperation to promote sustainable development.

2.1. Potential Economic and Environmental Benefits of Environmental Regulations.

Environmental regulations have the potential to bring about significant economic and environmental benefits, such as promoting sustainable development, improving public health, and reducing greenhouse gas emissions. Environmental regulations can lead to new market opportunities and encourage innovation and investment in green technologies. In this section, we will review the literature on the economic and environmental benefits of environmental regulations.

Environmental regulations can promote sustainable development by encouraging businesses to adopt environmentally-friendly practices and reducing environmental degradation. According to the United Nations Environment Programme (UNEP), environmental regulations can help to mitigate the negative impacts of economic growth, such as pollution and resource depletion, while promoting long-term economic development and social welfare ((UNEP)). Environmental regulations can also encourage the adoption of cleaner technologies, leading to greater energy efficiency and reduced environmental impacts.

Environmental regulations can also have significant public health benefits. For example, air pollution regulations have been linked to reductions in respiratory and cardiovascular diseases (Dockery, An association between air pollution and mortality in six US cities) (Pope), while water pollution regulations have been linked to improvements in water quality and reductions in waterborne diseases (Gardner). These public health benefits can lead to reduced healthcare costs and increased productivity, which can contribute to overall economic growth.

Finally, environmental regulations can help to mitigate climate change by reducing greenhouse gas emissions. Regulations such as carbon taxes, emissions trading schemes, and renewable energy standards can encourage the adoption of low-carbon technologies and reduce emissions from fossil fuels. This can lead to reduced environmental impacts and increased energy security, while also promoting economic growth through the development of new markets and industries (Bank.).

2.2. The potential negative effects of environmental regulations on the competitiveness of developing country exports.

While environmental regulations can bring about significant economic and environmental benefits, they can also lead to trade diversion and negatively impact the competitiveness of developing country exports. Trade diversion occurs when environmental regulations lead to higher costs for domestic producers, making imported goods from countries with weaker environmental regulations more competitive. This can undermine the competitiveness of developing country exports and lead to reduced economic growth.

According to Copeland and Taylor (2004), environmental regulations can lead to higher production costs for domestic producers, which can make their products less competitive in international markets (Copeland). As a result, countries with weaker environmental regulations may gain a comparative

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

advantage in exporting goods to countries with stronger environmental regulations. This can lead to trade diversion and reduce the competitiveness of developing country exports.

Moreover, Tawil and Szarmach (1993) argue that environmental regulations can be a barrier to trade for developing countries (Tawil). Developing countries may lack the resources and technology to comply with stringent environmental regulations, putting them at a disadvantage compared to developed countries. This can lead to reduced market access and lower export revenues for developing countries.

The negative effects of trade diversion and reduced competitiveness of developing country exports can have significant economic and social consequences. Reduced export revenues can lead to lower levels of economic growth and higher levels of poverty in developing countries (Bank, World Development Report 2018: The Future of Work). This can have a ripple effect on other areas of development, such as education and healthcare.

To mitigate the negative effects of environmental regulations on developing country exports, international cooperation and support for capacity-building efforts may be necessary. International trade rules can be designed to promote sustainable development and ensure that environmental regulations do not unfairly discriminate against developing countries (Van den Bossche). Additionally, support for technological and financial capacity-building can help developing countries to comply with environmental regulations and improve their competitiveness in international markets.

3.Implementation of environmental regulations.

Environmental regulations can have positive effects on developing countries if implemented strategically, according to several studies. Capacity building, technology transfer, and collaboration with developed countries are important factors that can enable developing countries to benefit from environmental regulations (Van den Bossche) (Wodon)

Capacity building can help developing countries to comply with environmental regulations and improve their competitiveness in international markets. It involves providing technical assistance, training, and support to developing countries to enhance their regulatory and institutional capacity (OECD). Capacity building is essential for enabling developing countries to benefit from environmental regulations (Wodon).

Technology transfer is another important factor that can enable developing countries to benefit from environmental regulations. It involves transferring environmentally sound technologies from developed countries to developing countries (Nations). Developing countries can use these technologies to improve their production processes, reduce pollution, and comply with environmental regulations. Technology transfer can be facilitated through international cooperation and support (Van den Bossche).

Collaboration with developed countries can also enable developing countries to benefit from environmental regulations. Developed countries can provide financial and technical support to developing countries to help them comply with environmental regulations and improve their competitiveness in international markets (Wodon). Developing countries can also partner with developed countries to develop and implement joint environmental projects.

In addition to capacity building, technology transfer, and collaboration with developed countries, developing countries can invest in green industries and enhance their technological capabilities to take advantage of new market opportunities created by environmental regulations (Bank, World Development Report 2018: The Future of Work). Green industries include renewable energy, sustainable agriculture, and eco-tourism. According to the World Bank (2018), investing in green industries can create new job opportunities, stimulate economic growth, and reduce poverty in developing countries.

International cooperation is crucial for addressing the challenges of environmental regulations on international trade. International trade rules can be designed to promote sustainable development and ensure that environmental regulations do not unfairly discriminate against developing countries (Van den Bossche). Additionally, international organizations such as the United Nations and the World Bank can provide technical and financial support to developing countries to help them comply with environmental regulations and improve their competitiveness in international markets.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Overall, the positive effects of environmental regulations on developing countries can be realized through strategic implementation and international cooperation. Capacity building, technology transfer, collaboration with developed countries, investment in green industries, and enhancement of technological capabilities are key factors that can enable developing countries to benefit from environmental regulations.

Conclusion

Environmental regulations can have both positive and negative implications for developing countries in international trade. On one hand, environmental regulations can create new market opportunities for developing countries and promote sustainable development. On the other hand, they can impose additional costs and barriers to trade that may reduce the competitiveness of developing country exports and lead to trade diversion.

To maximize the potential benefits of environmental regulations, developing countries need to implement them strategically and in collaboration with developed countries. Capacity building, technology transfer, and investment in green industries are important factors that can enable developing countries to benefit from environmental regulations. International cooperation is also crucial for addressing the challenges of environmental regulations on international trade.

However, the risks of trade diversion and negative effects on the competitiveness of developing country exports should not be ignored. Developing countries need to ensure that environmental regulations do not unfairly discriminate against them and that they have the necessary technical and financial support to comply with these regulations.

In summary, environmental regulations and international trade have complex and multifaceted implications for developing countries. While environmental regulations can promote sustainable development and create new market opportunities, they can also pose challenges and risks to the competitiveness of developing country exports. Therefore, it is important to approach environmental regulations in a strategic and collaborative manner to maximize their potential benefits for all stakeholders involved.

Bibliography

(UNEP), United Nations Environment Programme. *Global Environment Outlook: Healthy Planet, Healthy People*. Nairobi: UNEP., 2108.

Bank, World. *World Development Report 2018: The Future of Work*. Washington, DC: World Bank., 2018.

—. *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. Washington, DC: World Bank., 2021.

Bank., World. *World Development Report 2019: The Changing Nature of Work*. Washington, DC: World Bank., 2018.

Copeland, B. R., & Taylor, M. S. *The environment and international trade*. Oxford: Oxford University Press., 2004.

Dockery, D. W., Pope, C. A., Xu, X., Spengler, J. D., Ware, J. H., Fay, M. E., ... & Speizer, F. E. "An association between air pollution and mortality in six US cities." *New England Journal of Medicine* (1753-1759): 329(24).

"An association between air pollution and mortality in six US cities." *New England Journal of Medicine* (1993): 329(24), 1753-1759.

Gardner, C., & Tester, P. "Environmental regulation and the incidence of illness. ." *Journal of Environmental Economics and Management* (1997): 33(1), 16-29.

Nations, United. *Rio Declaration on Environment and Development*. United Nations General Assembly., 1992.

OECD. *Capacity Building for Environmental Management in Developing Countries*. . OECD Publishing., 2001.

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

Pope, C. A., Burnett, R. T., Thurston, G. D., Thun, M. J., Calle, E. E., Krewski, D., & Godleski, J. J. " Cardiovascular mortality and long-term exposure to particulate air pollution: epidemiological evidence of general pathophysiological pathways of disease." *Circulation* (2002): 109(1), 71-77.

Tawil, D. G., & Szarmach, P. E. *Environmental policy and international trade*. Springer., 1993.

Van den Bossche, P. *The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials*. Cambridge University Press., 2008.

Wodon, Q., & Blankespoor, B. "Green Growth, Technology and Innovation." *World Bank*. (2013).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

BIOECONOMY: A NEW PERSPECTIVE FOR A SUSTAINABLE AND SMART FUTURE

Dr. Olena Budiakova

*Kyiv National University of Technologies and Design,
Faculty of Management and Business Design*

Abstract

Bioeconomy is a tool for achieving the goals of sustainable development.

About 22 percent of the total market size of the bioeconomy has been estimated to come from food and feed loss and waste.

Food loss and waste is equivalent to about 1.6 billion tonnes of food yearly, and it is expected to grow to 2.1 billion tonnes by 2030. However, biomass coming from food loss and waste can still be used in a productive and regenerative way.

For example composting, which supports soil health, helps optimize the value of discarded food and other forms of biomass over time, leading to the notion of a “circular bioeconomy”, where biological materials are repurposed, reused, recycled and renewed.

The bioeconomy is not only about biomass, it also promotes bio-based processes and tools carried out by and with the help of micro-organisms, animal and plant cells and their components. These processes and tools include breeding, bioinformatics, technologies and methods for data analysis and production processes for industrial biotechnology. Biotechnology includes traditional, low-tech approaches, such as microbial fermentation, to more advanced technology-driven approaches such as bionics, artificial intelligence, and carbon capture.

Examples include: fermentation, where micro-organisms convert sugars from plants, animals or residues into alcohol or acid for the production of food additives, bioethanol, biopharma, or bioproducts, such as biofertilizer. For instance, today, 100 percent of vitamin B2 on the global market is produced by fermentation using industrial biotechnology; carbon capture, where micro-organisms such as microalgae capture carbon emissions from farms, landfills or heavy industry, and convert atmospheric carbon into valuable materials; digital sciences and data analysis tools, which can optimize and upscale all these applications – e.g. biotechnology is used for plant and animal disease diagnosis, cell culture, bio-based sensors and for the characterization and conservation of genetic resources for food and agriculture.

Keywords: European Integration, Digital Economy, Smart Economics, Bioeconomy Strategy, Biomass

1. INTRODUCTION

The current pace of implementation of smart technologies: digitization, smartization, smart specialization, the transition from a linear to a circular economy gives rise to a wide range of issues that affect the bioeconomy, for example, the intellectualization of socio-economic development [1], integration into the European space [2], the use biomass and waste processing [3], energy saving, overcoming the food crisis [4], social inequalities [5], the need to transition to a cyclical economy [6], loss of biodiversity [6], land use difficulties [4], soil and atmospheric pollution, wear and tear infrastructure and buildings, security and cyber security, smart specialization [7], sustainable economic development [8-12], etc.

According to the Summit [13], the term sustainable bioeconomy is the center of "the production, use, preservation and transformation of biological resources, which with the help of digital technologies aim to provide data and information that contribute to improving the circularity and efficiency of waste, water, energy, agriculture, health care, education, mobility, telecommunications and management".

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Bioeconomy strategies and practices are at the heart of several international frameworks, such as:

- Report on "challenges, visions and ways of development of the city of the future" [14];
- the study "New views on the urbanization of the cities of the world" [15];
- The UN Agenda for Sustainable Development until 2030 [16].

In [17, 28], the authors identified a wide range of bioeconomic strategies and practices that meet the various goals and objectives of the UN Sustainable Development Agenda for the period up to 2030, such as:

- food security (Goals 1 and 2);
- water quality (Goal 6);
- energy efficiency (Goal 7);
- economic development (goal 8);
- prevention of waste generation and its reuse (goal 12);
- prevention of life under water and on land (Goals 14 and 15).

Likewise, the Report [19] recommends politicians, urban planners and managers to strengthen "sustainable resource management, promoting ecosystem conservation, regeneration, restoration and resilience in the face of new emerging challenges".

Therefore, politicians, entrepreneurs and citizens need to rethink the bio-economic paradigm through the implementation of smart technologies and sustainable initiatives in order to optimize social, economic and environmental processes and operations.

To this end, it is important to improve understanding and awareness of bioeconomic flows and reorient their circulation in order to support a perspective and dynamic vision of bioeconomy as an engine of smart solutions and a driver of the development of Ukraine's smart economy [1].

2. MATERIAL AND METHOD

Research methods: general scientific methods: analysis, synthesis, induction, deduction, system approach and modeling – for studying theoretical issues of forming a strategically oriented model of sustainable development; method of generalization - for the formation of a strategically oriented model of sustainable development.

The research methodology involves the use of general scientific and specific methods used in economics, ecology and biotechnology, and is based on an interdisciplinary approach.

The scientific novelty of the obtained results lies in the determination of directions for the development of the bioeconomy within the framework of the national economy in the conditions of the latest global challenges.

3. RESULTS

The transition to a smart economy, a circular economy and a sustainable bioeconomy aims to solve the problem of an approach based on an ever-increasing number of renewable biological resources, such as: plant resources, agro-food production, forests, marine and livestock resources, microorganisms, algae, as well as waste, by-products and wastewater of agro-industrial origin, and consequent congestion, to reduce anthropogenic built-up and natural settlements.

A new form of smart technologies, thanks to the use of digital platforms and dashboards, holistically combines a wide range of information and communication technologies (ICT), such as: sensors, real-time monitoring stations, cameras, GPS system tracking, big data analysis methods, artificial intelligence, augmented reality, blockchain, Internet of Things (IoT), cloud computing, smart grids, satellites, nanotechnology, advanced biotechnology and drones.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

The information and communication technologies (ICT) listed above provide real-time, fully transparent authentication, tracking, analysis and evaluation of data and information on bio-economic ecosystem resources from source to customer and contribute to the safety and efficiency of production processes.

Therefore, the widespread and intensive distribution of stationary and mobile digital devices revolutionizes the circularity of raw materials and secondary materials, by-products, chemicals, biofuels, bioplastics, urban and industrial waste and wastewater, generates a wide and diverse range of data and information useful for politicians, managers enterprises, agricultural entrepreneurs, scientists, manufacturers, logistics companies, workers of biorefineries, chemical-technological enterprises, enterprises of the construction industry and enterprises of the provision of services, etc., capable of optimizing the use of natural and non-natural resources and improving the quality of their interaction.

In this context, information and communication technologies (ICT) allow to act proactively and on the basis of a systemic holistic approach, able to improve the interdisciplinary integration of smart economic knowledge in the global transformation space, commercialization in the bioeconomy sector through innovations such as precision agriculture, animal husbandry, ecological packaging and industry 4.0. Conversely, the lack of scientific research, detailed data and real-time information determines a wide range of uncertainties related to, for example, the timing of procurement, production, distribution and reproduction, quality, location and consumption, which leads to insufficient optimization of bioeconomic flows.

Therefore, systematicity, variety, proactivity, flexibility, coordination ability, variety, prediction, interdependence, cooperation, adaptability, creativity, efficiency, agility, self-organization, robustness and resourcefulness of bioeconomic data and information provided by stationary and mobile digital equipment allow not only to minimize economic, social and environmental costs, and act as tools to upgrade other dimensions such as: mobility, telecommunications, health, education and security.

4. DISCUSSION AND CONCLUSIONS

According to the Bioeconomy's Future Transitions to Sustainable Development-ment and a Climate-Neutral Economy report developed by the European Commission's Bioeconomy Knowledge Center, the bioeconomy employs about 17.5 million people (almost 9% of the workforce), generating €614 billion added value (about 5% of its GDP). In addition, if we include the tertiary bioeconomy sector based on digital services, which amounts to 872 billion euros, we get a pan-European scale of the bioeconomy of 1.5 trillion euros (almost 10% of its GDP) [20].

Thus, the growing importance of the bioeconomy has provided a wide range of strategies and practices at the global level [13]. In this sense, the development of bioeconomic policy is becoming increasingly complex and diverse. In general, bioeconomy strategies and practices tend to differ based on factors related to, for example, technical and logical advances, availability of natural resources, cultural and institutional progress and development of the economic system [21].

5. CONCLUSIONS

Thus, the current theoretical and managerial issues of the interdisciplinary integration of smart economic knowledge in the global transformational space are focused on the role of biotechnology, nanotechnology, and information and communication technologies (ICT) in the bioeconomy [84]. In this regard, Costa Rica [79] introduced the term "advanced bioeconomy" to emphasize the importance of digitalization to improve the cycle of natural and non-natural resources.

At the same time, the intensive widespread use of digital technologies in the bioeconomy highlights a wide range of challenges and problems in the social, economic and environmental spheres [85]. Based on reports, master plans and documents developed by governments, ministries, departments, research centers, the interdisciplinary integration of smart economy knowledge in the global transformation space involves a detailed review of bioeconomy strategies and practices implemented worldwide to develop a multidimensional platform capable of holistically integrating aspects , which characterize the decision-making process regarding the bioeconomy.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

REFERENCES

1. Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку України в перспективі післявоєнного відновлення : монографія / за наук. ред. О. В. Ольшанської, А. А. Олешко, З. Я. Шацької. – Київ : КНУТД, 2022. – 340 с. DOI: 10.30857/978.617.7763.05.4
2. Олешко А. А., Ольшанська О. В., Будякова О. Ю., Бебко С. В. Розвиток стійкої біоекономіки: досвід Європейського Союзу та можливості для України. *Агросвіт*. 2022. № 3. С. 64–69. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.3.64
3. Олешко А. А., Ольшанська О. В., Будякова О. Ю., Бебко С. В. Напрями розвитку біоекономіки в перспективі післявоєнного відновлення України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2022. № 28. С. 18-28. DOI: 10.33813/2224-1213.28.2022.2
4. Olshanska, O., Bebko, S., & Budiakova, O. (2022). Solving the food crisis in the context of developing the bioeconomy of the agro-industrial complex of Ukraine . *Economics, Finance and Management Review*, (4), 18–32. <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2022-4-18>
5. Будякова О. Ю. Біоекономіка: соціально-економічний аспект. Креативний простір України та світу: кол. моногр. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 209-217.
6. Будякова О.Ю. Біоекономіка: необхідність розвитку концепції замкнутого циклу. Сучасні напрями розвитку суспільства: кол. моногр. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 188-200.
7. Олешко А. А., Шацька З. Я., Ровнягін О. В. SMART-спеціалізація України в перспективі післявоєнного відновлення економіки. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2022. №5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.9 4. Smart urban planning starts with interdisciplinary thinking and action. *EuroScientist*. 2020. 19 October. URL: <https://www.euroscientist.com/smart-urbanplanning/>
8. Олешко А.А., Будякова О.Ю., Квас В.О. Регулююча роль держави у відновленні національної економіки. *Економіка та держава*. 2022. № 8 С. 15-18. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.8.15
9. Олешко А.А., Будякова О.Ю., Квас В.О. Регулююча роль держави у відновленні національної економіки. *Економіка та держава*. 2022. № 8 С. 15-18. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.8.15
10. Budiakova O. Bioeconomy: innovative direction of economic development of countries. *10th International Conference on Agriculture, Animal Sciences and Rural Development*. July 18-19, 2022, Sivas University of Science and Technology, Turkey. Pp. 67-69.
11. Budiakova O. Smart economics: achieving sustainable development goals. 2 nd International Architectural Sciences and Applications Symposium “IArcSAS-2022” (September 09-10-11, 2022) Baku, Azerbaijan. P. 15.
12. Олешко А., Будякова О., Ткач Л. Стратегії біоекономіки Європейського Союзу. *Science, innovations and education: problems and prospects*. Proceedings of the 14th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. (25-27 August 2022) Tokyo, Japan. 2022. Pp. 446-450.
13. Global Bioeconomy Summit. Global Bioeconomy Policy Report (IV): A Decade of Bioeconomy Policy Development around the World; Secretariat of the Global Bioeconomy Summit: Berlin, Germany, 2020. Available online: https://gbs2020.net/wp-content/uploads/2020/11/GBS-2020_Global-Bioeconomy-Policy-Report_IV_web.pdf
14. European Commission. Cities of Tomorrow—Challenges, Visions, Ways Forward; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2011. Available online: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf
15. OECD. Cities in the world: A new perspective on urbanisation. In OECD Urban Studies; OECD Publishing: Paris, France, 2020. [CrossRef]

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

16. United Nations (UN). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/70/1); General Assembly; United Nations: New York, NY, USA, 2015. Available online: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
17. Calicioglu, Ö.; Bogdanski, A. Linking the bioeconomy to the 2030 sustainable development agenda: Can SDG indicators be used to monitor progress towards a sustainable bioeconomy? *New Biotechnol.* 2021, 61, 40–49. [CrossRef] [PubMed]
18. Ronzon, T.; Sanjuán, A.I. Friends or foes? A compatibility assessment of bioeconomy-related sustainable development goals for European policy coherence. *J. Clean. Prod.* 2020, 254, 119832. [CrossRef] [PubMed]
19. New Urban Agenda. United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III) in Quito, Ecuador; United Nations General Assembly (A/RES/71/256). 2017. Available online: <https://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-English.pdf>
20. Fritsche, U.; Brunori, G.; Chiaramonti, D.; Galanakis, C.; Hellweg, S.; Matthews, R.; Panoutsou, C. Future Transitions for the Bioeconomy towards Sustainable Development and a Climate-Neutral Economy—Knowledge Synthesis Final Report; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2020. Available online: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/54a1e679-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>
21. D'Amico, Gaspare & Szopik-Depczyńska, Katarzyna & Beltramo, Riccardo & D'Adamo, Idiano & Ioppolo, Giuseppe. (2022). Smart and Sustainable Bioeconomy Platform: A New Approach towards Sustainability. *Sustainability*. 14. 466. 10.3390/su14010466.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

QRAFİK DİZAYNIN TƏTBİQ EDİLMƏ SAHƏLƏRİ FIELDS OF APPLICATION OF GRAPHIC DESIGN

*Qurbanova Nigar Qurban qızı
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti*

Xülasə

Məqalə qrafik dizaynın tətbiq edilmə sahələrinin araşdırılmasına həsr olunub. Qrafik dizaynın bu qədər uzun müddət davam edə bilməsinin səbəblərindən biri onun çoxəsrlik adət və ənənələrə əsaslanmasıdır. Məqalədə qrafik dizaynın ən çox tətbiq sahələri brendinq və korporativ imic, qablaşdırma kimi sahələri haqqında məlumat verilir.

Qrafik dizaynın tətbiq edildiyi sahələrdə mesajı effektiv şəkildə çatdırmaq üçün qrafik dizayndan istifadə edilir. Qrafik dizayn əsasən planlarla işləməyi əhatə edir, lakin dizaynerin vəzifəsinə fotoşəkillərin, şəkillərin işlənməsi və tipoqrafiyanın inkişafı da daxildir. Qrafik dizayn şirkət və ya məhsulu təmsil edən loqoların, tipoqrafiyanın və rəng palitrasının yaradılmasını əhatə edir. Vizual cəhətdən cəlbedici, ünsiyyətçil və ardıcıl dizaynların yaradılması vasitəsilə qrafik dizaynerlər məhsulları, xidmətləri və brendləri geniş ictimaiyyətə tanıtmaya kömək edir. Müxtəlif dizayn elementlərindən istifadə edərək, hədəf auditoriyanı və mühiti başa düşməklə, qrafik dizaynerlər istehlakçıları cəlb edən və inandırıcı təsirli reklamlar yarada bilirlər.

Qrafik dizayn sahələrində dizayn edilmiş vizual identiklik markanın seçilməsinə və mesajını effektiv şəkildə çatdırmasına kömək edir. Yaradıcılığı, texniki bacarıqları və vizual ünsiyyətin dərin anlayışını birləşdirərək, qrafik dizaynerlər brendlərin və məhsulların uğurunun formalaşmasında mühüm rol oynayır. Brendinq və korporativ imicin yaradılmasında qrafik dizaynın rolu mühümdür. Dizayn müştərilərdə qalıcı təəssürat yaradaraq etibar və tanınma yaratmağa kömək edə bilər.

Qrafik dizaynın tətbiq edilmə sahəsinə misal olaraq qablaşdırmanı nümunə göstərmək olar. Qrafik dizaynın bu növü qida və istehlak malları kimi məhsulların qablaşdırılması üçün dizaynların yaradılmasını nəzərdə tutur. Qablaşdırmada qrafik dizaynın rolu vizual cəlbedici və effektiv dizayn yaratmaqdır. Tipoqrafiya, rəng, təsvir və digər dizayn elementlərindən istifadə etməklə, qrafik dizaynerlər rəflərdə fərqlənən, müştəriləri cəlb edən və son nəticədə onların satınalma qərarlarına təsir edən qablaşdırma dizaynlarını yarada bilirlər.

Dizaynın tətbiq edilmə sahələri həmçinin potensial müştərilər tərəfindən asanlıqla tapıla bilməsi və axtarış motorları üçün optimallaşdırılmış dizaynların yaradılmasını da əhatə edir.

Beləliklə, qrafik dizayn bir çox müxtəlif sahələrə tətbiq oluna bilən inanılmaz dərəcədə çox yönlü bir sahədir.

Açar sözlər: qrafik dizayn, rəng, brendinq, qablaşdırma, tipoqrafiya

Abstract

The article is devoted to researching the areas of application of graphic design. One of the reasons why graphic design has been able to last so long is that it is based on centuries-old customs and traditions. The article provides information on the most applied areas of graphic design, such as branding and corporate image, packaging.

In areas where graphic design is applied, graphic design is used to convey the message effectively. Graphic design involves creating logos, typography and color palettes that represent a company or product. By creating visually appealing, communicative and consistent designs, graphic designers help promote products, services and brands to the general public. By using various design elements and

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

understanding the target audience and environment, graphic designers are able to create effective advertisements that attract and persuade consumers.

A visual identity designed in the fields of graphic design helps a brand stand out and communicate its message effectively. Combining creativity, technical skills, and a deep understanding of visual communication, graphic designers play an important role in shaping the success of brands and products. The role of graphic design in creating branding and corporate image is important. Design can help build trust and recognition by creating a lasting impression on customers.

An example of the application of graphic design is packaging. This type of graphic design involves the creation of designs for the packaging of products such as food and consumer goods. The role of graphic design in packaging is to create a visually appealing and effective design. By using typography, color, imagery and other design elements, graphic designers can create packaging designs that stand out on the shelves, attract customers and ultimately influence their purchasing decisions.

Design applications also include creating designs that are easily found by potential customers and optimized for search engines.

Graphic design is an incredibly versatile field that can be applied to many different fields.

Keywords: graphic design, color, branding, packaging, typography

Giriş

Qrafik dizayn əsrlər boyu mövcud olan bir sahədir, lakin o, yeni və maraqlı yollarla inkişaf etməyə davam edir. Qrafik dizaynın tarixi, ümumiyyətlə, bəşər tarixindən ayrılmazdır sivilizasiya [1]. Çapın ilk günlərindən rəqəmsal dövrə qədər qrafik dizayn ideya və məlumatların ötürülməsində mühüm rol oynamışdır. Bu gün bu, loqo dizaynından veb dizayna, mətbəə və digər sahələri əhatə edən dizayn yaradıcılığının ən geniş yayılmış sahələrindən biridir.

Qrafik dizaynın bu qədər uzun müddət davam edə bilməsinin səbəblərindən biri onun çoxəsrlik adət və ənənələrə əsaslanmasıdır. İşlənmiş əlyazmalardan tutmuş taxta çapa, daşınan tipin inkişafına qədər qrafik dizaynın tarixi zəngin və rəngarəngdir. Bugünkü qrafik dizaynerlərinin istifadə etdiyi bir çox texnika və prinsiplərin kökləri bu qədim ənənələrə dayanır, lakin onlar müasir dünyanın ehtiyaclarını ödəmək üçün uyğunlaşdırılıb və təkmilləşdirilib. Qrafik dizayn əsasən planlarla işləməyi əhatə edir, lakin dizaynerin vəzifəsinə fotoşəkillərin, şəkillərin işlənməsi və tipoqrafiyanın inkişafı da daxildir [3]. Eyni zamanda, qrafik dizayn daim inkişaf edən bir sahədir. Yeni texnologiyalar, yeni media və yeni mədəni tendensiyalar qrafik dizaynın daim dəyişən mənzərəsinə töhfə verir.

Uzun tarixinə və davam edən təkamülünə baxmayaraq, qrafik dizayn dizayn yaradıcılığının ən önəmli və vacib sahələrindən biri olaraq qalır. O, ideyaların və məlumatların kommunikasiyasında mühüm rol oynayır, ətrafımızdakı dünyanı anlama və qarşılıqlı əlaqəmizi formalaşdırmağa kömək edir. İstər loqo, istər veb-sayt, istər kitab örtüyü, istərsə də paket dizaynı olsun, qrafik dizayn diqqətimizi cəlb etmək, mənasını çatdırmaq və bizi həm praktik, həm də estetik cəhətdən ruhlandırmaq gücünə malikdir. Dizayn vizual şəxsiyyət müştərilərdə qalıcı təəssürat yaradaraq etibar və tanınma yaratmağa kömək edə bilər.

Bu, həm praktik, həm də yaradıcı, texniki bacarıqları bədii baxışla birləşdirərək həm gözəl, həm də funksional dizaynlar yaradan bir sahədir. İstər dizayner, istərsə də istehlakçı olmağınızdan asılı olmayaraq, qrafik dizayn dünyamızın ayrılmaz hissəsidir və o, gələcək illər ərzində ünsiyyət və qarşılıqlı əlaqə tərzimizi formalaşdırmağa davam edəcəkdir.

Əsas hissə. Qrafik dizayn müxtəlif sahələrdə tətbiq oluna bilən çoxşaxəli bir sahədir. Çapdan rəqəmsala və reklamdan qablaşdırmaya qədər qrafik dizayn vizual məlumatı istehlak etməkdə və onunla qarşılıqlı əlaqədə mühüm rol oynayır. Qrafik dizaynın ən çox yayılmış tətbiq sahələrindən bəzilərinə reklam, brendinq və korporativ imic, qablaşdırma, veb-dizayn və redaksiya dizaynı daxildir.

Reklam qrafik dizaynın ən məşhur tətbiq sahələrindən biridir [2]. Reklam qrafik dizaynı çap, rəqəmsal və açıq hava kimi müxtəlif mühitlərdə məhsul və xidmətlər üçün vizual kampaniyaların yaradılmasını əhatə edir. Bu tip qrafik dizayn tez-tez məhsul və ya xidmətin əsas mesajını izləyicinin diqqətini çətdirən cəlbedici və yaddaqalan dizaynların yaradılmasını əhatə edir. Brendinq və korporativ imicin

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

yaradılmasında qrafik dizaynın rolu mühümdür. Qrafik dizaynın bu növü şirkət və ya məhsulu təmsil edən loqoların, tipografiyanın və rəng palitrasının yaradılmasını əhatə edir. Yaxşı bir brend və korporativ imic dizaynı şirkətin şəxsiyyətini formalaşdırmağa və onun hədəf auditoriyası tərəfindən asanlıqla tanınmasına kömək edəcəkdir. Bu, güclü və ardıcıl brend identifikasiyasının şirkətə rəqiblərindən fərqlənməyə kömək edə biləcəyi müasir vizual bazarda xüsusilə vacibdir.

Qrafik dizayn ideyaları və mesajları müəyyən auditoriyaya çatdırmaq üçün vizual elementlərin yaradılmasını əhatə edən bir sahədir. Reklam sahəsində, qrafik dizayn məhsulların, xidmətlərin və ya brendlərin geniş ictimaiyyətə təqdim edilməsində mühüm rol oynayır. Tipografiya, rəng, təsvir və kompozisiya kimi müxtəlif dizayn elementlərindən istifadə etməklə, qrafik dizaynerlər istehlakçıları cəlb edən və diqqət çəkən, yaddaqalan və təsirli reklamlar yarada bilirlər.

Reklamda qrafik dizaynın əsas prinsiplərindən biri vizual cəlbedicilik yaratmaqdır. Dizaynerlər vizual olaraq xoşagələn elementlərdən istifadə etməklə izləyicinin diqqətini reklama yönəltmək və qalıcı təəssürat yaratmaq məqsədi daşıyırlar. Rəng tez-tez müəyyən duyğuları oyatmaq və ya ətraf mühətdən fərqlənmək üçün istifadə olunur, tipografiya isə xüsusi sözləri və mesajları vurğulamaq üçün istifadə olunur. Şəkillər həmçinin müəyyən mesajı çatdırmaq və ya müəyyən əhval-ruhiyyə yaratmaq üçün istifadə edilə bilər.

Reklamda qrafik dizayn vizual cəlbediciliklə yanaşı, ünsiyyətə də diqqət yetirir. Məqsəd reklamın əsas mesajlarını aydın, yığcam və yaddaqalan şəkildə çatdırmaqdır. Bu, hədəf auditoriyanı və reklamın görünəcəyi mühiti dərindən başa düşməyi tələb edir. Məsələn, bilbord reklamı çap jurnalındaki reklamlardan fərqli yanaşma tələb edəcək, mesaj və dizayn elementləri buna uyğun hazırlanmalıdır.

Reklamda qrafik dizaynın digər vacib cəhəti brendin ardıcılığıdır. Qrafik dizaynerlər brendin ümumi görünüşünə və hissələrinə uyğun olan reklamlar yaratmaqla brendin kimliyini möhkəmləndirməyə və onu istehlakçılara asanlıqla tanınmasına kömək edir. Bu, marka şüurunu və müştəri loyallığını yaratmağa kömək edir, çünki insanlar davamlı olaraq tanınan şəkildə təqdim olunan bir markanı xatırlamaq və etibar etmək ehtimalı daha yüksəkdir.

Qrafik dizayn reklamda mühüm rol oynayır. Vizual cəhətdən cəlbedici, ünsiyyətçi və ardıcıl dizaynların yaradılması vasitəsilə qrafik dizaynerlər məhsulları, xidmətləri və brendləri geniş ictimaiyyətə tanıtmaya kömək edir. Müxtəlif dizayn elementlərindən istifadə edərək, hədəf auditoriyanı və mühiti başa düşməklə, qrafik dizaynerlər istehlakçıları cəlb edən və inandırıcı təsirli reklamlar yarada bilirlər.

Brending Qrafik dizayn brendin şəxsiyyətinin yaradılmasında və saxlanmasında mühüm rol oynayır. Qrafik dizayn sahələrində dizayn edilmiş vizual identikliyin markanın seçilməsinə və mesajını effektiv şəkildə çatdırmasına kömək edir. O, müştərilərdə qalıcı təəssürat yarada bilər və brendin uğuruna töhfə verə bilər.

Brending bir şirkət və ya məhsul üçün unikal şəxsiyyət yaratmaq prosesidir. Bu brendinqə loqolar, tipografiya, rənglər və şəkillər kimi vizual elementlər daxildir. Qrafik dizaynerlər bu vizual elementləri dizayn etməklə və onların bütün toxunma nöqtələrində ardıcıl olmasına əmin olmaqla bu prosesdə mühüm rol oynayırlar. Güclü brend identifikasiyası etibar və tanınma yaratmağa kömək edir, müştərilərin brendi onun məhsul və ya xidmətləri ilə yadda saxlamasını və əlaqələndirməsini asanlaşdırır.

Qrafik dizayn da brendin qavranılmasına əhəmiyyətli təsir göstərir. Məsələn, yaxşı dizayn edilmiş loqo emosiyalar oyatmağa və brendlə müştəriləri arasında əlaqə yaratmağa kömək edə bilər. Loqo sadəcə bir şəkil deyil, müştərilər üçün tanınma nöqtəsidir və şirkətinizi brendə və onun bütün memarlığına çevirmək üçün mühüm təməldir [4]. Yaxşı dizayn brendi daha peşəkar və etibarlı göstərə bilər, zəif dizayn isə əks effekt verə bilər. Brendin vizual identikliyi həm də vizit kartlarından bilbordlara qədər müxtəlif formatlara və mediaya uyğunlaşdırıla bilməlidir. Qrafik dizaynerlər vizual şəxsiyyətin bütün mediada ardıcıl və effektiv olmasını təmin etməlidirlər. Brendlə yanaşı, qrafik dizayn da reklamda mühüm rol oynayır. Plakatlar, broşuralar və veb-saytlar kimi reklam məhsulları mesajlarını effektiv şəkildə çatdırmaq üçün qrafik dizayndan istifadə edir. Qrafik dizaynerlər potensial müştərilərin diqqətini cəlb edə bilən və reklam edilən məhsul və ya xidmətin əsas üstünlüklərini çatdırılabilməyə göz oxşayan və yaddaqalan dizaynlar yaratmaq üçün çalışırlar. Məqsəd məhsul və ya xidməti cəlbedici və yaddaqalan etmək, potensial müştəriləri hərəkətə keçməyə təşviq etməkdir.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Brendinq və şəxsiyyətdə qrafik dizaynın rolu mühümdür. Yaxşı dizayn edilmiş vizual şəxsiyyət müştərilərdə qalıcı təəssürat yaradaraq etibar və tanınma yaratmağa kömək edə bilər. Reklamda, mesajı effektiv şəkildə çatdırmaq üçün qrafik dizayndan istifadə edilir. Yaradıcılığı, texniki bacarıqları və vizual ünsiyyətin dərin anlayışını birləşdirərək, qrafik dizaynerlər brendlərin və məhsulların uğurunun formalaşmasında mühüm rol oynayırlar.

Qablaşdırma qrafik dizaynın tətbiq olunduğu başqa bir sahədir. Qrafik dizaynın bu növü qida və istehlak malları kimi məhsulların qablaşdırılması üçün dizaynların yaradılmasını nəzərdə tutur. Qablaşdırma dizaynının məqsədi məhsulu rəflərdə fərqləndirmək və məhsul haqqında əsas məlumatları istehlakçıya çatdırmaqdır. Qablaşdırma dizaynı tez-tez vizual olaraq cəlbedici olan, məhsulun əsas xüsusiyyətlərini və faydalarını çatdıran dizaynların yaradılmasını əhatə edir. Qrafik dizayn qablaşdırmanın inkişafında həlledici rol oynayır, çünki o, məhsulun və onun markasının vizual təmsilidir. Qablaşdırma dizaynı yalnız məhsulu qorumaq və saxlamaq üçün praktik məqsəd deyil, həm də müştəriləri cəlb etmək və saxlamaq üçün marketinq məqsədi daşıyır. Məhsulun qablaşdırmasının dizaynı istehlakçının satın alma qərarına, eləcə də marka və onun keyfiyyətinə böyük təsir göstərə bilər.

Qablaşdırma dizaynında çalışan qrafik dizaynerin əsas vəzifələrindən biri potensial müştərilərin diqqətini vizual cəlbedici dizayn yaratmaqdır. Dizayner məhsulu effektiv şəkildə qoruya bilən funksional və praktik dizayn yaratmaq üçün qablaşdırmanın ölçüsü, forması və materialları kimi fiziki məhdudiyyətləri və tələblərini də nəzərə almalıdır.

Brendləşmə qablaşdırma dizaynının digər mühüm aspektidir və qrafik dizaynerlər dizaynın brendin şəxsiyyətini və dəyərlərini dəqiq əks etdirməsini təmin etmək üçün brend komandası ilə sıx əməkdaşlıq etməlidirlər. Dizayn brendin unikal satış nöqtələrini və məhsulun əsas üstünlüklərini effektiv şəkildə çatdırmalı, eyni zamanda, brendin şəxsiyyətinin mahiyyətini əks etdirməlidir. Bu, markanın ümumi vizual şəxsiyyətinə uyğun gələn tipografiya, rəng, təsvir və digər dizayn elementlərindən istifadə etməklə əldə edilir.

Qablaşdırma sənayesindəki qrafik dizaynerlər cəlbedici və effektiv dizayn yaratmaqla yanaşı, istehlakçı psixologiyasını da yaxşı başa düşməlidirlər. Onlar məhsulun mədəni, sosial və tarixi kontekstini nəzərə alaraq, hədəf bazara xitab edən dizaynlar yaratmağı bacarmalıdırlar. Dizayner həmçinin cari dizayn meyilləri haqqında məlumatlı olmalı, onları brend və məhsula uyğun şəkildə dizayna daxil etməyi bacarmalıdır.

Qablaşdırmada qrafik dizaynın rolu vizual cəlbedici və effektiv dizayn yaratmaqdır. Tipografiya, rəng, təsvir və digər dizayn elementlərindən istifadə etməklə, qrafik dizaynerlər rəflərdə fərqlənən, müştəriləri cəlb edən və son nəticədə onların satınalma qərarlarına təsir edən qablaşdırma dizaynlarını yarada bilirlər.

Veb-dizayn qrafik dizaynın mühüm rol oynadığı başqa bir sahədir. Bu tip qrafik dizayn müxtəlif cihazlar üçün optimallaşdırılmış vizual cəlbedici veb-saytların yaradılmasını nəzərdə tutur. Veb-dizayn tez-tez cavab verən dizaynların yaradılmasını nəzərdə tutur, yəni onlar müxtəlif ekran ölçülərinə uyğunlaşır və naviqasiya asan olur. Veb dizayn məzmunun planlaşdırılması, konseptuallaşdırılması və internetdə yerləşdirilməsi prosesidir [5]. Veb-dizayn həmçinin potensial müştərilər tərəfindən asanlıqla tapıla bilməsi və axtarış motorları üçün optimallaşdırılmış dizaynların yaradılmasını da əhatə edir.

Redaksiya dizaynı qrafik dizaynın tətbiq olunduğu başqa bir sahədir. Bu tip qrafik dizayn jurnallar, qəzetlər, kitabların çap və rəqəmsal nəşrlər üçün dizaynların yaradılmasını əhatə edir. Redaksiya dizaynı tez-tez vizual olaraq cəlbedici olan, məzmunu daha cəlbedici və asan oxunmağa kömək edən dizaynların yaradılmasını əhatə edir. Redaksiya dizaynında qrafik dizaynerlərin əsas vəzifələrindən biri yazılı məzmunu tamamlamaq üçün düzgün şrift, rəng sxemi və şəkilləri seçməkdir. Məsələn, qrafik dizayner klassik ədəbiyyat üzrə kitab üçün "serif" şriftini, lakin müasir dizayn jurnalı üçün "sans-serif" şriftini seçə bilər. Rəng və təsvir seçimi də mətnin tonunu, hədəf auditoriyanı və nəşrin ümumi üslubunu nəzərə alaraq diqqətlə nəzərdən keçirilməlidir.

Redaksiya dizaynında qrafik dizaynerlər də məzmunun tərtibatında mühüm rol oynayırlar. Bura mətnin, şəkillərin və digər vizual elementlərin məzmunun naviqasiyasını və oxunmasını asanlaşdıracaq şəkildə təşkili daxildir. Məsələn, onlar mətni parçalamaq üçün başlıqlardan, alt başlıqlardan və işarə nöqtələrindən istifadə edə bilər ki, bu da oxucuların məlumatı skan etməsini və başa düşməsini

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

asanlaşdırır. Bundan əlavə, qrafik dizaynerlər mühüm məlumatları vurğulamaq və ya vizual maraq yaratmaq üçün xətlər, qutular və kölgələr kimi qrafik elementlərdən istifadə edə bilərlər.

Redaksiya dizaynının digər mühüm aspekti illüstrasiya və fotoqrafiyadan istifadədir. Qrafik dizaynerlər, yazılı məzmunu tamamlayan və nəzərdə tutulan mesajı çatdırmağa kömək edən şəkilləri seçmək üçün fotoqraflar və illüstratorlarla işləyirlər. Onlar həmçinin təsirini artırmaq üçün şəkilləri manipulyasiya edə, parlaqlığını, kontrastını və ölçüsünü tənzimləyə bilərlər.

Redaksiya dizaynında qrafik dizaynın rolu məzmunun ümumi görünüşünü və hissini artırmaq, onu vizual olaraq daha cəlbedici və oxunmasını asanlaşdırmaqdır. Tipoqrafiya, tərtibat və təsvirlərdən istifadə etməklə, qrafik dizaynerlər nəzərdə tutulan mesajı çatdırmağa və məzmunu oxucular üçün daha əlçatan etməyə kömək edir. Kitab, jurnal və ya qəzet olsun, qrafik dizaynerlər redaksiya məzmununun vizual cəlbedici və effektiv olmasını təmin etməkdə mühüm rol oynayırlar.

Beləliklə, qrafik dizayn bir çox müxtəlif sahələrə tətbiq oluna bilən inanılmaz dərəcədə çox yönlü bir sahədir.

Nəticə

Qrafik dizaynın bir çox müxtəlif tətbiq sahələri olsa da, reklam, brendinq və korporativ imic, qablaşdırma, veb-dizayn, redaksiya dizaynı ən çox yayılmış və geniş şəkildə tanınan sahələrdir. İstər məhsulun təşviqi, istər brendin şəxsiyyətinin yaradılması, istər funksional qablaşdırmanın yaradılması, istər veb-saytın dizaynı, istərsə də nəşrin hazırlanması, qrafik dizayn ideyaların və məlumatların vizual cəlbedici şəkildə ötürülməsində mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyat

- 1.К.В.Куренков. Актуальные тенденции в графическом дизайне. Краснодар, 2016, с.45
- 2.В.Д.Курушин. Графический дизайн и реклама. Изд-во: ДМК Пресс, 2008, с. 272
- 3.https://synergy.ru/akademiya/design/chto_takoe_graficheskij_dizajn
- 4.<https://www.webcoder.az/ru/blog/logo-dizayn>
- 5.<https://gts-agency.com/ru/blogs/chto-takoe-veb-dizajn/>

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

EKOLOJİ AMİLİN İNSANLARIN FƏRDİ GEYİM ÜSLUBUNA TƏSİRİNİN ANALİZİ

Yeganə Ağamalyeva

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Dosent

Yaqut Kərimova

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Magisrtant

Xülasə

Geyimdə fərdi üslub mədəniyyətin əsas aspektlərindən olub, insanın görünüşünün ifadəvi xarakteristikası, özünəməxsus vizit kartıdır. İnsan tərəfindən düşünülmüş bu üslub növü - şəxsin (fərdin) özünü təqdim etməsinin vizual vasitəsi olub, cəmiyyətdə insanların diqqətini özünə cəlb etmək, onların rəğbətini qazanmaq və daim diqqət mərkəzində qalmağa şərait yaradır. Geyimdə də, danışq dilində olduğu kimi ekssentrik və ekstravaqant formalardan başlayaraq hamı tərəfindən qəbul edilmiş standartlara qədər böyük ifadə diapozonuna malikdir. Müasir insan harmonik obrazlar vasitəsilə fərdi unikallığını zahiri şəkildə ətrafdakılara çatdırı bilir. İstifadə etdiyi simvolların sosial-psixoloji mənalarını başa düşərək geyim dili vasitəsilə ətrafdakılar ilə bacarıqlı ünsiyyət qura bilir. Bu gün geyimdə fərdi üslubun layihələndirilməsi mütəxəssislərin təqdim olunan güclü söylərinin istiqamət perspektividir.

Müasir dövrdə dəb sektorunda eko-amillərin olması şərtinə xüsusilə diqqət yetirilir. Hazırkı dövrdə dəb – arzuların, rüyaların yarandığı məkandır. Dəb bizə müxtəlif istiqamətlər, cərəyanlar, ən azından bizi əhatə edən əsrarəngiz aləmin vizual cizgilərində, fərqli-fərqli hədəflər, ideallar təklif edir.

Hazırda geyim istehsalı ətraf mühitin çirklənməsinə böyük zərbələr vurur. Bu sahənin (zərərli kimyəvi maddələr hesabına) təbiətə vurduğu ziyanlarla yanaşı (kimyəvi lifdən hazırlanan geyimlər vasitəsilə) insan bədəninə də mənfi təsir göstərməkdədir. Bu səbəbdən insanlar fərdi üslublarını yaradarkən geyimlərin daha çox ekoloji təmiz materiallardan hazırlanılmasına fikir verirlər. Məhz bu amil insanları təbii liflərdən olan tekstildən, təbiətdən alınan materiallardan istifadəyə çağırırlar edir.

Açar sözlər: dəb, fərdi üslub, geyim, eko-amil

Abstract

Individual style in clothing is one of the main aspects of culture, it is an expressive characteristic of a person's appearance, a unique business card. This type of style, conceived by man, is a visual means of self-presentation of a person (individual), it creates conditions for attracting the attention of people in society, gaining their sympathy and always being in the center of attention. It has a wide range of expression, starting from eccentric and extravagant forms, as well as in spoken language, to universally accepted standards. Modern man can outwardly convey his individual uniqueness to others through harmonious images. By understanding the social-psychological meanings of the symbols used, one can establish effective communication with others through the language of clothing. Today designing an individual style in clothing is the direction perspective of the strong efforts presented by the experts.

In modern times, special attention is paid to the condition of eco-factors in the fashion sector. Nowadays, fashion is the place where dreams are created. Fashion offers us different directions, currents in the visual lines of the mysterious world that surrounds us, different goals and ideals.

Currently, clothing production is causing significant damage to the environment. In addition to the damage caused to the environment by this industry (due to harmful chemicals), it also has a negative impact on the human body (through clothing made from chemical fibers). That is why when creating

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

their personal styles, people consider using clothing made of more eco-friendly and clean materials. It is this factor that calls people to use textiles made of natural fibers and materials obtained from nature.

Key words: fashion, individual style, clothing, eco-factor

İnsan hər zaman öz iradəsindən, istəklərindən asılı olmayaraq adət-ənənəni öyrənir. Burada insan seçim etmək imkanına malik deyil. Zövqə əsaslanan hobbilər və moda, trend kimi mədəniyyət elementləri insanın azad seçiminə dəlalət edir.

Zövq müəyyən bir şeyə meyl etmək və ya nəyəsə çatmaq deməkdir, əksər hallarda zəriflik hissi və ya anlayışdır. Zövq geyimdə fərdi üslubu, özünəməxsus geyinmə tərzini formalaşdırır. Zövq fərdi olduğu üçün insanın ümumi qəbul edilmiş normalardan, standartlardan kənara çıxmasının göstəricisidir. Hər bir nəslin öz hobbisi və buna uyğun fərdi geyim üslubu var. Bu hobbiləri yaradan geyim formaları daima dəyişilir. Böyük insan qruplarını özünə cəlb edən hobbilərin dəyişməsi moda və moda trendləri adlanır. Hobbilər adətən insan kütlələrini zəbt etdikdən sonra moda fenomeninə çevrilir. Modaya göstərilən həvəs adətən şəhər mühitinə uyğundur, burada bir insanın cəmiyyətdə malik olduğu status və nüfuzu onun çalışqanlıqdan və yaxud xarakterindən deyil, yaşadığı mühiti, zəngin həyat səviyyəsi və geyim tərzindən asılıdır.

Modanın dəyişməsindən asılı olmayaraq hər bir insanın geyim tərzini formalaşır ki bu da fərdi üslub adlanır. Fərdi üslub insanın xarici görkəmi ilə yanaşı daxili aləmini də vurğulayır. Fərdi üsübün balanslaşmasında Şərqi xalqlarının fəlsəfi təlimləri (məsələn, İn-yan fəlsəfəsi və s.) də özünəməxsus rol oynaya bilər. Fərdi üslubu seçərkən stilistlər ekoloji amillərə xüsusilə fikir verirlər. Çünki, eko-amillər fərdin gözəl görünməsi ilə yanaşı onun sağlamlığı demək olduğunu anlayırlar. İlk növbədə geyim modellərinin ekoloji təmiz materiallardan olmasına fikir verirlər. Bu ilkin şərti geyim seçərkən daha dəqiq tətbiq etmək üçün ekoloji parçaların, materialların növləri bilmək vacibdir:

Üzvi pambıq. Öyrəşdiyimiz xammaldan fərqli tərəfləri bundan ibarətdir ki, üzvi pambığın becərilməsində hər hansı kimyəvi qatqılardan və gübrələrdən istifadəyə yol verilmir. ABŞ-da və bir neçə Avropa dövlətlərində bu xammalın keyfiyyət standartları artıq rəsmi surətdə təsdiq edilmişdir. Üzvi pambığın 95 faizi kimyəvi gübrələrlə və pestisid maddələrlə emal edilməsindən minimum 3 il azad olan torpaq sahələrində becərilməlidir. Bundan başqa, belə xammalda genləri modifikasiya olunmuş orqanizmlərin (GMO) olmaması gərəkdir.

Mütəxəssislər iddia etdiklərinə görə, üzvi pambıq xammalı gerçəkdən təhlükəsizliyi ilə fərqlənir. Eyni zamanda xüsusilə vurğulanır ki, ekzema xəstəlikləri, eləcə də müxtəlif dəri pozuntuları baş verdikdə yaxud allergiyalar zamanı üzvi pambığın istifadəsi həm də çox faydalıdır.

Yaxın gələcək üçün olduqca perspektivli daha bir bitki alimlər tərəfindən qarğıdalı hesab olunur. Yeri gəlmişkən, bu xammaldan istehsal edilən parça materialı özünün tərkibi baxımından sintetik materiallara daha yaxındır, ancaq onun əsas üstün cəhəti yüz faizə yaxın tam bioloji parçalanmaya məruz qalmasıdır. Həmçinin, qarğıdalı materialların hazırlanması böyük xərclərlə müşayiət olunmur və istehsal prosesinin özü də digər xammal növləri ilə müqayisədə olduqca sadədir. Belə ki, qarğıdalıdan ilk öncə nişasta alınır, bundan sonra həmin nişastadan polimer istehsal edilir. Sonda qarğıdalı sapları istehsal olunur.

Parça məhz həmin saplardan əmələ gətirilir. Bir çox mütəxəssislərin qənaəti bundan ibarətdir ki, qarğıdalıdan hazırlanan parça materialları tekstil məmulatları bazarında mütləq özünə layiq yerini tutacaq. Burada nəzərə almaq lazımdır ki, qarğıdalıdan alınan parça və materiallar rütubəti və nəmliyi çox yaxşı hopturur və bununla bərabər olduqca qısa bir zaman kəsiyində quruyur. Qarğıdalı xammalından alınan materiallar günəş şüalarına və təbiətin başqa təsirlərinə yüksək dayanıqlığı ilə seçilir. Yumşaq olması ilə yanaşı həm də hipoallergendir, bu da bir çox insanlar üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

Gicikən bitkisi də mütəxəssislərin diqqət mərkəzindədir. Həmin bitki növündən istehsal edilən materialların başlıca üstün cəhətləri qismində onun möhkəmliyini qeyd edə bilərik. Bu barədə əvvəllər də bilgilər mövcud olmuşdu. Təsadüfi deyil ki, keçmiş dövrlərdə gicikən bitkisindən kanat və parusın

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

adlanan qalın kətan parça istehsal edilirdi. Bu gün isə mütəxəssislər sözügedən həmin xammalın xarici görkəminə də xüsusi diqqətin olmasını labüd sayırlar.

Aparılmış araşdırmalar nəticəsində aydın olmuşdur ki, gicitkən ipəyin sərgilədiyi təbii parlaqlığa malikdir. Bu materialı asanlıqla boyamaq mümkündür, həm də o, parlaqlığını, ipək tək yumşaqlığını, incəliyini, hamarlığını uzun müddət ərzində qoruyur. Doğrudur, bu xammalın istehsalatda istifadəsinə nadir hallarda rast gəlinir, lakin elit materialların buraxılması və kifayət qədər bahalı kağız növlərinin əldə edilməsində geniş tətbiq olunur. Alimlər gicitkən xammalının həm də üzvi pambıq və yunla birgə istifadə olunmasını məsləhət görürlər. Bunun nəticəsində möhkəm, uzun müddət istismar edilməsinə baxmayaraq, demək olar ki, köhnəlməyən, dayanıqlı paltar istehsal etmək imkanı yaranır. Bundan əlavə, sözügedən material daha asan və rahat şəkildə boyamaq mümkündür, o, formanı çox gözəl saxlayır. Gicitkən mənşəli lifləri olduqca keyfiyyətli cinslərin bir neçə növlərində istifadə olunmasına artıq indi rast gəlmək mümkündür.

• Kətan. Həmin bitki növü əvvəlki qayda ilə, yəni pestisid və herbisid maddələrdən istifadə olunmadan yetişdirilirsə.

• Remi. Gicitkən bitkisinin xüsusi bir növüdür. Qərbi Asiyada yayılmış bitkidən əldə olunur. Remi pambıqdan təxminən beş dəfə daha yüksək möhkəmliyi ilə seçilir. O, rütubəti əla hopdurur, qısa müddət ərzində qurutmaq mümkündür. Ancaq sənaye miqyasında reminin yetişdirilməsi qeyri-mümkündür.

• Psevdoekoloji tekstil. Çağdaş dövrümüzdə dünyada ekoloji məhsullar bazarında istehsalların yuyulması baxımından xeyli miqdarda imkanlar mövcuddur. Bura, xüsusən, yeni ekoloji parçaları kimi tanınan materiallar haqqında məlumatların geniş arealda yayılması da həmçinin daxil edilməlidir. Lakin bu arada belə bir sualın verilməsi labüddür: bəs görəsən necə olub ki, əvvəlki dövrlərdə əcdadlarımız flis və ya bambuk parçasını hazırlamağı düşünmədilər?

Viskoz – “süni” adı ilə tanınan parça materiallarıdır. Ancaq həmin parçalar da yuxarıda qeyd etdiyimiz xammaldan hazırlanan parçalar kimi təbii mənşəli materiallardır. Viskoz və bambukun hazırlanması məqsədilə istifadə olunan xammal qisminə təbii ağac lifləri çıxış edir. Viskoz ondoqquzuncu yüzilliyin sonlarına yaxın “ixtira edilmişdir” və iyirminci yüzillikdən etibarən sənaye üsulu ilə buraxılır.

Hazırkı dövrdə istehsal edilən üzvi müasir materiallara həm də soya mənşəli parçalar aid edilməlidir. Bambuk olduğu kimi, soya plantasiyaları da həmçinin bərpa olunması üçün böyük əmək və maliyyə məsrəfləri tələb etmir. Soya parçaları da bioloji cəhətdən çox münasibdir və üzvi material olduğu üçün təbiətə zərər yetirmədən parçalanır. Yeri gəlmişkən, soya xammalından alınan materiallar istiliyi olduqca yüksək göstəricilər sərgiləməklə saxlayır, antibakterial xassəlidir və qısa zaman kəsiyində quruyur. Maraqlı cəhət bundan ibarətdir ki, insan soya parçasına toxunsa, onun liflərini ipəklə səhv sala bilər ki, bu da həmin parçaların yüksək keyfiyyətindən xəbər verir.

Mütəxəssislər yosunlardan da təbii parçalar istehsal etməyin öhdəsindən gəlməyə müvəffəq olmuşlar. İslandiya yosunlarına üstünlüyün verilməsinə daha çox rast gəlinir. Lakin bununla bərabər həm də qonur, yaşıl və mavi fəsilələrin yosunları da tətbiq edilir. Bu materiallarda insanın dəri örtüyünə olduqca müsbət təərəfdən təsir edən amin turşuların və mineralların mövcudluğu hesabına belə parçaları unikal materiallar adlandırılır.

Təbii mənşəli materialların istehsal edilməsi mümkün olan daha bir bitki növü çətənədir. Heç kimə sirr deyil ki, bu bitki ətrafında davamlı və qızgın mübahisələr baş verir. Qeyd edək ki, ölkələrin böyük əksəriyyətində çətənə istehsalı qanunvericiliklə qadağan olunur. Odur ki, belə materialların əldə edilməsi böyük çətinliklərlə üzləşir və obyektiv səbəblərə görə ləng baş verir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, bu sahədə çalışan mütəxəssislər öz ümidlərini itirmir və isbat etməyə çalışırlar ki, belə xammal pambıq və kətanla müqayisədə inanılmaz dərəcədə daha böyük üstünlüklərə malikdir. Çətənə bitkisinin yetişdirilməsinə sərf edilməli məsrəflər qətiyyənlə böyük deyil, ancaq həmin bitkidən alınan materialların effekti hamını heyran edir. Sadalaya biləcəyimiz başlıca xüsusiyyətlər sırasında, ilk növbədə, çətənə parçalarının möhkəmliyini, antibakterial xassələrini, plastikliyi və yüngüllüyü qeyd etməliyik. Alimlər çətənə bitkisindən hazırlanmış materialların üzvi pambıqla 55-in 45 faizə nisbətdə bir yerdə istifadə olunmasına daha çox üstünlük verirlər.

Yuxarıda haqqında danışdığımız ekoloji baxımdan təmiz parça materialların hamısı real materiallardır, bu parçalar Stella Makkartni, Corcio Armani, Levi Strauss və bu kimi başqa dünya şöhrətli kutüryeləri

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

cəlb edir. Heç şübhəsiz adi mağaza, butik və ya ticarət mərkəzlərində fəaliyyət göstərən salonlarda bu ilk baxışdan əsl möcüzəli görüən biləcək yeniliklər hələ satışa daxil olmayıb, lakin ümidimizi itirməyərək ən yaxın gələcəkdə onların geniş miqyasda ticarət olunduğunu gözləyək.

Beləliklə, geyim ansamblında istifadə edilən tekstil, müxtəlif detallar, aksesuarlar və s. mənşəcə təbii materiallardan olarsa, bu eko-sistemin bir hissəsinə çevrilmiş insanın zövqlü və gözəl görkəmini yaradan elementlər olmaqla yanaşı insan kütlələrinin sağlamlığı mənasına gəlir.

Ədəbiyyat

1. Fashionopolis: Цена быстрой моды и будущее одежды / Дана Томас; Пер. с англ. Е.Захаровой и Н.Кияченко – М.: Альпина нон-фишн, 2022, 352 с.
2. Леусенко К.И., Тюхтенева З.И., Экологическая культура в аспекте экологической моды, URL: <http://rae.ru/forum2010/pdf/article138.pdf>
3. Кротова М.В., Тюхтенева З.И. Социологический аспект экологической культуры в моде, URL: <http://www.scienceforum.ru/2014/pdf/588.pdf>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

EKOLOJİ DİZAYN ANLAYIŞININ MÜASİR MODA ALƏMİNDƏ MÖVQEYİ

Yeganə Ağamalyeva

Dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Sərxan Şahvələdov

Magisrtant

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Eko-dizayn – adamların öz ixtiyarı ilə həyata keçirilən seçim əsasında həm ekoloji vəziyyətə, həm də, bir nəticə kimi, sağlamlılıqlarına təsir göstərən ekoloji sistemin ayrılmaz tərkib hissəsinin olmasının başa düşməsinə yönəlmiş uzunmüddətli və dayanıqlı trenddən ibarətdir. Ekoloji dizayn – bu və ya digər məhsulun həyat dövrü ərzində ətraf mühitin mühafizəsinə son dərəcə böyük diqqət ayıran bir dizayn istiqamətidir. Burada məhsulun hazırlanması, istifadəsi və zərərsizləşdirmə (utilizasiya) prosesinin bütün mərhələləri kompleks şəkildə dəyərləndirilir.

Ekoloji mədəniyyət modelyer-dizayner ilə istehlakçı arasında baş verə biləcək dialoqu nəzərdə tutur, onun stimullaşdırılmasını dəstəkləyir. Sonda təkrar istehsal proseslərindən uzaqlaşmağa və milli, habelə etnik fərqləri qorumağa şərait yaradır. Ekoloji yanaşma məşhur yapon mənşəli dizaynerlər Yamomoto, Kavakubo və Miyaki kimi böyük ustaların ərsəyə gətirdikləri əsərlərdə inanılmaz və möcüzəli tərzdə açılır. Onlar hər biri heç şübhəsiz, böyük istedadla malik modelyerlərdir. Odur ki, onların kolleksiyalarında münasibətlərin ekologiyalaşdırılmasına yönəlmiş tərzlərin inkişaf etdirilməsi, geyim nümunələrinin yeni “ekoloji” təfəkkürə uyğunluğu qətiyyətlə təsadüfi xarakter daşımır. Bu isə belə bir anlama əsaslanır, insanlar mövcud olduqları mühitlə başlanğıcdan harmoniya təşkil edir.

Ekoloji moda mövzusu son illər dünyada geniş yayılır və bir çoxları tərəfindən qəbul olunur. Dizaynerlərin böyük əksəriyyəti isə ekoloji geyim xətlərinin buraxılışını təşkil edə bilib. Məsələn, Fransanın paytaxtında ildə bir dəfə “Ethical Fashion Show” tədbiri təşkil olunur. Burada dünyanın aparıcı dizaynerlərinin iştirakı ilə etik moda nümayişləri həyata keçirilir. Dünyanın əksər ölkələrində ekoloji moda mövzusu nisbətən az müddətdir ki, əhali tərəfindən qəbul olunur və yayılmağa başlayır. Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, öz eko-xətlərini təşkil edən və ya öz fəaliyyətində eko-standartlara riayət edən dizaynerlərin sayında tədrici artımla müşahidə olunur.

Açar sözlər: eko-dizayn, moda, ekoloji mədəniyyət, geyim xətləri

Abstract

Eco-design reflects a long-term, sustainable trend towards understanding that people are an integral part of the ecological system, and that this affects the environmental condition and, as a result, their health, based on their own free choices. Ecological design is a design direction that pays great attention to environmental protection during the life cycle of products. In this, all stages of the product, preparation, use and neutralization (disposal) processes are comprehensively evaluated.

Ecological culture envisages, and supports, a dialogue that can take place between the fashion designer and the consumer. In the end, it creates conditions to associate itself with the reproduction processes and preserve national and ethnic differences. The ecological approach unfolds in an incredible and wonderful way in works created by great masters such as the famous Japanese designers Yamomoto, Kawakubo and Miyaki. Each of them are undoubtedly very talented fashion designers. The development of styles aimed at the ecologicalization in their collections, and the conformity of clothing samples to

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

the new "ecological" thinking are not at all accidental. They are based on the understanding that people are in harmony with their environment from the beginning.

In recent years, the topic of ecologically sustainable fashion has been widely spread around the world, and is accepted by many. Many designers have managed to organize the release of ecological clothing lines. For example, the "Ethical Fashion Show" event is organized once a year in Paris. Ethical fashion shows are held there with the participation of many of the world's leading designers. In most countries of the world, the topic of ecological fashion has been accepted by the population for a relatively short time, and is starting to spread. It should be noted that there is a gradual increase in the number of designers who organize their own eco-lines or adhere to eco-standards in their activities.

Keywords: eco-design, fashion, ecological culture, clothing lines.

Tarixi məxəzlərdən bəllidir ki, mədəniyyət sahəsində baş verən qloballaşma proseslər həm də beynəlxalq miqyasda modanın yaranmasına və inkişafına da səbəb olmuşdur. Tekstil sənayesinin tərəqqisi isə yeni növ materialların, habelə moda fenomenlərinin konstruksiyalarının formalaşdırılması və prezentasiyaların həyata keçirilməsi istiqamətində yeni və mütərəqqi texnologiyaların, üsulların meydana gəlməsinə sonuclanmışdır. Modanın mühüm bir mədəni-tarixi hadisəsi olaraq mənimsənilməsi üçün "moda", "kostyum" və "geyim" kimi məfhumları incələməyə lazım gəlir. Geyim – məmulatın konkret hansı formada olmasıdır. Kostyum – müəyyən stilə uyğun bir şəkildə seçilmiş geyim nümunələrinin konkret hədəflərlə şərtləndirilmiş zəngin bir sistemidir. Moda (fransız dilində – mode; latın dilində isə – moduz) – "məişətdə istifadə olunan əşyalarda, daha çox geyim məmulatlarında ölçülərin, metodların, qaydaların hər hansı görünüş formalarının bu və ya digər konkret, yaxud indiki dövrdə hökmranlığıdır". Dəb – bu və ya digər dəyərləri özündə ehtiva edən, onları əks etdirən konkret obyektlərdə əhalinin sosial qrupunun mənəvi və əlaqi ideallarının əksidir.

Müxtəlif adətlərdən, ənənələrdən, yəni insanın davranışının və xarici görünüşünün normativ aspektini ifadə edən yazılmamış qanunlardan fərqli olaraq, moda – insanlar tərəfindən riayət olunmasına üstünlük verilən bir anlayışdır, yaxud sosial nöqteyi-nəzərdən dəyər aspektidir. Bir halda ki, geyim vasitə qismində, kostyum isə hər hansı konkret bir obrazın reprezentasiya metodu kimi çıxış edərsə, moda qeyd etdiyimiz həmin obrazın yaranması qaydası kimi tərif edilə bilər. İnsan bəşəriyyətinin qət etdiyi böyük tarixi yolda belə qəbul olunub ki, ilk öncə geyim və kostyumlar, daha sonra isə modanın özü əmələ gəlmişdir. Tam əminliklə söyləyə bilərik ki, moda orta əsrlərin sonuna yaxın özünü büruzə vermişdir; məhz buna görə də kostyumun bir geyim olaraq qət etdiyi tarixi yolda "burqundiya modaları" kimi bir anlayış da yer alır. Daha bir vacib məqam bununla bağlıdır ki, XX əsrə qədər moda insanların yalnız çox kiçik bir çevrəsinə aid edilirdi. Bu sırada hökmdarlar, kübar insanlar, saray əhli, müxtəlif mənbələrə uyğun olaraq, Avropa ölkələrində yaşayan əhalinin təxminən 5-10% daxil idi. Qalan əhalinin kostyumu ənənəvi səciyyəvi olmuş və yüzilliklər ərzində yalnız cüzi, əhəmiyyətsiz dərəcədə dəyişmişdi. Belə kostyumun əsas prinsipi uyğunluqdan ibarət idi. Yəni, "varlığım nədirsə, görkəməm də odur". Kostyumun necə olmasından bu və ya digər adamın təkə sosial və ailə vəziyyəti deyil, həmçinin peşəsi, hətta yaşayış yeri də, demək olar ki, yüksək dəqiqliklə təyin edilirdi.

Ekoloji dizayn, müasir moda aləmində dizayner fəaliyyətinin inkişafında ən mühüm istiqamət kimi dəyərləndirilməlidir. Unutmaq olmaz, ekoloji yanaşmanın çərçivəsi daxilində çoxsaylı meyllər yaranmışdır ki, onlar da bir sıra aspektdən qeyd oluna bilər.

Nəzərə almaq lazımdır ki, əgər biz ekoloji mövzunu, onların inkişafını 1970-ci illərin və bugünün prizmaları ilə tutuşdursaq, bu aralıqda inkişaf təməllərinin kifayət qədər ləng baş verməsinə rəğmən, kifayət qədər ciddi hesab edilə biləcək müsbət nəticələrə nail olunmasını tam iddialı surətdə demək mümkündür. Vəziyyət birmənalı deyildi. Səbəb onunla bağlıdır, istehsal edilən ekoloji məhsullar, tikilən ekoloji geyim və sərəgilənən ekoloji həyat obrazı yüksək maya dəyərinə malikdir. Bundan əlavə, haqqında bəhs etdiyimiz standartları və tələbləri ödəyən məhsulun istehsalına təbii materialların istifadəsi ciddi məsrəflərlə bağlıdır. Məhz bu səbəbə görə bütün bunlar gerçək reallıqda əhalinin, demək olar ki, tamamilə məhdud bir dairəsi üçün əlçatan olur.

"Ekoloji yaşayışa üstünlük verin, ona riayət edin" – bu lozunqun səsləndirilməsi, bir yandan, insana qarşı diqqətin təzahürü, planetimizə məhz doğma ata evimizə qarşı kimi münasibətin göstərilməsi

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

deməkdir. Başqa bir tərəfdən də, sterilizasiya və unifikasiyanı, eləcə də manipulyasiyanı, adi monoton həyat səviyyəsində simulyasiya və reallıq modellərinin ərsəyə gətirilməsini bilərəkdən yaradan bir lozunq olaraq diqqət çəkir.

Qeyd etmək lazımdır ki, həyatın yeni keyfiyyətinə keçidi təklif edərək, ergonomika təbii tələbatlara söykənir, ancaq bir daha həmin hippilərdə yaxud maarifçilərdə olduğu kimi, burada təbiətə qayıdışın vacib və zəruri olduğu, təbiətüstü bir məkanın formalaşdırılmasını təbliğ edir. Milli kolorit də coğrafi mənşəyi və mənsubiyyəti olmayan bir predmetə, komfortun və rahatlığın mühüm tərkib hissəsinə çevrilir.

Dizaynın çağdaş ekoloji istiqamət qarşısında duran vəzifələri ekoloji stillə müqayisədə daha miqyaslı və həcmlidir.

Əsas hədəf – təbiətlə mədəniyyətin ünsiyyətinin labüdlüyünü diqqətə alan insan yaşayışının ergonomik mühitinin formalaşdırılmasıdır. XX əsrin 70-ci illərin ekoloji stili bütün diqqətlərini təbii materialların tətbiqinin mümkünlüyü və önəmi üzərində fokuslayır. Ekoloji istiqamət isə ümumiyyətlə predmet fetişizminə qarşıdır, ekoloji baxımdan daha təmiz texnologiyaları, istehsal proseslərinin tətbiqini və optimallaşdırılmasını nəzərdə tutur və təbliğ edir.

Ekoloji cərəyanın son hədd variantı – sintetik materialların tətbiqindən tam həcmdə imtina edilməsidir. Fərqli və daha yumşaq variant isə sintetik materialların tətbiqini qəbul edir, lakin bu materiallar malik olduqları keyfiyyətə görə təbii materialları üstələməlidir və ya, ən azından, təbii materialların xassələrinin böyük əksəriyyətinə malik olmalıdır. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, süni materialların təbii materiallar əvəzində tətbiqini və təklif edilməsini yolverilməz kimi götürən istiqamət də mövcuddur.

İstehlak edilən məhsulların və bütövlükdə istehlak prosesinin özünün ekologiyalaşdırılması yüksək keyfiyyətli və uzunmüddətli istifadə edilə bilən əşyalara qayıtmasını nəzərdə tutur. Bu cür yanaşma sadəcə olaraq istehsal həcmi aşağı salmalı deyil, həm də onu o cümlədən də predmetlərin universallığı hesabına minimallaşdırılmasına stimül verməlidir. İstehsal prosesinin ekoloji minimallaşdırılması second-hend məhsullarının çiçəklənməsində də özünü əks etdirmişdi. Son hədd variantı kimi “Greenpeace” stilində “zibil dizaynı” adlandırılan stil göstərilə bilər.

Burada geyimin hazırlanması artıq istifadədən keçmiş qablaşdırmadan, plastik qutulardan baş verir. Qarderobun minimuma endirilməsi, uzunmüddətli istifadə oluna biləcək keyfiyyətli əşyaların istehsal edilməsi vintajın aktuallaşdırılmasına da gətirib çıxartmışdı. Vintaj – keçmişdə adlı-sanlı dizaynerlərin hazırladığı əşyaların istifadə olunması və ya köhnə əşyaların yenidən dövrüyyəyə buraxılması deməkdir. 2000-ci ildə dəbə daxil olmuşdur. Bu tendensiya modanı daha da demokratik olması, vizuallaşdırılan obrazın köməyi ilə hər bir şəxsin fərdliliyinin nəzərə çarpdırılması ideyasına xidmət edirdi. Haqqında danışdığımız bu istiqamət həmçinin mövsümi moda, modellərin köhnəlməsi kimi problemlə məşğul həll edir. Nəticədə ətraf ekologiyanın mühafizə edilməsi prosesinə yaxşı cəhətdən təsir etmək iqtidarındadır.

Ekoloji mədəniyyət həm də, dizayner-modelyer ilə istehlakçı arasında baş tutan dialoqu nəzərdə tutur, onun gerçəkləşməsinə dəstəkləyir. Nəticədə təkrar-istehsaldan uzaq durmağa və milli, həmçinin etno fərqləri saxlamağa şərait yaradır. Ekoloji yanaşma bir sıra yapon modelyer-dizaynerləri - Yamamoto, Kavakubo və Miyaki kimi böyük sənətkarların yaratdığı əsərlərdə inanılmaz tərzdə möcüzəvi şəkildə bəyan olur. Adı şəkilən yeni ekoloji ideyaları moda aləminə gətirən bu dizaynerlər əlbətdə ki, çox böyük istedadla malikdirlər. Odur ki, yapon modelyerlərinin kolleksiyalarında ekologiyalaşdırma məsələlərinin inkişaf etdirilməsi, geyim növlərinin yeni və aydın “ekoloji” təfəkkürə tam uyğunluğu heç də təsadüfi xarakter daşımır. Buradan da məlum olur ki, insanlar daima ətraf mühitlə həmişədən maraqlı bir harmoniya təşkil etmişdir.

Həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, adət və ənənələrlə bağlı özəl bir münasibətin ortaya qoyulması sayəsində geyim nümunələri kifayət qədər mütərəqqi görünüş əldə edir. Bunun əsas səbəbi kimi müraciət olunan adətlərin və ənənələrin artıq keçmişin fenomeni qismində deyil, çağdaş dəyərlərin bazası kimi dəyərləndirilməsidir.

Yaponların ənənəvi xalq kostyumunun ümumi prinsipləri aşağıdakılardan ibarətdir: sərbəst biçim; universallıq; sadəlik; çoxlaylılıq.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Məsələ burasındadır ki, bütün bunlar çağdaş modelyerlərin iqtibas olunan məqamlar deyil. Onlar məhz kostyumun özünün forma yaradılışının obyektiv qanunları qismində çıxış edir.

Bu cür geyim nümunələrinin eko-dizaynı, orijinallığı insanla kostyum arasındakı xüsusi bir məkanın formalaşdırılmasından ibarət deyil. Bütün bunlar, hər şeydən əvvəl, transformasiya proseslərinə məruz qalma, dəyişkənliyə meyllilik, insanın özünü ifadə etmə prosesi hüdudlarında yardımçı kim qiymətləndirilə biləcək individuallığı nəzərə çarpan bir obrazın ərsəyə gətirilməsidir. İstifadə olunan parça materialının fakturasına böyük həssaslıqla yanaşılma, materialların ekoloji təmiz liflərdən olması, parça materialları, mütərəqqi texnologiyalarla müxtəlif sınaqların və eksperimentlərin yerinə yetirilməsi yapon xalqının ənənəvi olaraq materialla bağlı həssaslıqla yanaşılmasının bir proses kimi özü ilə tam müvafiqlik təşkil edir.

Eko-dizayn – insanların dünyagörüşü, zövqü və öz ixtiyarları əsasında həyata keçirilmiş seçim vasitəsilə həm ekoloji duruma, həmçinin də, nəticə olaraq, sağlamlıq məsələlərinə təsir göstərən eko-sistemin ayrılmaz hissəsi olmasının başa düşülməsinə meyillənən uzunmüddətli (davamlı) və dayanıqlı trenddir.

Həm də ekoloji dizayn – hər hansı məhsulun mövcud olduğu dövr ərzində ətraf mühitin mühafizəsinə olduqca böyük diqqət ayıran, hamı tərəfindən rəğbətlə qarşılanan dizayn istiqamətidir. Bu istiqamət ilk növbədə insanların sağlamlığı, təbiətin isə qorunması, çirklənməməsi deməkdir.

Ədəbiyyat

1. Катсанова Л. Японская мода вчера, сегодня и завтра. Жур. Азия и Африка сегодня. 2006, №1
2. Черепанова Д.А. Влияние модной индустрии на экологию// Сборник «Экологические проблем региона», 2018, с.209
3. Экологическая мода: что такое sustainability и почему это важно? // BBC, 2018, [URL:https://www.bbc.com//ukrainian/features-russian-43195828](https://www.bbc.com//ukrainian/features-russian-43195828)

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

TOXUCULUQ VƏ YÜNGÜL SƏNAYE MƏHSULLARININ DİZAYNINDA TƏTBİQ EDİLƏN EKOLOJİ ÜSULLAR

Lalə Məmmədova

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Dosent

Təranə Abdulova

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Magistrant

Xülasə

Müasir istehlak cəmiyyətində günü-gündən ekoloji problemlər çoxalır, ətraf mühitə kifayət qədər zərər yetirilir. Xüsusilə, toxuculuq və yüngül sənaye sahəsi çox sayda emal mərhələlərinin həyata keçirildiyi mürəkkəb proses olduğundan, onun təbiətə zərər vurmaması, ekoloji təhlükə yaratması ehtimalı daha da artır. Toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarının hazırlanmasında liflərin, daha sonra parçanın əldə edilməsi, onun kimyəvi maddələrlə boyanması, lazımi detalların əlavə edilməsi, müxtəlif vasitələrlə daşınması, bir sıra texnika və texnologiyaların tətbiqi kimi amillərin hər biri mənfi təsirlərlə nəticələnə bilər. Toxuculuq və yüngül sənaye sahəsində boyama və emal proseslərində yüksək miqdarda intensiv enerji və su ehtiyatı sərf edilir. Bununla da, ekoloji sabitliyin pozulması üçün mənfi təsirlər formalaşır. Bütün bunlar ekoloji yanaşmanın olmaması, qeyri-adekvat emal prosesinin aparılması, eyni zamanda resurslardan səmərəsiz istifadənin nəticəsində baş verir.

Bu baxımdan istehsalat zamanı istifadə edilən xammalın, boyaq maddələrinin ekoloji cəhətdən təmiz olması, ekoloji istehsalat metodlarının istifadəsi, ümumilikdə, sistemli yanaşmanın tətbiqi ilə müsbət nəticələr əldə etmək mümkündür. Ekoloji emal üsullarının tətbiqi, məsələn, qədim boyama metodlarının istifadəsi (soğan qabığı, müxtəlif bitki köklərindən əldə edilən boyaq maddələrinin tətbiqi) həm iqtisadi cəhətdən, həm də ekoloji şüurun formalaşması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Hazırda bir çox ölkələrdə əhalinin müəyyən təbəqəsi təbiətə daha az zərər verən məhsulları və ya xidmətləri seçirlər.

Mənfi təsirlərin aradan qaldırılması, ekoloji cəhətdən təbii toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarının yaradılması eko-dəbin inkişafı baxımından da olduqca vacibdir.

Açar sözlər: təbii boyaq maddələri, tekstil, geyilə bilən sənət, ekoloji çap üsulları, ekoloji tarazlıq

Abstract

In the modern consumer society, environmental problems are increasing day by day, the environment is being sufficiently damaged. In particular, since the textile and light industry is a complex process with many processing steps, it is more likely to harm nature and create an environmental hazard. In the production of textile and light industrial products, the factors such as obtaining the fibers and then the fabric, dyeing it with chemicals, adding the necessary details, transporting it by various means, and applying a number of techniques and technologies can all result in negative effects. Dyeing and processing processes in textile and light industry are highly energy and water intensive. With this, negative effects are formed for the disturbance of ecological stability. All this happens as a result of the lack of an ecological approach, inadequate processing, and at the same time inefficient use of resources.

From this point of view, it is possible to achieve positive results by using ecologically clean raw materials and dyes used during production, using ecological production methods, and in general, applying a systematic approach. The application of ecological processing methods, for example, the use of ancient dyeing methods (onion peel, application of dyes obtained from various plant roots) is of great importance both economically and from the point of view of the formation of ecological awareness.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Currently, in many countries, certain segments of the population choose products or services that are less harmful to nature.

Elimination of negative effects, ecologically natural textiles and creation of light industrial products are also very important from the point of view of the development of eco-fashion.

Keywords: natural dyes, textiles, wearable art, ecological printing methods, ecological balance

Məlum məsələdir ki, insanların son vaxtlarda tələbləri, şəxsi və ictimai şüuru olduqca dəyişmişdir. Bu, istənilən sahəyə aid edilə bilər. Son illərdə getdikcə daha çox yayılan davamlılıq, ekoloji amillər, ekoloji cəhətdən təmiz parçalar, bərpa olunan enerji mənbələri və s. buna sübut sayıla bilər. Xüsusilə toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarının istehsalı sahəsində də bunu açıq şəkildə görmək mümkündür. Belə hesab olunur ki, hazırda moda sənayesi cəmiyyət üçün ən çirkəndirici sahələrdən biridir. Bunu sadəcə innovativ texnologiyalar və insanlar arasında maarifləndirilmənin artırılması ilə aradan qaldırmaq olar.

Müasir istehlakçılar əldə etdikləri toxuculuq məhsullarının keyfiyyətinə əmin olmaq istəyir. Onlar toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarını alarkən onun tərkibinə, keyfiyyətli olmasına, ekoloji cəhətdən təmiz olub-olmamasına diqqət yetirir. Bu zaman məhsulların, xüsusilə uşaq toxuculuq məmulatlarının tərkibində zərərli maddələrin olmaması, sağlamlığa ziyan vuran materialların istifadə edilməməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu zaman toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarının istehsalatından marketinqinə qədər bütün proseslərdə təbiətin mühafizəsinə, tullantıların azaldılmasına, ekoloji amillərə diqqət yetirmək lazımdır. Bu proseslərin ən ilkin halqası məhz xammalın, liflərin, ipliklərin əldə olunmasıdır. Bu mənada eko-tekstil anlayışı irəli sürmək olar. Eko-tekstil tərkibində zərərli maddələr olmayan materialdan hazırlanmış materiallardır. Bundan əlavə, məhsulların dizaynı da istifadə üçün xüsusilə əlverişli olmalıdır, bu məlumatlar müəyyən meyarlara cavab verməli, onların konstruktiv təşkili dəri ilə sıx təması istisna etməlidir [1].

Hazırda çox sayda yeni eko materiallar istifadəyə verilir. Bu materiallar təbiətə daha az zərər yetirir, daha az su sərf edir, onların becərilməsində kimyəvi pestisitlər istifadə olunmur. Bu materiallar arasında xüsusilə son dövrlərdə banana silk, yəni banan ipəyi kimi adlandırılan və 100% banan ağacının gövdəsindən hazırlanan parçanı qeyd etmək olar. Məlum məsələdir ki, banan cəmi bir dəfə meyvə verir. Ona görə də meyvələr dəridikdən sonra adətən ağacın gövdəsi yandırılır. Bu baxımdan eko tekstil çərçivəsində bu gövdələrdən yumuşaq lif əldə olunaraq yeni parçalar hazırlanır. Qeyd etmək lazımdır ki, banana silk əsasən bu sahədə lider Hindisatanda istehsal edilir [2].

Banan ipəyi normal ipək parça ilə müqayisədə daha yumuşaqdır, daha sadə şəkildə əldə olunur, boyanı daha yaxşı mənimsəyir. Boyaq materialı kimi isə təbii bitki boyaları tətbiq edilir. Bitki boyalarından artıq qalan sular isə yenidən əkin sahələrinin suvarılması üçün istifadə olunur.

Bir digər təbii material isə çətənə lifləridir. Çətənə bitkisindən əldə edilən bu liflər olduqca davamlıdır, emal müddətində minimal təsirlərlə xarakterizə olunur, hətta pambıq və kətanla müqayisədə daha çox lif istehsal edir. Bitkinin becərilməsində əlavə gübrələrə və ya kimyəvi pestisitlərə ehtiyac olmur. İstənilən iqlim şəraitində sürətli şəkildə böyüyən çətənə olduqca davamlıdır, bu bitkinin liflərindən hazırlanmış materiallar köhnəlmir, istifadə edildikcə, yuyulduqca yumşaqlığı daha da artır. Ən əsas isə çətənə lifləri günəşin ultrabənövşəyi şüalarına qarşı olduqca davamlıdır. Çətənə lifi ekoloji cəhətdən təmiz parçalar arasında ən geniş şəkildə tətbiq edilən material sayıla bilər. Bitkinin tez böyüməsi, olduqca az su sərf etməsi amili də buna təsir edir. Çətənə həşəratlara qarşı davamlı bitki hesab olunduğundan demək olar ki, becərilmə dövründə məhv olmur, ətrafdakı bitkilərin də məhv olmasının qarşısını alır.

Finlandiyada yerləşən Spinnova şirkəti ağacdan zərərli kimyəvi maddələrdən istifadə etmədən birbaşa sellülozik tekstil lifinə çevirmişdir. Əslində ağac materialından liflərin əldə edilməsi yeni texnika hesab olunmur. Buna baxmayaraq, əvvəlki texnikalarla əldə edilən liflərin hazırlanmasında həm işçiləri, həm də su hövzələrini zərərli müxtəlif pestisidlər istifadə olunurdu. Spinnova sellülozik lifinin hazırlanmasında isə daha çox mexaniki proseslər tətbiq edilir, əlavə məhsul kimi isə sadəcə buxarlanmış sudan istifadə oluna bilər. Bu lif digər materiallardan fərqli olaraq əsasən quraq sahələrdə, əlavə su sərfi olmadan əldə edilir. Spinnova sellülozik lifini bir çox digər ölkələr emal etmək istəsə də, bu mümkün olmamışdır. Bu ilk növbədə Finlandiyada meşələrin çoxluğu ilə əlaqələndirilir. Ölkədə meşələrin

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

salınmasına, ağacların əkilməsinə xüsusi diqqət yetirilir, ona görə də ağaclardan belə məhsulların əldə edilməsi onların sayında ciddi dəyişiklik yaratmır. Hətta elə düşünülür ki, meşələrdə sənayedə istifadə olunandan daha çox ağac vardır. Ona görə də bu materialın tətbiqi ilə dünya pambıq istehsalı tam şəkildə əvəz oluna bilər.

Ekoloji cəhətdən təmiz toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarında, xüsusilə körpələr üçün nəzərdə tutulan məhsullarda ammal kimi ekoloji cəhətdən təmiz eko-pambıq tətbiq edilməlidir. Adətən eko-pambığın seçilməsinin bir sıra səbəbləri vardır: bu zaman genetik olaraq dəyişdirilmiş toxumlardan, kimyəvi gübrələrdən və pestisidlərdən istifadə edilmir, daha çox yerfıstığı kimi üzvi gübrələr yer verilir, bununla da torpağı azot və digər maddələrlə zənginləşdirmək mümkündür. Bu məhsullar əsasən ekoloji cəhətdən təmiz ərazilərdə becərilir, əlaq otları əsasən əllə təmizlənir, pambıq əllə yığılır, yetişmiş toxumlar seçilir, texnikaların istifadəsi minimuma endirilir. Zərərvericilərlə mübarizə üçün isə ancaq təhlükəsiz vasitələrdən, məsələn, sarımsaq, çili bibəri kimi bitkilərdən, orqanik sabun məhlulundan, mferomon tərkibli tələlərdən istifadə edilir [3].

Belə parçaların istehsalında zərərli maddələrin istifadəsinə heç bir halda yol verilmir, tərkibində xlor olan ağartıcıların, zərərli məhlulların, süni boyaların tətbiqi məhdudlaşdırılır.

Eko-materiallar arasında ananas lifini də qeyd etmək olar. Ananas bitkisinin meyvələri yığıldıqdan sonra, növbəti mərhələdə yarpaqlar yığılır və bu yarpaqlardan kustar üsulla liflər əldə edilir. Yarpaqlardakı liflər əllə ayrılır, çay suları vasitəsilə üzərindəki artıqlar təmizlənir, yuyulur, daha sonra iplərdən asılaraq qurudulmağa başlayır. Liflərin emalı nəticəsində qalan tullantılar sonradan gübrə kimi istifadə oluna bilər. Ananas lifləri emal olunarkən tez doluşduğu üçün ilkin daralma mərhələsindən də keçirilir. Ancaq ananas lifi sırf əl əməyinə əsaslandığından, çətinə lifinin əldə olunmasına nəzərən olduqca mürəkkəb prosesdir. Bir kilo yarpaqdan lif əldə etmək üçün təxminən 25-30 nəfər səy göstərməli olur.

Ancaq çox böyük miqdarda yarpaqdan az lif əldə edilməsinə baxmayaraq, alınan yüngül material istənilən iqlim şəraiti üçün əsasən ayaqqabılarda, aksesuarlarda istifadə oluna bilər.

Ahimsa ipəyi adətən hərfi mənada "Peace silk" kimi də adlandırılır. Bu, onun olduqca zərərsiz material olması ilə bağlıdır, adi ipək materialla müqayisədə daha dayanıqlı material sayılır. Ahimsa ipəyi hələ ipəkqurdu çıxmamış ipək qozasının qaynadılıb, daha sonra da qurudulması ilə əldə olunur. Bu zaman hər hansı kimyəvi maddələr, dərmanlar qəti şəkildə istifadə edilmir. Ahimsa ipəyinin istehsalı bu baxımdan işçilər üçün də mənfi təsir yaratmır, ətraf mühitə zərər yetirmir. Bu proseslərdən sonra ipəkqurdu baramadan rahatlıqla çıxarılır. Bu ipək parça növü də əsasən Hindistanın Jjarkand bölgəsində emal olunur.

Ekoloji təmiz toxuculuq və yüngül sənaye məmulatlarının rənglənməsində də təbii üsullar tətbiq edilir, əsasən, müxtəlif bitki köklərindən əldə edilmiş nisbətən açıq rənglərə üstünlük verilir, çap yolu ilə yalnız ön tərəfə şəkil çəkməyə icazə verilir, bəzən isə ümumiyyətlə, təsvirlər yer almır [4].

Bu gün toxuculuq və yüngül sənaye sahəsində fəaliyyət göstərən müəssisələr gələcək nəsillərə daha təmiz mühit buraxmaq üçün ətraf mühit məsələsini daha çox ön plana çıxarırlar.

Bu sahədə fəaliyyət göstərən brendlərə ilk növbədə Adidas-ı nümunə göstərmək olar. Adidas istehsal etdikləri məhsullarda təkrar emal edilmiş materiallardan istifadəni artırır. Brend ətraf mühitə mənfi təsirini azaltmaq üçün isə 2024-cü ildən etibarən sadəcə təkrar emal edilmiş polyestəri tətbiq etməyi hədəfləyir. Eyni zamanda Adidas istehsal zamanı su istehlakını minimuma endirməyə səy göstərir, əsasən bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə edir, şirkət bu istiqamətdə ədalətli əmək təcrübələrinə sadıqdır [5].

Əsasən cins materiallar tətbiq edən Levi's eko-tekstil istiqamətinə olduqca diqqətli yanaşır. Bu sahədə ilk nümunəsi 501 Jeans ilk dəfə 150 il əvvəl yaradılmışdır. Levi's planı "water<less" texnikasından istifadə edir və nəticədə su istifadəsi 80 % aşağı endirir [6].

Iamnotbasic brendi də Orxan Orgun tərəfindən yaradılmış, əsasən keyfiyyətli, əlçatan və ekoloji cəhətdən təmiz geyimlərin hazırlanmasına yönəldilmişdir. Brendin əsas məqsədi kətan, lyocell kimi daha davamlı parçalardan istifadə edərək tez köhnəlməyən, daha uzun müddət istifadə edilə biləcək geyimlər hazırlamaqdır. Eyni zamanda brend kütləvi istehsalatı belə məhdud şəkildə həyata keçirir,

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

parça israfının qarşısını almaq üçün sata biləcəyi qədər məhsul istehsal edir. Eyni zamanda brend "bir az yer aç" (Open some space) şüarı altında sosial layihə hazırlamışdır. Layihə təkrar emala əsaslanır. İamnotbasic brendindən alınan məhsulların içərisindən qara rəngli paket çıxır. Alıcılar bu qara paketlərə evdə istifadə etmədikləri əşyaları, çantaları, geyimləri qoyaraq hər hansı daşımaçı (karqo) şirkətinə çatdırırlar. Bu karqo şirkətləri məhsulları qara paketin üzərində göstərilən ünvana çatdırırlar. Göndərilən məhsullar birbaşa olaraq Loğman Həkim fonduna, sonra isə ehtiyacı olan insanlara yönəldilir [7].

Toxuculuq və yüngül sənaye sahəsi əsas çirkləndiricilərdən sayılır, karbon emissiyalarının, su istifadəsinin və tekstil tullantılarının böyük hissəsini əhatə edir. Xüsusilə sürətli dəyişən dəb ətraf mühitə və insan sağlamlığına mənfi təsir göstərir, bu sənayedə yaradılan geyimlərin əksər hissəsi hələ də ekoloji təmiz olmayan materiallardan hazırlanır. Ona görə də bu sahəyə daha çox diqqət yetirmək, hətta ekoloji materialların tətbiqini daha da gücləndirmək, hətta bu sahədə dövlət tənzimləmələrini tətbiq etmək lazımdır. Eyni zamanda, bu istiqamətdə mövcud ehtiyatları müxtəlif üsullarla emal etmək, onları qiymətləndirmək, müxtəlif texnologiyalarla ekoloji cəhətdən uyğun materiallar əldə etmək zəruridir.

Ədəbiyyat

- Alkaya E. and Demirer G.N., (2014). Sustainable textile production: A case study from a woven fabric manufacturing mill in Turkey, Journal of Cleaner Production, 65 (4): p. 595
- <https://modakariyeri.com/doga-dostu-kumas/>
- Antony R. (2018). Eco-friendly textiles. Sri Krishna College of Arts and Science. p. 70
- Nazarov Yu.V. , Popova V.V. (2016). Innovative textile. Main types and areas of application. c. 58
- <https://aif.ru/dontknows/eternal/1023732>
- <https://sustainabilitymag.com/top10/top-10-sustainable-clothing-brands>
- <https://www.themaggar.com/cevre-dostu-markalar/>

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

SOSIAL-MƏDƏNİ KONTEKSDƏ İDMAN ÜSLUBUNUN EKO-DİZAYN KONSEPSİYASININ ANALİZİ

Yeganə Ağamalyeva

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Dosent

Gülçöhrə Salehzadə

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

baş müəllim

Nərmin Əliyeva

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Magisrtant

Xülasə

Kostyumda üslub geyimin vahid obrazlı görünüşünü təmin edən bədii vasitələrin və ifadəli üslubların toplusudur. Üslub birbaşa dəblə əlaqəlidir, ancaq, ondan fərqi budur ki, dəb tez-tez və dayanmadan dəyişir. Halbuki, üslub sabitlik və daimilik ilə xarakterizə olunur. Uzun zaman boyunca incəsənətdə və kostyumda, bütünlükdə ancaq hər hansı bir üslubun hökm sürdüyü tarixi mərhələlərdən fərqlənərək XXI əsr modasında bir neçə əsas üslub, o cümlədən idman üslubu mövcuddur. Bu üsluba üstünlük verənlər adətən, sərbəst, ətrafı ilə asanlıqla ünsiyyət qura bilən insanlardır. Hansı ki, bu insanlar ünsiyyətçi, enerjili, aktiv həyat yaşayan insanlardır. İdman-məşq bu tip insanların həyatlarının vacib bir hissəsini təşkil edir. Bu üslubun aksesuarları isə taymerli idman saatları və kompas, rüqzaq və ya böyük çantalardan ibarət olur.

XXI əsrin sosial-mədəni kontekstdə özünəməxsus yeri olan idman üslubu müasir dövrün mürəkkəb urbanizasiyasında öz rahatlığı ilə hər yaş kateqoriyasından olan insanların rəğbətini qazanmağı bacaran üslublardandır. Dövrümüzün kəskin ekoloji şəraitində idman sahəsi insanlara sağlamlıq bəxş etdiyindən onların həyatının bir hissəsinə çevrilir. Daima inkişaf edən bu sfera onunla əlaqəli digər sahələrin də (moda, memarlıq, biznes, şou-biznes və s.) daim dəyişməsinə səbəb olur. Ciddi iş həyatından və ziyafətlərdən başqa hər yerdə istifadə olunan və digər üslublarla təmasa girərək eklektika yaradan idman üslubu, texnologiyanın və sənayenin sürətlə inkişaf etdiyi bir vaxtda mövcud ekoloji vəziyyətə həm material, tekstil baxımından, həm sağlamlıq baxımından inadkarlıq edən sahədir. Şəhər mədəniyyətinin bir hissəsi olan İdman üslubu geyimlər rahatlıq və sərbəstliklə yanaşı onun dizaynında, modanın formalaşma prosesləri və onun ətraf mühitlə əlaqəsini vurğulamaq üçün eko-düşüncənin nəzərdə tutulması vacib şərtləndir.

Erqonomika və bionika idman üslubunun Eko-dizayn konsepsiyasında mühüm məqamdır. Təbiəti insan anatomiyası, insanların strukturunu təbiət qanunları vasitəsilə öyrənmək eko-dizaynın əsasını təşkil edir. Bionika ahəngdar görüntü, funksional dizayn həlləri, yeni erqonomik nisbətlər, mühəndis həlləri yaratmaq üçün məsuliyyət daşıyır. Ona görə də idman üslubu geyimlərin ilham mənbəyi təbii elementlər sistemindən təşkil olunub.

Açar sözlər: eko-dizayn, idman üslubu, erqonomika, bionika

Abstract

Style in a costume is a collection of artistic means and expressive styles that provide a unified visual appearance of clothing. Style is directly related to fashion, but the difference is that fashion changes frequently and constantly. However, style is characterized by stability and permanence. For a long time,

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

unlike the historical periods in which only one style prevailed in art and costume for a long time, there are several main styles in XXI century fashion, including sports style. Those who prefer this style are usually people who can communicate freely and easily with their surroundings. Which is, these people are communicative, energetic, and lead an active lifestyle. Sports exercise is an important part of the lives of this type of people. People who dress in this style usually have short hair and their faces are clean-shaven. Accessories of this style consist of sports watches with timers and compasses, backpacks, or large bags.

The sportswear style, which has a unique place in the social-cultural context of the XXI century, is one of the styles that manages to attract people of all age categories with its comfort in the complex urbanization of the modern era. In the harsh environmental conditions of our time, the field of sports has become a part of people's lives as it provides them with good health. This constantly developing sphere causes other related fields (fashion, architecture, business, show business, etc.) to constantly change. Sports style, which is used everywhere except for serious business life and parties and creates eclecticism by coming into contact with other styles, is a field that is stubborn in terms of materials, textiles, and health in terms of the current ecological situation at a time of rapid development of technology and industry. Sportswear clothing, which is a part of urban culture, emphasizes the design of comfort and freedom, as well as the formation processes of fashion and its relationship with the environment, and it is essential to consider eco-consciousness in its design.

Ergonomics and bionics are important points in the Eco-design concept of sports style. Studying nature through human anatomy, and human structure through natural laws is the basis of eco-design. Bionics carries the responsibility of creating harmonious visual and functional design solutions, new ergonomic proportions, and engineering solutions. Therefore, the source of inspiration for sports-style clothing is organized from the system of natural elements.

Keywords: eco-design, sports style, ergonomics, bionics.

Dəb geyim yaradıcılarının başlıca prioritetidir. “Dəb” sözü latın dilində “modus” sözündən əmələ gəlib ki, bu da tərcümədə ölçü, üsul, qayda, göstəriş, obraz kimi anlaşılır. Bu mənələrdən hər biri sözü gedən məfhumun mahiyyətini çatdırır. Sözü geniş mənəsində dəb dedikdə müəyyən zaman kəsiyində müəyyən mühitdə mədəniyyətin müxtəlif xarici formaları – həyat tərz, adən və ənənələr, davranış vərdisləri, məişət əşyaları, geyim münasibətində bu və ya digər zövqlərin hömrkanlığı, eləcə də onların kifayət qədər tez-tez baş verən əvəzlənməsi nəzərdə tutulur.

Sözün dar mənəsində – bu, geyim formalarının tez-tez baş verən əvəzlənməsidir. Həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, kostyumda baş verən dəyişikliklər geyimin tarixi inkişafının müxtəlif mərhələlərində müxtəlif dövrlər - əsrlər, onilliklər, illər ərzində müşahidə olunurdu. Bu gün isə geyim artıq bir-iki mövsümdən sonra artıq köhnəlmiş və dəbdən düşmüş hesab olunur. Dəbin əsas əlaməti qismində çıxış edən qeyri-sabitliyə və dəyişkənliyə görə ona (dəbə) çox vaxt “yüngülxasiyyətli” deyilir və ciddi araşdırma obyektini kimi qəbul etmirlər. Bu mövqə qəti şəkildə inandırıcı deyil və reallığı əks etdirmir, çünki məhz özünün qeyri-sabitliyi və dəyişkənliyi sayəsində dəb insana darıxmaqdan və eynilikdən xilas olmağa kömək edir. İnsanların daxili və xarici dəyişikliklərə can atması insanın tərkib hissəsi olduğu təbiətin özünün dəyişkənliyinin müəyyən qədər əksidir.

Dəbin tarixi kostyumun inkişafı tarixi ilə qırılmaz tellərlə bağlıdır, məhz bu səbəbə görə bir çoxları hesab edir ki, dəbin formalaşması ilk geyimin meydana çıxması zamanı, yəni ibtidai qədimlikdə baş vermişdir. Lakin bu mülahizə qətiyyənlə düzgün deyil.

Bir sosial-ictimai və mədəniyyət hadisəsi kimi, dəb xeyli sonralar əmələ gəlmişdir. Kostyumun tarixi ilə bağlı məsələləri öyrənən və araşdıran sənətsünaslar tam əminliklə bildirlər ki, dəb orta əsrlər dövründə yaranmışdır, daha dəqiq desək XIV yüzilliyin sonlarında – XV əsrin əvvəllərində. Məhz bu zamanlarda geyimin inkişafı prosesi dəb üçün səciyyəvi olan əlamətlərə malik olmağa başlayır. Həmin əlamətləri aşağıdakı qaydada qısaca və dürüst ifadə etmək mümkündür:

- kostyum əvvəllər olduğu kimi milli yaxud regional deyil, beynəlmiləl, ümumavropa səciyyəvi bir hadisəyə çevrilir;

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

- geyim yüzilliklər və hətta minilliklər ərzində belə praktiki cəhətdən dəyişikliklərə məruz qalmadığı əvvəlki zamanlardan fərqli olaraq, bu dövrdən etibarən kostyum və aksesuarların formalarının kifayət qədər sürətlə baş verən əvəzlənməsi müşahidə olunur;
- məişət geyimində çoxlu sayda qeyri-adi yeniliklər meydana çıxır ki, onları praktiki istifadə nöqtəyindən izah etmək qeyri-mümkündür;
- cəmiyyət ümumi təqlidçilik ajiotajına təslim olur.

Bu və ya digər baxımdan, dəb öz zamanəsinin güzgüsüdür, insanların ictimai-siyasi həyatını, iqtisadiyyatda məhsuldar qüvvələrin səviyyə və xarakterini, epoxanın ən parlaq və yaddaqalan hadisələri, son dərəcə mühüm mədəni və elmi nailiyyətləri, müasir insanın vərdişləri və psixologiyasını, estetik ideal haqqında onun təsəvvürlərini əks etdirir.

Üslub — bu, hər hansı sahədə özünüifadə prosesinin fərdi əlamətlərinin müəyyən bir dəstidir. Bu halda üslub bizim istifadə etdiyimiz geyimin seçimində və nümayişində özümüzü necə ifadə etdiyimizdir.

Dəb isə - bu, həyatın yaxud mədəniyyətin bu və ya digər sferasında müəyyən üslubun üstünlük təşkil etməsidir. Dəb dəyişkəndir, o, nüfuz sahibi olan kiməsə təqlid etmək və cəmiyyətdə öz yerini tutmaq istəyini diktə edir. Dəb zövqün inkişafına səbəb olur, eksperimentlər aparmağa sövq edir və mövcud olan bütün müxtəliflik içərisində məhz sizə uyğun olanı və yaraşdığını axtarmağa yönəldir. Dəb sayəsində biz gözəllik duyumunu inkişaf etdirmək imkanı əldə edirik ki, bu da sırf özümüzmə məxsus bir üslubun formalaşdırılmasına gətirib çıxarır. Üslub – geniş imkanların çoxluğu arasında bizim daxili vəziyyətimizə və dünyagörüşümüzmə, ətraf aləmi necə dərk etdiyimizə uyğun olaraq seçim etməyimizin bir üsuludur.

Əgər desək ki, üslub – özümüzü necə görməyimizdən, heç şübhəsiz haqlı olarıq. Bu isə belə bir qənaətə gəlməyə imkan verir ki, dəb yad bir dünya görüşünün ifadəsi olaraq təsnif edilir, üslub isə həmin özünü ifadə prosesinin çoxsaylı metodlarından biridir.

Bu gün hamı yaxşı bələddir ki, çağdaş geyim aləmində saysız-hesabsız üslublar yer alır. Klassik, etnik, romantik, eklektik və idman üslubları əsas üslublar siyahısına daxildir. Oversize, vamp, minimalizm, country, ekoliji, eleqant və s. üslublar isə kiçik üslublar hesab edilir.

Bir çoxlarının xoşuna gəldiyi və geniş istifadə etdiyi idman üslubu sərbəst geyimlə xarakterizə olunur. Burada geyimlər insan hərəkətinə mane olmur, məhz bu səbəbə görə də idman və asudə vaxtının aktiv şəkildə keçirilməsi üçün çox münasibdir. Bundan əlavə, insanların böyük əksəriyyəti idman üslubunda hazırlanmış geyimi gündəlik istifadə edir. Heç şübhəsiz, idman geyiminin əsas cəlbədicisi cəhəti onun praktikliyi və rahatlığından ibarətdir.

İdman üslubu bir neçə növə bölünür:

- Eleqant-idman üslubu;
- Safari;
- Denim.

Eleqant-idman üslubu – əsasən bir tonlu, demək olar ki təzadlı elementləri olmayan, mülayim forma siluetli geyimləri əks etdirir. Bu üslubda olan geyimlərdə aplikasiyalar, bəzəklər, tikişlər və idman detalları cəmlənmişdir. Rənglər kontrastlıqdan uzaq olduğundan geyimin eleqantlığının əsas vasitəsinə çevrilir.

Safari geyim tərzisi – Afrikada ov ekspedisiyası – safarinin adından götürülmüşdür. Safari tərzli geyimlər təbiət, səhra rəngləri – açıq yaşıl, yaşıl, sarı, bej tonları əhatə edir, üstədən əlavə olunmuş ciblər, bükülmüş qollar, şalvar, bluz, əmək, şort və s. elementlərlə xarakterizə edilir.

Denim üslublu geyim ötən əsrdə iş geyimi kimi yaranmışdır. Cins material orqanik pambıq lifindən hazırlanır, adətən rənglənməsi indiqo ilə yerinə yetirildi. Ən uzun ömürlü, həmişə dəbdə olan və rahatlığı ilə seçilən cins geyimlər XXI əsrdə də öz populyarlığını qoruya bilməmişdi. Bir vaxtlar gənclər tərəfindən bəyənilən və geyinilən denim tərzisi hazırda bütün yaş kateqoriyaları, sosial statusundan asılı olamayaraq tərəfində istifadə olunur.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Müasir dövrümüzdə moda bəşəriyyətin yol verdiyi, demək olar ki, bütün yanlışlıqlarında ittiham olunur və ya çağdaş zəmanəmizin müasiri olan insan üçün orijinal surətdə reallaşdırılan bir terapiya kimi qiymətləndirilir. Hal-hazırda cəmiyyətin sosial-mədəni kontekstində xüsusi yerə malik idman üslubunu dünyada gedən mürəkkəb urbanizasiya proseslərinin bir hissəsinə çevrilən insanların geyimdə rahatlıq tapdıqları tərz kimi dəyərləndirmək olar.

Mürəkkəb urbanizasiya prosesi texnikanın sürətli inkişafı ekoloji sferanın pozulması ilə şərtlənir. Bu isə ilk növbədə qida və geyimlərdə özünü göstərir.

Müntəzəm surətdə və tez bir zamanda dəyişkənliyə məruz qalan moda öz çirkləndirici ləpirlərini buraxmaqdadır. İdman üslublu geyimlərin həyat dövrünün hər tsikl ilə ekoloji və istehsal faktorların generasiya potensialının yüksəlməsi müşahidə olunur. Məsələn, mürəkkəb poliefir daha geniş arealda tətbiq edilən istehsal nəticəsində əldə olunan lifdir və neft xammalından alınır.

Texniki məlumatlara görə, son on beş illik bir dövrdə moda industriyasında istehsal proseslərinin sürətlənməsi və həcmnin böyüməsi ilə yanaşı süni liflərə, o cümlədən də məhz poliestərə, tələbat, praktiki olaraq, iki dəfəyə yaxın artmışdır. Poliefir, poliestr və bu kimi digər sintetik parça materialların hazırlanması məqsədlə böyük həcmdə xam neftin böyük həcmi tələb edilir və istehsalın özü olduqca böyük enerji sərfiyyatı ilə müşayiət olunur. Üzvi birləşmələrin, çəkilmiş hissəciklərin və xlorlu hidrogen kimi qazların ətraf mühitə atılması sürətlə böyüyür.

Adı çəkilmiş maddələrdən hər biri əhalidə, xüsusən də insanların həssas təbəqəsinin nümayəndələrində müxtəlif respirator xəstəliklərin əmələ gəlməsilə sonuclanır. Bundan əlavə, həmin xəstəliklərin daha da ağır formada keçməsinə şərtləndirən zərərli maddələr qrupuna daxildir. Uçan monomerlər, həlledicilər və poliefir parçaların hazırlanmasının digər əlavə məhsulları çaylara, dənizlərə, bir sözlə - bütün su hövzələrinə axıdılır, oradan da bitkilər yetişdirilən torpaqlara nüfuz edir.

Nadir təbii resursların mühafizəsi və bərpa ilə bağlı uyğun qanunvericilik aktlarına əsasən təbiətin müdafiəçiləri toxuculuq sənayesi kompleksinin bir çox istehsal güclərini tullantıların son dərəcə zəhərli qaynaqlar kimi dəyərləndirir. Ekologiyanın və ətraf mühitin qorunması, eləcə də bu istiqamətdə təhlükəsizlik məsələləri yalnız süni parça materialların hazırlanmasına aid deyil və bir çox sahələri əhatə edir.

İdman üslublu geyimlərdə, xüsusilə öz təyinatına uyğun kostyumlarda istifadə edilən parça materiallarının ömrünü uzatmaq, dartınma və cırılma dərəcəsini azaltmaq üçün təbii liflərə süni liflər əlavə edilir. Lakin bu zaman insanların sağlamlığına mənfi təsirinin qarşısını almaq üçün müəyyən olunmuş hədd gözlənilməlidir. Beləliklə, geyimlərin eko-dizayn konsepsiyasını yaratmaq və burada erqanomika, bionika məsələlərinə də xüsusi yer ayrılmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Петрушкова Г.И. Проектирование костюма: Учебник для высш. Учеб.заведений// Галина И.Петушкова, М.: «Академия», 2004, 416с.
2. Уваров А.В. Экологический дизайн: опыт исследования процессов художественного проектирования. Специальность 17.00.06 «Техническая эстетика и дизайн»: дисс.на соиск.учен.степ.канд.иск., М.: 2010
3. Internet resources

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

MÜASİR DÖVRDƏ EKO-GEYİMLƏRİN TƏTBİQİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Şəhla Abdullayeva

Baş müəllim

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Həqiqət Əkbərova

Magistrant

Magistrant Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Müasir dövrdə dəb tendensiyaları sürətli şəkildə dəyişir, geyim məmulatları demək olar ki, hər həftə olmaqla dəyişir. Xüsusilə, Zara, H&M, Next və Mango kimi kütləvi istehsal fəaliyyəti ilə məşğul olan brendlər sürətli dəyişən dəb tendensiyaları sahəsində demək olar ki, lider mövqedədirlər. Geyimlərin bu dərəcədə sürətli istehlakı bir çox amillərin, əsasən də, xammal, enerji və insan əməyinin həddindən artıq istifadəsinə, tullantıların artmasına, olduqca zərərli kimyəvi maddələrin tətbiqinə, bir sözlə ətraf mühitə və insan sağlamlığına zərər yetirilməsinə, ekoloji tarazlığının pozulmasına gətirib çıxarır.

Sürətli istehlakın yaratdığı sosial-iqtisadi və ekoloji təhlükələrin aradan qaldırılması təəssüfki hazırda qeyri-mümkün olduğundan, bu zərərlər sadəcə müəyyən dərəcədə azaldıla bilər. Bu, sadəcə tekstil və yüngül sənaye sahəsində davamlılığı təmin etmək, olduqca yeni anlayış hesab edilən "yaşıl dəb", "eko dəb" konsepsiyalarını tətbiq etməklə mümkündür.

Eko-dəb insan sağlamlığının və ətraf mühitin qorunması istiqamətində tətbiq edilən yeni global moda hərəkəti hesab edilə bilər. Hazırda ekoloji cəhətdən təmiz geyimlərin hazırlanması yaşadığımız dünyanı, bir sözlə planetimizi gözlənilən ekoloji fəalkətlərin qarşısını almaq istiqamətində ilk addım sayıla bilər. Bu, mövcud resursların müxtəlif üsul və texnikalarla yenidən emalı, ekoloji təmiz materialların hazırlanması və s. bu kimi tədbirlərlə mümkündür. Nümunə olaraq, bəzi inkişaf etmiş ölkələrdə (xüsusilə, Avropa ölkələrində) soya liflərindən yeni materialların hazırlanmasını və ya "Uniqlo"nun Heat Tech texnikası ilə süni liflərin emalını vurğulamaq olar. Bu eko materialların tətbiq edildiyi geyimlər insanların zərərli ultrabənövşəyi şüalardan qorunmasını təmin edir. Eyni zamanda fiber texnologiyaların tədricən inkişafı, ekoloji təmiz parçaların istehsalı, onların bazara çıxarılması eko-dəb sahəsində əsas tədbirlərdən hesab olunur.

Açar sözlər: eko-dəb, təkrar emal, eko-hərəkət, fiber texnologiya, innovativ texnologiyalar

Abstract

In modern times, fashion trends change rapidly, clothing items change almost every week. In particular, mass-produced brands such as Zara, H&M, Next and Mango are almost at the forefront of fast-changing fashion trends. Such rapid consumption of clothes leads to many factors, mainly the excessive use of raw materials, energy and human labor, the increase of waste, the application of extremely harmful chemicals, in short, damage to the environment and human health, and disruption of the ecological balance.

Since it is unfortunately currently impossible to eliminate the socio-economic and ecological dangers caused by rapid consumption, these damages can only be reduced to a certain extent. This is possible only by ensuring sustainability in the field of textile and light industry, applying the concepts of "green fashion", "eco fashion", which are considered quite new concepts.

Eco-fashion can be considered a new global fashion movement applied in the direction of protecting human health and the environment. Currently, the production of ecologically clean clothes can be considered the first step in the direction of preventing the expected ecological activities in the world we

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

live in, in short, our planet. This includes reprocessing of existing resources with various methods and techniques, preparation of environmentally friendly materials, etc. it is possible with such measures. As an example, it is possible to highlight the development of new materials from soybean fibers in some developed countries (especially European countries) or the processing of synthetic fibers with the Heat Tech technique of "Uniqlo". Clothing in which these eco-materials are applied provides protection to people from harmful ultraviolet rays. At the same time, the gradual development of fiber technologies, the production of environmentally friendly fabrics, and their introduction to the market are considered to be the main measures in the field of eco-fashion.

Keywords: eco-fashion, recycling, eco-movement, fiber technology, innovative technologies

Geyimlərdə ekoloji amillərin nəzərə alınması tendensiyası nisbətən gec, təxminən XX əsrin ikinci yarısında hippilər arasında yayılmışdı. Məhz hippilər mədəniyyətində ətraf mühit, insan sağlamlığı, ekoloji təhlükəsizlik və s. barədə ilk təəssüratlar formalaşmışdı. Hippilər təbiətə qarşı olduqca həssas yanaşdıqlarından və təbiətlə sıx şəkildə bağlı olduqlarından ətraf mühiti çirkləndirmədən sadə, amma əlverişli ayaqqabılar, geyimlər hazırlayırdı. Bununla da eko-geyim konsepsiyası yarandı. Konsepsiyanın əsas mahiyyəti isə geyimlərin, geyim aksesuarlarının insan sağlamlığına zərər vurmaması idi [1].

Ancaq ekoloji geyim konsepsiyasının inkişafı, müxtəlif texnologiyaların tətbiqi ilə geyimlər təkcə insan sağlamlığına deyil, ümumilikdə bütün ətraf mühitə, canlılara zərər vurmamalıdır. Bu baxımdan ekoloji təmiz materiallardan geyimlər tikilir, zəhərli boyaq maddələrindən istifadə minimallaşdırılır, geyimlərin təkrar emalı həyata keçirilir. Dizaynerlər adətən eko-geyimlərin hazırlanmasında üç əsas materialı tətbiq edirlər:

- yun, ipək, pambıq kimi üzvi bitkilərdən əldə edilmiş materiallar;
- təkrar emal materialları - geyimlər, plastik şüşələr, avtomobil şinləri, hətta yumurta qabıqları belə. Bu materialları çox sayda artırmaq mümkündür.
- yabani bitkilərdən əldə edilən materiallar. Bu zaman əsasən, bambuk, soya lifi kimi asanlıqla bərpa edilən bitkilər seçir [2].

O cümlədən, çox alıcının seçmək istəmədiyi polyester materialı da eko-material kimi təsniflənə bilər. Çünki polyester də təkrar emal edilmiş plastıkdən hazırlanır. Bununla da, həm plastik materiallar dənizlərə, sulara atılır, canlılara zərər yetirmir, həm də yenidən dəyərlandırılır.

Hazırda kətan materialı eko-dəbin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir və olduqca geniş şəkildə tətbiq edilir. Bu, kətandan hazırlanmış geyimlərin sərinc saxlaması, yüngül olması, güvələrə, mikroblara və aşınmaya davamlı olması ilə əlaqələndirilir. İllərdir əkib-becərilən çətənə bitkisi də ekoloji cəhətdən təmiz geyimlər üçün mükəmməl material sayıla bilər. Çətənə bitkisinin liflərindən hazırlanmış geyimlər antibakterial səciyyə daşıyır, nəmi yaxşı hopdurur, geyiləndə və yuyulduqdan sonra daha yumşaq olur. Bitkinin yetişdirilməsi zamanı su sərfiyyatı kifayət qədər az olur, eyni torpaq sahəsi üzrə pambıq materialla müqayisədə daha çox çətənə yetişdirilə bilər. Əslində, çətənə yetişdirildiyi torpaq sahələri mayalandırır, bir çox digər bitkilərin yetişdirilməsində bir növ gübrə rolunu oynayır.

Pambıq materialın təbii şəkildə yetişdirilməsi isə ətraf mühitə əhəmiyyətli dərəcədə zərər yetirir, bu zaman böyük həcmdə insektisidlər və pestisidlər tətbiq olunur, çox miqdarda su sərfiyyatı tələb olunur. Buna görə də artıq geyim brendləri, dizaynerlər eko-pambıq materialın istifadəsinə geniş yer verirlər. Eko-pambığın yetişdirilməsində sintetik gübrələr, kimyəvi pestisidlər istifadə olunmur, toxumlar genetik modifikasiyaya məruz qalmır.

Hazırda bir çox dizaynerlər, modelyerlər, bir çox mass market brendləri eko-dəbi tətbiq etməyə çalışırlar. Məsələn, Zara və H&M kimi brendlər 2006-cı ildən başlayaraq eko-geyimlərin hazırlanması ilə fəal şəkildə məşğul olurlar. Bu brendlərin əsas məqsədi emal edilmiş xammaldan geyimlərin hazırlanmasından, o cümlədən daha çox boyaqsız geyimlərə üstünlük verilməsindən ibarətdir. Bununla yanaşı, hər iki brend enerjiyə qənaət və plastiklərin yenidən istifadəsi maddələrini də tətbiq edir [4].

Ember Valetta 2016-cı ildə Met Gala-2016 tədbirinə H&M brendindən olan libasla qatılmışdı. Libas üzvi ipəkdən hazırlanmış ləçəklərlə və plastik payetlərlə bəzədilmişdi. Olduqca mükəmməl şəkildə

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

uyğunlaşdırılmış mavi taftadan ibarət libas tədbirin ən diqqət çəkən geyimlərindən olmuş, eyni zamanda ekoloji mühitin müdafiə fəaliyyəti ilə məşğul olan qurumlar tərəfindən müsbət fikirlər almışdı. Brendi həmçinin bu istiqamətdə 2017-ci ildə "The Journey of a Dress" adlı videoçarx təqdim etmişdi. Təqdimatda geyimlərin təkrar emalının planetimizə də müsbət təsir etməsi vurğulanırdı. H&M Conscious Exclusive kolleksiyası reklamda da deyildi ki kimi, müxtəlif tullantılardan, karton qutulardan, plastik butulkalardan geyimlər hazırlamış və satışa çıxarmışdı. Hətta H&M brendi hal-hazırda bu istiqamətdə çox gözəl addım ataraq, könnə geyimləri simvolik qiymətlərlə geri alır, onların təkrar emalını həyata keçirir və yeni dəbə əsasən mükəmməl şəkildə dizayn edərək istehlakçılara təqdim edir [5].

Məşhur modelyer Stella McCartney də öz geyim fəlsəfəsində ekoloji amillərə geniş yer verir. O, geyimlərin dizaynında əsasən, dəri, akril və polimer liflərdən ibarət birkiflor, eko-pambıq, təkrar emal edilmiş plastik materiallardan istifadə edir. Gucci, Banana Republic, Topshop və Uniqo kimi tanınmış brendlər də ekoloji mövqedən çıxış edən müəssisələr arasında yer alır [6].

Sürətli moda anlayışından fərqli olaraq ətraf mühitə zərər yetirməyən və yaxud mənfi təsirləri minimuma endirməyə çalışan brendlər arasında People Tree geyim firmasını da qeyd etmək olar. Müəssisə eko-dəri, eko-pambıq, yun və s. xammallardan istifadə etməklə sadə, ekoloji təmiz geyimlər istehsal edir. Brend öz fəaliyyəti çərçivəsində bir çox fermerlərlə də əməkdaşlıq edir.

Alman brendi olan Armedangels də eko-geyim fəaliyyəti ilə məşğul olur. Brendin digərlərindən əsas fərqi həm eko-geyimlər istehsal etməsi, həm də bu istiqamətdə müxtəlif ekoloji layihələr irəli sürməsi, bir sıra proqramlara maddi dəstək olması ilə bağlıdır. Bu layihələrdən biri də cins materialdan hazırlanan geyimlərdə zərərli istehsalat texnikalarını tətbiq etmək üçün nəzərdə tutulan Innovation DetoxDenim layihəsidir. Eləcə də brend geyimlərin hazırlanmasında tətbiq edilən eko-pambığı öz sahələrində yetişdirir, pambığın məhv olmadan böyüməsi üçün isə həmin sahələrdə həm də geniş ölçüdə arıçılıqla məşğul olurdu.

Matt & Nat brendinin təsisçiləri də yaşıl hərəkətin tərəfdarları olaraq təbiətə və ətraf mühitə olan davranışlarını ekoloji cəhətdən təmiz vegan geyimlər və çantaar yaratmaqla əks etdirir. Bu vegan geyimlər, çantalar, aksesuarlar əsasən eko-dəri materialdan hazırlanır [7].

Azərbaycanda isə "Əli və Nino" brendi tərəfindən yuyula bilən bərk parçadan ekoloji çantalar hazırlanmışdır.

Təssüf ki, ölkəmizdə ekoloji təmiz geyimlərin istehsalı qismən məhdud olsa da, bu sahədə işlər görülür. Düşünürəm ki, yaxın zamanlarda "Made in Azerbaijan" brendi altında eko-geyimlər istehsal ediləcək və ölkəmiz bu sahədə sürətli inkişaf əldə edəcəkdir.

Ümumiyyətlə, eko-geyimlər insanları, digər canlıları, ətraf mühiti, ümumiyyətlə planetimizi ekoloji fəlakətdən xilas etmək üçün düşünülmüş ilk addım sayıla bilər.

Ədəbiyyat

1. Geyik N. (2018). Leading fashion designers of wearable art in the 21st century. s. 141
2. Gurjum B. (2012). The trend "slowing down" the fashion industry: eco-fashion and sustainability in fashion. Akdeniz University. p. 49
3. Ozlu P.G. (2013) Unique Clothing Designs and Designer Approaches. National Art Design Symposium, p. 322
4. Zimina E. K. (2016). The role of design in human life. Text: direct // Young scientist. p. 669
5. <https://www.marieclaire.ru/moda/moda-iz-othodov-zvezdy-i-dizayneriyi-vyibirayuschie-eko-odejdu/>
6. https://ukrlinen.com/ru/blog/post/10_eco?page_type=post
7. https://egeriya.ru/online-magazine/32/ekomoda_s_zabotoy_o_zdorov%27e_i_okrazhushey_srede/

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

Gurjum B. (2012). The trend "slowing down" the fashion industry: eco-fashion and sustainability in fashion. Akdeniz University. etc. 49

8. Sorger, R., and Udale, J. The fundamentals of fashion design. AVA Publishing, 2006.
9. Sorger, R., and Udale, J. The fundamentals of fashion design. AVA Publishing, 2006
10. Fischer
11. Sorger, R., and Udale, J. The fundamentals of fashion design. AVA Publishing, 2006
12. Sorger, R., and Udale, J. The fundamentals of fashion design. AVA Publishing, 2006

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

"YAŞIL REKLAM" KONSEPSİYASININ ƏSAS ELEMENTLƏRİ

Nərminə Namazova

Müəllim

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Gülçöhrə Salehzadə

Baş müəllim

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Elmira Salahova İlqar

Magistrant

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Hazırkı dövrdə istər istehsalat prosesində, istərsə də istehlak mərhələsində ətraf mühitə ciddi zərər dəyir, ekoloji disbalans yaranır, təbiətdə mənfi mənada ciddi dəyişikliklər baş verir. İllərdir bu baxımdan təbiətə kəskin şəkildə zərər yetirən cəmiyyət nəhayət ki, XXI əsrdə hərəkətə keçmişdir. Artıq insanlar bu istiqamətdə daha şüurlu hərəkət etməyə, bu barədə kifayət qədər informasiyası olmayanları məlumatlandırmağa, təbiət, şəhər mühitinin məhv olmasının mümkün qədər qarşısını almağa və bu mövzuda həssas davranmağa çalışırlar. Bu baxımdan, yeni-yeni tətbiqinə başlanan "yaşıl" reklamları xüsusi qeyd etmək olar.

Reklam istehsalçı şirkətlərlə bu məhsul və ya xidməti əldə edən istehlakçılar, potensial müştərilər arasında qarşılıqlı əlaqəni təmin edir. Müasir dövrdə reklam əsas marketinq vasitəsi hesab oluna bilər. Ona görə də ekoloji tarazlığın qorunmasını təşviq edən yaşıl reklamların təsiri danılmazdır.

Ətraf mühitin qorunması ilə bağlı reklamlar son üç onillikdə olduqca artmışdır. Yaşıl reklam konsepsiyasının əsas məqsədi ekoloji təmiz istehsal edilən məhsulların insanlar arasında tanınması və təşviqindən, onların bu mövzuya həssaslığının artırılmasından, o cümlədən, mal və ya xidmət istehsalçıların və reklamçıların ekoloji tarazlığa olan korporativ məsuliyyətinin göstərilməsindən ibarətdir. Yaşıl reklamlar məsələn, təkrar emal edilə bilən elementlərdən, o cümlədən, bərpa edilə bilən enerji resursları ilə hazırlanmış ekoloji cəhətdən təmiz məhsulların alınmasında böyük rol oynayır. Eyni zamanda, hazırda olduqca aktual hal alan polietilen paketlərin, plastik tullantıların dənizlərə, sahillərə, bir sözlə ətraf mühitə atılmasının qarşısını almaq üçün də sosial və ekoloji xarakterli reklamların sayının artması da müşahidə olunur və bu, xüsusilə uğurlu addım hesab edilə bilər.

Açar sözlər: yaşıl reklam, marketinq, eko-mühit, utilizasiya, təşviqat layihələri

Abstract

In the current period, both in the production process and in the consumption stage, the environment is seriously damaged, an ecological imbalance is created, and serious changes are taking place in nature in a negative sense. Society, which has been severely harming nature in this regard for years, has finally taken action in the 21st century. People are already trying to act more consciously in this direction, to inform those who do not have enough information about it, to prevent the destruction of nature and the urban environment as much as possible, and to act sensitively in this matter. From this point of view, the "green" advertisements, which have recently started to be applied, can be specially mentioned.

Advertising provides interaction between manufacturing companies and consumers, potential customers, who acquire this product or service. In modern times, advertising can be considered the main

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

marketing tool. Therefore, the influence of green advertising promoting the preservation of ecological balance is undeniable.

Environmental advertising has grown tremendously over the past three decades. The main goal of the green advertising concept is to introduce and promote environmentally friendly products among people, to increase their sensitivity to this topic, as well as to show the corporate responsibility of producers of goods or services and advertisers to environmental balance. Green advertising plays a major role in the purchase of environmentally friendly products, for example, made from recyclable elements, including renewable energy resources. At the same time, there is an increase in the number of social and ecological advertisements to prevent the disposal of polyethylene bags, plastic waste into the seas, shores, and in short, into the environment, which is very relevant at the moment, and this can be considered a particularly successful step.

Keywords: green advertising, marketing, eco-environment, disposal, promotional projects

Hazırda əksər insanlar ətraf mühitin təhlükəsizliyi, bərpa olunan enerji mənbələrinin tətbiqi və tükənmək təhlükəsi altında olan resursların qənaətlə istifadəsi kimi məsələlərdə daha diqqətli olmağa çalışırlar. Özlərini və ətraf mühitə dair həssaslıqlarını alıcılara izah etmək üçün müəssisələr də yeni və fərqli strategiyalar formalaşdırır, daha çox yaşıl reklam təcrübəsinə müraciət etməyə çalışırlar. Yaşıl reklam konsepsiyası geniş sosial hərəkətin bir hissəsi kimi daha etik marketinq xüsusiyyətlərinə əsaslanır. Yaşıl reklamlar hər zaman istehlakçılara firmanın sosial cəhətdən nə dərəcədə diqqətli olmasını və bu istiqamətdə davamlı investisiya qoymağa hazır olduqlarını göstərməyə çalışırlar [1].

Yaşıl reklam konsepsiyasında xüsusilə yaşıl rəng, ekoloji qablaşdırma, bərpa olunan xammaldan istifadə, eko materiallar və s. geniş yer alır. Son zamanlar xüsusilə qablaşdırma dizaynında ekoloji amillərə dair elementlərə çox rast gəlinir:

- ilk diqqət ediləcək məqam qablaşdırma dizaynının məqsədləri ilə bağlıdır. Bu ekoloji təmiz qablaşdırmaların dizaynı korporativ imici, ətraf mühitə korporativ qayğını əks etdirməlidir.
- korporativ və brend loqosunda əsasən yaşıl rəngə, heyvan və ya bitki simvollarına yer verilir. Məsələn, süd və süd məhsullarının qablaşdırması üzərində südün əldə edildiyi heyvanın təsviri verilməklə daha təbii məhsul olması vurğulanır [2].

Amma buna baxmayaraq, hər zaman yaşıl rəngin tətbiqi mütləq deyildir. Bu sahədə xüsusilə, televiziya reklamlarını qeyd etmək olar. Televiziya reklamlarında müxtəlif rənglərdən istifadə edərək lazım olan məlumatları ötürmək mümkündür. Bu istiqamətdə ekoloji cəhətdən bir çox uğurlara imza atan və dünyanın ən davamlı yüz təşkilatı arasında yer alan Arçelik markasının "Ümumdünya su günü"nü nümunə göstərmək olar. Bu reklamda daha çox tematik mövzulara yer verilmiş, suyun tükənən sərvət olması və ekoloji həyat, təbiət və insan üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğu müxtəlif göstəricilərlə (müxtəlif canlılar üçün yaşayış sahəsi olması, uşaqların suda şən və sevincli şəkildə oynaması və s.) vurğulanmışdır [3].

Bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Azərsu ASC, Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti, IDEA İctimai Birliyinin birgə səyi nəticəsində ərsəyə gətirilmiş "Bir damcı su" layihəsinin reklam kampaniyasını da nümunə göstərmək olar. Layihənin reklam dizaynında danışan və insanlara suyun istifadəsinə görə tövsiyələr verən su damlası təsvir edilmişdir. "Bir damcı su" reklamı sosial xarakter daşıyır. Bir damcı öyrənək şüarı altında geniş yayılmış reklamda yaşıl rəng geniş tətbiq edilməsə də, daşdığı əhəmiyyətə görə yaşıl reklam kimi səciyyələndirilir. Layihənin dəstəklənməsi üçün sosial şəbəkələrdə səhifə yaradılmış, müxtəlif heşteqlər paylaşılmış, Azərbaycanın bir çox məşhur idmançıları, aparıcıları, müğənniləri, aktrisaları, yazıçıları, şairləri, bloggerləri, xanəndələri, müxtəlif musiqi alətlərinin ifaçıları tərəfindən də dəstəklənmişdir [4].

- qablaşdırma üzərində yer alan mətnlərdə bərpa olunan xammal, təkrar emal üsulları, davamlılıq barədə məlumatlar yer almalıdır. Məsələn, Carlsberg brendi öz məhsullarında plastik qablaşdırma materiallarından imtina etmiş, altı ədəd şüşə qabı bir-birinə yapışdırmaqla estetik qablaşdırma forması yaratmışdır. Tamamilə yaşıl rəngdən ibarət qablaşdırmada şüşə qabların üz hissəsində kağız material seçilmiş və üzərində məhsula dair məlumatlar yer almışdır [5].

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

• qablaşdırmada istehlakçının məlumatlandırılması üçün texniki ekoloji göstəricilər verilməli, ətraf mühiti qorumaq, gələcək nəsillərə sağlam dünya buraxmaq və təbiəti qorumaqla bağlı görüləcək tədbirlərə dair qısa informasiya verilməlidir. Bunu xüsusilə, hazırda polietilen paketlərin istifadəsini məhdudlaşdırmaq üçün nəzərdə tutulan və əvəzləyici kimi tətbiq edilən müxtəlif ekoloji paketlərin üzərində görmək olar. Burada "dünyamızı qoruyaq, ətraf mühiti qoruyaq, ehtiyatları daha qənaətlə istifadə edək" kimi təsiredici mesajlar ötürülür.

Bu istiqamətdə Fresh'n'Friends sağlam qida supermarketlər şəbəkəsi böyük miqyaslı layihə hazırlamış və həyata keçirmişdir. Supermarket şəbəkəsi layihə çərçivəsində dünyadakı piylənmə dərəcəsinə diqqət çəkmiş, xüsusilə, uşaqların balanssız və yanlış qidalanma vərdişlərini ön plana çıxarmışdır. Reklam kampaniyası çərçivəsində təzə tərəvəz, giləmeyvə və meyvələrin təbliğinə yer verilmişdir. Şirkət bu zaman çox fərqi addım atmışdır. Belə ki, reklamın həm böyük, həm də uşaqlar üçün başa düşülən olması səbəbilə reklamı məktəbin ibtidai sinif şagirdlərinə hazırlamışdır. Kiçik yaşlı şagirdlər reklamın hazırlanmasında sadəcə öz ideyalarını tətbiq etmişdir, belə ki, onlara xüsusi trafaretlər verilmiş və onlar bundan fərqli mozaikalar hazırlamışdır. Müsabiqədə iştirak edən şagirdlər arasında ən gözəl nümunələr seçilərək supermarketin vitrinlərində yer alan meyvə bağlamalarının qablaşdırmalarının dizaynında istifadə olunmuşdur.

Yaşıl reklamlar qablaşdırma dizaynı ilə yanaşı, plakat dizaynında da geniş tətbiq olunur. Plakatlarda daha çox insanların keçdiyi yerlərdə asılı olmasını nəzərə alsaq, bu, olduqca məqsədəuyğundur. Bu baxımdan "Meşələr zibil atmaq üçün yer deyil" şüarına həsr olunmuş plakatı nümunə göstərmək olar. Ətraf mühitin çirkləndirilməsinə həsr olunmuş bu sosial kampaniya plakatlarda müxtəlif tullantılar, məsələn, dəmir bankalar, plastik butulkalar, batareyalar təsvir edilmişdir. Plakatda çox kiçik həcmdə mətn olmasına baxmayaraq, quraq torpaqda təsvir olunan bu tullantıları gələcək nəsillərə ötürməmək, meşələri qorumaq üçün insanlara böyük mesaj ötürülür [6].

Yaşadığımız dövrdə sənaye istehsalı planetin ekosisteminə mənfi təsirlərlə nəticələnir. Ona görə də biz, yəni cəmiyyətin bütün üzvləri ekoloji problemləri nəzərə alaraq, istənilən sahədə daha həssas davranmalıyıq. Bu istiqamətdə reklam dizaynerlərinin də fəaliyyətini xüsusi vurğulamaq lazımdır. Onların yaratdığı reklamlar, qablaşdırmalar sayəsində insanlar daha çox maariflənilir, daha diqqətli davranmağa çalışırlar.

Hazırda yaşıl iqtisadiyyat, eko-mühit kimi prinsiplər tətbiq edilir, bu sahədə bir çox tədbirlər həyata keçirilir, bu baxımdan bir çox nəticələr əldə olunmuşdu. Xüsusilə, bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə, bu sahədə qabaqcıl texnologiyaların tətbiqini aid etmək olar. Bu kontekstdə yaşıl reklamları da xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Ədəbiyyat

1. Alniaccik U. (2009). Environmental awareness of consumers and environmental claims in advertisements. Kocaeli University Journal of Social Sciences Institute(18), p. 48
2. Ersoy E. (2020). Ambalaj təsəvvüründəki yeşil reklam tətbiqləri üzərində bir tədqiqat. Beykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Basım ve Yayın Teknolojileri Programı. p. 54
3. Arcelik (2021). Arçelik/world water day. <https://www.youtube.com/watch?v=9-LD9aB3SF0>
4. <https://birdamci.az/site/save>
5. Stankovic M. (2021). Green advertising and its impact on environmentally friendly consumption choices: A review. Industry 49(1): p. 96

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

PRET-A-PORTER DE LUX İSTİQAMƏTİNDƏ EKOLOJİ FAKTORLARIN ANALİZİ

Yeganə Ağamalyeva

Dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Əhmədli Ülkər

Magistrant

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Hər bir sahənin fəaliyyətində müəyyən özünəməxsus terminlər yer alır. Bunu dəb sahəsinə də aid etmək olar. Dəb sahəsində hazırda yüksək, orta seqmentli və kütləvi istehsal edilən (mass market) geyim xətti mövcuddur.

Geyimlərdə yüksək qiymət kateqoriyası sırasında haute couture, pret-a-porter de lux, pret-a-porter xətləri yer alır. Müasir dövrdə artıq istehsal xərclərinin artması, satış qiymətlərinin yüksək olması nəticəsində Balmain və Balenciaga kimi bir çox haute couture brendlər öz fəaliyyət sahələrini dəyişərək pret-a-porter de lux geyim xəttinə keçir.

Hazırda bir çox inkişaf etmiş və bəzi inkişaf etməkdə olan ölkələrdə pret-e-porte de lux geyim xətti fəaliyyət göstərir. Ancaq buna baxmayaraq, hazırda bu istiqamət üzrə yeni yaranan brendlər demək olar ki, yox dərəcəsindədir. Eyni zamanda ölkəmizdə də bu geyim xətti üzrə yerli brend mövcud deyildir. Mövcud pret-e-porte de lux brendlərinə isə tarixdə ilk formalaşan dəb markalarını aid etmək olar: Louis Vuitton, Chanel, Lanvin və s.

Müasir dövrdə bir çox dövlətlərdə indi və gələcək nəsillər üçün (xüsusilə, pandemiyanın baş verməsi ilə) sosial-iqtisadi aspektlərlə yanaşı, ekoloji amillərə də diqqət yetirilməsi xüsusilə vurğulanır. Bu, istənilən sahə ola bilər, o cümlədən, pret-e-porte de lux istiqamətində geyimlərinin hazırlanmasında da bu amilə diqqət yetirilməsi zəruridir. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, artıq insanlar da geyim seçərkən özləri və yaxınları üçün ekoloji cəhətdən təmiz məmulatları əldə etməyə çalışırlar. Buna görə də pret-e-porte de lux geyim xətti üzrə fəaliyyət göstərən müəssisələr ətraf mühitə və insan sağlamlığına zərər verməyən material və üsullarla geyimləri istehsal etməyə, eyni zamanda istehsalatda yenə ətrafa zərər yetirmədən utilizasiya edilən məhsulları tətbiq etməyə səy göstərirlər. Geyimlərin ekoloji cəhətdən keyfiyyətliliyinin təmin edilməsi üçün ilk olaraq ekoloji təmiz materiallar və onların boyanmasında istifadə edilən boyalar seçilir, istər bu sahədə çalışan əməkdaşların, istərsə də digər bütün insanların sağlamlığına zərər dəyməməsi üçün ağır metallardan, zəhərli maddələrdən istifadənin qarşısı alınır.

Araşdırmalara əsasən müəyyən edilmişdir ki, ekoloji çirklənmədən sonrakı tələb olunan xərclər istehsalatdan əvvəl görülməli tədbirlərə dair xərclərdən qat-qat yüksək olduğundan, artıq əksər pret-e-porte de lux geyim brendləri ekoloji aspektlərə xüsusi diqqət yetirirlər.

Açar sözlər: ekoloji aspektlər, eko-materiallar, dəb, yüksək moda, tarixi brendlər

Abstract

Each field of activity has its own specific terms. This can also be applied to the field of fashion. In the field of fashion, there is currently a high, middle segment and mass market clothing line.

Haute couture, pret-a-porter de lux, pret-a-porter lines are included in the high price category of clothes. In modern times, as a result of increased production costs and high sales prices, many haute couture brands such as Balmain and Balenciaga have changed their fields of activity and switched to pret-a-porter de lux clothing line.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Presently, pret-e-porte de lux clothing line operates in many developed and some developing countries. However, despite this, there are almost no emerging brands in this direction at the moment. At the same time, there is no local brand for this clothing line in our country. Existing pret-e-porte de lux brands include the first fashion brands in history: Louis Vuitton, Chanel, Lanvin, etc.

In modern times, in many countries, it is especially emphasized to pay attention to environmental factors, in addition to socio-economic aspects, for now and future generations (especially with the outbreak of the pandemic). It can be any area, including, it is necessary to pay attention to this factor in the preparation of clothes in the direction of pret-e-porte de lux. At the same time, it should be noted that people are already trying to get environmentally friendly products for themselves and their loved ones when choosing clothes. Therefore, enterprises operating in the pret-e-porte de lux clothing line strive to produce clothes with materials and methods that do not harm the environment and human health, and at the same time, in production, they use products that are disposed of without harming the environment. In order to ensure the ecological quality of clothes, environmentally friendly materials and dyes used in their dyeing are selected first, and the use of heavy metals and toxic substances is prevented in order not to harm the health of employees working in this field, as well as all other people.

Based on research, it has been determined that since the required costs after environmental pollution are much higher than the costs of measures to be taken before production, most pret-e-porte de lux clothing brands now pay special attention to environmental aspects.

Keywords: ecological aspects, eco-materials, fashion, high fashion, historical brands

Təxminən 2018-ci ildə Vogue Australia jurnalının üz qabığında belə bir şüar qeyd etmişdi: "Gələcəyin modelləşdirilməsi". Jurnalın bu rubrikası artıq gələcəyin geyimlərinin sadəcə düşüncəli şəkildə hazırlanmasını təbliğ edirdi. Bununla da həm həddindən artıq geyimlərin hazırlanması, həm də geyim istehsalatında ətraf mühitə, təbiətə zərər vurulması pislənir, bunun qarşısının alınması üçün müəyyən maddələr vurğulanırdı. Eyni zamanda burada sadəcə mass market geyimlər deyil, həm də yüksək qiymət kateqoriyası da aid edilirdi. Geyim istehsalatı sahəsinin neft sənayesindən sonra dünyanı çirkəndirən ikinci ən böyük sahə olduğunu nəzərə alaraq, ekoloji faktorların tətbiqini genişləndirmək lazımdır [3]

Əslində, geyimlərdə ekoloji amillərin nəzərə alınması XX əsrin 60-cı illərində ortaya çıxsada da, artıq jurnalda yer alan bu rubrika ilə hər kəsin diqqətinə çatdırıldı. Növbəti mərhələdə artıq yüksək qiymət kateqoriyasında olan brendlər geyimlərin daha davamlı istifadəsi üçün müxtəlif kurslar təşkil etməyə başladılar [1].

Yüksək geyim kateqoriyası haute-couture, pret-e-porte de lux, pret-e-porte de premium, pret-e-porte kimi istiqamətlərdən təşkil olunur və demək olar ki, piramida şəklində formalaşır. Piramidanın ən üst hissəsində haute-couture yerləşir. Haute-couture brendlər olduqca az saydadır, bu, həm istehsal qiymətlərinin artması, həm də bu elit səviyyəyə daxil olmaq üçün bir çox qaydaların olması ilə izah edilir. Üstəlik, əvvəllər haute-couture geyimlər sadəcə əl əməyinə əsaslandığına görə olduqca yüksək qiymətə satılırdı. Haute-couture geyimlərin əksəriyyətindən sadəcə bir ədəd olur, qiyməti isə təqribən əlli min dollardan başlayır.

Piramidanın ikincisi sırası pret-e-porte de lux geyim xəttinə məxsusdur. Bu geyim xətti demək olar ki, Asiya və Şərqi Avropada istehsal edilmir, əsasən tarixi brendlərdən ibarətdir. Bu kateqoriyada olan geyimlərin onlayn satışı həyata keçirilmir, mütləq butik fəaliyyəti təşkil olunmalıdır. Eyni zamanda əksər pret-e-porte de lux brendləri geyimlərin hazırlanmasında ekoloji materialları tətbiq etməyə başlamışdır. Pret-a-porte de lux anlayışı hərfi mənada "geyinməyə hazır" tərcümə edilir. Bu anlayış ümumi termin kimi qəbul olunmuş və dəb sahəsində geniş yayılmışdır. Pret-a-porte de lux kütləvi istehsal üçün nəzərdə tutulmuş, standart ölçülərdə təqdim olunan, yəni sifarişçiyə özəl dizayn edilməyən hazır geyim kolleksiyalarıdır.

Adətən pret-a-porte de lux geyim kolleksiyaları ildə iki dəfə, yəni payız-qış və yaz-yay mövsümlərində təqdim olunur. Bu geyim xəttinə məxsus olan brendlər moda nümayişlərini əsasən Milan, London, Nyuyork, Paris moda mətbəhlərində keçirirlər. Bəzən elə düşünülür ki, pret-a-porte de lux geyimlərin hazırlanması zamanı yaradıcılıq önəm daşımır, əl işlərinə, fərdi yanaşmaya ehtiyac olmur. Bu, tamamilə

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

yanlış düşüncədir. Əksinə belə lüks geyimlərin hazırlanması zamanı daha çox vaxt və zəhmət tələb olunur, bütün detallara xüsusilə diqqət yetirilir.

O cümlədən belə geyim kolleksiyaları bir çox dizaynerlərin əsas gəlir mənbəyi olduğundan, dizaynerlər həm materialların keyfiyyətinə, görünüşünə, boyama və bəzəmə texnikalarına xüsusi nəzər yetirir, bu sahədə formalaşan hər bir tendensiyaya diqqət yetirirlər. Pret-a-porte de lux brendləri arasında Chanel, Versace, Fendi, Burberry, Valentino, Prada, Louis-Vuitton və s. yer alır.

Bəzən isə elə düşünülür ki, əgər geyimlər standart ölçülərdə buraxılırsa, deməli, sadəcə gündəlik istifadə üçün nəzərdə tutulub. Halbuki yüksək geyim kateqoriyasında bu, keçərli deyildir. Belə ki, pret-a-porte de lux geyimlər arasında həm gündəlik, həm də ziyafət geyimləri yer alır. Hətta bir çox tanınmış insanlar qırmızı xalça üzərində belə pret-a-porte de lux istiqamətində dizayn edilmiş geyimləri seçirlər, məsələn, "Oscar" kimi yüksək səviyyəli tədbirlərdə, film festivallarında və s.

Artıq istehlakçılar da bu məsələdə maariflənməyə başlayırlar. Tədrisən daha çox istehlakçı təkrar istifadə, ikinci əldən alış kimi iqtisadi təcrübələri mənimsəyir və yaxud daha yüksək keyfiyyətlə hazırlanmış lüks markaları seçməklə daha uzun istifadə müddətinə malik geyimlər əldə etməyə üstünlük verirlər. Fəaliyyətini buna uyğunlaşdıran pret-e-porte de lux kateqoriyasında olan brendlərə aid etmək olar [2]:

- Louis Vuittonun yaxın vaxtlarda satışa buraxılmış yeni idman ayaqqabısı istehsal üsuluna görə brendin əvvəlki bütün məhsullarından fərqlənir. Charlie kimi adlandırılan bu ayaqqabı 90 % təkrar emal edilən məmulatlardan əldə edilmişdir. Ayaqqabının üst hissəsi qarğıdalı əsaslı plastıkdən və polyestərdən, daban hissəsi isə 94 % rezindən, bağcıqları isə 100 % təkrar emal olunmuş neylondan hazırlanmışdır. Brend bu ayaqqabı vasitəsilə ilham verən dizaynlardan birini istehsal etmişdi.
- Burberry isə eko-geyimlər sahəsinə diqqət yetirən aparıcı brendlərdən sayılır. Burberry 2022-ci ilə qədər karbon emissiyalarını 95 %-ə qədər azaltmışdı. Artıq 2025-ci ilə qədər isə plastik istehsalını sıfıra endirməyi planlaşdırır.

Brendin ReBurberry Edit kolleksiyası sadəcə təbii lif, plastik və təkrar emal edilmiş materiallardan istifadə etməklə istehsal olunur. Brendin məhsullarının etiketlərində istehlakçılar üçün istehsal üsulu və materiallar barədə qısa məlumat yer alır.

- Prada brendi isə yeni kolleksiyasında sadəcə "ecoli" adlandırdığı materialdan istifadə etmişdir. Bu material okeanlardan, zibildən və liflərdən toplanan plastiklərin təkrar emal edilməsi ilə hazırlanır. Eyni zamanda Prada bu kolleksiyanın satışından gələn gəlirlərin təxminən yarı hissəsini eko-geyimlər sahəsində çalışan təşkilatlara və onların işçilərinə bağışlayacağını vurğulamışdı [4].
- Dior bütün brendlər arasında özünə məxsus yeri olan, kolleksiyaları və məhsulları ilə seçilən markalardandır. Ekoloji məsələlərin ön planda olduğu bu müddətdə Dior öz rəsmi saytında diqqət çəkən bu yazısını əks etdirmişdir: "Təbiət sevgisi həmişə Diorun qeyd-şərtsiz diqqət mərkəzində olub. Təsisçimiz Christian Dior daim bağların və çiçəklərin gözəlliyini, eləcə də onların valehedici müxtəlifliyini öz işlərində əks etdirirdi. Təbiət onun kolleksiyalarının adlarında və yüksək moda geyimlərinin dizaynlarında, ən ilhamverici nüanslar kimi hər yerdə mövcuddur. Məhsullarının istehsalında pambıqdan ipəyə, yundan kaşmirə qədər təbii sərvətlərin eko-dizayn sayəsində, kolleksiyalarından qablaşdırmalarına qədər və yüksək keyfiyyətdə yaradıcı dövriyyə, innovasiyalar vasitəsilə qorunması tətbiq edilir."
- Chanel brendi məşhur fransız brendidir. Hətta demək olar ki, geyimlərdə ekoloji faktorları nəzərə alan ilk brendlərdən biri məhz Chanel firmasıdır. Brend 2025-ci ilə qədər tamamilə bərpa olunan enerji mənbələrinin istifadəsinə keçməyi planlayır, 2030-cu ilə qədər isə ümumi tullantıları ən azı 50 %-ə qədər azaltmağı nəzərdə tutur. Brendin missiyaları bununla bitmir. Chanel iqlim dəyişikliyi məsələləri, bu dəyişikliklərdən təsirlənən cəmiyyətlərin adaptasiya prosesini müəyyənləşdirməyi, bu istiqamətdə tədbirlər görməyi hədəfləyir [5]
- Gucci öz dəsti xəttində digər brendlərdə olduğu kimi ekoloji uyğunluğa cəhd edən brendlərdən biridir. Təbiət və planet, atmosfer təmizliyi ilə əlaqəli addım atmış bu brend heyvan dəri xəzlərindən istifadəni də zamanla kolleksiyalarından çıxarmağa çalışır. Buna nümunə kimi Guccinin idman üslubunda ayaqqabılarının tamamilə vegan dəridən hazırlanmış olmasını nümunə göstərə

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

bilərik. Bununla yanaşı öz paket, qutu və qablaşdırmalarında da yaşıl market siyasətinə uyğun olan, təkrar emala yararlı və ya təkrar emal edilmiş xammaldan istifadə edilməyə başlanılmışdır. Digər tanış olacağımız məlumatlar da atmosferlə əlaqəli atılmış addımların rəsmi açıqlamasıdır.

2015-ci ilə nəzərən 2025-ci ilə qədər inkişafa uyğun olaraq ümumi ekoloji tullantıları 40% azaltmaq;

2025-ci ilə qədər istixana qazı emissiyalarını artıma nisbətən 2015-ci ilin ilkin göstəricisindən 50% azaltmaq .

2025-ci ilə qədər xammallar üçün 100% uyğunluq və əsas şirkətimiz Kering-in Xammal və İstehsal Prosesi Standartlarına 100% uyğunluğa nail olmaq;

2022-ci ilin sonuna qədər 100% bərpa olunan enerjiden istifadə etməklə;

Dağıdıcı innovasiyaları tətbiq etməklə yeni ekoloji cəhətdən təmiz mənbə həlləri, xammal və proseslərin hazırlanması.

- Armani yeni kolleksiyaları ilə bağlı verdiyi məlumatda qeyd edir ki, təbii və təkrar emal edilmiş materialların istifadəsi Emporio Armani'nin davam edən ekoloji fərqiylə bağlı "təkrar emal kolleksiyasının" əsas mövzudur. Bu kolleksiyaların hər bir geyiminin hazırlanmasında, yenidən emal edilmiş və ya yenidən emala yararlı, bununla yanaşı ekoloji cəhətdən təmiz təbii xammallardan istifadə edilmişdir.

Dünya miqyasında getdikcə daha çox lüks brendin ekoloji təcrübələrə sadıq qalmasını görmək daha ümidvericidir. Ümid etmək olar ki, həm brendlər, həm də istehlakçılar bu ekoloji amilləri tətbiq etməyə və onu qəbul etməyə, o cümlədən, ondan həyat tərzini kimi yenidən istifadə etməyə çalışacaqlar. Ancaq təəssüf ki, dünyaca məşhur brendlər arasında ekoloji cəhətdən təmiz geyimlərin hazırlanması həcmi hələ kifayət qədər böyük deyildir. Bu baxımdan hazırkı dövrdə istehsaldan marketinqə qədər hər bir mərhələdə davamlılığı və ekoloji ünsürləri mənimsəmiş pret-a-porte de lux geyim xəttini inkişaf etdirmək daha məqsədəuyğundur.

Bununla da bu kimi dünyaya xitab edən brendlərin global istiləşmə, ekoloji çirklənmə kimi mövzuları əsas götürərək kolleksiyalar hazırlaması, uzun illər zərəz verdiyimiz atmosferi və korlanmış təbiəti tamamilə bərpa etməyi bacarmasa da bu kimi amillərin artmasının qarşısını ala bilərik. Ekoloji təmiz mühit, atmosfer və təbii balansın qorunması hər bir fərd üçün və gələcəyimiz üçün mütləqdir.

Ədəbiyyat

1. Runge, V.F.. History of design, science and technology: textbook in 2 volumes. V. F. Runge – M.: Architecture, 2006, p.14
2. Akdeniz A., Tokol T. Tekstil sektoründəki işlətmələrin yeşil pazarlamadan kaynaklı kazanımları, 2010, s.151
3. Blackman K. 100 years of fashion. – M.: Hummingbird, 2013, p. 40
4. <https://alluglobal.com/tr/sustainable-luxury-how-top-brands-are-committing-to-sustainability-2/>
5. <https://www.plumemag.com/luks-surdurulebilir-mi/>
6. <https://oskelly.ru/blog/pret-a-porte-i-ot-kutyur/>

**INTERNATIONAL
ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES
CONGRESS**

**MÜASİR TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT SAHƏSİNDƏ EKOLOJİ SƏNƏTİN ƏSAS
İSTİQAMƏTLƏRİNİN TƏHLİLİ**

Şəhla Abdullayeva

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Baş müəllim

Ələsgərova Nigar

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Magistrant

Xülasə

Müasir təsviri incəsənət sahəsində yer alan ekoloji sənət anlayışı qlobal ekoloji böhranların təsirlərinə cavab kimi yaranmışdır. Bu janr əsasən ətraf mühitlə bağlı amilləri, insanla ətraf mühit arasındakı əlaqənin yaradılması zamanı həm ictimaiyyətin iştirakını, eyni zamanda sənətə xas estetik xüsusiyyətləri əhatə edir və informativ səciyyəyə daşır.

Ekoloji sənət heykəltəraşlıq, rəssamlıq, fotoqrafiya, video-art, ekoloji heykəltəraşlıq, ədəbiyyat, interyer və bu kimi digər təsviri incəsənət növləri ilə ifadə olunur, əsas məqsədi isə ətraf mühitin estetik amillərlə yenilənməsi, ekoloji sistemlərin müxtəlif sənət növləri vasitəsilə bərpasından ibarətdir. Bu janrdə təsviri incəsənət nümayəndələri ilə yanaşı, mühəndislər, alimlər, bioloqların da birgə fəaliyyəti həyata keçirilə bilər. Ancaq ekoloji incəsənət sahəsində rəssamların rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Məhz rəssamlar öz sənət əsərlərində insanların ətraf mühitə qarşı göstərdikləri münasibəti əks etdirirlər, onlar bu barədə ictimaiyyəti maarifləndirməyə, məlumatlılığı təmin etməyə çalışırlar. Belə rəssamlar arasında xüsusilə Nikolas Lanq, Lili Fişer, Cozef Bois və Alan Sonfisti nümunə göstərmək olar. Ətraf mühitin mühafizəsi sənəti incəsənət, mədəniyyət və cəmiyyət arasındakı qarşılıqlı fəaliyyəti gücləndirmək üçün insan şüurunda dəyişiklikləri təşviq etmək baxımından əhəmiyyətli rola malikdir.

Açar sözlər: eko-sənət, rəssamlıq, ətraf mühit, yeni janr, estetik amillər

Abstract

The concept of environmental art in the field of modern fine art emerged as a response to the effects of global environmental crises. This genre mainly covers environmental factors, the participation of the public in the creation of the relationship between man and the environment, and at the same time the aesthetic features specific to art and has an informative character.

Ecological art is expressed by sculpture, painting, photography, video-art, ecological sculpture, literature, interior and other types of fine arts, the main purpose of which is to renew the environment with aesthetic factors and restore ecological systems through various types of art. In this genre, together with representatives of fine arts, engineers, scientists, and biologists can also work together. However, the role of artists in the field of ecological art should be specially mentioned. It is the artists who reflect the attitude of people towards the environment in their works of art, they try to educate the public about it and ensure awareness. Examples of such artists include Nicolas Lange, Lily Fisher, Joseph Beuys and Alan Sonfist. Environmental art has an important role in promoting changes in human consciousness to strengthen the interaction between art, culture and society.

Keywords: eco-art, painting, environment, new genre, aesthetic factors

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Hazırda iqlim dəyişiklikləri, baş verən pandemiyalar, müxtəlif təbii fəvqəladə hadisələr nəticəsində ekoloji vəziyyət olduqca təhlükəli hal almışdır. Bu, həm də insanların ta qədimdən yer üzünü dəyişdirməyə çalışması nəticəsində baş vermişdir. Ona görə də eko-sənət anlayışı formalaşmış, sənətkarlar təbiətdə baş verən prosesləri daha fəal şəkildə izləməklə onunla həm mənəvi, həm də fiziki baxımdan qarşılıqlı fəaliyyətdə olmuşdur.

Qədim dövrlərdən etibarən təbiət, ətraf mühit insan həyatının mərkəz nöqtəsində olmuşdur. İnsanlar əvvəllər mağaraların, qayalıqların divarlarında ibtidai təsvirlər çəkmiş, öz həyat səhnələrini göstərmişdi. Bütün bu təsvirlər hər bir dövrdə incəsənət nümayəndələrinə ilham mənbəyi sayılır. Təbiət mənzərələri, peyzaj nümunələri, ətraf mühitdə yer alan təbii rənglər hər zaman sənətkarların, xüsusilə rəssamların diqqətini çəkirdi. Təxminən 1960-cı illərdə isə sənətkarlar ekoloji faktorları öz əsərlərinə əlavə edərək fərqli meyllər formalaşdırmağa başlamışdı. Bu, həm sənətkarların yeniliklər etmək istəyi, həm də baş verən transformasiyalarla bağlı idi [1]. 1970-ci illərdə isə artıq Avropada geniş yayılmağa başlayan bu tendensiyalarla ekoloji sənət sahəsi daha fərqli yöndə inkişaf etməyə başladı.

Təsviri incəsənətin müxtəlif növləri üzrə fəaliyyət göstərən sənətkarlar baş verən təbii proseslərə reaksiyalarını bildirmək üçün sənətdən daha fərqli şəkildə istifadə etməyə başlamış, onlar daha çox ekoloji şüurluğun artırılmasına, insanların təbii proseslərə biganə qalmamasına, təkrar emala, daha çox açıq məkanlardan istifadəyə diqqət çəkmək üçün bir sıra əsərlər yaratmış, bunları yer sənəti, torpaq sənəti, ekoloji sənət kimi adlandırmışdır. Xüsusilə, rəssamlar təbiətlə iç-içə yaratdıqları əsərlərində insanları məlumatlandırmaq və sənət-insan münasibətinə diqqəti cəlb etmək məqsədini hədəfləyir. Hazırda təbiəti və onun ümudafəsi üçün nəzərdə tutulan məsələləri əsərlərində mərkəzə qoyan incəsənət nümayəndələri bununla insanlarla daha güclü şəkildə ünsiyyət qurur, məlumatlandırıcı təsir göstərirlər.

İllər keçdikcə dəyişən və təkmilləşdirilən ətraf mühit, ekoloji təhlükəsizlik, eko-mühit və s. kimi anlayışlar sənətdə daha geniş tətbiq edilərək yeni sənət formalarını da meydana gətirdi. Yaşıl incəsənət, eko-art, davamlı incəsənət, bərpa edilən incəsənət kimi sənət formaları təsviri incəsənətin daha geniş spektrini təşkil edir [2].

İncəsənət hər zaman insanları doğru istiqamətə yönləndirmək bacarığına malikdir, buna onları ətraf mühitin mühafizəsinə yönəltmək də aid edilə bilər. Bu baxımdan ilk olaraq Smitsonu nümunə göstərmək olar. Smitson öz əsəri üçün ABŞ-ın Yuta ştatında yerləşən Duz gölü ərazisini seçmiş və sadəcə təbii materiallardan istifadə etməklə "Spiral jetty" ekoloji sənət nümunəsini yaratmışdı. Bu sahənin neft hasilatı səbəbilə olduqca böyük zərər gördüyünü nəzərə alsaq, Smitsonun cəhdi olduqca uğurlu olmuş və ekoloji rekultivasiya tədqiqatı kimi adlandırılmışdı. Qeyd etmək olar ki, bu əsər ekoloji sənət hərəkatının başlanğıcı sayıla bilər [3].

Bu istiqamətdə rəssam və heykəltaraş Mişel Heizer öz əsərləri üçün əsasən ayaq dəyməmiş yerləri, çox insanın görmədiyi əraziləri, qayalıq sahələri seçmişdi. Rəssam Cozef Beuys da bu qəbildə fəaliyyət göstərən sənətçilər arasında yer alırdı. O, təbiətə daha şüurlu şəkildə yanaşır, insanları planetimizin qorunması barədə maarifləndirməyə çalışırdı.

Müasir dövr sənət tarixində isə rəssam Yoko Ono daha fərqli yaşayışları ilə məşhurlaşmışdır. O, müxtəlif ölçülü 50 taxta tabutdan və çox sayda zeytun ağaclarından "Ex it" əsərini yaratmışdı. Burada sadə üsulla, amma kobud şəkildə hazırlanmış tabutlar təbii fəlakət və ya müharibədən sonra salınmış kütləvi məzarlığı xatırladır. Tabutların qapağından çıxan zeytun ağacları isə böyüdükcə yenidən dirçəlişi, dirilməni əks etdirir. Deməli, tabut ölümü, zeytun ağacı isə dirilişi, gücü və enerjini təmsil edir. Rəssamın təbiətin gücünə və enerjisinə inamı gələcəyə nikbinliyi ehtiva edir [4].

Bir digər nümunə kimi Mark Dionun XX əsrin əvvəllərinə aid yüzə yaxın qütb ayı heykəlini qeyd etmək olar. Burada nəslə kəsilməkdə olan heyvan növləri və global istiləşmə kimi ekoloji faktorları əks edilir. Bu qəbildən olan əsərlər olduqca geniş yayılmışdır. Sənətçilərin bəziləri ekoloji problemlərlə bağlı birbaşa mesaj verməyə üstünlük versələr də, bəziləri mesajlarını dolaylı yolla çatdırırlar. Bu isə insanların artıq təbiətə olan həssaslığının artmasını, insanların maariflənməsini göstərir [4].

Riçard Lonq da öz əsərlərini müxtəlif təbiət şəraitlərinə uyğunlaşdırmaqla mükəmməlləşdirmişdir. O, tarlaya bənzər ərazidəki çəmənlikdə irəli və geri gəzməklə cizgi əmələ gətirmiş və təsvir əldə etmişdi. Riçardın bu əsərindəki əsas məqsədi yerimə hərəkatını vurğulayırdı. O, əsərin başlanğıcını səyahətlə,

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

əmələ gələn cizgiləri isə dünyanı gəzmə hərəkatini təsvir etmişdi. O, eyni zamanda çoxlu səfər etməklə təbii materiallar toplamış, təbiətdən əldə etdiyi materiallarla müxtəlif formalı heykəllər hazırlamışdı.

Ətraf mühit sənəti ilə məşhurlaşan Kristo və onun həyat yoldaşı Jin Klauddə XX əsrin sonlarında bir sıra nəhəng ekoloji əsərlərlə təsir etmiş və insan qavrayışını dəyişdirməyə cəhd etmişdir. Onların əsas məqsədi dünyanın bir çox ölkələrində insanların təbiətə olan həssaslıqlarını insanlara ötürmək, insanları maarifləndirməkdən ibarətdir. Bu əsərlərdən biri də "The Surrounded Islands" əsəridir və əsərin əsas məqsədi göl sularının quruması, su hövzələrin tullantılarınla çirkləndirilməsi kimi insan təsirinə qarşı diqqəti cəlb etməkdir. Əsər Floridada yerləşən 11 adanın ərazisinin çəhrayı kəfənlə örtülməsi şəklində təqdim olunmuşdu. Təxminən iki həftə davam edən sərgi minlərlə insanın diqqətini çəkmişdir. Sərginin keçirilməsi üçün ada aylarla zibilərdən təmizlənmiş, tonlarla zibil yığılmışdı.

İncəsənətdə ekoloji hərəkatlar və sənət əsərləri təbiəti və insanların qarşılıqlı əlaqəsini dəstəkləmək, ekosistemə dəyən zərərləri aşkar etmək, qlobal problemlərə diqqət çəkməklə ekoloji problemlər barədə məlumatlılığı artırmağa yardımçı olur.

Ədəbiyyat

1. Pyatkov C. V., Pyatkov A. C. (2019). Mediterranean "style", fusion, eco-style. Togu. Khabarovsk, Russia. p. 137.
2. Makeikina N.Yu. (2013). Styles in architecture and fine art. Penza State University of Architecture and Construction. p. 193
3. Monakhova D. (2020). Eco-style is a unique direction of modern art. Russia. p. 23
4. Mamur N. (2017). Ekoloji sanat: çevre eğitimi ile sanatın kesişme noktası. Mersin üniversitesi eğitim fakültesi dergisi. s. 1003.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

REKLAMDA KOLORİSTİKA VƏ KOMPOZİSİYA VASİTƏLƏRİ

Cəfərov Cərkəz Fizuli oğlu

Magistrant

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində kəskin rəqabətin yaranması ilə müxtəlif firmaların, brendlərin öz mal və xidmətlərini tanıtması olduqca çətinləşmişdir. Məlumatlılığın artdığı dövrdə daim yeniliklərlə maraqlanan, araşdıran istehlakçıları razı salmaq və cəlb etmək istiqamətində reklamın rolu danılmazdır. Buna görə də, reklam ən təsirli ünsiyyət alətlərindən biri hesab olunur. Reklam müasir dövrün bütün kommunikativ materiallarında əks olunan yaradıcılıq məhsuludur və hazırda insanların gündəlik yaşayışında geniş yer tutur. İstər reklamın sosial-mədəni, istərsə də psixoloji təsiri insan həyatının bir çox sahələrində özünü göstərir. Hava limanlarında, dayanacaqlarda, avtobusların üzərində, film afişalarında və s. kimi bir çox yerlərdə reklamlarla qarşılaşmaq mümkündür.

Qrafik dizaynda, xüsusilə reklam dizaynında kompozisiya elementləri əhəmiyyətli rola malikdir. Belə ki, məhz düzgün qurulmuş kompozisiya nəticəsində reklam daha uğurlu olur. Kompozisiya əsasən iki funksiyanı yerinə yetirir: mexaniki və psixoloji və ya simvolik. Kompozisiya elementləri bir növ texniki cizgilər şəklində çıxış edir. Reklamın yaradılmasında istənilən kompozisiya elementinin rolu böyük olsa da, rəngi xüsusi qeyd etmək lazımdır. İstər çap, istərsə də elektron formada olan hər hansı məhsulda və ya xidmətdə insanların ilk növbədə diqqətini çəkən seçilmiş rəng həllidir. Rənglər həm emosional, həm də estetik baxımdan güclü təsir vasitəsi olduğundan reklamlarda hər zaman ön plana çıxır.

Reklamda koloristika müxtəlif rəng kontrastını, harmoniyasını, rənglərin xüsusiyyətlərini, təsirini və s. özündə birləşdirir. Reklamda rəng diqqəti daha çox cəlb edir, informasiyaları daha sadə şəkildə ötürməyə kömək edir, istehlakçılarda müəyyən emosiyalar yaradır, insanların alıcılıq qabiliyyətinə təsir göstərir. Reklamlarda tətbiq edilən əsas rənglər isə sarı, mavi, göy, yaşıl və qırmızıdır.

Açar sözlər: reklam, rəng, ünsiyyət vasitəsi, qrafik dizayn, reklam məhsulu

Abstract

With the emergence of sharp competition in the conditions of the market economy, it has become extremely difficult for various firms and brands to promote their goods and services. In the era of increasing awareness, the role of advertising in the direction of satisfying and attracting consumers who are constantly interested in new things and researching is undeniable. Therefore, advertising is considered one of the most effective communication tools. Advertising is a creative product that is reflected in all communication materials of the modern era and currently occupies a large place in people's daily life. Both socio-cultural and psychological impact of advertising is manifested in many areas of human life. At airports, parking lots, on buses, movie posters, etc. it is possible to encounter advertisements in many places.

Compositional elements play an important role in graphic design, especially in advertising design. So, precisely as a result of a properly structured composition, advertising becomes more successful. Composition mainly performs two functions: mechanical and psychological or symbolic. The compositional elements act as a kind of technical lines. Although the role of any compositional element in creating an advertisement is great, color should be specially mentioned. In any product or service, be it in print or electronic form, the first thing that attracts people's attention is the chosen color solution. Colors always come to the fore in advertisements because they are a powerful tool of influence both emotionally and aesthetically.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

In advertising, coloristics includes different color contrast, harmony, characteristics of colors, effect, etc. combines. In advertising, color attracts more attention, helps convey information more simply, creates certain emotions in consumers, and affects people's purchasing power. The main colors used in advertisements are yellow, blue, blue, green and red.

Keywords: advertising, color, communication tool, graphic design, advertising product

Reklam müasir dövrün bütün kommunikativ materiallarında əks olunan yaradıcılıq məhsuludur və hazırda insanların gündəlik yaşayışında geniş yer tutur. İstər reklamın sosial-mədəni, istərsə də psixoloji təsiri insan həyatının bir çox sahələrində özünü göstərir. Hava limanlarında, dayanacaqlarda, avtobusların üzərində, film afişalarında və s. kimi bir çox yerlərdə reklamlarla qarşılaşmaq mümkündür.

Artıq müəssisələr əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq, reklamsız fəaliyyətini davam etdirməkdə çətinlik çəkirlər. Buna görə də müəssisələr istehsal etdikləri məhsul və ya xidməti istehlakçılara reklam vasitəsilə şüurlu şəkildə tanıtmğa və satmğa çalışırlar. Deməli, başqa sözlə, reklam istehlakçıları istiqamətləndirmək və hərəkətə keçirmək üçün nəzərdə tutulmuş alət sayıla bilər.

Qrafik dizaynın istənilən növündə (reklam, qablaşdırma, veb sayt və s.) rəngin tətbiqi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Rənglər ta qədimdən anlayış kimi deyil, kommunikasiya vasitəsi kimi qiymətləndirilir. Rənglərin insanlara psixoloji təsirinin olması və onlarda müxtəlif duyğular oyatması artıq hər kəsə məlumdur. Ona görə də reklam dizaynında düzgün rənglərin seçilməsi zəruridir.

Əsas hissə. Reklam dizaynında rəng müsbət və mənfi təsir göstərir. Təbii ki, bu zaman dizaynerlər sadəcə müsbət fikirlərin yaradılmasına çalışırlar. Reklamda müsbət təəssüratın yaradılması alıcılarda tanıtılan məhsul və ya xidməti almaq, istifadə etmək istəyi formalaşdırır. Reklamda rəngin tətbiqi zamanı ilk növbədə aşağıdakılara diqqət edilməlidir:

- reklamın məqsədi
- reklam imicinin yaradılması
- alıcı kateqoriyalarının müəyyənləşdirilməsi
- rəngin sosial, iqtisadi, mədəni və psixoloji təsirlərinin müəyyən olunması
- rəngin vizual qavranılması xüsusiyyətlərinin analizi
- rəngin kompozisiya imkanlarının təyin olunması və s. (Ozkan, 2014: 14).

Reklamda rəngin təsirini müxtəlif brendlərin və ya sektorların reklam nümunəsində nəzərdən keçirmək olar. Bu mənada turizm sahəsini qeyd etmək olar. Turizm sahəsinə aid reklamlarda əsasən dənizi, səmanı, günəşi təmsil edən narıncı, sarı, mavi rənglər tətbiq edilir. Bəzi hallarda turizm sahəsində aparıcı rəng kimi mavi rəngə üstünlük verilir. Bu zaman müəyyən məqamlara diqqət yetirmək lazımdır. Belə ki, mavi rəng səmanı, dənizi, etibarlılığı əks etdirdiyi kimi, həm də soyuq çalar sayılır. Bu baxımdan reklam dizaynında mavi rənglə yanaşı isti rəngləri əlavə edərək müsbət emosiyalar yaratmaq daha uyğun hesab edilir (Yaman, 2014: 45).

Reklam dizaynında seçdikləri rəng həlli ilə böyük uğur qazanan brendlər də olduqca çoxdur. Bəzən kiçik dəyişikliklər etsə də, uzun müddətdir qırmızı rəngdən imtina etməyən Coca-Cola şirkətini misal göstərmək olar. İllərdir ki, reklam layihələrində və xırda detallarla zənginləşdirilmiş firma üslubunda qırmızı rəngi tətbiq edən Coca-Cola şirkəti hər il daha sürətli şəkildə inkişaf edir. Reklamlarda qırmızı rəngin təsirini ən gözəl şəkildə əks etdirən şirkət bununla da insanlara həyəcanı, enerjini ötürür, stimullaşdırıcı təsir göstərir.

Şirkətin yeni ilə dair reklamlarında isə reklamın təsir qabiliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Coca-Cola brendinin yeni ildə ilk dəfə "Santa Klaus da Coca-cola içir" kimi adlandırdığı layihəsi simvolik halına gəlmişdi. Bununla da, yeni ilin əsas simvolik rəngi olan qırmızı artıq istehlakçılarda sevimli içkilərini xatırlatmağa başladı. Qırmızı rəngi öz reklamlarında tətbiq edən müəssisələr arasında Toyota, Canon, Redbull, Ülker, Ferrari, Levi`s, Sabre brendlərini qeyd etmək olar (3).

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Qəhvə satışı ilə məşğul olan Starbucks şirkətinin firma üslubunda yaşıl su pərisi təsvir olunur. Yaşıl rəngin insanlarda sakitlik və rahatlıq yaratması hamıya məlumdur. Ona görə də şirkət yaşıl rəngə üstünlük verməklə gərgin iş gününün sonunda dincəlmək və ya ümumiyyətlə asudə vaxt keçirmək üçün gələn müştərilərdə xoş təəssürat yaratmağı hədəfləmişdir (4).

Məsələn, bir çox fast food məhsullarının qablaşdırılmasında əsasən sarı və qırmızı rənglər tətbiq olunur. Məsələn, McDonald`s, Burger King, KFC və bir çox bu kimi şirkətlərdə bu rənglər yer alır. Bu, hər iki rəngin insanlarda iştah açıcı təsirinin olması ilə bağlıdır.

Sarı rəng eyni zamanda günəşi xatırladan, diqqəti cəlb edən rəng olduğundan Bestbuy, National Geographic, IMDb, Shell və s. kimi şirkətlərin reklamlarında geniş tətbiq edilir.

Hətta reklam sahəsində belə bir deyim vardır: Qırmızı rəng Coca-colaya, göy rəng isə Tiffany şirkətinə məxsusdur. Bu isə hər iki müəssisənin rəng həllində artıq uğur qazanması və özlərinə məxsus ticarət markası yaratması deməkdir. Bir çox nəhəng müəssisələr rəngin zərurliyini dərk etməklə onu ticarət nişanı halına gətirmişdir. Məsələn, McDonald`s qırmızı və sarı rəngi, UPS qəhvəyi rəngi, Owens Corning çəhrayının çalarını, Qualitex qızılı rəngi, Facebook mavi rəngi ticarət nişanı kimi qeydiyyatdan keçirmişdir.

Eyni zamanda əksər insanlar artıq rəngin dilini olduqca yaxşı bildiyindən, rənglərə dair bir çox assosiasiyalar da formalaşmışdır. Məsələn, dizaynerlər qəhvə reklamlarında qəhvəyi rəng və onun çalarlarının tətbiqinə üstünlük verirlər. Uşaq geyimləri, uşaq baxım məhsullarının və s. tanıtılmasında çox zaman daha incə rəng çalarları seçilir. Süd və süd məhsullarının reklamlarında ağappaq rəng üstünlük təşkil edir. Dondurma reklamlarında adətən canlı rənglər istifadə olunur (Darıcı, 2013: 42).

Reklamda kompozisiyanın təşkilinə gəldikdə isə, o, vizual görüntünün əldə edilməsindən çox əvvəl yerinə yetirilir. Dizayner reklamı layihələndirərkən ilk növbədə istehlakçıları nəzərə alan ideyanı formalaşdırır. Növbəti mərhələdə isə artıq bir çox elementlərdən və prinsiplərdən ibarət kompozisiya qurulur. Kompozisiya reklam dizaynında hədəf auditoriyanın emosiyalarına, onun alıcılıq qabiliyyətinə təsir edən vasitə hesab olunur.

Reklam dizaynının düzgün təşkili kompozisiya qanunlarına riayət etməklə həyata keçirilir. Düzgün qurulmuş kompozisiya reklam obrazının tanıtılmasında, hədəf auditoriyaya çatdırılmasında, əlverişli istehlak tələbinin yaradılmasında böyük rola malikdir (5).

Reklam kompozisiyası müxtəlif vizual elementlərin vahid şəkildə birləşdirilməsi ilə qurulur. Bu elementlərə xətləri, rəng həllini, formanı, teksturanı, fakturanı və s. aid etmək olar.

Reklamda rəng cəbediciliyi artırır, emosional əhval yaradır, estetik zövq formalaşdırır. Maraqlısı budur ki, hər bir xalqın da üstünlük verdiyi və simvollaşdırdığı rənglər vardır. Son dövrlərdə isə həm gözə (estetik olaraq), həm hislərə (emosional və psixoloji olaraq) təsir edən rənglərin çalarları xüsusilə geniş araşdırılmış, rənglərin tətbiq dairəsi olduqca genişləndirilmişdir (Tretyakova, 2021: 487).

Xətlər isə reklamda bir sıra vizual effektlər formalaşdırır. Maili, əyri, düz, şaquli, üfüqi, kombinə edilmiş xətlər vasitəsilə reklam dizaynında optik illüziyalar yaradılır. Xətlər artıq hazır kompozisiyanın formasını və ölçüsünü dəqiqləşdirməyə kömək edir.

Ölçü isə reklamlarda düzgün qavramanı artırır. Bəzən elə hesab olunur ki, daha böyük ölçüyə malik elementlər daha çox təəssürat yaradır. Ancaq bu yanlışdır. Belə ki, ölçülərdə qızıl ortanın qorunması və nisbətənin təmin edilməsi olduqca vacibdir. Reklamı effektiv hala gətirən kompozisiya prinsipləri arasında isə proporsiya, kontrast, ritm, simmetriya, format yer alır. Reklam kompozisiyalarının daha yüksək səviyyədə təşkili üçün bu prinsiplər hər zaman nəzərə alınmalıdır. Bu prinsiplər arasında proporsionallığın təmin edilməsi əsas hesab olunur. Belə ki, proporsiya reklam kompozisiyasında yer alan elementlər arasındakı əlaqələrin düzgün qurulmasını təmin edir, əsas məlumatlarla ikinci dərəcəli olanları fərqləndirməyə imkan verir. Proporsionallıq reklamlarda harmoniya yaratmağa, dinamikliyi artırmağa, ifadəliliyi artırmağa kömək edir.

Kontrast isə reklam dizaynında müxtəlif elementlərin istər rənginə, istər miqyasına görə təzadların yaradılmasından ibarətdir. Reklamda kontrast ifadəliliyi artırır və rəng, ölçü, istiqamət, forma kimi prinsiplərlə müəyyənləşdirilir. Məsələn, bir-birinə əks rəngləri uyğunlaşdırmaqla insanların diqqətini

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

çəkmək mümkündür. Bir-birinə əks olan ünsürlərin hər zaman diqqəti cəlb etməsi kontrast sahələrin düzgün seçilməsini daha zəruri hala gətirir (Wheeler, 2004: 236).

Format reklam dizaynında həm emosional, həm də assosiativ təsir formalaşdırır. Qeyd etmək lazımdır ki, format reklamlarda ritmi və formanı müəyyənləşdirməyə də səbəb olur və kompozisiyanın qavranılmasında əsas götürülür. Ritm isə reklam dizaynında yer alan elementlərin müəyyən ardıcılıqla təkrarlanması ilə əldə edilir. Reklamda ritmin düzgün təşkili üçün daha çox ümumi formalardan istifadə olunur.

Reklam dizaynında kompozisiyanın qurulması zamanı dizayner eləcə də əsas kompozisiya mərkəzini qrafik şəkildə təsvir etməlidir. İnsanların fokuslandığı bu nöqtələr rəng, forma və s. kimi digər elementlər vasitəsilə formalaşır. Reklamlarda bəzi hallarda eyni anda bir neçə mərkəz ola bilər. Ancaq hər bir halda kompozisiya mərkəzini təşkil edən elementlər əsas, digərləri isə ikinci dərəcəli elementlər sayılır. Bu ikinci dərəcəli elementlər kompozisiya mərkəzinin ətrafında yer alır (Kurushin, 2007: 272).

Reklam kompozisiyasının strukturunda simmetriya və asimmetriya universal cazibə qanununa əsaslanır. Simmetriya formal xarakter daşıyır, hər bir element digər istiqamətdə yerləşən elementlə uyğunluq təşkil edir. Simmetriya daha sabit və başa düşüləndir. Ancaq simmetriya hər zaman maraqlı oymaya, hətta bəzən kifayət qədər sıxıcı belə ola bilər. Dizaynerlər bunu adətən təsvirin əvvəldən təxmin edilə bilməsi və statik səciyyə daşması ilə əlaqələndirir.

Qeyri-formal səciyyə daşıyan asimmetriyanın əldə olunması isə nisbətən daha mürəkkəb prosesdir. Reklamlarda asimmetriya daha minimal dizaynlar üçün nəzərdə tutulur. Asimmetriyanın tətbiq edildiyi reklamlarda hər dəfə yeni məlumat ötürülür. Məsələn, reklama baxdıqda tünd rənglərdən açıq rənglərə keçid və ya daha qalın xətlərdən daha incə xətlərə keçid olur. Bu baxımdan, vizual müxtəliflik yaradan asimmetriya simmetriya ilə müqayisədə daha maraqlı görünür (9).

Reklam kompozisiyasına dair bəzi qaydalar yer alsada, əsas olan reklam dizaynerininin müəyyənləşdirdiyi və hədəf auditoriyaya əsasən seçdiyi kompozisiyadır.

Qrafik dizayn hər hansı bir məlumatın insanlara mətnlər və təsvirlər şəklində ötürülməsi üçün nəzərdə tutulmuş yaradıcı prosesdir. Qrafik dizaynın geniş tətbiq edildiyi reklamlar isə bizi bir çox yerlərdə və sahələrdə əhatə edir. Rəqəmsallaşma dövründə müxtəlif kommunikativ texnologiyaların inkişafı ilə reklam həyatımıza daha çox nüfuz etmişdir. Xüsusilə, sosial şəbəkələrin geniş yayılması ilə reklam sahəsində yeni-yeni pəncərələr açılmışdır.

Rəngin cəmi 90 saniyə ərzində insanlarda reaksiya yaratması onu reklam dizaynı sahəsində də ən güclü vasitə halına gətirir. Bu saniyələr ərzində müsbət və ya mənfi rəyin formalaşması reklam olunan məhsul və ya xidmətin istehlakçılar tərəfindən qəbul edilib-edilməməsini müəyyənləşdirir. Ona görə də reklam obrazı yaradarkən və dizayn edərkən rəng həllinin seçilməsinə daha ehtiyatla və diqqətli şəkildə yanaşmaq lazımdır. Rənglər insanlar tərəfindən səciyyəvi cəhətlərinə görə müxtəlif şəkildə qəbul edilir. İstənilən halda cisimlərin düzgün qavranılmasında rənglər zəruri rola malikdir. Qeyri-verbal ünsiyyət vasitəsi hesab edilən rənglər vizual dərkətməni tamamlayır. Güclü marketinq aləti sayılan rəngi reklamlarda düzgün tətbiq etmək üçün rəngin psixoloji və fiziki təsirlərini bilmək, onun məhsula uyğunluğunu yoxlamaq, ümumiyyətlə, rəng haqqında biliklərə yiyələnmək zəruridir.

Məşhur rəssam Yohannes İtten rəngsiz dünyanın ölü kimi görünməsini vurğulamışdı. Rəngsiz reklam da belədir. Rəngsiz və yaxud rənglərin düzgün tətbiq edilmədiyi reklam dizaynında məna itirilir, lazımi məlumat düzgün ötürülmür, bir sözlə reklamın təsirliliyi və dinamikliyi itir.

Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, reklam dizaynında yer alan kompozisiya elementlərinin hər biri ümumi məqsədin həyata keçirilməsinə, yəni reklam olunan məhsul və ya xidmətin təşviqinə xidmət edir. Bu elementlər bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olmalı, biri digərini tamamlamalıdır. Ancaq istənilən halda bu elementlərin seçilməsi ilk olaraq dizaynerdən asılıdır. Belə ki, hər zaman eyni kompozisiya elementlərinin seçilməsi reklamlarda monotonluq yarada bilər. Reklam dizayneri bunu aradan qaldırmaq üçün reklam mətnində yer alan elementləri dəyişə, uyğun rəngləri seçə, kontrast yarada bilər və s.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Ədəbiyyat

1. Ozkan A. (2014). Advertising management. Istanbul Chamber of Commerce. Istanbul. p. 14
2. Yaman F. (2014). Colors used in advertisements and qualitative analysis of newspaper advertisements, Gazi University Journal of Communication Theory and Research, p. 45
3. <https://flytothesky.ru/kak-novogodnyaya-reklama-koka-koly-izmenila-mir/>
4. <https://zza.delo.ua/know/kak-cveta-logotipa-vlijajut-na-auditoriju-brenda-363166/>
5. <https://vc.ru/story/293363-krasnyy-prinadlezhit-coca-cola-a-goluboy-tiffany-kak-ustroeno-edinolichnoe-vladienie-cvetom>
6. Tretyakova N.A. (2021). The role of color in online advertising. Ural Federal University. p. 487
7. Wheeler A. (2004). Brand personality. A guide to building, promoting and supporting strong brands. – M.: Alpina Business Books. p. 236
8. Kurushin V. D. (2007). Graphic design and advertising. – M.: DMK Press. p. 272
9. <https://skillbox.ru/media/design/composition/> Sorger R., and Udale J. The fundamentals of fashion.
10. Design. AVA Publishing, 2006.
11. Sorger, R., and Udale, J. The fundamentals of fashion
12. Design. AVA Publishing, 2006Fischer
13. Sorger, R., and Udale, J. The fundamentals of fashion
14. Design. AVA Publishing, 2006

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

XALQ GEYİMLƏRİNDƏ EKOLOJİ ÜSTÜNLÜKLƏRİN TƏHLİLİ

Yeganə Ağamalyeva

Dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Nigar Qarayeva

Magisrtant

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Xülasə

Ənənəvi xalq geyimləri – xalqın mədəni irsində xüsusi yer tutan maddi və mənəvi mədəniyyətin unikal abidəsidir. Ənənəvi kostyumda xalqın dünyagörüşü və estetik təsəvvürləri, utilitarlıq və dekorativlik kəşifdir. Xalq kostyumu yüzilliklər ərzində dəyişməz olaraq qalmırdı, tarixin gedişatı ilə birgə inkişaf edir, onun daşıyıcısının yeni həyat şəraitinə uyğunlaşırdı. Etnik üslublu geyimin tərkibinin, biçiminin, ornamentasiya xüsusiyyətlərinin formalaşmasına təsir göstərmiş amillər sırasında coğrafi mühit, iqlim şəraiti, təsərrüfat quruluşu, istehsal qüvvələrinin inkişafının səviyyəsi və ekoloji faktorlar yer alır.

Kostyum – xalqın maddi mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsidir, onu yaratmış, ərsəyə gətirmiş xalq barədə yeni nəslə emosional, parlaq və anlaşıqlı bir dildə heyrətamiz həkayələr danışır. Modanın hər yeni dəyişimində sizə uyğun və qəlbən yaxın olan yeni bir dəyər tapa bilərsiniz. Moda bizə yeni tendensiyaları, təmayülləri diktə edə bilər. Moda həmçinin insanlara geniş və zəngin seçim imkanı verir ki, onlar öz fərdliliyini nəzərə çarpdırır, yəni öz üslubunu tapa bilərlər. O, öz üslubunu tapmaq öz daxili mahiyyəti və zahiri görkəmi arasında harmoniyaya nail olmaq deməkdir.

Etnik ideyalar kostyumun dizaynına bir neçə istiqamət üzrə özünü büruzə verir: bir çox modelyerlərin (Yamamoto, Kavakubo) yaradıcılığında ifadə olunan ekoloji təfəkkürə olan maraq; etnik formalarda erqonomik komponentin axtarışı (Kenzo, Rikel); obrazda fərdliliyin boyası kimi etnoya baxış (Vestvud, Mak Kuin, Qalyano); yaxud P.Puarenin ecazkar nağilının bir hissəsi kimi (Valentino, Ferraqamo, Prada).

Məhz etnik istiqamət XX əsrin ortalarından başlayaraq təbii parçaları, boyaq maddələri və sənətkarlığı, belə demək mümkündürsə, ekoloji faktorları reabilitasiya edir, yenidən aktuallaşdırır. Bütün bunlar pret-a-porte (maşınla tikmənin imkanları), yüksək dəbdə (“hand-made”nin yüksək dəyərə malik olması) gerçəkləşir. Bütün bunların sayəsində əl işləri istiqamətində formalaşmış qədim ekoloji saf ənənələr bərpa olunur ki, bu da fərdliliyin təəcəssümü, şəxsiyyətin yaradıcı potensialının inkişaf etdirilməsinin ifadəsinin üstünlüyü kimi dəyərləndirilə bilər.

Açar sözlər: xalq kostyumları, ekologiya, moda, etnik istiqamət

Abstract

Traditional folk costumes are a unique monument of material and spiritual culture that have a special place in the cultural heritage of the people. People's outlooks and aesthetic ideas, utilitarianism and decorativeness intersect in traditional costume. Traditional dress did not remain unchanged for centuries. Rather, it developed alongside the course of history, and adapted to the new living conditions of its wearers. Geographical environment, climatic conditions, economic structure, the level of development of production forces and environmental factors are among the factors that have influenced the formation of the composition, form, and ornamentation features of ethnic styles of clothing.

The costume is an integral part of the material culture of the people. It tells amazing stories about the people who created it and brought it to life in an emotional, bright and understandable language. In every new fashion change, we can find new values that are suitable. Fashion can dictate new trends to

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

us. Fashion also gives people a wide and rich choice, so that they can express their individuality, i.e. find their own style. Finding your own style means achieving harmony between your inner essence and your outer appearance.

Ethnic ideas manifest themselves in dress design in several directions: interest in ecological thinking as expressed in the work of many fashion designers (Yamamoto, Kawakubo); the search for an ergonomic component in ethnic forms (Kenzo, Rikel); view of ethnos as a color of individuality in the image (Westwood, McQueen, Galliano); or as part of P. Poiret's wonderful tale (Valentino, Ferragamo, Prada).

Since the middle of the 20th century, it has been an ethnic direction that rehabilitates and re-actualizes natural fabrics, dyes and handicrafts, according to ecological considerations. All this is realized in pret-a-porte (the possibilities of machine embroidery), and haute couture ("hand-made" has a high value). Thanks to all this, the ancient ecological pure traditions, formed in the direction of handicrafts, are restored, which can be evaluated as the embodiment of individuality. It has the advantage of the expression of the development of the creative potential of the personality.

Key words: folk costumes, ecology, fashion, ethnic orientation

Xalq kostyumunda bir çox nəsillərin gözəllik, harmoniya, məqsədəuyğunluq kimi dəyərlər haqqında təəssüratlar və nəzər nöqtələri təcəssüm etdirilir. Ana təbiətimizdə olduğu kimi, burada da uzun əsrlər boyu formaların, biçimlərin, dekorativ elementlərin seçilməsi, cilalanması prosesi baş verir. Xalq kostyumuna böyük maraq hər zaman var idi. Xalq kostyumu – bu, əsrlərlə toplanmış xalq mədəniyyətinin ayrılmaz və qiymətsiz var-dövlətidir. Xalq kostyumu – təkcə mədəniyyətin parlaq və orijinal bir elementi deyil, həm də dekorativ yaradıcılığın müxtəlif növlərinin bir sintezidir. Tarix dayanmır, onun hər yeni səhifəsi başqa bir səhifəsi ilə qırılmaz surətdə bağlıdır – həm keçmişdən, həm də gələcəkdən olan səhifələr arasında sıx əlaqə vardır.

Tam əminliklə deyə bilərik ki, hər hansı əşyanı gördükdə biz onun ənənəvi kostyumlara aid olduğunu kifayət qədər yüksək dəqiqliklə və səhsiz müəyyənləşdirə bilərik. Müəyyən fərqləndirici xarakteristikalar mövcuddur ki, onlar bizə bu məsələdə yardımçı olur. İlk növbədə bu, dekorativ tərtibatdır. Orijinal işlənmələr, bəzəmələr, parça, tikmə naxışlar, gül-çiçək birləşmələri, biçim üsulları, geyim forması, geyim əşyaları, əl işinin mövcudluğu, ornament, ilgəklər, yaxalıqlar, eko-geyimin müxtəlif dekorativ elementləri... Bütün bunlar milli obrazların fərqləndirici cəhətləri qismində çıxış edir.

Folklor xalq geyim istiqamətinin müasir oxunuşunun daha parlaq nümunələrindən biri hippy üslubu olmuşdur. İnsanların nəhəng çoxluğu onu qəbul etmiş və bütün dünyaya yaymışdır. Azadlıq və sülh ideyalarını dəstəkləyən bütün insanlar üçün əsl retranslyatora çevrilmiş hippy hərəkəti “hər şeyi hər şeydə” birləşdirmiş və Amerika xalqlarının ənənəvi milli geyimini orijinal ideyalarla sintez etmişdi. Qiyam qaldırmış gənc nəslin nümayəndələri təmiz hava udumu kimi bütün yenilikləri dəstəkləyir və mənimsəyirdi. Müasir dizaynerlərin kolleksiyaları bu gün olduqca müxtəlifdir, lakin etnik geyim bir çoxları üçün tükənməz ilham mənbəyi qalmaqda davam edir. Modelyerdən, praktiki olaraq, hər bir kəs heç olmasa bir dənə də olsa sırf özünün “etnoqrafik” kolleksiyasını yarada bilmişdir ki, həmin kolleksiyada milli obraz ya tam şəkildə təkrarlansın, yaxud da onu o dərəcədə üslublaşdırsın ki, ilkin mənbə ancaq-ancaq hiss olunsun. Dəb dünyasının bəzi yaradıcıları eklektik tərzdə yaratmağı xoşlayır, bu zaman onlar bir kolleksiya çərçivəsində müxtəlif ölkələrin, xalqların və epoxaların elementlərini birləşdirirlər. Öz fantaziyasına böyük sərbəstlik və yaradıcılıq genişliyi verərək, onlar tamaşaçılar kütləsini təəccüblənməyə, habelə zamanın sürətlə ötdüyü və nəsillərin varisliyi haqqında düşünməyə vadar edir. Məsələ burasındadır ki, müasir geyim üçün əsas qismində ayrı-ayrı xalqların götürülmüş milli geyimi çıxış edir.

Obrazda tarixi cizgilərin yaxın olduğu insanlar hər zaman ona müəyyən autentik bir yenilik gətirməyə çalışır. Həmin mövzu dəbli tendensiyalarda daim öz əksini tapır. Bir milli üsluba pərəstişkarlıq digər üsluba riayət olunması ilə əvəzlənir, lakin bu hadisə daim baş verir. Biz o dərəcədə öz inkişafımızda geniş addımlarla irəliləyirik ki, öz milli geyimimizi çoxlarımız yalnız muzeylərdə yaxud bayramlarda görə bilərik. Bu da həmin milli dəyərlərimizi qoruyub saxlamağa çalışan insanlarımızın sayəsində mümkün olur.

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

Ənənəvi geyim – xalqın qəlbi, onun düşüncələri və ümidləri, gözləntiləridir. Həmin geyimdə rəngin sirli sakral məzmunu və simvolizmi yer alır. Ənənəvi geyimi öyrənərkən, araşdırarkən biz planetimizdə bizdən xeyli yüzilliklər və hətta minilliklər qabaq yaşamış insanlar haqqında çox şeylər başa düşə bilərik. Əsrlərin dərin keçmişinə uzanan və araşdırmalar üçün geniş imkanlar açan nəhəng bir meydan böyük maraq kəsb edir.

Müasir dövrdə dəb sənayesi geyimlərdə milli ruhun əks etdirilməsi istiqamətində tətbiq edilə biləcək metodların axtarışındadır. Sözügedən bu ideyanın təcəssüm etdirilməsinin bir üsulu kimi konseptual kolleksiyanın yaradılması ola bilər. Burada biz konseptual dəbin və milli motivlərin kostyumda əlaqənin araşdırılmasını həyata keçirmək və xalq eyniliyini ifadə edə biləcək milli motivləri əsasında konseptual kolleksiyanın layihəsinin yaradılması məqsədilə nəzər əsasını formalaşdırmaq məqsədini güdürük. Texnologiyalar inkişaf etdikcə, incəsənət hüdudlarında yeni isiqamətlər meydana gəldikcə, habelə cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq, XX yüzilliyin əvvəlində yeni bir nəsillə kostyumunun ərsəyə gətirilməsi ilə bağlı ideyalar yayılmağa başlamışdır. Bu kostyumda təkcə insanın utilitar tələbatlarının ödənilməsi hədəflənmirdi, çalışılırdı ki, həmin kostyum müəllif baxışının əksi və müəyyən bir konseptin daşıyıcısı olsun. Ötən əsrin ikinci yarısında postmodern dövrünün estetikası dəb industriyasına əhəmiyyətli təsir göstərmişdi. Bu təsirin böyük bir hissəsi konseptual kostyum kimi bir fenomenə xüsusilə toxunmuşdu. Dizaynerlərin müasir həyat və incəsənətlə bağlı düşüncələri və mülahizələri daha da cəsarətli və radikal xarakterli eksperimentlərin yerinə yetirilməsinə gətirib çıxarırdı.

Geyim təkcə onun yaradıcısı olmuş dizaynerin deyil, həm də onun sahibinin, daşıyıcısının özünüeyniləşdirmə cəhdini ifadə etmək qabiliyyətini əldə etmiş olur. Bu, hər bir insana əlçatan olmağa başlayan tamhüquqlü ideyalı incəsənət əsəridir. Məhz konseptual dizayn vasitələri ilə dizaynerlər maneələr və sərhədlər olmadan yaratmağa imkan verməklə insanın dərin intellektual obrazını əmələ gətirmək imkanları əldə edir. Yapon dizaynerlərin yaradıcılığı xüsusi önəm daşıyır. 1980-ci ildə keçirilmiş Paris Dəb Həftəsində onlar öz yeni kolleksiyalarını nümayiş etdirməklə Avropanın dəb cəmiyyətinin şüurunda əsl inqilab, çevriliş həyata keçirmişlər. R.Kavakubo, Y.Yamomoto, İ.Miyakenin işləri dəb pərəstişkarlarında son dərəcə böyük təəssürat oyatdı, onların meydana gəlməsi ilə dəbli əşya məfhumunun əvvəlki dərkində köklü dəyişikliklər baş vermişdir.

Beləliklə, geyim dizaynında “yapon istiqaməti haqqında” tam əminliklə və əsaslı surətdə danışmaq olar. Yapon dizaynerlərin kolleksiyalarında hər zaman milli dəyərlərə sadiqlik xətti müşahidə olunur, onların geyimi özünü təmin etmə, tamamlayabilmə və orijinallığa malikdir, onu digər ölkələrin modelyalarının işləri ilə qarışıq salmaq olmur. Burada yapon koloriti çox incə və zərif bir şəkildə təqdim edilir, duyulur. Həmçinin yapon dizaynerləri ilk dəfə ekoloji faktor da geyim sahəsinə uğurlu şəkildə gətirmişlər.

Məhz ekoloji amilləri əsas tutaraq ənənələrə, fəlsəfəyə söykənmək kimi reallığı dizaynerlərə kostyumun Avropada mövcud olmayan, tamamilə yeni bir nəzəriyyəsinə ərsəyə gətirmək imkanı verdi. Hamıya yaxşı məlumdur ki, modern dövrdən başlayaraq avropalı modelyər yapon milli motivləri ilə eksperimentlər aparmağa cəhd göstərirdi. Lakin onlardan heç biri öz işlərində xalqın eyniləşdirilməsi ilə bağlı milli fəlsəfəsinə və mədəniyyətin estetik təməllərinə toxunmağa cürət etmirdi. Avropalı modelyər üçün, ilk növbədə, yapon sayacağı hər hansı bir dəyər ekzotik bir məfhumlarla assosiasiya olunurdu, bu isə o deməkdir ki, onların hamısı yapon mədəniyyətinin yalnız səthi dərkinə, səthi baxışına malik idi.

Asimmetriklilik, natamamlıq, xəyallıq, metaforalılıq Yaponiya fəlsəfəsinin təməl prinsipləridir və bütün bunlar yapon modelyərləri tərəfindən müasir dəbli kostyuma ötürülür. Dizaynerlər onlara qədər gəlib çıxmış zəngin xalq mirasına əsaslanır və onu öz ölkələrinin malik olduğu mütərəqqi texnologiyalarla birləşdirir. Nəticədə yeni, radikal və qeyri-ənənəvi geyim formalarını yaratmaq imkanı əldə olunur. Yaponiyanın konseptual dəbi dizayn əsərlərinin reallaşdırılmasına yönəlmiş bir ilham mənbəyidir. Həmin mənbəyin yapon xalqının zəngin tarixinə və mədəniyyətinə əsaslandığı göz önündədir.

Mədəniyyətin xalq elementlərinin, istifadəsi, xüsusilə də milli kostyumun interpretasiyası üzərində bir çox ölkələrin dizaynerləri baş sındırırdı. O cümlədən şərq motivləri modelyərlərin böyük əksəriyyətini cəlb edir. Razılaşmaq lazımdır ki, milli və xalq geyimlərinə marağın yüksəldiyi bir dövrdə xalq kostyumundan iqtibas edilərək yaradılmış paltarları hər gün geyinməyə razı olan nadir insanlar tapılar. Doğrudur, həmin paltar xalq kostyumunun uyğunlaşdırılmış bir versiyasıdır, ancaq yenə də, burada

INTERNATIONAL ECO ARCHITECTURE AND DESIGN PERSPECTIVES CONGRESS

müəyyən incəliklərin və yanaşma özəlliklərinin mövcudluğu şübhəsizdir.

Yüksələn vətənpərlərlik hissələrinə baxmayaraq, müəyyən bir dissonansın olduğunu görürük, xalq motivləri əsasında dizaynerlər tərəfindən yaradılmış geyim nümunələri bəzi hallarda adi kütlə tərəfindən anlaşılmır və əksər hallarda istehlakçıların böyük bir qismi üçün əlçatan deyil. Böyük və bir o qədər də bahalı olmayan dünya brendlərinin istehsalı olan geyimi almaq daha rahat və əlverişli görünür. Hesab edirik ki, milli motivlərin yeni səviyyədə istifadəsi cəhdlərini inkişaf etdirmək, konseptual dəbli məktəbin formalaşdırılması üçün bazisi hazırlamaq prinsipial baxımdan daha vacibdir. İlk mənbə mürəkkəb müasir təfəkkürə interpretasiya olunmalıdır ki, bunu dəbin ilk istehlakçısı kimi gənc nəsil qiymətləndirə bilsin. Kostyumun yaradılması üçün mənbə qismində təkcə ornamentlər deyil, həmçinin xalq kostyumunun biçim üsulları, forması, xalq yaradıcılığı, məişət, hava şəraiti, yazıçıların və rəssamların yaradıcılığı, təbiət, memarlıq və sair istifadə edilə bilər. Bu siyahını sonsuza qədər uzada bilərik, və hər bir mövzu konseptual xalq kolleksiyasının yaradılması nöqtəyi-nəzərdən gözəl və məqsədəuyğun bir ideya kimi tətbiq edilə bilər.

Beləliklə, XX yüzillikdə dizayn sferasında bir neçə inqilab baş vermişdir, müxtəlif üslublar aktuallaşdırılmış, yeni texnologiya və materiallar icad edilmişdir, bütün bu rəngarənglik və müxtəlifliklə yanaşı etnik mövzuya maraq, milli elementlərdən müasir geyimdə istifadə bu günə qədər öz sabitliyini qoruyur. Buradan belə bir qənaətə gəlmək mümkündür ki, dəb aləmində xalq motivləri sadəcə olaraq bir ekzotika kimi dəyərləndirilməsi baxımından deyil, aydın şəkildə milli xətlə ifadə olunan mürəkkəb obraz üçün təmələ çevrilməsi nöqtəyi-nəzərdən yüksək potensial imkanlara malikdir. Bundan əlavə, belə bir ehtimal irəli sürə bilərik ki, belə bir dəyərləndirmə yapon məktəbinə uyğun bir şəkildə dəbli konseptual paradigmasının da yaradılmasına bir yol açacaq. Bu isə o deməkdir ki, gənc dizaynerlər ilkin mənbəyin dərin fəlsəfi müstəvidən öyrənilməsinə daha çox vaxt və diqqət ayırmalıdır, çünki yalnız bu kimi kompleks yanaşmanın sərgilənməsi nəticəsində xalq motivləri üzrə konseptual kolleksiyanın yaradılması gerçəkləşdirilə bilər.

Etnik istiqamət ötən əsrin ortalarından başlayaraq eko-orijinal təbii parçaları, boyaq maddələri və sənətkarlığı, digər ekoloji faktorları reabilitasiya edir, yenidən aktuallaşdırır. Xalq geyimlərində ekoloji faktorlar üstünlük təşkil edir. Bu geyimlərdə adətən ekoloji cəhətdən təmiz liflərdən istehsal olunmuş parça materiallarından istifadə edilir. Parçaların rənglənməsi zamanı da təbii boyalara üstünlük verilir. Aksesuar qismində təbii materiallara böyük yer verilir. Ekoloji təmiz materiallar etnik motivli geyimlərdə məxsus olduğu xalq kostyumunun xüsusiyyətlərini daha aydın şəkildə əks etdirir.

Ədəbiyyat

1. Н.С.Курилина, Г.И. Петрушкова. Разработка систем модели экологического дизайна в модной индустрии// Дизайн и технологии, 2017, №62(104)
2. Г.Е.Кричевский.Бионика: учимся мудрости у природы.Учебное пособие/ Г.Е.Кричевский, М.,2015
3. Н.Клиест. 11 крутых брендов экологичной одежды, чтобы сделать ваши гардероб более стабильным в этом году. URL: <https://www.thezoereport.com/p/11-cool-eco-friendly-clothing-brandto-make-your-wardrobe-more-sustainable-this-year-1595163>